EDITURA UNIVERS

„...Generosul talent al lui Bulgakov pare a fi reunit de-a lungul întregii sale existențe, disputîndu-și întîietatea, trei ipostaze deosebite: de satiric, de fantast și de realist, înclinat spre analiza psihologică exactă. În edificiul bizar al romanului *Maestrul și Margareta* pot fi identificate, în proporții aproape egale, toate aceste trei ipostaze ...iar cele mai bune pagini ale lui reprezintă totodată și cele mai strălucite realizări ale prozei bulgakoviene în general, cu cele trei torente ale sale, îngemănate într-un singur fluviu.

În roman regăsim pagini ce reprezintă culmea satirei, culmea fantasticului și culmea prozei strict realiste bulgakoviene..."

K. SIMONOV

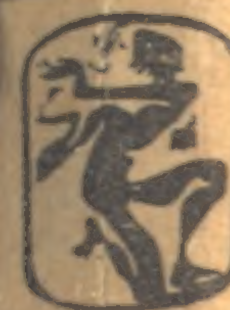
Vol. I – Vol. II Lei 12,50

102

1970

★★

MIHAIL BULGAKOV • MAESTRUL ȘI MARGARETA

MIHAIL BULGAKOV

MAESTRUL ȘI MARGARETA

★ ★

COLECȚIA MERIDIANE

Desenul copertei de: *Sabin Bălașa*

МИХАИЛ БУЛГАКОВ
МАСТЕР И МАРГАРИТА
Роман
Журнал „Москва № 11/1966, I/1967

Mihail Bulgakov

Maestrul și Margareta

— roman —

În românește de NATALIA RADOVICI

Cartea a doua

Editura Univers

București — 1970

CUPRINS

CARTEA A DOUA

CARTEA A DOUA

Capitolul 19

MARGARETA

Vino cu mine, cititorule! Cine ţi-a spus că nu există pe lume dragoste adevărată, devotată, dragoste veşnică? Să i se taie mincinosului limba lui ticăloasă!

Vino cu mine, cititorul meu, numai cu mine, şi am să-ţi arăt o asemenea dragoste!

Da! Maestrul se înşela, cînd la spital, în ceasul acela tîrziu, după miezul nopţii, îi spunea lui Ivan că ea l-a uitat. Era cu neputinţă. Nu, ea nu-l uitase.

Înainte de toate, să dezvăluim taina pe care maestrul nu voise s-o dezvăluie lui Ivan. Pe iubita lui o chema Margareta Nikolaevna. Tot ceea ce maestrul îi povestise despre ea sărmanului poet era adevărul adevărat. I-a descris-o aşa cum era: frumoasă şi inteligentă. La aceasta trebuie să mai adăugăm ceva: putem spune cu convingere că multe femei ar fi dat orice să facă schimb cu Margareta — adică, să-şi schimbe viaţa cu a ei. Femeie la treizeci de ani, fără copii, Margareta era soţia unui specialist de vază, care pe deasupra făcuse o descoperire de importanţă naţională. Era tînăr, frumos, bun, cinstit, şi-şi adora nevasta. Margareta Nikolaevna cu soţul ei ocupau etajul de sus al unei vile superbe, aflate pe o ulicioară din apropierea Arbatului, în mijlocul unei grădini. Un loc încîntător! Oricine se poate

convinge de asta, dacă vrea să se ducă pînă acolo. Să-mi spună mie, şi eu îi dau adresa, îi arăt drumul, vila mai e şi astăzi acolo.

Margareta Nikolaevna nu ducea lipsă de bani. Putea să-şi cumpere orice-i făcea plăcere. Printre cunoscuţii soţului, erau şi oameni foarte interesanţi. Niciodată nu avusese de-a face cu un primus. Nu cunoştea ororile traiului într-un apartament comun ! În concluzie... era oare fericită ? Nici o clipă ! Din ziua cînd, la nouăsprezece ani, se măritase şi se mutase în această vilă, ea nu cunoscuse fericirea. O, zei ! Ce-i lipsea acestei fiinţe ? Ce-i trebuia acestei femei, în ai cărei ochi ardea todeauna o mică flacără de neînţeles ? Ce-i trebuia acestei vrăjitoare, cu uitătura puţin crucişă, care în acea zi de primăvară ieşise ţinînd în mînă un buchet de mimoze ? Nu ştiu, nu am aflat. Desigur, spunea adevărul, avea nevoie de el, de maestru, nu de vila aceea în stil gotic, nici de grădina ei, şi nici de bani. Spunea adevărul, pe el îl iubea.

Chiar şi mie, povestitor obiectiv şi un străin, mi se strînge inima la gîndul sentimentului pe care l-a încercat Margareta cînd a venit a doua zi în căsuţa maestrului (din fericire, fără să fi vorbit cu bărbatul ei, care nu se întorsese la ora fixată) şi a aflat că maestrul dispăruse. A făcut totul ca să afle ceva despre el, dar, bineînţeles, nu a aflat nimic. Şi s-a întors la vila ei, urmîndu-şi cursul vieţii de pînă atunci.

Dar de îndată ce zăpada murdară de pe trotuare şi de pe străzi se luă, de îndată ce pe fereastră intră prima adiere a vîntului de primăvară, jilav şi neliniştitor, Margareta Nikolaevna începu să tînjească

şi mai mult decît în timpul iernii. Plîngea deseori pe-ascuns, ceasuri în şir, amarnic. Nu ştia pe cine iubeşte : un om viu sau unul mort ? Şi pe măsură ce zilele treceau pline de disperare, mai cu seamă cînd afară se lăsa bezna nopţii, o chinuia tot mai des gîndul că dragostea ei o leagă de un mort.

Trebuia să-l uite sau să moară. Nu putea să mai continue o viaţă ca aceasta ! Nu, nu putea ! Trebuia să-l uite cu orice preţ, da, să-l uite ! Dar el nu se lăsa uitat, asta era durerea ei !

— Da, da, aceeaşi greşeală ! îşi spuse Margareta stînd lîngă sobă, cu ochii aţintiţi la focul pe care-l aprinsese în amintirea acelui foc ce ardea atunci, cînd el, maestrul, scria despre Pilat, ah, pentru ce am plecat în noaptea aceea de la el ? Pentru ce ? A fost o nebunie ! M-am întors a doua zi, după cum îi făgăduisem, dar a fost prea tîrziu. Da, m-am întors aşa cum s-a întors şi nefericitul Levi Matei — prea tîrziu !

Toate aceste cuvinte erau, fără îndoială, absurde, pentru că, ce s-ar fi schimbat în realitate, dacă ea ar fi rămas în noaptea aceea la maestru ? L-ar fi salvat ? E ridicol !... am exclamat noi, dar asta n-o vom face de faţă cu o femeie deznădăjduită.

În ziua cînd se iscase toată zarva fără de noimă provocată de apariţia magului negru la Moscova, în vinerea aceea în care unchiul lui Berlioz a fost izgonit înapoi la Kiev, cînd a fost arestat contabilul şi s-au mai petrecut o mulţime de alte lucruri stupide şi de neînţeles, Margareta s-a trezit pe la amiază în dormitorul ei, cu ferestrele mari orientate spre turnul vilei.

Deșteptîndu-se din somn, Margareta nu izbucni în plîns, cum se întîmpla adeseori, pentru că se trezise cu o presimțire — cu presimțirea că în ziua aceea, se va întîmpla, în sfîrșit, ceva. Această presimțire ea căută s-o păstreze în sufletul ei, să-i facă mai mult loc, de teamă ca nu cumva s-o părăsească.

— Cred ! șopti solemn Margareta. Cred că se va întîmpla ceva ! Imposibil să nu se întîmple, fiindcă, mă întreb, pentru care păcate mi-a fost trimis chinul ăsta de o viață ? Recunosc că am mințit, că am înșelat, că am dus o viață tăinuită, dar nu-i cu putință să fiu pedepsită pentru asta atît de crunt... Ceva se va întîmpla negreșit, pentru că nimic nu poate să dureze o veșnicie. Și apoi, visul meu a fost prevestitor, vă jur că-i așa...

Astfel șoptea Margareta Nikolaevna, privind storurile purpurii în care se cuibărise lumina soarelui, în timp ce se îmbrăca cu gesturi nervoase și-și pieptăna în fața unei oglinzi triple părul tăiat scurt și cîrlionțat.

Visul pe care-l avusese în noaptea aceea Margareta fusese într-adevăr neobișnuit. Trebuie spus că în timpul chinurilor ei sufletești din iarna ce trecuse, nu-l visase niciodată pe maestru. Noaptea, el o lăsa în pace, numai ziua ea se chinuia cumplit. În noaptea asta însă îl visase.

Se făcea că se află într-o regiune cu totul necunoscută, tristă, posomorîtă sub cerul înnourat al unui început de primăvară. Sus — cerul acela cu nori mițoși, grăbiți, iar mai jos, dedesubtul norilor — un pîlc de ciori-de-cîmp, zburînd mut. O punte mică și strîmbă, sub ea un rîuleț tulbure de primăvară. Copaci amărîți aproape golași. Un plop tremurător singuratic, iar mai departe, printre copaci, la capătul unei grădini, o construcție mică din bîrne, o bucătărie, sau o baie de aburi, sau naiba mai știe ce !

Și iată, închipuiți-vă, ușa clădirii din bîrne se dă de perete și apare *el*. E destul de departe, dar Margareta îl vede deslușit. Nu se poate dumiri cu ce este îmbrăcat, dar e în zdrențe. Are părul vîlvoi, e nebărbierit. Ochii lui bolnavi sînt plini de neliniște. O cheamă, îi face semn cu mîna să se apropie. Înecîndu-se în văzduhul fără viață ce o învăluie, Margareta fuge spre el pe terenul accidentat și se trezește.

„Visul acesta poate să însemne una din două, își spunea Margareta Nikolaevna, sau a murit și m-a chemat, ceea ce ar însemna că a venit să mă ia și am să mor în curînd, sau trăiește, și atunci visul poate să însemne că vrea să-mi aducă aminte de el ! Vrea să spună că ne vom mai vedea... Da, ne vom revedea curînd de tot !"

În aceeași stare de surescitare, Margareta se îmbrăcă, încercînd să se convingă că, în esență, totul se potrivește cum nu se poate mai bine și că asemenea clipe trebuie să știi să le prinzi și să profiți de ele. Bărbatul său plecase în delegație pentru trei zile. Timp de trei zile și trei nopți rămînea de capul ei, nimeni n-o putea împiedica să gîndească la ce voia, să viseze la ce-i plăcea. Toate cele cinci odăi de la etajul de sus al vilei, întregul apartament, pentru care ar fi invidiat-o zeci de mii de moscoviți, se afla la dispoziția ei și numai a ei.

Dar, fiind liberă trei zile întregi, Margareta nu-şi alese din tot acest apartament luxos locul cel mai bun. După ce-şi bău ceaiul, se retrase într-o cămăruţă întunecoasă, fără ferestre, în care se păstrau valizele şi unde erau două dulapuri mari cu tot felul de vechituri. Chincită în faţa unuia dintre dulapuri, deschise sertarul de jos şi, de sub un morman de cîrpe de mătase scoase singurul lucru de preţ pe care-l avea în viaţă. Ţinea în mînă un vechi album din piele maronie, în care avea fotografia maestrului, carnetul de la Casa de economii cu cele 10.000 de ruble depuse pe numele lui, petalele unui trandafir uscat, păstrate între filele unei foiţe, şi o parte dintr-un caiet de grosimea unei coli de tipar, cu pagini scrise la maşină şi marginea de jos arsă.

Înapoindu-se în dormitor cu această comoară în mîini, Margareta Nikolaevna aşeză fotografia pe oglinda triplă şi rămase aşa aproape un ceas cu acel caiet, mistuit în parte de foc, pe genunchi, răsfoindu-l şi recitind textul ; după ce-l atinseseră flăcările, acesta nu mai avea nici început, nici sfîrşit : „...Întunericul, venit de pe Mediterană, învăluise oraşul atît de odios procuratorului. Se mistuiseră punţile suspendate care legau templul de cumplitul turn Antonius, din tării pogorîse bezna, aşternîndu-se peste zeii înaripaţi ce se înălţau deasupra hipodromului, peste palatul Asmoneilor, cu meterezele lui, peste bazaruri, caravanseraiuri, ulicioare şi eleştee... Pierise marele oraş, Yerushalayimul, de parcă nici n-ar fi existat vreodată..."

Margareta ar fi vrut să citească mai departe, dar mai departe nu era nimic, doar nişte franjuri carbonizate, inegale.

Ştergîndu-şi lacrimile, Margareta Nikolaevna puse caietul deoparte şi, proptindu-şi coatele pe măsuţa de sub oglindă, reflectîndu-se toată în ea, rămase multă vreme cu ochii ţintă la fotografie. Apoi, într-un tîrziu, lacrimile îi secară. Îşi strînse cu grijă comoara, care, peste cîteva minute, era ascunsă din nou sub cîrpele de mătase, şi în camera întunecoasă zdrăngăni încuindu-se, lacătul.

Margareta Nikolaevna îşi îmbrăcă pardesiul, cu gîndul să se ducă la plimbare. Frumoasa Nataşa, femeia ei de serviciu, veni s-o întrebe ce ar dori să-i gătească pentru felul doi la masă şi primi dezlegarea să-l facă la alegerea ei ; ca să-i mai treacă de urît, Nataşa lungi vorba cu stăpîna, povestindu-i printre altele că în ajun, la un teatru, un scamator făcuse nişte trucuri atît de năstruşnice, încît lumea rămăsese buimacă ; împărţise la toţi pe gratis cîte două flacoane de parfum străin şi ciorapi, iar apoi, după sfîrşitul spectacolului, cînd publicul ieşise în stradă se pomeniră toţi goi-puşcă ! Margareta Nikolaevna se trînti pe scaunul de lîngă oglindă şi izbucni în hohote de rîs.

— Nataşa ! cum de nu ţi-e ruşine, eşti o fată cu carte, deşteaptă... oamenii născocesc dracu ştie ce, pe la diferite cozi, iar dumneata le dai crezare !...

Nataşa se îmbujoră la chip, replicîndu-i cu foc că nu e vorba de minciuni, fiindcă în ziua aceea chiar, văzuse ea, cu ochii ei, la un magazin alimentar de pe Arbat o cetăţeană care venise în pantofi, dar, stînd la rînd la casă, observă deodată că rămăsese desculţă, numai cu ciorapi în picioare, iar pantofii ia-i de unde nu-s. Stătea acolo cu ochii holbaţi, cu o gaură cît toate zilele la călcîi ! Pan-

tofii aceia fermecați îi avea de la spectacolul din seara trecută.

— Și s-a dus așa acasă ?

— Așa s-a dus ! zicea Natașa, tot mai roșie, de ciudă că nu i se dă crezare. Da, aflați că aseară miliția a ridicat o sută de persoane. Unele cetățene, plecînd de la spectacolul cu pricina, fugeau pe Tverskaia numai cu chiloții pe ele.

Această discuție comică se încheie cu o surpriză plăcută pentru Natașa. Margareta Nikolaevna se duse în dormitor și ieși de acolo, ținînd în mînă o pereche de ciorapi și un flacon de colonie și, spunîndu-i Natașei că și ea ar vrea să facă o scamatorie, îi dărui fetei ciorapii și flaconul, rugînd-o un singur lucru : să nu alerge desculță pe Tverskaia și să nu asculte pălăvrăgelile Dariei. După ce se sărutară, cele două femei se despărțiră.

În timp ce troleibuzul o ducea de-a lungul Arbatului, rezemată de speteaza moale a banchetei, Margareta Nikolaevna se gîndea la ale ei, mai trăgînd uneori cu urechea și la șușotelile celor doi cetățeni din față.

Aceștia, întorcînd capul din cînd în cînd cu teamă — să nu-i audă cumva cine știe cine — șușoteau pur și simplu niște aiureli. Bărbatul de lîngă geam, zdravăn, cărnos, cu niște ochi mici ca de porc, libidinoși, îi povestea vecinului său, un om mărunțel, că sicriul a trebuit să fie acoperit cu un văl negru...

— Nu se poate ! șopti uimit mărunțelul. E nemaiauzit !... Și ce-a făcut Jeldîibin ?

Prin vuietul uniform al troleibuzului, dinspre fereastră, se auzi răspunsul : miliția judiciară... scandal mare... mister nu alta !...

Din aceste frînturi de fraze, Margareta Nikolaevna înjghebă ceva mai coerent. Cei doi șușoteau despre un mort (nu-i pomeniseră numele) căruia azi-dimineață i se furase capul din sicriu...

În cele din urmă, Margareta Nikolaevna se plictisise să mai asculte flecăreala misterioasă despre capul furat din sicriu și se bucură, văzînd că ajunsese la destinație și că trebuie să coboare.

După cîteva minute, ședea pe o bancă de lîngă zidul Kremlinului, față în față cu Manejul.

Margareta își îngusta ochii, să se ferească de soarele strălucitor, amintindu-și de visul ei din noaptea trecută și gîndindu-se că exact cu un an în urmă, în aceeași zi și la același ceas, stătuse pe această bancă alături de *el*. Ca și atunci, geanta ei neagră se afla lîngă dînsa, pe bancă. El însă lipsea acum, dar Margareta Nikolaevna vorbea totuși cu dînsul, în gînd : „De ce nu-mi dai nici un semn de viață ? Nu mă mai iubești ? Nu, nu știu de ce, dar nu pot crede una ca asta. Ai murit, deci... Atunci, te rog, lasă-mă, dă-mi în sfîrșit libertatea de a trăi, de a respira !..." Tot ea răspundea în locul lui : „Ești liberă... nu vezi că nu te țin legată ?" apoi, tot ea îi replica : „Nu, ăsta nu-i un răspuns ! Dispari din amintirea mea, și-atunci voi fi liberă..."

Prin fața ei se perindau trecătorii. Trăgînd cu coada ochiului la femeia cochetă, atras de frumusețea și singurătatea ei, un bărbat tuși ca să-și dreagă glasul, se așeză pe celălalt capăt al băncii și, luîndu-și inima în dinți, vorbi :

— Indiscutabil, astăzi este o vreme frumoasă.

Dar Margareta îi aruncă o privire atît de posomorîtă, încît, ridicîndu-se pe dată, individul plecă.

„Iată, de pildă, urmă în gînd Margareta, vorbind cu cel care-i stăpînea sufletul. De fapt, de ce l-am alungat pe acest bărbat ? Mă plictisesc, și acest donjuan nu era chiar atît de nesuferit, în afară, poate, de cuvîntul acela prostesc al lui, «indiscutabil»... De ce stau așa, singură cuc, lîngă acest zid ? De ce mi-e viața pustie ?"

Ședea acolo tristă și abătută. Dar deodată simți în piept același val de așteptare și emoție care o izbise și dimineață. „Da, o să se întîmple ceva !" Valul o izbi din nou, și ea-și dădu seama că era un val sonor. Prin zgomotele orașului răsunau tot mai deslușit, apropiindu-se, sunetele unei tobe și ale unor instrumente de suflat ce cîntau cam fals.

Înaintea tuturor, trecînd pe lîngă grilajul grădinii, apăru, mergînd la pas, un milițian călare, urmat de alți trei, pe jos. Apoi se ivi un camion înaintînd încet ; în el era îmbarcată o orchestră. În urma camionului un autodric nou-nouț, cu sicriul pe el, acoperit de coroane și jerbe, avînd în cele patru colțuri cîte un om în picioare : trei bărbați și o femeie.

Margareta urmări cu privirea cortegiul, trăgînd cu urechea la bătăile triste ale tobei ce se stingeau în depărtare, articulînd mereu același „bum, bum, bum", și gîndi : „Ce înmormîntare stranie... și cum te întristează bum-bum-ul ăsta ! Of, zău, mi-aș vinde și sufletul diavolului, să aflu doar, dacă trăiește. ...Aș vrea să știu, totuși, pe cine îl înmormîntează ?"

— Pe Berlioz Mihail Alexandrovici, se auzi alături un glas fonfăit de bărbat, pe președintele MASSOLIT-ului.

Adînc mirată, Margareta Nikolaevna se întoarse și zări pe bancă, lîngă ea, un cetățean, care se așezase probobil neauzit, atunci cînd Margareta urmărise procesiunea funerară și e de presupus că, distrată cum era, ultima întrebare și-o pusese cu glas tare.

Între timp, cortegiul își încetini mersul ; capătul lui ajunsese la un stop.

— Da, urmă necunoscutul, ăștia sînt într-o stare de spirit cu totul stranie. Conduc la groapă un mort, gîndindu-se toți la un singur lucru : ce s-o fi întîmplat cu capul lui ?

— Care cap ? întrebă Margareta, privindu-l cu atenție pe vecinul ei căzut parcă din cer. Descoperi că era mic de stat, roșu ca focul, cu un colț uriaș ieșindu-i din gură, cu cămașa scrobită pe el ; purta un costum în dungi, de calitate bună, pantofi de lac și un melon pe cap. La gît avea o cravată țipătoare. Uimitor era faptul că din buzunarul de la piept, unde bărbații poartă de obicei batista sau stiloul, ieșea un os de găină.

— Da, vedeți dumneavoastră, o lămuri roșcatul, azi-dimineață, în sala Griboedov, acestui mort i s-a șterpelit capul din sicriu.

— Cum se poate una ca asta ?! exclamă, fără să vrea, Margareta, amintindu-și de șoaptele din troleibuz.

— Naiba știe cum ! răspunse familiar roșcatul și, mai cu seamă, e de neînțeles cine și pentru ce are nevoie de capul lui !

Deşi era preocupată de gîndurile ei, strania flecăreală a necunoscutului o impresionă pe Margareta Nikolaevna.

— Daţi-mi voie ! exclamă ea deodată. Aţi spus Berlioz ? Despre el s-a scris astăzi în ziare ?...

— Cum să nu ... Cum să nu...

— Va să zică, în urma sicriului merg literaţii ? întrebă Margareta.

— Fireşte !

— Şi dumneavoastră îi cunoaşteţi cum arată la faţă ?

— Pe toţi, fără excepţie, se lăudă roşcatul.

— Spuneţi-mi, urmă Margareta, şi glasul ei sună înfundat, printre ei, îl vedeţi cumva pe criticul Latunski ?

— Ba bine că nu ! răspunse roşcatul. Iată-l, ultimul din rîndul al patrulea.

— Blondul acela ? îl întrebă Margareta, mijindu-şi ochii.

— Da, are părul de un blond cenuşiu... îl vedeţi, ăla care-şi tot naltă ochii spre cer !

— Care seamănă cu un pastor ?

— Ăla, ăla !

Margareta nu-l mai întrebă nimic, scrutîndu-l pe Latunski.

— După cum văd, vorbi din nou roşcatul cu un zîmbet, dumneata, Margareta Nikolaevna, îl urăşti pe acest Latunski !

Margareta se întoarse spre el mirată :

— Mă cunoşti ?

Drept răspuns, roşcatul îşi scoase melonul din cap şi o salută cu un gest larg.

„O adevărată mutră de răufăcător !" se gîndi Margareta, privindu-l cu luare-aminte pe interlocutorul ei întîmplător.

— Eu nu te cunosc, zise ea rece.

— De unde să mă cunoşti ? Dar dacă vrei să ştii, am fost trimis la dumneata într-o chestiune.

Margareta păli, dîndu-se înapoi.

— Nu înţeleg nimic, în ce chestiune ?

După ce aruncă un ochi în jur, roşcatul rosti misterios :

— Am fost trimis să te invit la cineva în astă-seară.

— Cred că aiurezi, cine e acel cineva ?

— Un foarte ilustru străin, zise cu tîlc roşcatul, îngustîndu-şi un ochi.

Margareta se mînie foc.

— A apărut o specie nouă : codoşul de stradă ! rosti ea, ridicîndu-se să plece, dar în aceeaşi clipă auzi în spate glasul roşcatului :

— „Întunericul, venit de pe Mediterană, învăluise oraşul atît de odios procuratorului. Se mistuiseră punţile suspendate care legau templul de cumplitul turn Antonius... Pierise marele oraş, Yerushalayimul, de parcă nici n-ar fi existat vreodată..." Piei şi dumneata, să nu te mai văd, cu caietul dumitale pîrlit, cu trandafirul uscat, cu tot ! Stai aici pe bancă, singură şi roagă-te de el să-ţi dea libertatea de a trăi, de a respira, să dispară din amintirea dumitale !

Albă la faţă, Margareta se întoarse spre bancă. Roşcatul o privea printre gene.

— Nu înţeleg nimic, rosti încet ea. Despre pagini puteai afla... puteai să pătrunzi în casă, să

spionezi... Dar cum ai putut să-mi afli gîndurile ? Crispîndu-se ca de o durere, adăugă : Cine ești, spune ?

— Ce plictiseală... bombăni roșcatul. Stai jos, te rog.

Margareta se supuse fără nici o împotrivire, totuși, așezîndu-se, îl mai întrebă o dată :

— Cine ești ?

— Ei bine, mă cheamă Azazello, dar asta tot nu-ți spune nimic.

— Știi oare ceva despre el ? șopti rugător Margareta.

— Ei, să zicem că știu.

— Te implor, spune-mi numai un lucru... Trăiește ?... Nu mă chinui !

— Trăiește, trăiește, îi răspunse în silă Azazello.

— Doamne !...

— Te rog, fără țipete și multă zarvă, îi zise Azazello încruntîndu-se.

— Iartă-mă, iartă-mă, bolborosea Margareta, acum supusă, sigur că m-am supărat pe dumneata, dar, recunoaște, cînd un necunoscut de pe stradă invită o femeie undeva, într-o vizită... nu am prejudecăți, te asigur — aici Margareta zîmbi cu amărăciune — dar eu niciodată nu mă văd cu nici un fel de străini, și nici nu am poftă să întrețin relații cu ei... și afară de asta, soțul meu... vezi, drama mea constă în faptul că trăiesc cu un om pe care nu-l iubesc... dar cred că ar fi nedemn să-i stric viața... Cu mine s-a purtat totdeauna frumos...

Vădit plictisit, Azazello ascultă vorbele ei incoerente, după care îi spuse cu asprime :

— Te rog să taci un minut.

Și Margareta amuți supusă.

— Te invit la un străin cu totul inofensiv. Și nici un suflet de om n-o să afle despre această vizită. Asta cel puțin ți-o garantez eu.

— Ce fel de străin ?! strigă răvășită Margareta, atît de tare, încît persoanele care treceau pe lîngă bancă întoarseră capul spre ea. Și ce interes am eu să mă duc la el ?

Azazello se aplecă spre dînsa, șoptindu-i semnificativ :

— La drept vorbind, ai un foarte mare interes, profită de ocazie...

— Cum ? exclamă Margareta cu ochii deodată rotunjiți. Dacă nu mă înșel, îmi dai de înțeles că acolo aș putea afla ceva despre el ?

Azazello încuviință tăcut din cap.

— Merg ! strigă cu energie Margareta, apucîndu-l pe Azazello de mînă. Merg, oriunde ar fi !

Scoțind un „uf“ ușurat, Azazello se lăsă pe speteaza băncii, acoperind cu spatele lui cuvîntul „Niura“, crestat cu briceagul, și zise ironic :

— Greu ți-e și cu femeile ! și-și băgă mîinile în buzunarele pantalonilor, întizîndu-și înainte picioarele. De ce, de pildă, m-au trimis pe mine în chestiunea asta ? Mai bine se ducea Behemoth, el e plin de farmec...

— Încetează cu mistificările dumitale și nu mă mai chinui cu tot felul de enigme, îl rugă Margareta, zîmbind amar. Sînt o ființă nefericită, și dumneata profiți de lucrul ăsta... Mă bag într-o istorie stranie, dar, îți jur, numai pentru că m-ai ademenit vorbindu-mi despre el ! Simt că toate aceste lucruri, pe care nu le înțeleg, mă ametesc...

— Fără drame, fără drame, te rog, ripostă, strîmbîndu-se, Azazello. Trebuie să înțelegi și situația în care mă aflu eu. Să iau la palme pe vreun administrator, sau să dau afară din casă vreun unchi, sau să împușc pe cineva, sau vreun alt fleac de felul ăsta, asta, da, e specialitatea mea directă. Dar să stau de vorbă cu femeile îndrăgostite, mulțumesc, nu !... Pentru că, vezi dumneata, de o jumătate de ceas mă tot chinuiesc să te conving... Ei, cum rămîne, vii ?

— Vin, răspunse simplu Margareta Nikolaevna.

— Atunci, fii bună și ia asta, urmă Azazello și, scoțind din buzunar o cutiuță rotundă din aur curat, o întinse Margaretei, adăugînd : Dar ascunde-o odată, nu vezi că se uită trecătorii ? O să-ți prindă bine, Margareta Nikolaevna. Că în ultimele șase luni, dumneata ai îmbătrînit binișor de durere (Margareta se aprinse la fața, dar nu spuse un cuvînt, iar Azazello urmă) : Astă-seară la orele 9,30 fix, fii bună, după ce te dezbraci pînă la piele, să-ți ungi fața și corpul cu alifia asta. Mai departe, poți să faci ce vrei, dar să nu te depărtezi de telefon. La orele zece am să te sun și am să-ți spun tot ce ai de făcut. N-ai să ai grijă de nimic, vei fi dusă acolo unde trebuie și nu ai să ai de suferit nici un fel de neplăceri. E limpede ?

Margareta rămase mută cîteva clipe, apoi răspunse :

— E limpede. Obiectul acesta este din aur curat, se vede după greutate. Ce să-i faci, înțeleg foarte bine că cineva vrea să mă cumpere și să mă atragă într-o afacere dubioasă, pentru care am să plătesc foarte scump...

— Ce înseamnă asta la urma urmei ? șuieră Azazello. Iar începi ?...

— Nu, stai puțin !

— Dă-mi crema înapoi !

Margareta strînse mai aprig cutiuța în pumn.

— Dă-mi-o înapoi ! răcni cu furie Azazello. Dă-mi-o înapoi, și — la dracu cu toate astea ! N-au decît să-l trimită pe Behemoth !

— O, nu ! exclamă Margareta, spre mirarea trecătorilor. Primesc să fac orice, sînt gata să joc toată comedia asta cu alifia, sînt gata să mă duc și la dracu-n praznic ! Nu-ți dau cutia !

— Ptiu ! vociferă pe neașteptate Azazello și, cu ochii holbați spre grilajul grădinii, îi arăta ceva cu degetul.

Margareta se uită într-acolo, fără să descopere nimic deosebit. Dar cînd se întoarse spre Azazello, ca să-i ceară o explicație la stupidul „ptiu" ! nu avea cine să i-o mai dea : interlocutorul ei misterios dispăruse.

Capitolul 20

CREMA LUI AZAZELLO

Printre crengile unui arţar se străvedea luna plină plutind pe cerul limpede al serii. Teii şi salcîmii din grădină pictaseră pămîntul cu meşteşugite arabescuri de pete. Fereastra cu trei canaturi, larg deschisă, acoperită cu o draperie, era violent luminată. În dormitorul Margaretei Nikolaevna toate lămpile erau aprinse, luminînd dezordinea nemaipomenită care domnea acolo.

Pe pat, deasupra plăpumii, erau aruncate cămăşi, ciorapi, lenjuri. Alte obiecte vestimentare, mototolite, zăceau pe podea, alături de o cutie de ţigări strivită nervos cu piciorul. O pereche de pantofi se afla pe noptieră, alături de o ceaşcă de cafea nebăută şi de scrumiera, unde mai fumega un muc de ţigară. Pe speteaza unui scaun atîrna o rochie neagră de seară. În cameră mirosea a parfum, afară de asta, de undeva, venea un miros de fier încins.

Margareta Nikolaevna şedea în faţa oglinzii, cu halatul de baie aruncat pe trupu-i gol, şi cu pantofi de antilopă negri în picioare. Ceasul de aur — un ceas-brăţară — şi-l pusese în faţă, alături de cutiuţa primită de la Azazello, şi nu-şi mai lua ochii de la cadran.

Uneori i se părea că ceasul s-a stricat şi că acele încremeniseră. Dar ele se mişcau, deşi foarte încet, lipindu-se parcă de cadran ; înaintau totuşi şi, în sfîrşit, acul cel lung căzu peste al 29-lea minut după ora 9. Inima Margaretei zvîcni cumplit, cu atîta putere, încît nici nu reuşi în primele clipe să ia în mînă cutiuţa. Învingînd momentul de slăbiciune, o deschise şi văzu crema grasă şi gălbuie dinlăuntrul ei. I se păru că miroase a mocirlă. Cu vîrful degetului, luă un pic de cremă în palmă, simţind în aceeaşi clipă, mai tare, mirosul de pădure şi de ierburi de baltă, apoi, cu palma, începu să-şi ungă fruntea şi obrazul.

Crema se aşternea cu uşurinţă şi, după cum i se păru, se evapora pe dată. După cîteva încercări, Margareta se privi în oglindă şi scăpă din mîini cutiuţa, drept pe geamul ceasului, care plesni. Închise ochii, apoi mai consultă o dată oglinda şi izbucni într-un rîs zgomotos.

Depilate la margini cu penseta, sprîncenele ei se făcură acum mai dese, aşternîndu-se în două arcade egale deasupra ochilor, deveniţi fără veste mai verzi şi mai vii. Brazda verticală subţire, care-i tăia rădăcina nasului, apărută atunci, în octombrie, cînd dispăruse maestrul, pierise acum cu desăvîrşire. Pieriseră, de asemenea, şi umbrele gălbui de la tîmple, precum şi zbîrciturile abia vizibile de la colţul ochilor. Pielea obrajilor prinse o culoare egală, trandafirie, fruntea era albă şi pură, iar părul coafat i se despletise.

Din oglindă, pe Margareta cea de treizeci de ani o privea o femeie de douăzeci, cu părul negru, cîrlionţat.

După ce rîse pe săturate, se săltă făcînd să-i alunece de pe umeri halatul și, luînd o mînă din crema grasă și ușoară, începu să-și ungă cu ea trupul, care căpătă deodată o tentă roză și arămie. Apoi, într-o clipă, ca și cînd cineva i-ar fi scos din creier un ac ce o înțepa, i se calmă durerea de la tîmplă ce o chinuise întreaga seară după întîlnirea cu Azazello ; mușchii brațelor și ai picioarelor i se întăriră, în timp ce trupul își pierduse greutatea.

Se săltă rămînînd suspendată în văzduh deasupra covorului, apoi încet, atrasă în jos, se lăsă pe podea.

— Vai, ce cremă ! Vai, ce cremă ! strigă Margareta, aruncîndu-se într-un fotoliu.

Crema o schimbase nu numai la înfățișare. Acum, în ea, în tot trupul ei, în fiecare părticică a lui, clocotea bucuria, pe care o simțea ca pe niște bășici ce-i înțepau trupul. Se simțea liberă, eliberată de toate. Pe deasupra, înțelegea acum limpede că se întîmplase tocmai ceea ce presimțise de dimineață, și că acum își părăsește pentru totdeauna casa și viața ei de altădată. Din această viață de altădată, se desprinse totuși gîndul că are de îndeplinit numai o datorie, una singură, înainte de a începe ceva nou, neobișnuit, care o trăgea în sus, în văzduh. Și, așa cum era, goală, trecu din dormitor, ridicîndu-se mereu în văzduh, în cabinetul bărbatului ei și, luminîndu-l, se repezi spre masa de scris. Luă un creion, smulse o filă din blocnotes și scrise repede cu caractere mari, fără ștersături, un bilet :

„Iartă-mă și uită-mă cît se poate de repede. Te părăsesc pentru totdeauna. Nu mă căuta, este inutil. Am ajuns vrăjitoare din cauza durerilor și a nenorocirilor care m-au lovit. E timpul să plec. Adio. Margareta.“

Cu sufletul ușor ca un fulg, zbură apoi în dormitor, iar în urma ei veni în fugă Natașa, cu mîinile încărcate de tot felul de lucruri. De îndată, toate acestea — un umăraș de lemn cu o rochie, batiste de dantelă, pantofi albaștri de atlaz, pe calapoade, o cingătoare — toate se risipiră pe podea, și Natașa își plesni în culmea uimirii mîinile, acum eliberate de povară.

— Ce zici, sînt frumoasă ? strigă cu glas tare, răgușit, Margareta Nikolaevna.

— E cu putință ? șopti Natașa, dîndu-se înapoi. Cum faceți asta, Margareta Nikolaevna ?

— E crema ! Crema, crema ! țipa Margareta, arătînd spre cutiuța scînteietoare de aur și răsucindu-se în fața oglinzii.

Ca ieșită din minți de uimire, Natașa încremeni, privind-o un timp pe Margareta, apoi i se aruncă de gît, sărutînd-o și strigînd :

— Pielea e ca de atlaz ! Luminoasă ! Ca de atlaz ! Dar sprîncenele, vai, ce mai sprîncene !

— Ia toate cîrpele astea, ia-ți parfumurile și cară-le la dumneata în cufăr, ascunde-le, mai strigă Margareta, dar să nu te atingi de bijuterii, ca să nu fii învinuită de furt !

Natașa strînse într-o boccea tot ce-i căzu sub mînă, rochii, pantofi, ciorapi, lenjerie, și ieși în fugă din dormitor.

Tocmai în momentul acela, de undeva dinspre partea cealaltă a ulicioarei, dintr-o fereastră deschisă țîșni un vals grațios și răsunător și se auzi zgomotul unei mașini ce stopa în fața porții.

— Îndată o să telefoneze Azazello ! strigă Margareta, ascultînd valsul ce se revărsa în ulicioară. Are să telefoneze ! Iar străinul este inofensiv, da, acum înţeleg că este inofensiv !

Maşina urui, depărtîndu-se. Apoi, portiţa se trînti cu zgomot, şi pe lespezile cărării răsunară paşi.

„E Nikolai Ivanovici, îl cunosc după paşi, se gîndi Margareta, trebuie să fac la despărţire ceva caraghios şi interesant în acelaşi timp."

Trase la o parte draperia ferestrei, aşezîndu-se într-o rînă pe pervaz, şi-şi cuprinse genunchiul cu braţele. O rază argintie o mîngîia din dreapta. Margareta ridică ochii spre lună, cu un aer îngîndurat şi poetic. Paşii mai răsunară un timp, apoi se opriră. După ce mai admiră un pic clarul de lună şi oftă, Margareta întoarse privirea spre grădină şi-l văzu într-adevăr pe Nikolai Ivanovici, vecinul de la etajul de jos. Era scăldat în lumina strălucitoare a lunei. Şedea pe bancă şi se vedea de la o poştă că nimerise involuntar acolo. Ochelarii îi stăteau strîmb pe nas, iar servieta şi-o strîngea în braţe.

— Să trăieşti, Nikolai Ivanovici, zise Margareta cu o voce tristă. Bună seara ! Vii de la o şedinţă ?

Nikolai Ivanovici rămase tăcut.

— Şi eu, urmă Margareta, aplecîndu-se tot mai mult pe fereastră, stau singură, după cum vezi, mă plictisesc, privesc luna şi ascult valsul...

Îşi trecu mîna stîngă peste tîmplă, potrivindu-şi o şuviţă de păr, apoi zise furioasă :

— Să ştii că e nepoliticos din partea dumitale, Nikolai Ivanovici ! Sînt femeie, la urma urmei ! E o bădărănie să nu răspunzi cînd ţi se vorbeşte.

Nikolai Ivanovici se profila clar în lumina lunei, desluşindu-i-se pînă şi ultimul nasture la vesta lui cenuşie, pînă şi cel din urmă fir de păr din bărbuţa lui spălăcită, în clin ; deodată zîmbi ca un dement, se ridică de pe bancă şi, nemaiştiind, se vede, de el, stînjenit cum era, în loc să-şi scoată pălăria, îşi avîntă servieta şi-şi îndoi picioarele, ca şi cînd s-ar fi pregătit să joace.

— Ah, ce tip plicticos eşti, Nikolai Ivanovici ! urmă Margareta. În general, nici nu pot să-ţi spun cum mi s-a urît de voi toţi, şi sînt atît de fericită că mă despart de voi ! Lua-v-ar mama dracului pe toţi !

În clipa asta, în spatele Margaretei, în dormitor, zbîrnîi telefonul. Margareta sări de pe pervaz şi, uitînd de Nikolai Ivanovici, smulse receptorul din furcă.

— Azazello la telefon, se auzi în receptor.

— Dragul meu, dragul meu Azazello ! strigă Margareta.

— E timpul. Ia-ţi zborul, urmă Azazello în receptor, şi în tonul lui se auzea că-i face plăcere elanul sincer, bucuria Margaretei. Cînd ai să treci deasupra porţii, strigă : „sînt invizibilă". Apoi, mai zboară puţin deasupra oraşului, ca să te mai obişnuieşti, după care o iei spre sud, afară din oraş, şi, drept la rîu te opreşti. Eşti aşteptată !

Margareta puse la loc receptorul şi, în aceeaşi clipă, în camera alăturată se auzi un bocănit, un fel de şchiopătat şi un ciocănit. Margareta deschise larg uşa şi, dansînd, peria de parchet zbură în dormitor. Bătea cu vîrful ei darabana pe podea, zvîrlea din coadă şi se repezea spre fereastră. Chiuind de

bucurie, Margareta încălecă pe coada periei. Abia atunci își aminti călăreața că în toată învălmășeala asta uitase să se îmbrace. Porni în galop spre pat și înhăță primul obiect ce-i căzu în mînă, o cămașă albastră. Apoi, avîntînd-o în aer ca pe un stindard, ieși în zbor pe geam. Deasupra grădinii valsul răsună mai tunător.

Lunecînd de pe pervaz în jos, Margareta îl văzu pe Nikolai Ivanovici stînd pe bancă. Parcă încremenise acolo, complet uluit, trăgînd cu urechea la strigătele și bocănelile care se auzeau din dormitorul viu luminat al locatarilor de sus.

— Nikolai Ivanovici, adio ! strigă Margareta, dănțuind prin fața lui.

Acesta oftă adînc și lunecă de pe bancă jos, agitîndu-și mîinile și trăgînd servieta după el.

— Adio pentru totdeauna ! Îmi iau zborul ! strigă Margareta, acoperind cu glasul ei sunetele valsului. Aici își dădu seama însă că n-are de loc nevoie de cămașă și, cu un sinistru hohot de rîs, acoperi cu ea capul lui Nikolai Ivanovici. Orbit, acesta se prăbuși pe lespezile aleii.

Ca să arunce o ultimă privire spre casa în care se chinuise atîția ani, Margareta întoarse capul și zări la fereastra, cuprinsă parcă de flăcări, chipul Natașei schimonosit de uimire.

— Adio, Natașa ! strigă Margareta, smucind coada periei. Sînt invizibilă ! Sînt invizibilă ! strigă ea și mai tare și, trecînd peste poartă printre crengile arțarului care-i șfichiuiră obrajii, zbură în ulicioară, urmărită de sunetele demente ale valsului.

Capitolul 21

ZBORUL

Sînt invizibilă ! Sînt invizibilă...

Zburînd pe deasupra ulicioarei ei, Margareta nimeri într-alta ce o tăia pe prima, în unghi drept. Această ulicioară lungă, peticită, cîrpită, cu casele într-o rînă, cu ușa strîmbă a găzăriei în care petrolul se vindea cu măsura, iar insecticidul, în flacoane, Margareta o străbătu într-o clipă, învățînd cu acest prilej că și liberă fiind, și invizibilă, și, oricît de mare i-ar fi plăcerea, trebuie să fie cît de cît rezonabilă. Era gata-gata să se lovească mortal de un felinar vechi și strîmb din colțul străzii, și nu izbuti decît printr-o minune să frîneze în ultima clipă. După ce-l ocoli, strînse mai tare coada periei și-și continuă zborul, mai încetinit, atentă la cablurile electrice și la firmele care atîrnau de-a curmezișul trotuarelor.

A treia ulicioară dădea spre Arbat. Aici, Margareta învăță să-și conducă peria în mod magistral, dîndu-și seama că vehicolul ei e sensibil la cea mai ușoară atingere a mîinilor și a picioarelor și că, zburînd deasupra orașului, trebuie să fie cu ochii în patru și să nu se dezlănțuie. Afară de asta, chiar pe cînd străbătea spațiul pe deasupra primei ulicioare, și-a dat seama că trecătorii n-o vedeau zburînd. Nimeni nu-și sucea capul, nu striga : „Uite,

uite !“. Nimeni nu se dădea în lături speriat, nu țipa, nu leșina și nu izbucnea într-un rîs dement.

Margareta zbura neauzit, foarte încet și jos, cam la nivelul etajului al doilea. Dar cu tot zborul lent, chiar la intrarea în Arbatul cu luminile lui orbitoare, nu-și calculă bine mișcarea și se lovi cu umărul de un disc luminos, cu o săgeată. Accidentul ăsta o supără foc. Se dădu îndărăt pe peria ei ascultătoare, zbură în lături, apoi, năpustindu-se deodată asupra discului, îl făcu țăndări cu coada periei. Se auzi zăngănitul cioburilor, trecătorii săriră într-o parte, de undeva se desluși un fluierat, și Margareta, săvîrșind această năzbîtie izbucni în hohote de rîs.

„Pe Arbat trebuie să fiu prevăzătoare, își zise ea. Pe aici e o adevărată harababură, așa încît te descurci greu.“ Spunînd aceasta, începu să se strecoare printre cabluri. Sub ea pluteau acoperișurile troleibuzelor, ale autobuzelor, și ale turismelor, în timp ce, pe trotuare, după cum i se părea de sus, pluteau rîuri de șepci. Și din ele se desprindeau pîrîiașe, ce se vărsau în gurile de foc ale magazinelor luminate în noapte.

Tăie Arbatul, se ridică mai sus, cam la înălțimea etajului trei, și trecînd pe lîngă clădirea din colț a teatrului cu luminile lui orbitoare, pluti într-o ulicioară îngustă cu două rînduri de case înalte. Toate ferestrele erau deschise și de pretutindeni se revărsa muzica transmisă la radio. Din curiozitate, Margareta aruncă o privire pe una din ferestre. Era o bucătărie. Lîngă două primusuri, arzînd cu un vuiet năprasnic, stăteau și se certau două femei, fiecare cu cîte o lingură în mînă.

— Uite ce-i, Pelagheia Petrovna, te rog să stingi lumina cînd ieși de la toaletă, spuse femeia ce stătea înaintea unei crătiți pline cu bunătăți, din care ieșeau aburi. Că de nu, o să cerem în scris evacuarea dumitale.

— Grozavă mai ești dumneata, răspunse cealaltă.

— Amîndouă sînteți grozave, zise tare Margareta, trecînd prin fereastră, în bucătărie.

Părțile beligerante, auzindu-i glasul, se întoarseră, încremenind cu lingurile murdare în mînă. Margareta își întinse încetișor mîna printre ele și, întorcînd robinetul primusurilor, le stinse. Scoțînd un geamăt de uimire, femeile rămaseră cu gura căscată. Dar Margareta se și plictisise în bucătărie și, pornind iar în zbor, se întoarse în ulicioară.

Imobilul uriaș și luxos cu șapte etaje de la capătul acesteia, construit pesemne de curînd, îi atrase atenția. Veni în jos și, aterizînd, descoperi că toată fațada casei era din marmură neagră, că avea uși largi, că în spatele vitrinei se profila șapca cu firet de aur și sclipeau nasturii portarului și că, deasupra intrării, scria cu litere de aur : „Casa Dramlitului“.[1]

Uitîndu-se printre gene, Margareta căuta să pătrundă sensul cuvîntului „Dramlit“. Luînd la subțioară peria, intră în vestibul, îmbrîncindu-l cu ușa, spre marea lui mirare, pe portar, și, lîngă ascensor, pe un perete, zări o tablă neagră, uriașă, iar pe ea, scrise cu litere albe, numărul apartamentelor și

[1] Casa dramaturgilor și a publiciștilor.

numele locatarilor. Urcîndu-se ceva mai sus prin văzduh, citi cu atenţie încordată numele : Hustov, Dvubratski, Kvant, Beskudnikov, Latunski...

— Latunski ! ţipă ea ascuţit. Latunski ! El e cel... care... l-a nenorocit pe maestru !

La intrare, portarul sări în sus, uluit, cu ochii holbaţi la talba neagră, străduindu-se să înţeleagă minunea : de ce lista locatarilor pornise subit să scoată ţipete stridente ?

În timpul acesta, Margareta urca repede scara repetînd cu frenezie :

— Latunski 84... Latunski 84...

Iată, la stînga, — 82, la dreapta — 83, mai sus, la stînga — 84 ! Aici ! Iată şi cartea de vizită : «O. Latunski».

Margareta descălecă de pe coada periei şi tălpile ei înfierbîntate atinseră răcoarea plăcută a palierului. Sună o dată, încă o dată. Dar nu venea nimeni să-i deschidă. Apăsă mai tare butonul soneriei, al cărei zbîrnîit îl auzea chiar şi ea în apartamentul lui Latunski. Da, locatarul apartamentului 84 de la etajul şapte trebuie să-i fie recunoscător pînă la moarte răposatului Berlioz, preşedintele MASSOLIT-ului, pentru că nimerise sub tramvai, şi pentru că mitingul de doliu fusese fixat tocmai în seara aceea. Criticul Latunski se născuse sub o stea norocoasă — ea l-a salvat de întîlnirea cu Margareta, ajunsă vrăjitoare în vinerea aceea.

Nimeni nu venea să deschidă. Atunci, Margareta se repezi în jos, cu toată viteza, numărînd etajele, ajunse la parter, ţîşni în stradă şi, uitîndu-se în sus, numără şi controlă de afară etajele vrînd să-şi dea seama, unde veneau ferestrele apartamentului ocu-

pat de Latunski. Erau, fără doar şi poate, cele cinci ferestre pe colţ la etajul 7, cufundate în întuneric. După ce se convinse că nu greşeşte, se ridică în văzduh, şi peste cîteva clipe iat-o intrînd pe fereastra deschisă într-o cameră întunecoasă, unde se aşternea, argintie, doar o cărare îngustă strecurată de lumina lunei. Margareta alergă pe această cărare şi găsi pe dibuite comutatorul. În clipa următoare întreaga locuinţă era luminată. Peria stătea părăsită într-un ungher. După ce se convinse că nu era nimeni în tot apartamentul, deschise uşa de la intrare şi controlă, dacă într-adevăr pe cartea de vizită stă scris numele lui Latunski. Da, nimerise unde trebuia.

Se spune că şi astăzi criticul Latunski se face alb ca varul cînd îşi aminteşte de seara aceea cumplită, şi că pînă astăzi rosteşte cu devoţiune numele lui Berlioz. Nu se ştie cu ce delict sinistru şi infam s-ar fi încheiat seara aceea, dacă el ar fi fost acasă, pentru că Margareta s-a întors din bucătărie cu un ciocan greu în mînă.

Zburătoarea invizibilă căuta să se stăpînească, să se oprească, dar mîinile îi tremurau de nerăbdare. Ochind bine, lovi cu ciocanul clapele pianului, şi în apartament se revărsă primul urlet jalnic. Instrumentul produs de firma Becker — cu totul nevinovat — urla în culmea disperării. Clapele se prăvăleau, aplicele albe de os zburau în toate părţile. Pianul gemea, zdrăngănea şi hîrîia.

În baie, apa vuia cumplit, ca şi în bucătărie. „Mi se pare că a început să curgă pe jos..." constată Margareta, adăugînd cu glas tare :

— Dar să nu-mi pierd vremea aici.

Din bucătărie se prăvălea spre coridor un torent de apă. Plescăind cu picioarele desculțe prin bălțoace, Margareta ducea apă cu niște căldări din bucătărie în cabinetul criticului. Apoi, după ce sparse cu ciocanul ușile dulapului din cabinet, se năpusti în dormitor. Făcu țăndări oglinda șifonierului și, scoțînd din el hainele criticului, le înecă în cadă.

Distrugerea îi provoca o aprigă desfătare, cu toate acestea rezultatele i se păreau prea neînsemnate.

În timpul acesta, în apartamentul 82 de sub apartamentul lui Latunski, femeia de serviciu a dramaturgului Kvant își bea ceaiul în bucătărie, ascultînd nedumerită zgomotele ce răzbeau de sus: bocănituri, zăngănit de sticlă și un necontenit du-te-vino. Ridicînd privirea în tavan, văzu cum acesta își schimbă de la o clipă la alta culoarea, făcîndu-se din alb albăstrui spălăcit. Pata creștea văzînd cu ochii și deodată se împînzi de picături. Cîteva secunde femeia încremeni locului, minunîndu-se de fenomenul ăsta, pînă cînd, în cele din urmă, din tavan se porni o adevărată ploaie, care nu întîrzie să se reverse cu zgomot pe podea. Femeia sări în picioare, puse sub șuvoiul de apă un lighean, ceea ce se dovedi inutil, întrucît ploaia se întețea, lărgindu-și teritoriul, inundînd plita cu gaze și masa cu vesela de pe ea. Atunci, cu un țipăt, femeia se repezi afară din apartament, luînd-o în sus pe scări și, după cîteva clipe, soneria de la ușa apartamentului lui Latunski prinse iar să zbîrnîie.

— Gata, s-au pus pe sunat. E timpul s-o iau din loc, își zise Margareta și încălecă pe coada periei, atentă la glasul de femeie care striga pe gaura cheii:

— Deschide, deschide, te rog! Dusia, deschide! La voi curge? Pe noi ne-a inundat!

Margareta se ridică cam la un metru în văzduh și lovi în lustră. Două lămpi făcură explozie, aruncînd în toate părțile țurțuri de cristal. Strigătele de la intrare amuțiră, și pe scară se auzi un tropăit. Margareta pluti pe geam afară și, făcîndu-și ușurel vînt, își repezi ciocanul în geamul ferestrei, care scînci, în timp ce pe peretele exterior, îmbrăcat în marmură al clădirii, se prăvăli o cascadă de cioburi. Apoi, ea zbură spre geamul următor. Jos, departe, oamenii începură să alerge pe trotuar; din cele două mașini care staționau în fața clădirii una claxonă și se îndepărtă.

În ulicioară, toată lumea alerga spre „Casa Dramlitului", iar în clădire, pe toate scările, tropăiau oameni, foindu-se fără nici un rost. Femeia de serviciu a lui Kvant striga celor ce fugeau pe scări că apartamentul lor a fost inundat; în curînd, i se alătură și femeia familiei Hustov de la apartamentul 80, de sub locuința lui Kvant. La Hustovi, apa țîșnise din tavan, și în baie, și în bucătărie. În cele din urmă, în locuința Kvanților, în bucătărie, din tavan se prăbuși un strat uriaș de tencuială, făcînd praf toată vesela murdară, după care din zdrențele tavanului se porni o ploaie în toată legea, de parcă turna cu găleata. Atunci, pe scara unu se dezlănțuiră niște țipete disperate.

Zburînd prin dreptul penultimei ferestre de la etajul trei, Margareta se uită înăuntru şi zări un individ, care-şi punea masca de gaze, cuprins de panică. Ea-l sperie, spărgînd geamul cu ciocanul, şi omul o şterse din odaie.

Sălbateca devastare se curmă pe neaşteptate. Lunecînd spre etajul doi, Margareta se uită pe fereastra din margine, acoperită cu o draperie uşoară de culoare închisă. În odaie, sub un glob de sticlă, ardea un bec slab. Într-un pătuţ cu plasă şedea un băieţel de vreo patru ani, trăgînd cu urechea speriat la zgomotele de afară. Era singur, cei mari o zbughiseră pesemne pe palier, să vadă ce se întîmplă.

— Sparg geamurile, zise băieţelul, după care strigă : mamă !

Neprimind nici un răspuns, mai spuse :

— Mamă, mi-e frică.

Margareta dădu deoparte draperia şi zbură pe geam, în odaie...

— Mi-e frică, repetă băieţelul, cuprins de un tremur.

— Nu-ţi fie teamă, nu-ţi fie teamă, micuţule, îl linişti Margareta, străduindu-se să-şi îmblînzească oarecum glasul nelegiuit, răguşit în bătaia vîntului, băieţii s-au apucat să spargă geamurile.

— Cu praştia ? o întrebă băieţelul, potolindu-se.

— Cu praştia, cu praştia, încuviinţă Margareta. Tu dormi liniştit.

— E Sitnik, zise băieţelul, el are praştie.

— Bineînţeles că el e !

Băieţelul se uită şiret undeva, într-o parte, şi întrebă :

— Şi tu, tanti, unde eşti ?

— Eu nu sînt, îi răspunse Margareta. Mă visezi.

— Aşa am crezut şi eu, zise băieţelul.

— Culcă-te, îi porunci Margareta, pune-ţi obrazul în palmă şi visează-mă.

— Bine, am să te visez, am să te visez neapărat, se învoi băieţelul şi în aceeaşi clipă se cuibări în pătuţul lui, cu obrazul în palmă.

— Am să-ţi spun o poveste, începu să vorbească din nou Margareta, punîndu-şi mîna înfierbîntată pe căpşorul tuns : A fost odată o tanti... Şi nu avea copii, şi nu ştia ce e fericirea. Întîi, multă, multă vreme a tot plîns, iar mai tîrziu s-a făcut rea... Margareta amuţi, îşi retrase mîna : copilul dormea.

Ea îşi lăsă încetişor ciocanul pe pervazul ferestrei şi zbură pe geam afară. Lîngă clădire era zarvă mare. Pe asfaltul trotuarului, presărat cu cioburi, alergau nişte oameni, strigînd ceva. Printre ei, apăruseră şi miliţieni. Deodată, se auzi un clopot, şi din Arbat îşi făcu intrarea în ulicioară maşina roşie a pompierilor, cu scară.

Dar ce urma să se petreacă n-o mai interesa pe Margareta. Calculîndu-şi bine mişcările, ca să nu se agaţe de vreun cablu, strînse mai tare peria şi într-o clipă se pomeni deasupra casei cu bucluc. Sub ea, ulicioara căzu într-o rînă, prăvălindu-se în jos. În locul ulicioarei, sub picioarele ei, se ivi o îngrămădire de acoperişuri brăzdată la colţuri de nişte cărări scînteietoare. Toată această îngrămădire pluti pe neaşteptate într-o parte, iar lanţurile de lumini se spălăciră, contopindu-se treptat.

Margareta se mai smuci o dată, şi toată îngrămădirea de acoperişuri intră în pămînt, în locul ei ţîşnind o mare de lumini electrice tremurătoare, care se ridică deodată vertical, ca apoi să apară deasupra capului ei, în timp ce sub picioarele sale sclipi argintul lunei. Dîndu-şi seama că făcuse o tumbă, îşi luă din nou poziţia normală şi, întorcînd capul, văzu că nici marea nu mai era, şi că acolo, în urma ei, la orizont, nu mai rămăsese decît o văpaie trandafirie. În clipa următoare se stinse şi aceasta, şi Margareta se pomeni singură cu luna, care alerga deasupra ei, în stînga. Părul îi era de mult vîlvoi, în timp ce lumina lunii îi scălda şuierînd trupul gol. Văzînd cum undeva, jos două şiruri de lumini răzleţe se contopesc în două dîre neîntrerupte de foc, ca apoi să dispară cu repeziciune, Margareta îşi dădu seama că zboară cu o viteză fantastică şi o uimi faptul că nu se înăbuşă.

În clipele următoare, jos, departe, în întunericul negru al pămîntului, se aprinse o nouă văpaie de lumină electrică, repezindu-se sub picioarele ei, ca în secunda următoare să pornească a se învîrti în chip fantastic, ca o elice şi să se prăbuşească în beznă. Alte cîteva clipe şi fenomenul se repetă.

— Oraşele ! Oraşele ! strigă Margareta.

După aceea, de vreo două-trei ori văzu sub ea sclipirea palidă parcă a unor săbii în cutii negre deschise şi-şi dădu seama că erau rîuri.

Întorcîndu-şi capul în sus şi spre stînga, zburătoarea privea încîntată cum aleargă luna deasupra ei, nebuneşte, înapoi spre Moscova, dar stînd în acelaşi timp cu totul ciudat pe loc, încît se putea vedea limpede pe ea o tainică siluetă întunecată

— un balaur, sau un căluţ cocoşat, cu botul ascuţit îndreptat spre oraşul pe care-l lăsase în urmă.

Din spate se auzi deodată un vîjîit spintecînd văzduhul ; creştea, apropiindu-se, ajungînd-o din urmă pe Margareta. Treptat, la vîjîitul acesta, semănînd cu cel provocat de un obiect zburător, de un proiectil, se adăugă hohotul de rîs al unei femei. Întorcînd capul, Margareta văzu venind spre ea o arătare ciudată, de culoare închisă. Conturîndu-se tot mai precis, se desluşi în sfîrşit un călăreţ în zbor ; încetinindu-şi goana, pe Margareta o ajunse din urmă Nataşa.

Goală, cu părul răvăşit fluturîndu-i în vînt, zbura călare pe un vier gras, care strîngea între copitele dinainte o servietă, în timp ce cu cele dinapoi bătea înverşunat văzduhul. Pe lîngă vier, zbura legat de un şnur şi sclipind uneori în lumina lunei un pince-nez, iar vierul avea pe cap o pălărie care-i aluneca tot mai mult pe ochi. Uitîndu-se mai bine, Margareta îşi dădu seama că vierul nu era altul decît Nikolai Ivanovici, şi hohotele ei de rîs tunară peste pădure, împletindu-se cu hohotele Nataşei.

— Nataşa ! chiui Margareta. Te-ai uns cu cremă ?

— Scumpa mea ! ! îi răspunse Nataşa, trezind cu ţipetele ei pădurea de pin adormită. Regina mea, să ştii că am uns şi chelia dumnealui !

— Prinţesă ! zbieră plîngăreţ vierul, purtîndu-şi în galop călăreaţa.

Zburînd alături de Margareta, Nataşa îi povesti rîzînd, ce se întîmplase în vilă după plecarea ei.

Fata mărturisi că nu se atinsese de lucrurile primite în dar de la Margareta, ci se dezbrăcase şi, repezindu-se la cutia cu cremă, se unsese cu ea. Şi i se întîmplase acelaşi lucru ca şi stăpînei sale. Dar, în timp ce ea se minuna, privindu-se în oglindă, rîzînd, fericită de frumuseţea ei vrăjită, se deschisese uşa şi apăruse Nikolai Ivanovici. Ţinea tulburat în mîini cămaşa Margaretei Nikolaevna, propria-i pălărie şi servieta. Văzînd-o pe Nataşa, Nikolai Ivanovici încremenise. Venindu-şi în fire, roşu ca un rac, declarase că a socotit de datoria lui să ridice cămăşuţa şi s-o aducă el, personal...

— Ce-a fost în stare să sporovăiască, ticălosul ! hohotea Nataşa. Ce-a fost în stare să-mi spună, să mă ademenească ! Ce bani mi-a făgăduit ! Zicea : Klavdia Petrovna n-o să afle nimic. Ce, doar n-ai să spui că mint ! strigă Nataşa către vier, care-şi întoarse rîtul într-altă parte, ruşinat din cale-afară.

Zburdînd prin dormitor, Nataşa îl unsese cu cremă pe Nikolai Ivanovici, după care rămăsese şi ea încremenită de uimire. Chipul respectabilului locatar de jos se strînsese într-un rît, la mîini şi la picioare se pomenise cu nişte copite mititele. Privindu-se în oglindă, Nikolai Ivanovici pornise a urla disperat, sălbatec, dar era prea tîrziu. După cîteva clipe, înşeuat, plîngînd în hohote deznădăjduite, zbura undeva la dracu, afară din Moscova.

— Cer stăruitor să mi se dea iar înfăţişarea mea normală ! grohăi şi guiţă pe neaşteptate vierul, cînd, cuprins de frenezie, cînd rugîndu-se cu umilinţă. Margareta Nikolaevna, te rog, e de datoria dumitale s-o pui la punct ! Ţi-a fost femeie de serviciu !

— Aha, va să zică acum sînt pentru tine femeie de serviciu ? Femeie de serviciu ? striga Nataşa, ciupindu-l pe vier de ureche. Adineaori eram zeiţă ! Cum îmi spuneai ? Zi !

— Venera ! răspunse plîngăreţ vierul, zburînd deasupra unui pîrău ce spumega printre stînci şi atingînd cu copitele nişte tufe de alun.

— Venera ! Venera ! strigă triumfătoare Nataşa, cu o mînă în şold, cu cealaltă întinsă spre lună.

Strînse între călcîie şoldurile vierului, teşite şi slăbite de goana cea turbată, şi animalul se smuci atît de tare, că din nou spintecă văzduhul, şi Nataşa apăru undeva înainte, ca un punct negru, pierind, o dată cu ea stingîndu-se şi vîjîitul zborului.

Ca şi înainte, Margareta zbura agale printr-o regiune pustie şi necunoscută, peste nişte dealuri presărate cu bolovani risipiţi printre pini răzleţi şi uriaşi. Ea nu zbura însă pe deasupra pinilor, ci printre trunchiurile lor poleite dintr-o parte de argintul lunei. Umbra uşoară a zburătoarei aluneca pe pămînt în faţa ei, iar luna o mîngîia din spate.

Margareta simţea că se află lîngă o apă şi bănuia că va ajunge curînd la capătul drumului. Pinii se dădură în lături, şi ea se apropie încetişor prin văzduh de o rîpă abruptă, calcaroasă. Dedesubt, jos, în vale şerpuia un rîu învăluit în umbră. Peste toate se aşternea ceaţa, agăţîndu-se de tufele de pe marginea rîpei, în timp ce malul celălalt era jos şi neted. Acolo, sub un pîlc singuratec de copaci rămuroşi, se zbătea flacăra mică a unui foc de vreascuri şi se zăreau siluete mărunte în mişcare. Margaretei i se păru că aude din partea aceea o mu-

zică veselă, sîcîitoare. Mai departe, cît vedeai cu ochii, pe cîmpia argintată de lună nu se desluşeau semnele nici unei aşezări sau ale prezenţei omului.

Margareta sări de pe mal în jos şi într-o clipă atinse apa. După goana ei prin văzduh undele o îmbiau. Aruncînd cît colo peria, îşi făcu vînt şi se repezi în rîu cu capul în jos. Trupul ei uşor străpunse ca o săgeată apa, şi o trîmbă de stropi ţîşni atît de sus, de ziceai că acum-acum ajunge la lună. Apa era caldă, ca în baie, şi, ieşind din bezna neagră pe oglinda rîului, singură în noapte, Margareta înotă pe săturate.

Apoi scoase un fluierat puternic şi, încălecînd peria, care alergase de îndată la chemarea ei, trecu în zbor pe malul celălalt. Umbra rîpei calcaroase nu ajungea pînă acolo, şi malul lin era scăldat în razele lunei.

Cînd Margareta puse piciorul pe iarba înrourată, orchestra de sub sălcii răsună mai tare, şi din focul de vreascuri zbură mai vesel un snop de scîntei. Sub ramurile sălciilor, presărate cu cerceluşe gingaşe şi pufoase, conturîndu-se în razele lunei, şedeau pe două rînduri nişte broaşte fălcoase şi, umflîndu-se, de parc-ar fi fost de cauciuc, cîntau din fluiere de lemn un marş solemn şi eroic. Dinaintea muzicanţilor atîrnau smocuri de putregai fosforescent, prinse în nuieluşe de sălcii, ca să lumineze partiturile. Pe botul broaştelor clipeau umbrele dănţuitoare ale focului de vreascuri.

Marşul se cînta în cinstea Margaretei. I se făcea o primire dintre cele mai triumfale. Rusalcele străvezii îşi întrerupseră hora încinsă deasupra rîului şi o aclamară fluturînd în aer nişte ierburi de apă,

iar deasupra malului pustiu şi verzui răsună, rostogolindu-se pînă departe, lărmuirea lor de bun venit. Nişte vrăjitoare în pielea goală ţîşniră de după sălcii, se încolonară cu reverenţe şi plecăciuni, curat ca la o curte împărătească. Cineva, cu picioare de ţap, veni fuga la Margareta, lipindu-şi buzele de mîna ei şi, aşternînd pe iarbă o ţesătură de mătase, întrebă dacă regina e mulţumită, dacă i-a făcut plăcere scăldatul, poftind-o să se întindă, ca să se odihnească, ceea ce Margareta şi făcu.

Cel cu picioare de ţap îi oferi o cupă cu şampanie pe care ea o bău şi simţi deodată parcă încălzindu-i-se inima. Interesîndu-se de soarta Nataşei, află că aceasta se şi scăldase şi pornise, călare pe vierul ei, spre Moscova, ca să ajungă acolo mai înainte, să dea de veste cui trebuia că Margareta va sosi curînd şi să ajute la confecţionarea şi împodobirea toaletei sale.

Apoi toată lumea începu să se pregătească de plecare. Rusalcele îşi jucară hora în lumina lunei şi se topiră în razele ei. Cel cu picioare de ţap se informă reverenţios cu ce a călătorit Margareta pînă la rîu. Aflînd că sosise călare pe o perie, remarcă :

— O, se poate, e atît de incomod ! După ce întocmi într-o clipă din două cioturi mici un telefon bizar, ceru cuiva să i se trimită neîntîrziat, într-un minut, o maşină, ceea ce se şi făcu, chiar într-un minut.

Pe ostrov ateriză un automobil şarg, numai că la volan nu şedea un şofer obişnuit, ci un cioroi-de-cîmp, negru, cu pliscul lung, cu o şapcă de muşama pe cap şi în mîini cu mănuşi lungi cu manşetă largă. Ostrovul se făcea tot mai pustiu. Luîndu-şi zborul,

vrăjitoarele se topiseră în văpaia lunei. Focul de vreascuri se stingea, şi peste tăciuni se aşternea o spuză căruntă.

Cel cu picioare de ţap o ajută pe Margareta să se urce în maşină, şi ea se lăsă pe bancheta largă a automobilului şarg. Automobilul hurui şi se repezi în sus, mai-mai să atingă luna. Ostrovul pieri, pieri şi rîul, în timp ce Margareta gonea prin văzduh înapoi spre Moscova.

Capitolul 22

LA LUMINA FĂCLIILOR

Huruitul uniform al automobilului zburînd în înalturi o legăna pe Margareta, iar lumina caldă a lunei o învăluia, plăcută şi mîngîietoare. Îşi întindea faţa cu ochii închişi s-o alinte vîntul, gîndindu-se cu oarecare tristeţe la malul rîului necunoscut, pe care-l părăsise şi, după cum presimţea, n-o să-l mai vadă niciodată. După toate minunile şi vrăjitoriile din seara aceea, bănuia la cine se duce, dar nu-i era frică. Speranţa că acolo va izbuti să-şi redobîndească fericirea pierdută îi dădea curaj. De altfel, nu-i fu dat să viseze prea mult la fericirea ei în această maşină. Nu se ştie dacă cioroiul îşi cunoştea bine meseria, ori maşina era atît de bună, cert este că nu trecu multă vreme, şi cînd Margareta deschise ochii, zări dedesubt, în locul întunericului pădurii, o mare tremurătoare — luminile Moscovei. Pasărea neagră — şoferul — deşurubă din zbor roata dreaptă din faţă, aterizînd într-un cimitir pustiu din preajma Dorogomilovului.

Fără să-l întrebe nimic pe şofer, Margareta coborî împreună cu peria ei, lîngă o lespede funerară ; cioroiul porni automobilul şi-l dirijă drept spre rîpa din dosul cimitirului, unde acesta se prăbuşi cu un huruit infernal, şi pieri. Cioroiul îşi

duse respectuos mîna la şapcă, se sui călare pe roată şi-şi luă zborul.

În aceeaşi clipă, din spatele unui monument funerar apăru o pelerină neagră. În lumina lunei, scînteie un clonţ, şi Margareta îl recunoscu pe Azazello. Cu un gest, acesta o invită să încalece peria, iar el sări călare pe o floretă lungă, şi amîndoi îşi luară zborul, debarcînd peste cîteva clipe nevăzuţi de nimeni în faţa casei Nr. 302 bis de pe strada Sadovaia.

În timp ce, ducînd sub braţ peria şi floreta, cei doi treceau prin gang, Margareta zări un bărbat cu şapcă şi cizme înalte, care aştepta probabil pe cineva. Deşi erau aproape aerieni, omul singuratec auzi paşii celor doi şi tresări alarmat, neputînd înţelege de unde venea zgomotul.

La uşa apartamentului 50 n-au trebuit să sune. Azazello o deschise încet cu cheia lui.

Primul lucru care o uimi pe Margareta la intrare, fu întunericul. Domnea o beznă ca într-o subterană ; şi ea simţi nevoia să se agaţe de pelerina lui Azazello, de teamă să nu se poticnească. Dar chiar în clipa aceea, undeva, departe, sus, sclipi flăcăruia unei candele, care porni să se apropie treptat. Din mers, Azazello îi luă Margaretei peria de sub braţ, şi aceasta se mistui în întuneric.

Apoi începură să urce nişte trepte largi, care i se părură Margaretei fără de sfîrşit. O uimea faptul că în vestibulul unui apartament obişnuit din Moscova putea să încapă o scară ca asta, neobişnuită şi invizibilă, simţea însă bine sub picioare această scară nesfîrşită. Dar urcuşul luă sfîrşit şi Margareta îşi dădu seama că se află pe un palier. Flăcăruia se

apropie, şi Margareta văzu chipul unui bărbat, înalt şi negru, ţinînd în mînă o candelă. Cei care avuseseră nefericirea să-i pice zilele acelea în cale, l-ar fi recunoscut fără îndoială de îndată, chiar şi numai la pîlpîirea slabă a candelei.

Era Koroviev, alias Fagot.

E drept, înfăţişarea lui Koroviev se schimbase mult. Clipind prin întuneric, flăcăruia se răsfrîngea de data aceasta nu într-un pince-nez cu geamul crăpat, pe care ar fi trebuit să-l arunce de mult la lada de gunoi, ci într-un monoclu, ce-i drept, crăpat şi el. Pe faţa lui impertinentă, mustăcioara era frizată şi pomădată, iar faptul că părea negricios se explica foarte simplu — Koroviev era îmbrăcat în frac. Alb îi era numai pieptul.

Mag, dirijor de cor, vrăjitor, translator şi dracu mai ştie ce în realitate, Koroviev se înclină şi, plimbînd cu un gest larg candela prin văzduh, o invită pe Margareta să-l urmeze. Între timp Azazello dispăruse.

„Ce seară ciudată, îşi spuse Margareta. La toate m-aş fi aşteptat, numai la asta nu. Ce-o fi însemnînd ? S-o fi stins lumina la ei ? Dar lucrul cel mai uimitor e spaţiul imens al încăperii... Cum se face că pot intra toate astea într-un apartament moscovit ? E pur şi simplu imposibil !..."

— Daţi-mi voie să mă prezint, zise Koroviev, cu voce hîrîită. Mă numesc Koroviev. Vă uimeşte faptul că nu avem lumină ? Desigur, socotiţi că o facem din economie ? Nici gînd ! Dacă ar fi aşa, aş accepta ca primul călău pe care-l voi întîlni, fie şi unul dintre cei care în seara asta, ceva mai tîrziu, vor avea cinstea să vă sărute genunchiul,

să-mi taie capul, nici mai mult, nici mai puțin — chiar pe postamentul acesta! Nu, *messire* nu poate să sufere lumina electrică, și o vom aprinde numai în ultima clipă. Atunci, vă rog să mă credeți, n-o să ne plîngem de întuneric. Ba, aș zice chiar că ar fi mai bine să nu fie atîta lumină.

Koroviev îi plăcu Margaretei, și trăncăneala lui scîrțîitoare avu un efect liniștitor asupra ei.

— Nu, răspunse Margareta, altceva mă uimește; unde încap toate astea? și făcu un gest cu mîna, subliniind astfel spațiul necuprins al sălii.

Koroviev zîmbi mieros, și umbrele prinseră a juca în cutele nasului său.

— E cel mai simplu lucru! răspunse el. Celor care cunosc bine a cincea dimensiune, le este ușor să lărgească încăperea pînă la proporțiile dorite. Vă spun mai mult, stimată doamnă — pînă la dracu știe ce proporții! De altfel, eu, trăncăni Koroviev mai departe, am cunoscut oameni care n-aveau nici o idee nu numai despre a cincea dimensiune, ci, în general, despre nimic, și cu toate acestea, făceau adevărate minuni în ce privește lărgirea spațiului lor. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu un orășean, care, după cum mi s-a povestit, primind un apartament din trei camere pe Zemleanoi Val, fără a cincea dimensiune și alte lucruri năucitoare, l-a transformat cît ai clipi într-o locuință de patru camere, trăgînd prin una din odăi un zid despărțitor.

După aceea, a făcut schimb de locuință primind două apartamente separate în două cartiere diferite ale Moscovei: unul de trei, și altul de două camere. Cred că sînteți de acord că acum omul avea cinci

camere. Apartamentul de trei camere l-a preschimbat cu două apartamente de cîte două camere, devenind posesor, după cum vedeți, a șase camere, ce-i drept, risipite într-o dezordine desăvîrșită prin întreaga Moscovă. Omul se pregătea să execute ultima și cea mai strălucită mișcare a sa, dînd un anunț la ziar că schimbă șase camere aflate în cartiere diferite pe un apartament de cinci camere pe Zemleanoi Val — cînd activitatea i-a fost întreruptă din pricini independente de voința lui. Posibil să aibă și astăzi vreo cameră, dar cutez să vă asigur, nu la Moscova. Iată ce pișicher, și dumneavoastră binevoiți să discutați despre a cincea dimensiune.

Deși nu ea discutase despre a cincea dimensiune, ci Koroviev, Margareta rîse înveselită, ascultînd peripețiile pișicherului — specialist în problema schimbului de locuință. Koroviev însă urmă:

— Dar să trecem la fapte, da, la fapte, Margareta Nikolaevna. Sînteți o femeie foarte inteligentă și ați și ghicit, desigur, cine e stăpînul acestei case.

Inima Margaretei zvîcni cu putere: se mulțumi să încuviințeze din cap.

— Așadar, urmă Koroviev, sîntem dușmanii oricăror lucruri nelămurite, ai oricăror mistere. În fiecare an, *messire* dă un bal. Balul acesta se cheamă balul de primăvară al lunei pline, sau balul celor o sută de regi. Vine la lume!... Aici, Koroviev își prinse obrazul în mînă, ca și cînd l-ar fi apucat o durere de măsea. De altfel, sper să vă convingeți singură. Așadar, *messire* este celibatar, după cum vă dați seama desigur. Dar are nevoie de o stăpînă a casei, de o amfitrioană — Koroviev făcu un gest

de neputință — recunoașteți și dumneavoastră că fără amfitrioană...

Margareta îl asculta pe Koroviev, străduindu-se să nu scape o vorbă ; își simțea inima înfiorată, în timp ce speranța fericirii o amețea.

— S-a stabilit o tradiție, vorbi mai departe Koroviev, în primul rînd, pe stăpîna balului s-o cheme Margareta, în al doilea rînd, să fie originară din partea locului. Noi, după cum vedeți, călătorim și, în momentul de față, ne aflăm la Moscova. Aici, am găsit 121 de Margarete, dar, dacă mă credeți, Koroviev se plesni deznădăjduit peste pulpă, nici una nu corespundea pînă cînd, în sfîrșit, o întîmplare fericită...

Koroviev zîmbi cu tîlc, înclinîndu-se, și Margareta simți din nou un fior rece străbătîndu-i inima.

— Mai pe scurt, strigă Koroviev. Scurt de tot : Vreți să acceptați această misiune ?

— Vreau ! răspunse răspicat Margareta.

— S-a făcut, zise Koroviev și, ridicînd candela, adăugă : Urmați-mă, vă rog.

Porniră printre coloane și, în cele din urmă, ajunseră într-o sală, cu un miros tare de lămîi, unde se auzeau niște foșnete și ceva trecu pe lîngă capul Margaretei, atingîndu-l.

În aceeași clipă, Koroviev suflă în candelă, și candela dispăru din mîna lui, iar Margareta văzu dinaintea-i, pe podea, o dîră de lumină strecurîndu-se pe sub o ușă întunecată. Koroviev bătu încet în ușa asta ; Margareta se tulbură atît de tare, că prinseră a-i clănțăni dinții, iar prin șira spinării o trecu un fior.

Ușa se deschise, și intrară într-o cameră de loc spațioasă. Margareta văzu un pat larg, de stejar, cu cearșafurile și pernele murdare și boțite. În fața patului se înălța o masă tot de stejar cu picioare sculptate pe care se afla un candelabru cu brațe ce imitau niște labe de pasăre cu gheare. În cele șapte labe de aur ardeau șapte lumînări groase de ceară. Pe masă, se mai găsea o tablă de șah cu figuri neobișnuit de artistic cizelate. Mai era acolo o masă cu o cupă de aur pe ea și un alt candelabru, cu brațele în formă de șerpi. Mirosea a sulf și a smoală. Umbrele sfeșnicelor se încrucișau pe podea.

Printre cei prezenți Margareta îl recunoscu pe Azazello ; acesta era îmbrăcat în frac și stătea lîngă speteaza patului. Gătit așa, Azazello nu mai semăna cu banditul care apăruse pentru prima oară în fața Margaretei și, de altfel, o salută pe Margareta foarte galant.

Vrăjitoarea goală — Hella, care-l tulburase atît de mult pe bufetierul de la Teatrul de varietăți și, din păcate, aceeași pe care, din fericire, o speriase cocoșul în noaptea celebrei ședințe de magie neagră, ședea pe covoraș la picioarele patului, mestecînd ceva într-o oală, din care ieșea un fum cu miros de sulf.

În afară de aceștia, în cameră se mai afla un motan negru uriaș, cocoțat pe un taburet înalt în fața tablei de șah și ținînd în laba dreaptă un cal.

Hella se ridică și se înclină în fața Margaretei. La fel făcu și motanul, sărind de pe taburet. În timp ce executa o reverență cu piciorul drept, scăpă din labă calul și se băgă sub pat să-l caute.

Moartă de frică, Margareta vedea toate nelămurit în umbrele perfide ale luminărilor. Se uita țintă la patul în care ședea cel pe care cu foarte puțin timp în urmă bietul Ivan încercase să-l convingă pe mal la Patriarșie prudî că diavolul nu există. Și tocmai acest inexistent ședea acum pe pat în fața Margaretei.

Pe chipul Margaretei se ațintiră doi ochi : dreptul, cu o scînteie aurie în adîncuri, te sfredela pînă-n străfundul sufletului ; stîngul — era gol și negru, aidoma unei crăpături întunecate și înguste, aidoma unei bulboane fără fund a tuturor umbrelor și tenebrelor. Fața lui Woland era strîmbă, colțul drept al gurii — tras în jos, fruntea înaltă — chealǎ, brăzdată de cute adînci, paralele cu sprîncenele drepte și ascuțite. Pielea obrazului arăta, de parcă un soare dogoritor o bronzase pentru veșnicie.

Woland stătea tolănit pe pat îmbrăcat numai cu o cămașă de noapte lungă, murdară și peticită la umărul stîng. Un picior gol îl ținea strîns sub dînsul, pe celălalt și-l întinsese pe un scăunel, și Hella ungea genunchiul acestui picior negricios cu o alifie fumegîndă.

Pe pieptul dezgolit și fără un fir de păr al lui Woland, Margareta desluși, atîrnînd de un lănțișor de aur, un scarabeu, sculptat cu măiestrie dintr-o piatră întunecată, cu niște slove scrise pe spatele lui mititel. Alături de Woland, pe un postament masiv, greu, se înălța un glob terestru ciudat, parcă viu, luminat lateral de soare.

Cîteva clipe se așternu tăcerea. „Mă studiază", se gîndi Margareta și, cu un efort, izbuti să-și potolească tremurul picioarelor.

În cele din urmă Woland începu a vorbi cu un zîmbet pe buze — care-i aprinse parcă și mai tare ochiul scînteietor.

— Fii binevenită, regină, și, scuzele mele, pentru ținuta asta cazanieră.

Glasul lui Woland era atît de gros, că unele silabe sunau doar ca un hîrîit.

El luă de pe pat o spadă lungă și, aplecîndu-se, o agită pe sub pat, spunînd :

— Ieși afară ! Partida se contramandează. A sosit invitata.

— Pentru nimic în lume, șuieră Koroviev alarmat, în chip de sufler, la urechea Margaretei.

— Pentru nimic în lume... începu Margareta.

— *Messire...* mai suflă Koroviev la urechea ei.

— Pentru nimic în lume, *messire*, spuse încet dar deslușit Margareta, izbutind să se stăpînească și, cu un surîs, adăugă : Vă implor să nu întrerupeți partida. Cred că revistele de șah ar plăti bani grei dacă ar putea s-o publice.

Azazello scoase un măcăit încet și aprobativ, iar Woland, după ce se uită cu luare-aminte la Margareta, o chemă cu un semn al mîinii : aceasta se apropie, fără să simtă podeaua sub picioarele ei desculțe. Woland își lăsă pe umărul ei mîna grea, ca de piatră, fierbinte ca focul și o trase spre sine, așezînd-o alături pe pat.

— Ei, dacă ești de o gentilețe atît de încîntătoare, lucru la care, de altfel, mă așteptam, să lăsăm deoparte ceremoniile, zise el aplecîndu-se din nou spre marginea patului și strigînd : Mai ține mult circul ăsta sub pat ? Ieși de acolo, blestematule Hans !

— Nu găsesc calul, dădu glas motanul de sub pat, cu un ton cald și fals — galopează pe undeva, și în locul lui dau mereu aici de-o broască.

— Nu cumva îți închipui că te afli la un bîlci ? îl întrebă Woland, prefăcîndu-se mînios. Nu e nici o broască sub pat ! Păstrează-ți trucurile astea ieftine pentru „Varietăți". Dacă nu ieși imediat de-acolo, te declar învins, dezertor afurisit !

— Pentru nimic în lume, *messire !* zbieră motanul, apărînd în aceeași clipă de sub pat, cu calul în labă.

— Îți recomand... începu Woland, apoi izbucni : Ei bine, nici nu-mi vine să mă uit la bufonul ăsta ! Ia priviți-l cum arată și cum s-a pocit stînd sub pat !

În timpul acesta, motanul, plin de praf, ședea pe picioarele dinapoi, și se înclina în fața Margaretei. La gît purta acum un papion de frac, iar pe piept îi atîrna, de o curea, un binoclu de damă încrustat cu sidef. Mustățile îi erau poleite cu aur.

— Ce-i asta ? exclamă Woland. De ce ți-ai poleit mustățile ? Și la ce dracu ți-ai pus papion, cînd n-ai nădragi pe tine ?

— Motanii nu poartă nădragi, *messire*, îi răspunse foarte demn motanul ; doar n-o să-mi pretindeți să încalț și niște cizme ? Motan încălțat nu există decît în basme, *messire*, dar vă întreb : V-a fost dat să mai vedeți vreodată pe cineva venind fără cravată la bal ? N-am vrut să mă prezint atît de necuviincios. Nu intenționez să apar într-o postură comică, să risc să fiu luat de guler și azvîrlit afară ! Fiecare se gătește cu ce poate. Vă rog să considerați, *messire*, că cele spuse de mine se referă și la binoclu !

— Dar mustățile ?...

— Nu înțeleg, ripostă distant motanul, de ce, bărbierindu-se astăzi, Azazello și Koroviev s-au pudrat cu pudră albă ? Și în ce măsură e ea mai bună decît cea de aur ? Eu mi-am pudrat mustățile, asta-i tot ! Dacă m-aș fi bărbierit ar fi fost altceva. Un motan ras e o adevărată bătaie de joc, ceva scandalos, recunosc asta, sus și tare ! Dar, în general, aici glasul motanului tremură a jignire, văd că mi se fac unele șicane și că în fața mea se ridică o foarte serioasă problemă : să iau sau nu parte la bal ? Ce-o să-mi răspundeți, *messire*, la toate astea ?

Jignit cum era, motanul se umflă într-atît, încît ai fi zis că în clipa următoare o să plesnească.

— Uitați-vă la el, ce șarlatan e ! strigă Woland, clătinînd din cap. Ori de cîte ori vede că nu mai are nici o șansă de cîștig, începe să te ducă cu vorba, ca cel din urmă pungaș de sub pod. Stai imediat jos și încetează cu flecăreala asta !

— Așadar, se întoarse el spre Margareta, îți recomand, doamnă, suita mea. Ăsta, care face pe prostul, este motanul Behemoth. Cu Azazello și Koroviev ai și făcut cunoștință, ți-o mai recomand pe Hella, slujnica mea : este promptă, isteață, și nu există nici un serviciu pe care ea să nu fie capabilă să ți-l facă.

Frumoasa Hella zîmbea, privind-o pe Margareta cu ochii ei de culoarea ierburilor de baltă, continuînd să ia în căușul palmei alifie și s-o întindă pe genunchiul lui Woland.

— Ei, asta-i tot, încheie Woland, strîmbîndu-se, cînd Hella îi strînse prea tare genunchiul. După cum vezi, e o societate mică, pestriță și nemalițioasă.

Tăcu şi, întinzînd mîna spre glob, începu să-l întoarcă în faţa sa. Globul era lucrat atît de iscusit, încît oceanele lui albastre se mişcau, în timp ce calota polului se aşternea, ca cea adevărată, ferecată în gheţuri şi zăpezi. Văd că te interesează globul meu.

— O, da, n-am mai văzut niciodată un asemenea obiect.

— Bun obiect. Ca să fiu sincer, în ultima vreme nu mai suport radiojurnalele. Le prezintă întotdeauna nişte tinere care pronunţă nedesluşit numele localităţilor. Afară de asta, una din trei e uşor peltică, parcă aleasă anume aşa. Globul meu e mult mai comod, cu atît mai mult, cu cît eu trebuie să cunosc precis evenimentele. De pildă, vezi fîşia asta de pămînt, scăldată într-o parte de apele oceanului ? Priveşte, iat-o cuprinsă de flăcări. Acolo a izbucnit un război. Dacă priveşti mai de aproape, vezi şi detaliile.

Margareta se plecă spre glob şi văzu cum pătrăţelul de pămînt se lărgi, luminîndu-se în nenumărate culori şi transformîndu-se într-un fel de hartă în relief. Apoi văzu panglica unui rîu şi un sat pe malul lui. O căsuţă, la început mică doar cît un bob de mazăre, crescuse, ajungînd pînă la mărimea unei cutii de chibrituri. Apoi, acoperişul ei sări în aer, fără zgomot, o dată cu trîmbe de fum negru, iar pereţii se năruiră de nu rămase din cutiuţa cu etaj decît o grămăjoară din care ieşea învolburîndu-se un fum negru. Apropiindu-se şi mai mult de glob, Margareta zări o siluetă mică de femeie întinsă la pămînt, iar lîngă ea, într-o băltoacă de sînge, un copil mic cu braţele în lături.

— Ei, asta-i tot, zise zîmbind Woland ; el n-a apucat să facă nici un păcat. Abadonna a lucrat impecabil.

— N-aş fi vrut să fiu de partea celui împotriva căruia e acest Abadonna, remarcă Margareta ! De partea cui e ?

— Pe măsură ce stau de vorbă cu dumneata, îi răspunse prietenos Woland, mă conving tot mai mult că eşti o femeie foarte inteligentă. O să te liniştesc. Este foarte obiectiv şi simpatizează în chip egal cu ambele părţi beligerante. Drept urmare, amîndouă părţile ajung totdeauna la rezultate identice. Abadonna ! strigă încet Woland şi, în aceeaşi clipă, din perete se desprinse silueta unui bărbat slab cu ochelari negri. Ochelarii aceştia făcură asupra Margaretei o impresie atît de puternică, încît ea îşi lipi obrazul cu un ţipăt uşor de piciorul lui Woland. Destul ! strigă acesta. Ce nervoşi sînt oamenii de astăzi ! Spunînd aceasta, o plesni pe Margareta cu palma pe spate, şi trupul ei scoase un fel de clinchet. Vezi doar că e cu ochelari. Afară de asta, nu s-a întîmplat şi nici nu se va întîmpla vreodată ca Abadonna să apară în faţa cuiva înainte de vreme. Şi, la urma urmei, sînt şi eu aici. Eşti în vizită la mine ! Am vrut doar să ţi-l arăt.

Abadonna stătea nemişcat.

— Dar nu se poate să-şi scoată ochelarii măcar pentru o clipă ? întrebă Margareta, lipindu-se de Woland şi tremurînd, de data aceasta însă de curiozitate.

— Uite că aşa ceva nu se poate, îi răspunse grav Woland, făcîndu-i un semn lui Abadonna, care pieri pe dată. Ce vrei să spui, Azazello ?

— *Messire,* zise acesta, îngăduiţi-mi să vă aduc la cunoştinţă că la noi se află doi străini : o frumoasă — care scînceşte şi imploră să fie lăsată pe lîngă stăpîna ei — însoţită, pardon — de vierul său.

— Ce ciudat se poartă şi frumoasele astea ! observă Woland.

— E Nataşa, Nataşa ! exclamă Margareta.

— Bine, să fie lăsată pe lîngă stăpîna ei. Iar pe vier să-l duceţi la bucătari.

— Să-l taie ? strigă speriată Margareta. Vai de mine, *messire,* e Nikolai Ivanovici, locatarul nostru de jos. E o neînţelegere la mijloc, vedeţi, ea l-a uns şi pe el cu cremă...

— Dar dă-mi voie, zise Woland, la ce dracu şi cine crezi că are de gînd să-l taie ? Lasă-l să stea împreună cu bucătarii, şi atîta tot. Doar nu pot, recunoaşte şi dumneata, să-i dau drumul în sala de bal.

— Da, cam aşa e... adăugă Azazello, raportînd apoi : Se apropie miezul nopţii, *messire.*

Capitolul 23

MARE BAL LA SATANA

Se apropia miezul nopţii, trebuiau să se grăbească. Margareta vedea nelămurit obiectele din jur. I se întipăriră în minte făcliile şi bazinul din pietre preţioase multicolore. Cînd păşi pe fundul bazinului, Hella şi Nataşa turnară peste ea un lichid roşu, fierbinte şi dens. Simţi pe buze un gust sărat, şi-şi dădu seama că o spală cu sînge. Mantiei însîngerate îi luă locul alta — trandafirie, vîscoasă şi transparentă ; Margareta simţi cum o ameţeşte mirosul uleiului de trandafir. Apoi o întinseră pe un pat de cleştar, şi slujnicele îi frecară trupul cu nişte frunze verzi, mari, făcînd să-i lucească pielea.

În momentul acesta, dădu buzna înăuntru motanul, care se apucă să dea şi el o mînă de ajutor. Aşezîndu-se pe vine, la picioarele Margaretei, începu să-i frece tălpile, cu aerul unui lustragiu de pe stradă.

Margareta nu-şi amintea cine-i cususe pantofii din palide petale de trandafir, şi nici cum se încheiaseră singuri cu două catarame de aur. O forţă tainică o ridică în picioare şi o aşeză în faţa unei oglinzi ; în părul ei scînteia o coroană regească din diamante. De undeva, apăru Koroviev care îi atîrnă pe piept un medalion greu, oval, prins de

un lanț masiv, reprezentînd un pudel negru. Podoaba i se păru foarte grea reginei. Lanțul începu să-i roadă grumazul, medalionul cu pudelul o trăgea tot timpul în jos, făcînd-o să se aplece. Dar pentru neplăcerile pricinuite de lanțul cu pudelul negru, o răsplătea acel respect deosebit cu care o tratau acum Koroviev și Behemoth.

— Nu-i nimic, nu-i nimic ! mormăia Koroviev din ușă. Nu-i nimic de făcut, trebuie, trebuie neapărat... Îngăduiți-mi, regină, să vă dau un ultim sfat : Printre oaspeți vor fi tot felul de oameni, oh, foarte diferiți unul de altul, dar nimănui, regină Margot, să nu-i acordați întîietate și chiar dacă n-o să vă placă vreunul... fără-ndoială că n-o să lăsați să vi se citească sentimentele adevărate pe față, dar nu numai atît, nu trebuie, n-aveți voie nici să vă gîndiți la ele ! Ar băga de seamă, ar băga de seamă din capul locului ! Trebuie să-l îndrăgiți, regină, da, să-l îndrăgiți ! În schimb, stăpîna balului va fi răsplătită cu prisosință. Și mai e ceva — să nu-i uitați pe nici unul ! Fiecăruia măcar un zîmbet cît de mic, iar dacă nu veți avea timp să-i aruncați o vorbă, să vă întoarceți capul spre el măcar un pic ! Orice, dar să-i luați în seamă, pentru că altfel, ei, oaspeții, s-ar posomorî...

După aceea, însoțită de Koroviev și Behemoth, Margareta trecu din camera cu bazinul într-o beznă adîncă.

— Eu, eu, șopti motanul, eu am să dau semnalul !

— Dă-l ! încuviință Koroviev din întuneric.

— Începe balul ! ! ! strigă asurzitor motanul, iar Margareta scoase și ea un țipăt scurt, rămînînd apoi cîteva clipe cu ochii închiși. Balul se deschise deodată : cu lumină, sunete și miresme. La brațul lui Koroviev, Margareta se pomeni într-o pădure tropicală. Papagali cu pieptul roșu și coada verde îi strigau : „Sîntem încîntați !“ Dar pădurea cu zăpușeala ei, ca într-o baie de aburi, se sfîrși repede, făcînd loc unei săli răcoroase de bal, cu coloane de piatră gălbuie, scînteietoare. Ca și pădurea, sala de bal era pustie, și numai lîngă coloane stăteau niște negri goi, cu turbane argintii pe cap. Fețele lor căpătară o nuanță cafeniu-murdară, de tulburare, în clipa în care Margareta apăru în sală, însoțită de suita ei, din care făcea parte și Azazello, ivit nu se știe de unde. Koroviev lăsă liberă mîna Margaretei și șopti :

— Drept pe tulipe !

Un zid scund de tulipe albe crescu dinaintea ei ; dincolo de ele, Margareta zări nenumărate lumini cu abajur, iar în dreptul lor siluete în frac, piepți albi și umeri negri. Atunci își dădu seama de unde veneau sunetele balului. Asupra ei se prăvăli parcă urletul alămurilor, iar glasul viorilor ce răzbi de undeva, de sub ele, îi scăldă trupul asemenea dușului de sînge. Orchestra, vreo sută cincizeci de oameni, cînta o poloneză.

Văzînd-o pe Margareta, bărbatul în frac, de la pupitrul dirijoral, păli, buzele îi schițară un zîmbet și, deodată, cu o mișcare a mîinilor, îi ridică în picioare pe muzicanți. Și orchestra prinse a o legăna pe Margareta necontenit, în sunetele ei. Apoi dirijorul se întoarse cu spatele la orchestră și se în-

clină adînc, cu brațele în lături. Drept răspuns, Margareta îi zîmbi, întinzîndu-i, prietenoasă, mîna.

— Nu, e puțin, e prea puțin, șopti Koroviev, n-o să închidă ochii toată noaptea de amărăciune. Strigă : „Fii binevenit, rege al valsului !"

Margareta se supuse, mirîndu-se că glasul ei, cu rezonanțe de clopot, acoperi vuietul orchestrei. Omul tresări de fericire, își duse mîna stîngă la piept, mînuind mai departe cu dreapta bagheta-i albă.

— E puțin, e prea puțin, șopti Koroviev, aruncă-ți ochii în stînga, spre viorile întîi, și salută-le, așa încît fiecare să creadă că-l recunoști. Aici sînt numai celebrități mondiale. Întîi salută-l pe ăla de colo... după primul pupitru, e Vieuxtemps !... Așa, foarte bine... Acum — mai departe !

— Cine-i dirijorul ? îl întrebă Margareta, depărtîndu-se în zbor.

— Johann Strauss ! strigă motanul. Și să mă spînzure care-o vrea de o liană în pădurea tropicală, dacă a mai cîntat vreodată la vreun bal o orchestră ca asta ! Eu am invitat-o ! Și, luați vă rog aminte, nici unul nu s-a îmbolnăvit și nici unul n-a refuzat să vină !

În sala următoare nu mai erau coloane ; în locul lor, într-o parte se înălța un zid de trandafiri roșii, roz și albi ca laptele, iar de partea cealaltă un zid de camelii japoneze bătute. Între ele țîșneau, susurînd, havuzuri ; în trei bazine clocotea, înspumată, șampania ; unul din bazine era de un violet străveziu, al doilea, de culoarea rubinelor, al treilea, de cleștar. Pe lîngă ele foiau niște negri cu turbane purpurii pe cap, turnînd în cupe joase

șampanie din bazine cu polonice de argint. În zidul de trandafiri se făcu deodată o spărtură și apăru un bărbat, care prinse a se agita pe o estradă. Purta un frac roșu cu coadă de rîndunică. Dirija o orchestră de jaz insuportabil de zgomotoasă. Îndată ce o zări pe Margareta, dirijorul se înclină în fața ei atît de adînc, încît brațele lui atinseră podeaua, apoi, îndreptîndu-se, țipă strident :

— Halleluiah !

Se lovi o dată peste un genunchi, apoi peste celălalt și, smulgînd din mîna muzicantului din margine un taler, îl făcu să zuruie, pocnindu-l de coloană.

Depărtîndu-se în zbor, Margareta mai apucă să-l vadă pe virtuosul jazbandist luptîndu-se cu poloneza, ce răsuna în spatele ei, și lovindu-i în cap la nimereală cu talerul său pe cei din orchestră, care, cuprinși, chipurile, de o groază comică, făceau reverențe adînci.

În cele din urmă, zburară pe palierul scării, unde, după cum își dădu seama Margareta, o întîmpinase la sosire Koroviev cu candela în mînă, și unde acum, revărsîndu-se din lustre și aplice de cristal în formă de ciorchini de struguri, ardeau lumini orbitoare. O așezară pe regină la locul ei, și sub mîna stîngă ea simți un postament scund de ametist.

— Puteți să vă sprijiniți de el, dacă o să vă fie prea greu să stați mult astfel, îi șopti Koroviev.

Un indivind tuciuriu îi aruncă sub picioare o pernă cu un pudel auriu brodat pe ea și, pe această pernă, supunîndu-se unor brațe care o îndrumau,

Margareta își puse piciorul drept, îndoindu-l din genunchi.

Apoi încercă să se uite în jur. Koroviev și Azazello erau lîngă ea, în atitudini maiestoase. Alături de Azazello se aflau alți trei tineri, care-i amintiră Margaretei, nelămurit, de Abadonna. Din spate, venea o adiere răcoroasă. Întorcîndu-și ochii, Margareta văzu, ieșind din peretele de marmoră din spatele ei și țîșnind în șuvoaie, un vin înspumat, ce se scurgea apoi într-un bazin de gheață. Lîngă piciorul stîng, simțea ceva cald și mițos. Era Behemoth.

Margareta stătea undeva sus de tot, și sub picioarele ei se așternea o scară impunătoare, acoperită cu un covor. Jos, departe de tot, ca și cînd ar fi privit printr-un binoclu întors, vedea holul imens cu un șemineu de necuprins, în a cărui gură rece și neagră ar fi putut intra cu ușurință un camion de cinci tone. Holul și scara, scăldate într-o lumină orbitoare, erau pustii. Alămurile orchestrei răsunau înfundat, de departe. Cîteva clipe rămaseră cu toții nemișcați.

— Dar unde sînt invitații ? îl întrebă Margareta pe Koroviev.

— Vor fi îndată aici, regină, vor sosi numaidecît. Or să fie destui, n-aveți grijă. Și zău, aș prefera să tai lemne, decît să-i primesc, aici, pe palier.

— Mare lucru ! Ce-i aia să tai lemne ? ripostă motanul, guraliv. Eu aș prefera să fiu taxator de tramvai ; o muncă mai urîtă decît asta nu există pe lume !

— Pînă la miezul nopții n-au mai rămas decît zece secunde, anunță Koroviev, o să înceapă numaidecît.

Cele zece secunde i se părură Margaretei îngrozitor de lungi. Dar pesemne că se scurseseră și nu se întîmpla nimic. Deodată însă, jos, în șemineul imens, se auzi o bufnitură puternică, și din gura lui răsări o spînzurătoare pe care se bălăbăneau niște oseminte cam descompuse. Osemintele se desprinseră din funie, căzură pe podea, și din ele țîșni un bărbat cu părul negru, de o rară frumusețe. Purta frac și pantofi de lac. Apoi, din șemineu țîșni un sicriu nu prea mare, cam putrezit și el ; capacul i se desprinse și pe podea se rostogoliră alte oseminte. Bărbatul cel frumos se repezi galant spre ele, oferindu-le brațul. Acest al doilea schelet se închegă, transformîndu-se într-o femeie fîșneață cu pantofiori negri în picioare și pene negre la pălărie, și amîndoi, bărbatul și femeia, porniră grăbiți să urce scara.

— Primii invitați ! exclamă Koroviev. Domnul Jacques cu consoarta. Vă recomand, regină, pe unul din cei mai interesanți bărbați. Un falsificator de bani convins, un trădător de țară, dar un foarte bun alchimist. A ajuns celebru, șopti Koroviev la urechea Margaretei, otrăvind pe amanta unui rege. Și doar nu i se întîmplă oricui una ca asta ! Îl vezi ce superb e !

Margareta, palidă, cu buzele întredeschise, se uita în jos, la spînzurătoarea și sicriul care dispăreau pe o ușă laterală a holului.

— Sînt încîntat ! urlă motanul drept în obrazul domnului Jacques, care tocmai ajunsese în vîrful scării.

În timpul acesta, din şemineu se ivi un alt schelet, fără cap şi fără un braţ, care, atingînd podeaua, luă înfăţişarea unui bărbat într-un frac impecabil. Consoarta domnului Jacques se şi grăbi să îngenuncheze în faţa Margaretei şi, palidă de emoţie, îi săruta piciorul.

— Regină... bolborosi ea.

— Regina este încîntată ! strigă Koroviev.

— Regină... rosti încet preafrumosul domn Jacques.

— Sîntem încîntaţi, urlă motanul.

Tinerii care-l însoţeau pe Azazello cu un zîmbet prietenos, dar fără viaţă, le tot dădeau ghes domnului Jacques şi consoartei sale să se apropie de cupele cu şampanie, pe care negrii le ţineau în mîini. Bărbatul în frac urca în fugă de unul singur scara.

— Contele Robert — îi şopti Koroviev Margaretei — mai e încă şi astăzi un bărbat interesant. Gîndiţi-vă, regină, ce caraghioslîc : aici avem de-a face cu un caz contrar ; ăsta a fost amantul unei regine şi şi-a otrăvit propria nevastă.

— Sîntem fericiţi, conte, ţipă Behemoth.

Din şemineu căzură, pe rînd, plesnind şi desfăcîndu-se în bucăţi, trei coşciuge, apoi, un ins cu o mantie neagră pe umeri, pe care însă următorul schelet ieşit din gura neagră a şemineului îl înjunghie cu un cuţit în spate. De jos, se auzi un strigăt sugrumat. Din şemineu veni în fugă un cadavru intrat rău de tot în putrefacţie. Margareta închise

ochii, şi o mînă grijulie apropie de nasul ei un flacon cu săruri. I se păru că era mîna Nataşei.

Scara se umplea tot mai mult de lume. Acum, pe fiecare treaptă se aflau bărbaţi în frac şi femei goale, care-i însoţeau, deosebindu-se una de alta doar prin culoarea penelor de la pălărie şi a pantofilor.

Margareta văzu apropiindu-se de ea o doamnă, cu ochii plecaţi în jos ca o călugăriţă, firavă, modestă şi cu o eşarfă lată verde la gît. Doamna şchiopăta, iar pe piciorul stîng purta o cizmă ciudată de lemn.

— Cine-i dînsa... cu verde ? întrebă, maşinal, Margareta.

— E una din cele mai încîntătoare şi mai serioase doamne, şopti Koroviev. V-o prezint : doamna Tofana. S-a bucurat de o popularitate grozavă printre napoletanele tinere şi fermecătoare, precum şi printre orăşencele din Palermo, dar mai cu seamă printre acelea care se săturaseră de bărbaţii lor. Că doar se întîmplă, regină, ca o femeie să se sature de bărbatul ei...

— Da, răspunse cu glas surd Margareta, privind zîmbitoare spre doi bărbaţi în frac, care se plecară pe rînd în faţa ei, sărutîndu-i genunchiul şi mîna.

— Ei vezi ? izbuti să-i şoptească Koroviev, strigînd în acelaşi timp cuiva : Domnule duce, doriţi o cupă de şampanie ? Sînt încîntat !... Da, şi după cum spuneam, doamna Tofana se arăta înţelegătoare faţă de situaţia acestor biete femei, vînzîndu-le o anume apă în sticluţe. Soţia turna apa în supa soţului, acesta o mînca, recunoscător pentru grija ce i-o purta consoarta şi se simţea perfect. E

drept, după cîteva ceasuri, îl apuca o sete cumplită, apoi se culca în pat, iar peste o zi, frumoasa napoletană, care-şi hrănise soţul cu sus-amintita supă, era liberă ca vîntul de primăvară.

— Şi ce are la picior ? întrebă Margareta, întinzînd neobosită mîna oaspeţilor care-o luaseră înainte doamnei Tofana cea şchioapă. Şi la ce serveşte eşarfa aia verde la gît ? Are gîtul flasc ?

— Sînt încîntat, prinţe ! strigă Koroviev, răspunzînd în acelaşi timp şoptit Margaretei : Are un gît superb, dar s-a întîmplat ceva neplăcut în timp ce se afla la închisoare. În picior, regină, doamna Tofana poartă o cizmă spaniolă [1], iar eşarfa, iată ce origine are : cînd au aflat că aproape cinci sute de soţi prost aleşi iniţial părăsiseră Neapole şi Palermo pentru totdeauna, temnicerii cuprinşi de o mînie oarbă, au sugrumat-o pe doamna Tofana.

— Ce fericită sînt, o, prea bună regină, că mi-a fost sortită înalta cinste... şopti Tofana pe un ton sfielnic de călugăriţă, străduindu-se să se lase într-un genunchi, dar cizma o împiedica. Koroviev şi cu Behemoth, săritori, o ajutară să se ridice.

— Sînt bucuroasă că vă văd, îi răspunse Margareta, întinzînd în acelaşi timp mîna următorilor invitaţi.

Acum, pe scări, urca un şuvoi de invitaţi. Margareta nu mai vedea ce se petrece în hol. Ridica şi-şi lăsa în jos mîna automat, cu un zîmbet încremenit pe buze. În văzduh, stăruia un vuiet neîntrerupt, din sălile de bal răzbăteau sunetele orchestrei, aidoma vuietului mării.

[1] Instrument de tortură folosit în Evul Mediu, care în ruseşte purta denumirea de „cizmă spaniolă".

— Uite, asta e o femeie plictisitoare, vorbi cu glas tare Koroviev, ştiind că în vuietul glasurilor nu mai poate fi auzit — e moartă după baluri şi visează mereu să se plîngă cuiva de batista ei.

Printre cei ce urcau, Margareta o desluşi pe femeia despre care era vorba. Era tînără, de vreo douăzeci de ani, cu un corp de o rară frumuseţe, dar cu o privire neastîmpărată şi enervantă.

— Ce batistă ? întrebă Margareta.

— I s-a dat o cameristă, o lămuri Koroviev, şi de treizeci de ani, în fiecare seară, camerista pune pe noptiera acestei femei o batistă. Aşa că dimineaţa, cînd se deşteaptă, găseşte batista lîngă ea. A încercat s-o ardă în sobă, s-o arunce în rîu, dar nu scapă cu nici un chip de ea.

— Ce batistă ? întrebă Margareta în şoaptă, ridicîndu-şi mîna şi lăsînd-o în jos.

— O batistă cu margini albastre. Trebuie să vă spun că pe vremea cînd lucra la o cafenea, într-o zi patronul a atras-o pînă-n cămară şi după nouă luni a născut un băiat ; s-a dus cu copilul într-o pădure, l-a sufocat cu o batistă şi l-a îngropat acolo. La proces a declarat că nu avea cu ce să-şi hrănească pruncul.

— Şi unde e patronul acelei cafenele ? întrebă Margareta.

— Regină, miorlăi deodată motanul, jos, la picioarele Margaretei, îngăduiţi-mi să vă întreb : Ce rost are aici patronul ? Doar nu el a sugrumat pruncul !

Acum Margareta văzu aproape de tot cei doi ochi sîcîitori și posomorîți.

— Sînt fericită, regină amfitrioană, să fiu invitată la marele bal al lunei pline !

— Iar eu sînt bucuroasă că te văd, foarte bucuroasă, îi răspunse Margareta. Îți place șampania ?

— Ce faceți, regină ? ! strigă disperat, dar abia auzit, la urechea Margaretei, Koroviev. Se blochează trecerea oaspeților.

— Îmi place, zise rugătoare femeia și, deodată, începu să repete mecanic : Frida, Frida, Frida ! Mă cheamă Frida, o, regină !

— Știi ce să faci, Frida ? Îmbată-te astăzi și nu te mai gîndi la nimic, îi sugeră Margareta.

Frida își întinse brațele spre regină, dar Koroviev și Behemoth o apucară îndemînatici de braț, și Frida dispăru, luată de vîrtejul mulțimii.

De jos, invitații curgeau puhoi. Izvorul lui — imensul șemineu — îl alimenta mereu. Trecu un ceas și începu al doilea. Margareta își dădu seama că lanțul ei atîrna tot mai greu. Deodată, simți în brațul drept o durere ascuțită, ca o împunsătură de ac și, strîngînd din dinți, îl îndoi din cot și-l așeză pe postament. În spatele ei, din sala mare de bal, se deslușea un foșnet, ca și cum de-a lungul pereților fîlfîiau niște aripi, și era limpede că acolo dansau mulțimi nesfîrșite de oaspeți, iar Margaretei i se părea că în această sală plină de ciudățenii, pînă și podelele de marmură masivă, de mozaic și cleștar pulsează ritmic.

Nici Caius Caesar Caligula, nici Messalina n-o mai interesară pe Margareta, după cum n-o mai interesa nimeni dintre regi, duci, cavaleri, sinucigași, otrăvitoare, spînzurați, codoașe, temniceri și trișori, călăi, denunțători, trădători, nebuni, copoi, siluitori de minore. Numele lor i se învălmășiră în cap, chipurile se legară într-o singură lipie uriașă, și numai o singură față îi stăruia chinuitor în minte, încadrată de o barbă roșie ca focul — fața lui Maliuta Skuratov. Picioarele Margaretei se îndoiau și, din clipă în clipă, se temea să nu izbucnească în plîns. Dar mai rău decît orice o chinuia genunchiul drept, pe care-l sărutau oaspeții. Se umflase, pielea i se învinețise, cu toate că mîna Natașei apăruse de cîteva ori lîngă acest genunchi, înarmată cu un burete, ca să-l ungă cu o substanță parfumată. Cînd ceasul al treilea se apropia de sfîrșit, Margareta se uită în jos, deznădăjduită și, deodată, tresări de bucurie : șuvoiul oaspeților se rărea.

După o secundă, nepricepînd ce se petrecuse, Margareta se pomeni iar în camera cu bazin, unde, izbucnind în plîns de durere în braț și în picior, se prăbuși pe podea. Dar consolînd-o, Hella și cu Natașa o traseră iar sub dușul de sînge, îi dezmorțiră iar trupul, și Margareta se înviora din nou.

— Încă puțin, încă puțin, regină Margot, șopti Koroviev, apărînd lîngă ea ; trebuie să mai trecem în zbor prin sălile de bal, pentru ca respectabilii noștri oaspeți să nu se simtă părăsiți.

Și iat-o pe Margareta ieșind din nou din camera cu bazin. Pe estrada din spatele zidului de tulipe, unde cîntase orchestra dirijată de regele valsului, acum se dezlănțuia un jaz de maimuțe.

O gorilă uriaşă, cu favoriţi lăţoşi şi cu o trompetă în labă, dirija orchestra, ţopăind greoi pe loc. Un rînd al orchestrei era alcătuit din urangutani care suflau în alămuri sclipitoare. Pe umerii lor stăteau călare cimpanzei veseli cîntînd din armonici. Doi paviani uriaşi, cu o coamă mare, ca de leu, cîntau la piane, ale căror gemete nici nu se auzeau în tunetul, ţipătul ascuţit şi bufniturile saxofoanelor, ale viorilor şi ale tobelor mînuite de labele gibonilor, mandrililor şi ale macacilor. Pe pardoseala strălucitoare ca oglinda, se mişcau nenumărate perechi, ameninţînd să mături totul în calea lor. Se mişcau contopite parcă, uimind prin îndemînarea şi puritatea gesturilor, învîrtindu-se într-o singură direcţie. Deasupra mulţimii de dansatori, în văzduh, pluteau fluturi vii, mătăsoşi, din tavan curgeau mănunchiuri de flori. În capitelurile coloanelor, pe măsură ce se stingea lumina electrică, se aprindeau miliarde de licurici, iar în văzduh pluteau lumini înnegurate de mlaştină.

Apoi Margareta se pomeni într-un bazin imens, împrejmuit cu o colonadă. Un Neptun negru, gigantic, scotea din gură un şuvoi trandafiriu. Din bazin se ridica un miros ameţitor de şampanie. Aici domnea o veselie nestăvilită. Lăsînd poşetele în grija cavalerilor lor sau a negrilor, care alergau cu cearşafuri în braţe, doamnele, vesele, plonjau cu un ţipăt de extaz în bazin. Trîmbe de spumă ţîşneau în sus. Fundul de cristal al bazinului era scăldat în lumini ce se prefirau prin stratul de vin, unde se vedeau înotînd trupuri argintii. Apoi, înotătoarele săreau afară din bazin, bete moarte. Sub

coloane răsunau hohote de rîs, vibrînd ca şi sunetele jazului.

În toată această învălmăşeală, Margareta observă obrazul unei femei ameţite de băutură, cu ochi lipsiţi de expresie, dar care, totuşi, implorau, şi-şi aminti — era „Frida".

— Urmează ultima ieşire, îi şopti, îngrijorat, Margaretei, Koroviev, şi sîntem liberi !

Însoţită de acesta, ea se pomeni din nou în sala mare de bal, unde acum nu se mai dansa ; oaspeţii se înghesuiau printre coloane, lăsînd liber mijlocul sălii. Margareta nu-şi amintea cine o ajutase să se ridice pe estrada apărută în mijlocul acestui spaţiu liber. Urcată pe estradă, spre mirarea ei, auzi bătînd undeva miezul nopţii, care, după socoteala sa, trecuse de foarte multă vreme. O dată cu ultima bătaie a ornicului, care suna de cine ştie unde, peste mulţimile de oameni se lăsă tăcerea.

Atunci, Margareta îl zări din nou pe Woland. Venea însoţit de Abadonna, Azazello şi încă de vreo cîţiva care semănau cu Abadonna — negri şi tineri. Şi Margareta desluşi în faţa ei o estradă ca a sa, pregătită pentru Woland. Dar Woland nu urcă pe estradă. Pe Margareta o uimi faptul că la această ultimă scenă a balului, Woland ieşise exact în ţinuta în care-l văzuse în dormitor. Aceeaşi cămaşă murdară, peticită la umeri, în picioare papuci scîlciaţi. Purta spadă, fără teacă, dar o folosea drept baston, sprijinindu-se în ea.

Şchiopătînd uşor, Woland se opri lîngă estrada pregătită pentru el, şi Azazello se prezentă înaintea lui ţinînd în mîini o tipsie cu capul retezat al unui om fără dinţii din faţă. Liniştea netulburată de

nimic o întrerupse numai o dată zbîrnîitul unei sonerii obişnuite, aidoma celor de la intrarea unei case. Sunetul venea de departe şi părea cu totul de neînţeles aici.

— Mihail Alexandrovici, îi zise Woland capului, în timp ce pleoapele acestuia se ridicară, şi pe faţa de mort, Margareta, cutremurîndu-se, văzu nişte ochi plini de expresia vie a gîndirii şi a suferinţei.

— Totul s-a împlinit, nu-i aşa ? urmă Woland, uitîndu-se în ochii capului. Capul ţi l-a tăiat o femeie, şedinţa nu a mai avut loc, iar eu locuiesc în apartamentul dumitale. Este un fapt real. Iar faptul real e lucrul cel mai cert de pe lumea asta ! Dar pe noi ne interesează acum ceea ce va urma, şi nu faptul acesta real care s-a petrecut. Dumneata ai fost totdeauna un înflăcărat propovăduitor al acelei teorii, potrivit căreia, după ce un cap a fost tăiat, viaţa omului se opreşte, el prefăcîndu-se în cenuşă şi trecînd în nefiinţă. Îmi face plăcere să-ţi aduc la cunoştinţă, în prezenţa oaspeţilor mei — cu toate că ei sînt dovada unei cu totul alte teorii — că teoria dumitale este temeinică şi ingenioasă. De altfel, toate teoriile au aceeaşi valoare. Printre ele e una, conform căreia fiecăruia îi va fi dat după credinţa sa. Împlinească-se aceasta ! Dumneata treci în nefiinţă, în timp ce eu voi avea bucuria să beau pentru fiinţă din cupa în care dumneata te transformi !

Woland ridică spada şi, în aceeaşi clipă, învelişurile capului se înnegriră, se zbîrciră, începînd apoi să cadă bucăţi, bucăţi, ochii dispărură, şi Margareta zări curînd pe tipsie un craniu gălbui

cu ochi de smarald şi dinţi de mărgăritar, stînd pe un piciorus de aur. Capacul craniului se dădu în lături pe un arc.

— Îndată, *messire*, zise Koroviev, prinzînd privirea întrebătoare a lui Woland. El va apărea în faţa dumneavoastră. Aud în această tăcere de mormînt scîrţîitul pantofilor lui de lac şi clinchetul cupei pe care a aşezat-o pe masă, după ce a băut şampanie pentru ultima dată în viaţa lui. Dar iată-l.

Îndreptîndu-se spre Woland, în sală intra un oaspete singuratec. După aspect, nu se deosebea prin nimic de numeroşii oaspeţi-bărbaţi. Avea o singură particularitate : se clătina de emoţie, lucru vizibil chiar şi de departe. Obrajii îi ardeau, acoperiţi de pete, iar ochii îi jucau în cap, nespus de înfricoşaţi. Oaspetele era uluit, ceea ce de altfel era şi firesc : totul îl uimea, şi mai ales, desigur, toaleta lui Woland.

Dar i se făcu o primire deosebit de prietenoasă.

— O, simpaticul baron Meigel, se întoarse Woland către el, zîmbind amabil. Acesta însă simţea cum îi ies ochii din cap de uimire.

Aici, Margareta încremeni, pentru că îl recunoscuse pe acest Meigel. Îl întîlnise de cîteva ori prin teatrele Moscovei şi pe la diferite restaurante. „Stai puţin... gîndi ea, înseamnă, aşadar, că şi el a murit." Lucrurile însă se lămuriră pe dată.

— Simpaticul baron, urmă Woland, zîmbind fericit, a fost atît de încîntător ! Aflînd că mă aflu la Moscova, mi-a telefonat numaidecît, oferindu-mi serviciile în specialitatea domniei-sale, cu alte cuvinte, ar dori să mă însoţească, pas cu pas,

să-mi arate tot ce e de văzut la Moscova. Se înțelege de la sine că am fost fericit să-l invit la mine.

În timpul acesta, Margareta îl văzu pe Azazello trecîndu-i lui Koroviev tipsia cu craniul.

— Dar, apropo, baroane, rosti Woland cu glas scăzut și deodată mai intim, s-a dus vestea setei dumitale excesive de a afla totul. Se zice că, în combinație cu limbuția dumitale, tot pe atît de dezvoltată, setea aceasta a început să atragă atenția tuturor. Și mai mult decît atît, se presupune că din cauza asta vei sfîrși în chip jalnic, cel mai tîrziu peste o lună. De aceea, ca să te scutim de această așteptare chinuitoare, ne-am hotărît să-ți venim în ajutor, folosind prilejul că te-ai invitat singur la mine în casă, tocmai în scopul de a trage cu ochiul și cu urechea, de a afla tot ce se poate afla.

Baronul se făcu mai palid decît Abadonna, care era nespus de palid de felul lui, dar apoi urmă ceva foarte ciudat. Abadonna apăru deodată lîngă baronul Meigel și, pentru o clipă, își scoase ochelarii. În același moment, în mîna lui Azazello sclipi un foc, se auzi un pocnet nu prea tare, de parcă ar fi bătut cineva din palme, și baronul se prăvăli pe spate, în timp ce sîngele îi țîșnea din piept, înroșindu-i cămașa scrobită și vesta. Sub acest șuvoi gîlgîitor, Koroviev puse o cupă și o întinse apoi plină lui Woland, în vreme ce trupul fără viață al baronului zăcea pe pămînt.

— Beau în sănătatea dumneavoastră, domnilor, zise încet Woland și, ridicînd cupa, își muie buzele în ea.

Atunci se petrecu o metamorfoză. Cămașa peticită și papucii scîlciați dispărură. Woland purta o hlamidă neagră, și, la șold, o spadă de oțel. Apropiindu-se iute de Margareta, îi întinse cupa, spunînd poruncitor :

— Bea !

Aceasta simți cum amețește și se clatină, dar cupa se apropia de buzele ei, și glasuri neștiute îi șopteau din dreapta și din stînga :

— Nu vă temeți, regină... Nu vă temeți, regină, sîngele a intrat de mult în pămînt, și unde s-a vărsat cresc acum ciorchini de struguri.

Fără să deschidă ochii, Margareta luă o înghițitură și un fior dulce îi trecu prin vine, în timp ce urechile prinseră a-i vui. I se părea că aude strigăte asurzitoare de cocoș, că undeva răsună un marș. Mulțimile de oaspeți porniră să-și piardă chipul : și bărbații în frac, și femeile se transformau din nou în oseminte. Sub ochii Margaretei, toată sala intră în putrefacție ; în aer plutea un miros de cavou. Coloanele se năruiră, luminile se stinseră, totul se strînse, pieiră havuzurile, cameliile și tulipele. De fapt, nu era decît ceea ce fusese înainte : modestul salon al văduvei bijutierului, prin ușa întredeschisă al căruia se strecura o fîșie de lumină. Și pe această ușă întredeschisă intră Margareta.

Capitolul 24

ELIBERAREA MAESTRULUI

În dormitorul lui Woland toate erau ca înainte de bal. Woland stătea în cămaşă pe pat ; numai Hella, în loc să-i fricţioneze piciorul, pregătea cina pe masa la care se jucase înainte partida de şah. Koroviev şi Azazello îşi scoseseră fracurile şi şedeau lîngă masă, iar între ei, trona, se-nţelege, motanul, care nu voise să se despartă de cravata lui, deşi ea se transformase într-o cîrpă murdară. Clătinîndu-se, Margareta se apropie de masă şi se sprijini în ea. Ca şi prima dată, Woland îi făcu un semn să se apropie şi o invită să se aşeze lîngă el, pe pat.

— A fost tare chinuitor, nu-i aşa ?

— O, nu, *messire,* răspunse ea abia auzit.

— *Noblesse oblige,* remarcă motanul, turnîndu-i Margaretei o licoare străvezie într-un pahar pentru vin negru.

— E votcă ? îl întrebă cu glas slab Margareta.

Motanul sări în sus, adînc jignit.

— Daţi-mi voie, regină, rosti el răguşit, cum mi-aş fi îngăduit să ofer votcă unei doamne ? E spirt curat !

Margareta îi zîmbi, încercînd să respingă paharul.

— Bea fără frică, îi zise Woland, şi Margareta, ascultătoare, luă paharul în mînă.

— Aşază-te, Hella, porunci Woland, explicîndu-i apoi Margaretei : Noaptea cu lună plină e o noapte de sărbătoare, şi eu cinez de obicei într-o societate restrînsă, alcătuită din prieteni şi slugi. Aşadar, cum te simţi ? Cum a trecut acest bal istovitor ?

— Uluitor ! croncăni Koroviev. Toţi erau fermecaţi, înamoraţi, striviţi ! Cît tact, cîtă pricepere, farmec şi *charme !*

Woland ridică paharul şi ciocni cu Margareta. Aceasta şi-l bău docilă pe-al ei, crezînd că după ce-l va bea îşi va da sfîrşitul. Dar nu se petrecu nimic rău. Simţi în stomac o căldură vie, în ceafă un zvîcnet uşor şi-şi recăpătă puterile, ca şi cum s-ar fi deşteptat dintr-un somn lung, înviorător, pe deasupra simţi şi o foame de lup. Aducîndu-şi aminte că nu luase nimic în gură din dimineaţa zilei precedente, pofta de mîncare îi spori şi mai tare... Aşa că începu să înfulece cu lăcomie caviarul.

Behemoth îşi tăie o bucată de ananas, puse pe ea sare, piper, şi o mîncă, după care trase atît de semeţ un al doilea pahar de spirt, încît îi făcu pe toţi să-l aplaude.

Cînd Margareta goli şi ea al doilea pahar, lumînările din candelabre prinseră a licări mai viu, iar focul se înteţi în şemineu. Nu se simţea de loc ameţită. Muşcînd din carne cu dinţii ei albi, se desfăta cu sucul gustos, urmărindu-l din ochi pe Behemoth cum ungea cu muştar o stridie.

— De ce nu pui și niște struguri deasupra ? îi zise încet Hella motanului, dîndu-i un ghiont.

— Rog să nu mi se dea lecții, replică acesta. Am ospătat destul la fel și fel de mese, fii fără grijă, știu să mă port !

— Ah, ce plăcut e să cinezi așa, în fața șemineului, în intimitate, într-un cerc restrîns, se auzi glasul dogit al lui Koroviev...

— Eu aș zice, Fagot, replică motanul, că și balul are farmecul și măreția lui.

— N-are nici un farmec și nici o măreție, interveni Woland.

— Spune-mi, te rog, îl întrebă Margot pe Azazello, înviorată de votcă : dumneata l-ai împușcat pe acest fost baron ?

— Firește, răspunse Azazello, cum era să nu-l împușc ? Trebuia neapărat împușcat.

— Ah, ce tulburată am fost cînd l-am văzut prăbușindu-se ! urmă ea, aflîndu-se, pesemne, încă sub impresia asasinatului. Pentru prima oară în viața ei asistase la o crimă ! Probabil că știi să tragi foarte bine ?

— Cam așa, răspunse Azazello.

— Și la ce distanță tragi, la cîți pași ? îl întrebă Margareta nu prea deslușit.

— Depinde în ce trag, îi răspunse cu judecată Azazello, una e să ochești cu ciocanul în geamul criticului Latunski, și alta, în inima lui.

— În inimă ! exclamă Margareta, ducîndu-și mîna la inimă. În inimă ! repetă ea cu glas surd.

— Cine e criticul ăsta ? întrebă Woland, uitîndu-se la Margareta printre gene.

Azazello, Koroviev și Behemoth își pironiră privirile, rușinați, în podea, în timp ce Margareta răspunse, roșindu-se :

— E un critic. În seara asta i-am devastat apartamentul.

— Nu mai spune ! Și pentru ce, mă rog ?...

— El, *messire,* îi explică Margareta, l-a nenorocit pe un maestru.

— Și de ce trebuia să te ostenești singură ?

— Îngăduiți-mi mie *messire,* strigă fericit motanul, sărind de pe scaun.

— Dar astîmpără-te odată, mormăi Azazello, sculîndu-se, dau eu o fugă pîn-acolo...

— Nu ! strigă Margareta. Nu, vă implor, *messire,* opriți-l, nu faceți asta !

— Cum vrei, cum vrei, răspunse Woland, și Azazello își reluă locul !

— Așadar, unde am rămas, neprețuită regină Margot ? trăncăni Koroviev. Ah da, era vorba despre inimă... El nimerește în inimă. Spunînd aceasta, Koroviev își întinse un deget lung înspre Azazello — la alegere — în orice ventricol sau auricol.

La început Margareta nu pricepu ce vrea să spună, dar apoi, prinzînd sensul cuvintelor, exclamă mirată :

— Bine, dar acestea nu se văd !

— Scumpa mea, urmă cu glas spart Koroviev, aici e-aici, că nu se văd ! Ăsta-i tot tîlcul ! Că într-un obiect pe care-l vezi, oricine poate să nimerească !

Şi Koroviev scoase din sertarul mesei un şeptar de pică, îl întinse Margaretei şi o rugă să însemne pe el cu unghia unul din puncte. Margareta însemnă punctul de sus, din dreapta. Apoi, Hella ascunse cartea sub pernă, strigînd :

— Gata !

Azazello, care stătea cu spatele spre pernă, scoase din buzunarul pantalonilor un pistol automat negru, îşi puse ţeava acestuia pe umăr şi, fără să întoarcă ochii spre pat, trase, înfricoşînd-o pe Margareta. După aceea, scoaseră de sub perna găurită şeptarul — glonţul nimerise drept în punctul însemnat de Margareta.

— N-aş vrea să mă întîlnesc cu dumneata, cînd ţii în mînă revolverul, zise Margareta, aruncîndu-i priviri cochete lui Azazello. Avea o slăbiciune pentru toţi oamenii în stare să facă ceva la perfecţie.

— Nepreţuită regină, piui Koroviev, nu-i doresc nimănui să-i iasă înainte, chiar şi cînd n-are în mînă revolver ! Pe cuvîntul de onoare al unui fost dirijor de cor şi cîntăreţ, că omul acela n-ar fi de felicitat.

Cina veselă continua. Lumînările se topeau în candelabre, din şemineu se răspîndea prin cameră, unduind, o căldură uscată şi înmiresmată. Margareta îşi potolise foamea şi se simţea cuprinsă de beatitudine. Se uita cum rotocoalele albăstrii de la ţigara de foi a lui Azazello pluteau spre şemineu, în timp ce motanul le prindea din zbor cu vîrful spadei. N-avea chef să plece nicăieri, deşi, după cum îşi dădea seama, se făcuse tîrziu. Nu mai era mult pînă la şase dimineaţa. Profitînd de un moment de tăcere, se adresă sfioasă lui Woland :

— Cred că e timpul să plec... E tîrziu...

— Unde te grăbeşti ? o întrebă acesta politicos, dar cam rece. Ceilalţi tăceau, prefăcîndu-se pasionaţi de priveliştea rotocoalelor de fum de ţigară.

— Da, e timpul să plec, repetă Margareta, tulburîndu-se şi mai mult din cauza acestei atmosfere şi căutînd în jur cu privirea vreun şal sau mantia. Deodată, goliciunea începu s-o stînjenească. Se ridică de la masă. Fără un cuvînt. Woland luă de pe pat halatul lui ros şi plin cu pete de grăsime, iar Koroviev îl aruncă pe umerii Margaretei.

— Vă mulţumesc, *messire,* zise abia auzit Margareta, privindu-l întrebător pe Woland. Acesta îi răspunse cu un zîmbet politicos şi nepăsător. O neagră amărăciune încleştă inima Margaretei. Se simţi înşelată. Pentru toate serviciile aduse la bal, nimeni, se vede, n-avea de gînd s-o răsplătească, după cum nimeni n-o poftea să mai rămînă. Cu toate acestea, un lucru era cum nu se poate mai limpede : de aici nu avea unde să se ducă. Gîndul fugar, că ar putea fi nevoită să se întoarcă la vila ei, îi umplu inima de deznădejde. Să mă rog de el ? Eu, îşi spuse ea, gîndindu-se la sfatul ademenitor al lui Azazello, pe cînd şedeau în grădina de lîngă zidul Kremlinului. „Pentru nimic în lume !" hotărî Margareta în cele din urmă.

— Vă las cu bine, *messire,* spuse ea cu glas tare şi urmă în gînd : „Numai să mă văd ieşită de aici, că apoi, cum ajung la rîu, mă înec".

— Stai jos, îi zise deodată poruncitor Woland. Schimbîndu-se la faţă, Margareta se aşeză.

— Vrei poate să-mi spui ceva la despărţire ?

— Nu, *messire*, nimic, răspunse ea mîndră, în afară de un lucru : dacă mai aveţi nevoie de mine, sînt gata să îndeplinesc orice doriţi. Nu sînt de loc obosită şi m-am distrat de minune la bal. Spunînd aceasta, Margareta se uita la Woland, ca prin ceaţă, cu ochii plini de lacrimi.

— Noi te-am pus la încercare, zise Woland. Să nu ceri niciodată nimic ! Niciodată ! Mai ales de la cei mai puternici decît dumneata. Lasă-i să-ţi ofere ei singuri, şi ei îţi vor oferi totul. Ia loc, femeie mîndră ce eşti ! Woland smulse halatul său de pe umerii Margaretei, şi ea se pomeni din nou lîngă el, pe pat. Aşadar, Margot, urmă Woland, căutînd să dea o rezonanţă mai blîndă glasului său, ce vrei drept răsplată pentru că astă-seară, la balul meu, ai făcut onorurile casei ? Spune ! Acum vorbeşte fără sfială, pentru că eu sînt cel care a oferit.

Inima ei bătu cu putere ; Margareta oftă adînc, chibzuind parcă ceva.

— Ei, curaj ! strigă Woland. Trezeşte-ţi fantezia, dă-i pinteni ! Chiar şi numai pentru faptul că a fost de faţă la împuşcarea acestui ticălos de baron învechit în rele, merită omul să fie răsplătit, cu atît mai mult, cu cît este vorba de o femeie. Ei, s-aud ?

Margareta simţi că i se taie răsuflarea şi era gata să rostească tainicele cuvinte pregătite în sufletul ei, cînd, pălind deodată, deschise gura şi holbă ochii. „Frida !... Frida, Frida ! îi striga în urechi un glas sîcîitor, implorînd-o. Mă cheamă Frida !" Şi, bîlbîindu-se, Margareta vorbi :

— Aşadar, aş putea... să cer... un lucru ?

— Să pretinzi, să pretinzi, *donna* mea, îi răspunse Woland, zîmbind înţelegător, să pretinzi un lucru.

Ah, cît de abil şi de limpede subliniase Woland aceste două cuvinte : „Un lucru", repetînd de fapt vorbele Margaretei.

Oftînd din nou, aceasta urmă :

— Aş vrea să nu i se mai lase Fridei batista cu care şi-a sugrumat copilul.

Motanul ridică ochii spre tavan, oftînd zgomotos, dar nu zise nimic.

— Dat fiind faptul, vorbi Woland, zîmbind ironic, că este cu totul imposibil ca toanta de Frida să te mituiască — asta fiind cu totul nepotrivit cu demnitatea dumitale de regină — nici nu ştiu ce-aş avea de făcut. Cred că nu rămîne decît un singur lucru : să fac rost de cît mai multe cîrpe şi să astup cu ele toate crăpăturile dormitorului meu.

— Ce vreţi să spuneţi, *messire ?* se miră Margareta la auzul acestor vorbe într-adevăr de neînţeles.

— Sînt pe deplin de acord cu dumneavoastră *messire*, se băgă pe fir motanul — întocmai, cu cîrpe ! Şi nespus de enervat, dădu cu laba în masă.

— Vorbesc despre milă, îşi lămuri cuvintele Woland, fixînd-o pe Margareta cu ochiul lui de foc ; uneori, cu totul pe neaşteptate şi în chip viclean, ea se furişează în crăpăturile cele mai înguste. De aceea vorbesc despre cîrpe...

— Şi eu tot despre asta vorbesc ! sări motanul.

— Taci din gură, îi porunci Woland și o întrebă pe Margareta : Judecînd bine, pari să fii un om înzestrat cu o bunătate ieșită din comun. Un om cum nu se poate mai moral.

— Nu, protestă cu energie Margareta, eu știu că trebuie să vorbesc deschis cu dumneavoastră și am să vă spun deschis : sînt un om- ușuratic. V-am rugat s-o ajutați pe Frida numai pentru că am avut imprudența s-o fac să spere și să creadă. Ea așteaptă, *messire,* ea crede în puterea mea. Și dacă va rămîne înșelată în speranța ei, am să mă simt îngrozitor. Nu voi mai avea liniște cît voi trăi. Nu-i nimic de făcut, așa a fost să fie.

— Aha, zise Woland, e de înțeles.

— Și o să faceți asta ? îl întrebă încet Margareta.

— În nici un caz, răspunse Woland. Trebuie să știi, scumpă regină, că e vorba de o măruntă confuzie. Fiecare departament trebuie să-și vadă de treburile lui. Nu neg, posibilitățile noastre sînt destul de mari, sînt cu mult mai mari decît presupun unii oameni nu tocmai ageri...

— Da, asta da, sînt mult mai mari, se băgă din nou pe fir motanul, tare nerăbdător, și, se vede, foarte mîndru de aceste posibilități.

— Taci dracului ! îi zise Woland, urmînd către Margareta : Dar ce rost are să te ocupi de ceva care cade în atribuțiunile altui for, după cum am spus ? Așadar, eu n-o să fac asta, dar o s-o faci dumneata.

— Și o să se îndeplinească dacă încerc eu ?

Azazello își aruncă, ironic, ochiul chior spre Margareta și, răsucindu-și capul roșcat, pufni în rîs.

— Dar fă-o odată, ce chin e și cu dumneata, bombăni Woland și, întorcînd cu mîna globul, începu să examineze cu atenție un anumit amănunt, ocupîndu-se, pesemne, și cu o altă treabă, în timp ce stătea de vorbă cu Margareta.

— Ei, hai, Frida... suflă Koroviev.

— Frida ! strigă cu glas ascuțit Margareta.

Ușa se dădu de perete, și în cameră se năpusti o femeie goală, despletită, cu ochi demenți, dar trează, de data aceasta fără semnele beției. Și în timp ce femeia își întindea rugătoare brațele spre Margareta, aceasta zise maiestuos :

— Ai fost iertată. N-o să ți se mai lase batista.

Cu un strigăt, Frida se aruncă în genunchi, prosternîndu-se la picioarele Margaretei. Apoi la un semn al lui Woland, pieri din cameră.

— Vă mulțumesc, rămîneți cu bine, zise Margareta, ridicîndu-se.

— Ei, Behemoth, ce ne facem ? vorbi Woland. Într-o noapte ca asta de sărbătoare n-o să abuzăm de această totală lipsă de simț practic ! Și, întorcîndu-se spre Margareta : Așadar, asta nu intră la socoteală ; în ce mă privește, n-am făcut nimic. Ce vrei pentru dumneata ?

Urmă o tăcere, pe care o întrerupse Koroviev, șoptind la urechea Margaretei :

— Nestemata *donna,* de data asta te sfătuiesc să fii mai rezonabilă ! Că, de, Fortuna ar putea să-ți și scape din mîini.

— Vreau ca acum, chiar în clipa asta, să mi se dea îndărăt maestrul, iubitul meu, zise Margareta, cu obrazul crispat.

Şi-atunci, în odaie se năpusti o rafală de vînt cu atîta putere, încît şi flacăra lumînărilor din candelabre se aşternu orizontal, perdeaua grea de la fereastră se dădu la o parte, fereastra se deschise larg şi departe, în înalturi, se arătă luna plină, dar nu o lună de dimineaţă, ci una de miez de noapte. Prin fereastră, pe podea se aşternu năframa verzuie a nopţii, şi în ea apăru oaspetele nocturn al lui Ivanuşka — maestrul. Era îmbrăcat cu hainele lui de spital — cu halat, papuci şi cu tichia neagră de care nu se despărţea niciodată. Obrazul nebărbierit avea un tic nervos : maestrul se uita cu coada ochiului, speriat, la licărul făcliilor, în timp ce şuvoaiele argintii ale lunei se învolburau în juru-i.

Margareta îl recunoscu şi, gemînd, îşi împreună mîinile, alergînd spre el. Îi săruta fruntea, buzele, se lipi cu faţa de obrazul lui nebărbierit, şi lacrimile, stăpînite atîta vreme, prinseră a curge acum în voie, şiroind pe chipul ei. Rostea doar o vorbă, repetînd-o în neştire :

— Tu... tu... tu...

Maestrul se desfăcu din strînsoarea braţelor ei şi spuse cu glas surd :

— Nu plînge, Margot, nu mă chinui ! Sînt grav bolnav, urmă el, agăţîndu-se cu mîna de pervazul ferestrei, parcă pregătindu-se să fugă ; şi, în timp ce se uita cu luare-aminte la cei din odaie, strigă : Mi-e frică, Margot ! Iar au început halucinaţiile...

Margareta se sufoca în hohote de plîns, şoptind :

— Nu, nu, nu... Să nu te temi de nimic... Sînt cu tine... Sînt cu tine...

Pe nesimţite, cu o mişcare îndemînatică, Koroviev trase un scaun mai aproape de maestru, şi acesta se aşeză ; Margareta se prăbuşi în genunchi, lipindu-se de dînsul, şi rămase tăcută. În tulburarea ei nici nu băgase de seamă că nu mai era în pielea goală, acum purta mantia aceea neagră de mătase. Bolnavul îşi lăsă capul în jos, privind ţintă în podea, posomorît.

Woland îi porunci lui Koroviev :

— Cavalere, dă-i omului ăstuia ceva de băut.

Margareta se ruga de maestru cu glas tremurător :

— Bea, bea, te rog ! Ţi-e frică ? Nu, nu, crede-mă pe mine, aici vei fi ajutat !

Acesta luă paharul şi-l dădu peste cap, dar paharul scăpă din mîna tremurătoare şi se făcu ţăndări la picioarele lui.

— E semn bun, semn bun ! îi şopti Koroviev Margaretei. Uite, începe să-şi vină în fire.

Într-adevăr, privirea bolnavului nu mai era atît de sălbatică şi neliniştită.

— Într-adevăr, tu eşti, Margot ? întrebă oaspetele selenar.

— Să nu te îndoieşti, eu sînt, răspunse ea.

— Mai daţi-i ! porunci Woland.

După ce maestrul goli şi al doilea pahar, ochii lui căpătară viaţă şi expresie.

— Aşa da, aşa mai zic şi eu, încuviinţă Woland, uitîndu-se printre gene. Acum, hai să stăm de vorbă. Cine eşti ?

— Acum sînt nimeni, îi răspunse maestrul, crispîndu-și gura într-un zîmbet.

— De unde vii ?

— Din casa suferinței. Sînt un alienat, răspunse noul venit.

La aceste cuvinte, pe Margareta o podidiră din nou lacrimile. Apoi, ștergîndu-și ochii, strigă :

— Ce vorbe îngrozitoare ! Ce vorbe cumplite ! E un maestru, *messire*, vă previn ! Făceți-l bine, merită acest lucru.

— Dumneata știi cu cine stai de vorbă ? îl întrebă Woland. La cine te afli ?

— Știu, îi răspunse maestrul, la casa de nebuni am fost vecin cu băiatul acela, cu Ivan Bezdomnîi. Mi-a povestit despre dumneavoastră.

— Cum să nu, cum să nu, încuviință Woland, am avut plăcerea să mă întîlnesc cu tînărul acesta la Patriarșie prudî. Era să mă înnebunească, nu alta, căutînd să-mi demonstreze că eu nu exist. Dar dumneata crezi că sînt eu într-adevăr ?

— Sînt silit să cred, zise noul venit, dar se înțelege că aș fi preferat să vă socot rodul unei halucinații. Vă rog să mă scuzați, adăugă el apoi, dîndu-și seama că făcuse o gafă.

— Ei, ce să-i faci, dacă ai fi preferat, n-ai decît să socoți c-așa e, replică, politicos, Woland.

— Nu, nu ! interveni speriată Margareta, zgîlțîindu-l de umeri pe maestru. Vino-ți în fire ! Te afli într-adevăr în fața lui !

Motanul se băgă și aici pe fir.

— În ceea ce mă privește, par într-adevăr o halucinație. Ia uitați-vă cu atenție la profilul meu în lumina lunii. Motanul se vîrî într-un mănunchi

țesut din raze de lună, vrînd să mai adauge ceva, însă fiind rugat să tacă, ripostă : Bine, o să tac. Voi fi o halucinație taciturnă ; și amuți într-adevăr.

— Ia s-aud, de ce vă spune Margareta maestru ? întrebă Woland.

— Este o slăbiciune pardonabilă, răspunse acesta cu un zîmbet. Are o părere prea bună despre romanul meu.

— Și despre ce vorbești în roman ?

— Despre Pilat din Pont.

Flăcările lumînărilor începură din nou să șovăie și să danseze, iar paharele să zăngăne pe masă. Woland izbucni într-un rîs tunător, dar fără să sperie sau să mire pe cineva. Behemoth începu să-l aplaude.

— Despre ce ? Despre cine ? întrebă din nou Woland, redevenind serios. E uluitor ! Dă-mi să văd, ceru el, întinzînd mîna.

— Din păcate, nu pot s-o fac, răspunse maestrul. Mi-am ars manuscrisul.

— Iartă-mă, dar asta n-o cred, exclamă Woland. E imposibil, manuscrisele nu ard. Și, întorcîndu-se spre motan, îi porunci : Hai, Behemoth, adu romanul încoace.

Cît ai clipi, motanul sări jos, și toți văzură că șezuse pînă atunci pe un teanc gros de manuscrise. Înclinîndu-se adînc, motanul îi înmînă lui Woland exemplarul de deasupra. Margareta începu să tremure, strigînd din nou, tulburată pînă la lacrimi :

— Iată manuscrisul ! Iată-l !

Woland îl luă în mîini, îl întoarse și îl puse tăcut deoparte, privindu-l grav pe maestru. Acesta, căzu însă din nou într-o stare de neliniște și melancolie,

se ridică de pe scaun, frîngîndu-și mîinile, tresări și bolborosi, cu ochii spre luna îndepărtată :

— Nici noaptea, cînd e luna pe cer, nu am liniște... De ce m-ați tulburat ? O, zei, o, zei !...

Apucîndu-l de poalele halatului de spital, Margareta se lipi de el, murmurînd și ea, numai lacrimi și durere :

— Doamne, de ce oare nu-ți ajută medicamentul ?

— Nu-i nimic, nu-i nimic, șopti Koroviev, dîndu-i tîrcoale maestrului, nu-i nimic, nu-i nimic... Încă un păhărel, — beau și eu cu dumneata, să-ți țin de urît...

Păhărelul sclipi în lumina lunei și fu de folos. După ce-l făcură pe maestru să se așeze, fața bolnavului se liniști din nou.

— Hai, Margareta, vorbi Woland, spune tot, de ce ai nevoie ?

Ochii femeii se aprinseră, scrutîndu-l rugător pe Woland :

— Dați-mi voie să vorbesc în șoaptă cu el.

Woland încuviință cu un gest din cap, și Margareta, lipindu-și buzele de urechea maestrului, îi șopti ceva, dar nu se auzi decît răspunsul acestuia :

— Nu, e prea tîrziu. Nu mai vreau nimic de la viață — doar să te văd pe tine. Dar eu te sfătuiesc din nou, lasă-mă, altfel vei pieri și tu cu mine.

— Nu, n-am să te las, îi răspunse ea și, întorcîndu-se spre Woland, urmă : Vă rog să faceți în așa fel, ca să ne întoarcem din nou în subsolul din ulicioara de pe Arbat, să se aprindă iar lampa și totul să fie ca înainte.

Auzind-o, maestrul izbucni în rîs și, cuprinzînd cu mîinile capul ciufulit al Margaretei, spuse :

— Oh, n-o ascultați pe această sărmană femeie, *messire !* În subsolul acela stă de mult altcineva și, în general, nu se mai poate ca totul să fie iar ca înainte. Lipindu-și obrazul de capul prietenei sale și îmbrățișînd-o, murmură : Sărmana de tine... sărmana de tine...

— Spui că nu se poate ? zise Woland. De fapt, ai dreptate. Dar să vedem, să încercăm totuși. Și strigă : Azazello !

Deodată, din tavan se prăbuși pe podea un cetățean fîstîcit, aproape nebun, numai în izmene și, oricît de ciudat s-ar părea, cu un geamantan în mînă iar pe cap cu o șapcă. Tremura de frică, ploconindu-se.

— Mogarîci ? îl întrebă Azazello pe omul căzut din cer.

— Aloizi Mogarîci, răspunse acesta dîrdîind.

— Dumneata ești cel care, după ce ai citit articolul lui Latunski despre romanul acestui om, ai scris un denunț împotriva lui ? îl întrebă Azazello.

Cetățeanul căzut din cer se învineți și, cuprins de remușcări, porni să verse șiroaie de lacrimi.

— Ai vrut să pui mîna pe camerele lui ? fonfăi cît se poate de confidențial Azazello.

— Am instalat o baie... strigă Mogarîci, clănțănind din dinți, și începu îngrozit să sporovăiască verzi și uscate... Numai zugrăveala cît... piatra vînătă...

— Foarte bine, mă bucur că ai instalat o baie, încuviință Azazello, maestrul chiar are nevoie să facă băi. Apoi strigă : Afară !

Atunci, Mogarîci se întoarse în văzduh cu picioarele în sus şi, purtat de o forţă nevăzută, ieşi din dormitorul lui Woland prin fereastra deschisă.

Holbînd ochii, maestrul şopti :

— Oho, cred că asta e mai grozav decît ceea ce mi-a povestit Ivan ! Cutremurat, se uită în dreapta şi în stînga, şi-l întrebă în cele din urmă pe motan : Iertaţi-mă, tu eşti... dumneavoastră sînteţi... Încurcat, neştiind cu ce formulă să i se adreseze, urmă : Dumneavoastră sînteţi motanul care s-a urcat în tramvai ?

— Eu sînt, recunoscu motanul măgulit şi adăugă : Mă bucur foarte mult să văd cît de politicos se poartă cineva cu un motan. De obicei, nu ştiu pentru care motiv, motanii sînt luaţi „per tu", deşi niciodată în viaţa lui vreun motan n-a băut Bruderschaft cu careva.

— Mi se pare că nu prea sînteţi motan... ripostă, şovăitor, maestrul... La spital, vrînd-nevrînd, tot o să se observe absenţa mea, adăugă el sfios, uitîndu-se la Woland.

— De ce să se observe ! îl linişti Koroviev, şi în mîinile lui apărură deodată nişte registre şi hîrtii : E istoricul bolii dumitale ?

— Da...

Koroviev îl aruncă în flăcările şemineului.

— Şi asta e cartea de imobil a gazdei dumitale ?

— Da-a...

— Cine e trecut în ea ? Aloizi Mogarîci ? Şi Koroviev suflă pe pagina cărţii de imobil. Gata ! Nu mai e, şi te rog să ţii minte, nici n-a existat. Iar dacă gazda dumitale se va arăta mirată, spune-i că Aloizi Mogarîci a fost numai un vis. Cine mai e şi Mogarîci ăsta ? N-a fost aici nici un Mogarîci ! Şi cartea de imobil pieri şi ea din mîinile lui Koroviev. Acum e pe masa gazdei dumitale. Poftim şi avutul dumitale, Margareta Nikolaevna, zise Koroviev, înmînîndu-i Margaretei caietul cu marginile arse, trandafirul uscat, fotografia şi, cu o grijă deosebită, carnetul de economii : Zece mii, Margareta Nikolaevna, aşa cum ai binevoit să le depui. Noi n-avem nevoie de bunul altuia.

— Mie mai degrabă mi s-ar usca labele decît să mă ating de ceva ce nu-i al meu, strigă motanul, umflîndu-se în piele şi dansînd pe valiză, ca să se aşeze mai bine toate exemplarele romanului cu ghinion.

— Şi actul dumitale, urmă Koroviev, întinzînd Margaretei actul ei, apoi, raportă respectuos : Asta-i tot, *messire !*

— Nu, nu e tot, replică Woland, desprinzîndu-şi ochii de pe glob, ce vrei, scumpa mea doamnă, să fac cu suita dumitale ? Eu n-am nevoie de ea.

În aceeaşi clipă, prin uşa deschisă dădu buzna Nataşa, care-i strigă Margaretei :

— Multă fericire, Margareta Nikolaevna ! Salutîndu-l cu un semn din cap pe maestru, se întoarse din nou spre Margareta : Am ştiut totdeauna unde te duci.

— Femeile de serviciu ştiu totul, observă motanul, ridicînd laba cu subînţeles. E o greşeală să crezi că ar fi oarbe.

— Ce vrei, Nataşa ? o întrebă Margareta. Întoarce-te la vilă.

— Draga mea, Margareta Nikolaevna, o imploră aceasta, căzînd în genunchi în fața ei. Rugați-vă de el — aici îl privi cu coada ochiului pe Woland — să mă lase tot vrăjitoare. Aseară, la bal, domnul Jacques m-a cerut în căsătorie. Și, desfăcîndu-și pumnul strîns, Natașa arătă niște monede de aur.

Margareta își îndreptă privirea întrebătoare spre Woland. Acesta încuviință din cap. Atunci, Natașa se aruncă de gîtul Margaretei, urmă un sărut răsunător, după care, cu un strigăt triumfător, vrăjitoarea zbură pe fereastră.

În locul ei apăru Nikolai Ivanovici. Își recăpătase înfățișarea omenească, dar era grozav de posomorît și chiar iritat.

— Iată cui am să-i dau drumul cu multă plăcere — zise Woland, uitîndu-se în scîrbă la Nikolai Ivanovici — cu o deosebită plăcere, fiindcă n-are ce căuta aici.

— Rog stăruitor să mi se elibereze o adeverință — vorbi Nikolai Ivanovici, privind rătăcit în jur, dar cu stăruință — din care să reiasă unde mi-am petrecut noaptea trecută.

— În ce scop ? întrebă sever motanul.

— În scopul de a o prezenta consoartei mele, răspunse ferm Nikolai Ivanovici.

— De obicei, noi nu eliberăm adeverințe, precizá motanul încruntîndu-se, dar pentru dumneavoastră, treacă de la noi, vom face o excepție.

Nikolai Ivanovici n-apucă să se dezmeticească bine, că Hella, goală pușcă, se și așezase la mașina de scris și motanul îi dicta :

— „Adeverim prin prezenta că posesorul acestui act, Nikolai Ivanovici, a petrecut noaptea mai sus arătată la balul satanei, fiind atras acolo în calitatea sa de mijloc de locomoție"... Hella, deschide paranteza, scrie „vier", și închide paranteza. Semnează : Behemoth.

— Și data ? piui Nikolai Ivanovici.

— Noi nu punem dată ; dacă are dată, hîrtia își pierde actualitatea, ripostă motanul, semnînd adeverința. Apoi, scoase de undeva o parafă, suflă în ea, după toate regulile artei și, aplicînd pe dovadă parafa „Achitat", o înmînă lui Nikolai Ivanovici. În clipa următoare, acesta pieri fără urmă, în locul lui apărînd un personaj cu totul neașteptat.

— Ăsta cine mai e ? întrebă cu dezgust Woland, ferindu-și ochii cu mîna de lumina făcliilor.

Varionuha își plecă fruntea și zise încet, oftînd :

— Lăsați-mă să mă întorc înapoi, nu pot să fiu vampir, că doar atunci, noi cu Hella, era cît pe ce să-l curățăm pe Rimski. Eu nu sînt setos de sînge. Dați-mi drumul :

— Ce visează ăsta ? întrebă Woland, strîmbîndu-se. Care Rimski ? Ce mai e și cu aiureala asta ?

— Nu vă deranjați, *messire*, dădu glas Azazello și, întorcîndu-se spre Varionuha, urmă : Să nu fii bădăran la telefon. Să nu minți la telefon. Ai înțeles ? N-o să se mai repete ?

De bucurie, în capul lui Varionuha totul se învălmăși, fața începu să-i strălucească de bucurie, și, fără să știe ce spune, bolborosi :

— Pe Dum... adică, vreau să spun... Majes... imediat după-masă... Strîngîndu-şi mîinile la piept, Varionuha se uita rugător la Azazello.

— Bine ! Marş acasă ! hotărî acesta, şi Varionuha se topi în văzduh.

— Şi acum, voi toţi ceilalţi lăsaţi-mă cu ei doi, porunci Woland, arătîndu-i pe maestrul şi pe Margareta.

Porunca lui Woland se execută cît ai clipi. După o tăcere scurtă, Woland îi spuse maestrului :

— Aşadar, în subsolul din Arbat ? Dar romanul dumitale ? Dar Pilat ?

— Îmi este odios romanul ăsta, răspunse maestrul.

— Te implor, se rugă jalnic Margareta, nu vorbi aşa. De ce mă chinuieşti ? Ştii doar că toată viaţa mea am pus-o în opera ta. Şi adăugă, întorcîndu-se spre Woland : Vă rog *messire*, să nu-i luaţi vorbele în seamă.

— Bine, dar trebuie să scrii ceva totuşi ! zise Woland. Dacă ai epuizat tema acestui procurator, ei bine, poţi să începi a-l zugrăvi chiar şi pe Aloizi, să zicem...

— Nu-i interesant, răspunse maestrul, zîmbind.

— Şi din ce ai să trăieşti ?

Margareta se desprinse din îmbrăţişarea maestrului şi vorbi cu înflăcărare :

— Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, i-am şoptit lucrurile cele mai ademenitoare. Şi el le refuză.

— Ştiu eu ce i-ai şoptit, replică Woland, dar ăsta nu-i lucrul cel mai ademenitor. Iar dumitale îţi spun, se întoarse el cu un zîmbet spre maestru,

că romanul pe care l-ai scris o să-ţi mai aducă unele surprize.

— E foarte trist, îi răspunse maestrul.

— Nu, nu e trist, zise Woland, nu e ceva de care ar trebui să te temi. Ei, Margareta Nikolaevna, s-a-nfăptuit totul. Mai ai vreo pretenţie ?

— Oh, *messire*, se poate să vorbiţi aşa !

— Atunci, uite, primeşte în dar obiectul acesta, ca amintire, o rugă Woland, şi, scoţînd de sub pernă o mică potcoavă de aur, presărată cu diamante, i-o întinse.

— Oh, nu ! Cum să iau eu aşa ceva ?

— Vrei să ne supărăm ? o întrebă, zîmbind, Woland.

Întrucît mantia pe care o purta nu avea nici un buzunar, Margareta înveli potcoava într-un şervet, legînd-o într-un fel de bocceluţă. În clipa aceea făcu o constatare ciudată din cale-afară, se întoarse spre fereastra prin care se vedea luna strălucind şi zise :

— Nu înţeleg de loc... cum vine asta, tot noapte şi noapte, de mult trebuia să răsară soarele.

— O noapte de sărbătoare e plăcut s-o şi ţii în loc puţin, îi răspunse Woland. Acum, vă urez fericire !

Margareta îi întinse lui Woland amîndouă mîinile cu un fel de veneraţie, dar neîndrăznind să se apropie de el, exclamă încet :

— Adio ! Adio !

— La revedere, zise Woland.

Margareta, înfăşurată în mantia ei neagră, şi maestrul în halatul de spital, ieşiră în coridorul apartamentului văduvei, unde ardea o lumînare şi unde îi aştepta suita lui Woland. Părăsind coridorul, Hella purta valiza care conţinea romanul şi mica avere a Margaretei Nikolaevna, iar motanul păşea alături, ajutînd-o pe Hella să ducă bagajul.

Lîngă uşa de la intrare, Koroviev îşi luă rămas bun şi dispăru, iar ceilalţi porniră să-i conducă pe cei doi, jos, pe scara pustie la ora aceea. În timp ce treceau pe palierul etajului doi, se auzi o uşoară bufnitură, dar fără ca cineva s-o bage în seamă. Înainte de a ieşi din imobil, pe la scara 6, Azazello suflă în sus, şi în aceeaşi clipă se pomeniră cu toţii în curte, unde luna nu îndrăznea să pătrundă ; în faţa imobilului staţiona un automobil mare, negru, cu farurile stinse. În geamul din faţă se profila confuz silueta cioroiului-de-cîmp.

Cei doi se pregăteau să se urce în maşină, cînd Margareta strigă deznădăjduită :

— Doamne, mi-am pierdut potcoava !

— Urcaţi-vă în maşină, zise Azazello şi aşteptaţi-mă. Mă-ntorc îndată, să văd numai despre ce este vorba. Şi intră din nou în imobil.

Iată despre ce era vorba : Cu puţin înainte de apariţia Margaretei şi a maestrului cu însoţitorii lor, din apartamentul 48 situat sub acela al văduvei bijutierului, ieşi pe scară o femeie mică şi uscăţivă, în mînă cu un bidon şi cu o sacoşă. Era Annuşka, femeia care, spre nenorocirea lui Berlioz, vărsase uleiul miercurea trecută lîngă portiţa turnantă a parcului.

Nimeni nu ştia, şi desigur că nimeni nu va afla vreodată cu ce se ocupa la Moscova această femeie şi din ce trăia. Nu se ştia despre ea decît un singur lucru : putea fi văzută zilnic, cînd cu bidonul, cînd cu sacoşa şi cu bidonul, fie la găzărie, fie în piaţă, fie în poarta imobilului, fie pe scări, iar cel mai des, în bucătăria apartamentului 48, unde şi locuia. Afară de asta se ştia că oriunde se afla ori apărea ea se stîrnea pe loc un scandal şi că era poreclită „Ciuma".

Ciuma-Annuşka se scula, nu se ştie în ce scop, o dată cu cocoşii. În ziua aceea se trezise chiar în toiul nopţii, pe la douăsprezece şi jumătate. Răsucise cheia în uşă, îşi scosese nasul afară, apoi ieşise toată, trîntise uşa după sine şi era gata s-o ia din loc, cînd pe palierul de deasupra ei se trînti o uşă şi cineva se rostogoli în jos, pe scări. Ciocnindu-se de Annuşka, o îmbrînci în lături cu atîta putere, încît femeia se lovi cu ceafa de zid.

— Unde dracu te duci numai în izmene ? ţipă ea cu glas ascuţit, ducînd o mînă la ceafă.

Omul în izmene, cu valiza în mînă şi cu şapca pe cap, îi răspunse cu un glas somnoros şi ochii închişi :

— Cazanul de la baie... piatra vînătă... numai zugrăveala cît m-a costat... şi, izbucnind în lacrimi, răcni : Afară !

După aceasta se repezi, dar nu în jos, pe scări, ci înapoi, în sus, unde o fereastră ce dădea spre curte avea un geam spart şi ieşi pe geam afară, în zbor, cu picioarele în sus. Annuşka uită de ceafa ei şi de tot, şi se repezi şi ea cu un geamăt de uimire la fereastră. Se întinse pe palier cu burta în

jos și, scoțînd capul afară, se aștepta să-l vadă zăcînd pe asfaltul luminat de felinarul din curte pe omul cu valiza, făcut zob. Dar pe asfalt nu se vedea nimic.

Nu-i mai rămînea decît să presupună că arătarea asta somnoroasă zburase din casă, ca o pasăre, dispărînd fără urmă. Făcîndu-și cruce, Annușka gîndea : „Da, nimic de zis, halal apartament cel cu Nr. 50 ! Nu degeaba vorbește lumea !... Ce mai apartament !..."

Abia apucă să gîndească astfel, că ușa de deasupra ei se trînti iar și se auziră din nou pași. Lipindu-se de perete, femeia văzu un cetățean destul de respectabil, cu cioc, dar cu o față semănînd cu un rît de purcel, după cum i se păru, care se strecură pe lîngă ea și, ca și primul, părăsi imobilul zburînd pe fereastră, tot fără să pățească nimic și fără să se facă zob pe asfalt. Uitînd pentru ce ieșise, Annușka rămase pe scară, închinîndu-se, oftînd și vorbind singură.

După scurt timp, al treilea ins, fără barbă, cu un obraz rotund, ras, cu cămașă rusească pe el, veni tot de sus în fugă și zbură de îndată pe geam.

Spre lauda Annușkăi, trebuie spus că era o femeie curioasă, așa că se hotărî să aștepte, să vadă dacă nu cumva se vor mai petrece și alte minuni. Și sus, se deschise din nou o ușă și o companie întreagă începu să coboare, dar nu în fugă, ci așa cum merg oamenii de obicei. Annușka se îndepărtă de fereastră, coborî spre ușa ei, o deschise repede, se ascunse după ea și, prin ușa crăpată, începură să-i sclipească ochii înnebuniți de curiozitate. Pe scară cobora un bărbat, poate bolnav,

poate nu, dar ciudat, cu barba nerasă, cu o tichie neagră pe cap și cu un halat pe el. Pășea șovăielnic, ținut cu grijă la braț de o cuconiță în rasă neagră, după cum i se păru Annușkăi în semiîntunericul scării. Cuconița era ori desculță, ori avea în picioare o pereche de pantofi cam rupți, străvezii, pesemne din străinătate. „Halal apartament !..." Gîndindu-se cum o să le povestească ea a doua zi vecinilor ceea ce văzuse, sufletul Annușkăi prinse a cînta victorios. În urma cuconiței ciudat îmbrăcate venea o altă cuconiță, goală-pușcă, în mînă cu o valijoară, iar pe lîngă valijoară se foia un motan negru, uriaș. Ștergîndu-se la ochi, Annușka era cît pe ce să zică ceva cu glas tare.

Procesiunea o încheia un străin mic de stat, puțin șchiop, chior, fără haină, cu o vestă albă de frac, și cravată la gît. Toți trecură pe lîngă Annușka, în jos, pe scări, și în clipa aceea se auzi o bufnitură ușoară.

Îndată ce zgomotul pașilor se stinse în depărtare, Annușka se strecură ca un șarpe pe palier, puse bidonul lîngă perete și, întinzîndu-se cu burta pe podea, începu să bîjbîie cu mîinile. Dădu de un șervețel cu ceva greu înăuntru ; cînd îl desfăcu, rămase cu gura căscată. Duse la ochi bijuteria, și ochii îi ardeau ca focul, ca ochii lacomi de lup. Totul i se învălmășea în cap :

„Nici usturoi n-am mîncat, nici gura nu-mi miroase !... S-o duc la nepotu-meu ? Sau să iau pila și s-o desfac în bucăți ? Pietricelele le-aș scoate și le-aș vinde, una cîte una, în Petrovka, în Smolenski... Nici usturoi n-am mîncat, nici gura nu-mi miroase !"

Vîrî bocceluţa în sîn, înşfăcă bidonul şi era gata-gata să se furişeze înapoi în apartament, hotărîndu-se să iasă mai tîrziu în oraş, cînd în faţa ei apăru, dracu ştie de unde, străinul cu pieptul alb şi fără haină, care-i spuse încetişor :

— Dă-ncoace potcoava şi şervetelul.

— Care şerveţel, care potcoavă ? Nu ştiu nimic ! se codi ea, prefăcîndu-se foarte mirată. N-am văzut nici un şerveţel. Ce-i cu dumneata, cetăţene, eşti beat ? Sau ce ?

Cel cu pieptul alb şi cu degetele tot atît de albe şi tari ca nişte bare de oţel, s-apucă s-o strîngă de gît fără o vorbă, pînă ce o sufocă, şi bidonul îi căzu din mînă pe podea. După ce o ţinu aşa o vreme, străinul fără frac îşi slăbi strînsoarea degetelor şi-i dădu drumul. Înghiţind aer, Annuşka zîmbi.

— Aha, potcovioara aia ? întrebă ea. Îndată ! Care va să zică, a dumneavoastră era ? Îndată ! Aşa va să zică ? A dumneavoastră ? Mă uit, văd, zace colo-n şerveţel ; dinadins am ridicat-o, să n-o ia careva, că pe urmă — prinde orbu, scoate-i ochii ! Ştiţi şi dumneavoastră...

Luînd potcoava învelită în legăturică, străinul porni a se înclina dinaintea Annuşkăi, strîngîndu-i mîna cu efuziune, şi-i mulţumi cordial, cu un puternic accent străin, cam în următoarele expresii :

— *Madame*, vă sînt profund recunoscător. Potcoava asta mică e o amintire preţioasă. Şi, îngăduiţi-mi, fiindcă aţi avut amabilitatea să mi-o păstraţi, să vă ofer două sute de ruble. Spunînd aceasta, scoase banii din buzunarul vestei şi îi dădu

Annuşkăi, care, numai zahăr şi miere, nu se mai oprea mulţumindu-i :

— Ah, voi fi veşnic recunoscătoare ! *Merci !*

Micul străin o şterse însă cît ai clipi, lunecînd peste un etaj, dar, înainte de a dispărea definitiv, strigă de jos, de data aceasta fără accent :

— Ascultă, cotoroanţă, dacă mai ridici vreodată de jos un lucru care nu-i al tău, să-l predai la miliţie, să nu-l piteşti în sîn !

Annuşkăi îi vuia capul de toate peripeţiile prin care trecuse ; striga fără întrerupere, în virtutea inerţiei :

— *Merci, merci, merci !...* deşi străinul dispăruse de mult.

Nu mai era nici o maşină în curte. Farurile ei pieriseră printre celelalte lumini ale străzii Sadovaia, cea zgomotoasă şi fără de somn.

Peste un ceas, în subsolul căsuţei din ulicioara Arbatului, în prima odaie, unde totul rămăsese neschimbat ca înainte de acea noapte cumplită de toamnă, şedea Margareta lîngă masa acoperită cu o învelitoare de catifea şi plîngea încetişor de emoţie şi fericire, la lumina lămpii umbrită de abajur. Caietul, scorojit de flăcări, zăcea în faţa ei, alături se înălţa un teanc de caiete neatinse. Căsuţa era cufundată în tăcere. În odaia micuţă de alături, pe divan, învelit cu halatul lui de spital, dormea somn adînc maestrul. Respira ritmic, fără zgomot.

După ce plînse îndelung, Margareta începu să răsfoiască şi caietele neatinse, dînd de pasajul pe care-l citise înainte de întîlnirea ei cu Azazello, sub zidurile Kremlinului. Nu-i era somn. Mîngîia cu

drag manuscrisul, cum ai mîngîia o pisică la care ţii, răsucindu-l în mîini, examinîndu-l pe toate părţile, ba oprindu-se la pagina întîi, ba uitîndu-se la sfîrşit. Deodată, o copleşi gîndul îngrozitor că toate acestea nu erau decît vrăjitorie, că aceste caiete vor pieri din ochii ei, că se va pomeni în dormitorul vilei şi că, atunci cînd se va trezi, va fi nevoită să se ducă să se înece. Dar acesta a fost ultimul ei gînd plin de spaimă, urma pierdută a îndelungatelor ei suferinţe. Nimic nu dispărea, atotputernicul Woland era într-adevăr atotputernic, şi Margareta putea răsfoi după pofta inimii, fie şi pînă-n zori, filele caietelor, să le examineze, să le sărute, şi să recitească slovele :

— Întunericul, venit de pe Mediterană, învăluise oraşul atît de odios procuratorului...

Capitolul 25

CUM A ÎNCERCAT PROCURATORUL SĂ-L SALVEZE PE IUDA DIN KIRIAT

Întunericul, venit de pe Mediterană, învăluise oraşul atît de odios procuratorului. Se mistuiseră punţile suspendate care legau templul de cumplitul turn Antonius, din tării pogorîse bezna, aşternîndu-se peste zeii înaripaţi ce se înălţau deasupra hipodromului, peste palatul Asmoneilor, cu meterezele lui, peste bazaruri, caravanseraiuri, ulicioare şi eleştee... Pierise marele oraş, Yerushalayimul, de parcă nici n-ar fi existat vreodată... Negura băgase spaima în tot ce era viu în Yerushalayim şi împrejurimile lui, înghiţind totul. Spre sfîrşitul zilei a 14-a a Nisanului, lună de primăvară, un nor ciudat venise dinspre mare. Coborîse peste Golgota, unde călăii îi ţintuiau în grabă pe cei osîndiţi, se prăvălise peste templul Yerushalayimului şi, revărsîndu-se în şuvoaie fumegînde de pe colină, se aşternuse peste Oraşul de Jos. Se prelingea prin ferestrele caselor, gonindu-i pe trecători de pe străzile strîmbe şi silindu-i să se adăpostească. Norul nu se grăbea să-şi lepede vlaga şi-şi revărsa numai lumina. Cînd clocotul negru şi fumegînd era despicat de o săgeată de foc, din beznă se înălţa giganticul templu cu acoperişul lui de solzi scînteietori. Dar fulgerul se stingea într-o clipă, şi

templul se cufunda iarăşi în hăul întunecat. În cîteva rînduri, se ridicase din el ca să se prăbuşească din nou în beznă şi, de fiecare dată, prăbuşirea era însoţită de un bubuit sinistru.

Alte fulgere scăpărătoare scoteau din hăul fără fund palatul lui Irod cel Mare, ce se înălţa în faţa templului, pe colina dinspre apus, şi statuile lui de aur, cumplite, fără ochi, se avîntau în tării spre cerul negru, cu braţele întinse. Dar focul ceresc se stingea din nou, şi bubuitul greu al tunetului îi alunga pe idolii de aur în bezna de nepătruns.

Ploaia se dezlănţui pe neaşteptate, şi furtuna se transformă în uragan. În apropierea băncii de marmoră din grădină, acolo unde, pe la amiază, stătuseră de vorbă procuratorul şi marele preot, fulgerul, însoţit de un bubuit înspăimîntător, frînse cît ai clipi, un chiparos. O dată cu grindina şi pulberea de stropi, sub colonada balconului vîntul purta trandafiri rupţi, frunze de magnolia, rămurele şi nisip. Uraganul devasta cu furie grădina.

Pe balcon se afla un singur om: procuratorul.

Nu mai şedea în jeţ; se tolănise pe patul de trestie, lîngă masa scundă, încărcată de bunătăţi şi urcioare cu vin. Un alt pat adăsta de partea cealaltă a mesei. La picioarele procuratorului se vedea o băltoacă roşie, ca de sînge, iar în preajmă, cioburile unui urcior spart. Slujitorul care aşezase masa înainte de a se dezlănţui furtuna se fîstîcise sub privirea stăpînului, tulburat de gîndul că l-a supărat cu ceva, şi procuratorul, înfuriindu-se, trîntise urciorul de mozaicul balconului, spunîndu-i răstit:

— De ce-ţi fereşti ochii de mine? Ai furat ceva?

Chipul africanului se făcuse cenuşiu. În ochi i se cuibări groaza de moarte, şi era gata-gata să spargă şi el un urcior, dar mînia procuratorului se stinse făr'de veste, aşa cum se şi aprinsese. Slujitorul se repezise să strîngă cioburile şi să şteargă pe jos. Dar la un semn al stăpînului, lăsă totul cum era şi se făcu nevăzut: băltoaca rămase acolo neatinsă.

De cînd se stîrnise furtuna, africanul se pitea mereu lîngă firida cu statuia unei femei albe şi goale cu capul plecat, tresărind în fiece clipă de teamă că nu va auzi chemarea procuratorului.

Stînd culcat în penumbra deasă care se aşternuse peste toate o dată cu dezlănţuirea furtunii, procuratorul îşi turna singur vin în cupă şi-l sorbea prelung: frămînta în mînă pîinea şi înghiţea fărîmiturile, sugea din cînd în cînd carnea din stridii, apoi mesteca miezul unei lămîi şi bea din nou vin.

Vorbea cu sine însuşi murmurînd ceva, dar din cauza vuietului apei, a tunetelor care ameninţau parcă să prăbuşească acoperişul palatului, a zgomotului grindinei ce bătea darabana pe treptele balconului — nu se auzea nimic, şi dacă pîlpîirea şovăielnică a focului ceresc s-ar fi prefăcut într-o lumină neîntreruptă, cel ce s-ar fi uitat cu luareaminte la el ar fi putut vedea cum chipul procuratorului, cu ochii injectaţi după ultimele nopţi de insomnie şi vinul băut, e plin de nerăbdare şi că el nu se uită numai la cei doi trandafiri albi, înecaţi în băltoaca roşie, ci se întoarce mereu spre grădină, în întîmpinarea pulberii de stropi şi a nisipului

purtat de uragan, că aşteaptă pe cineva, aşteaptă cu nerăbdare.

După cîtva timp, linţoliul stropilor prinse a se destrăma. În ciuda înverşunării lui, uraganul slăbea treptat. Crengile nu mai trosneau şi nu mai cădeau la pămînt. Tunetele şi scăpărările fulgerelor se mai răriseră. Deasupra Yerushalayimului nu mai plutea vălul violet tivit cu alb, ci doar un nor cenuşiu, obişnuit, care încheia cortegiul. Furtuna gonea spre Marea Moartă.

Acum se putea desluşi şi zgomotul ploii, şi şuierul apei prăvălindu-se prin jgheaburi şi pe treptele scării, pe care, la amiază, trecuse procuratorul pentru a rosti osînda. În cele din urmă, începu să susure şi apa din havuz, care tăcuse pînă atunci. Se lumina. În vălul cenuşiu ce se îndepărta grăbit spre soare-răsare, se iviseră, albăstrii, ferestrele.

Deodată, de departe, făcîndu-şi loc prin cîntecul ploii, acum mărunte, răzbiră pînă la urechea procuratorului sunetele slabe ale trîmbiţelor şi tropăitul cîtorva sute de copite. Auzindu-le, Pilat se mişcă pe patul lui, şi chipul i se învioră. Călăreţii se întorceau de pe Golgota. Judecînd după zgomot, pîlcul de călăreţi trecea prin piaţa unde fusese anunţată sentinţa.

Pe scara ce ducea la platforma de sus a grădinii, aflată chiar în faţa balconului, procuratorul desluşi în sfîrşit şi paşii mult aşteptaţi. Îşi întinse gîtul, ascultînd, cu ochii luminaţi de bucurie.

Între doi lei de marmoră, se ivi întîi un cap cu glugă trasă pînă peste ochi. După aceea un bărbat ud leoarcă, înfăşurat într-o pelerină ce i se lipise de trup. Era omul care înainte de pronunţarea sentinţei şuşotise cu procuratorul în camera întunecoasă a palatului şi care în timpul supliciului şezuse pe un trepied, jucîndu-se cu o rămurea.

Călcînd prin băltoace, omul cu glugă străbătu platforma grădinii, păşi pe pardoseala de mozaic a balconului şi, ridicîndu-şi mîna în chip de salut, rosti cu un glas plăcut de tenor :

— Îi urez procuratorului ani mulţi şi bucurie ! Noul venit vorbea latineşte.

— O, zei ! exclamă Pilat. Eşti ud pînă la piele ! Ce uragan ! Nu-i aşa ? Te rog să treci numaidecît în odăile mele. Fă-mi plăcere şi schimbă-ţi hainele.

Noul venit îşi lăsă în jos gluga, descoperindu-şi capul ud leoarcă, cu părul lipit de frunte, şi faţa bărbierită şi, cu un zîmbet politicos, încercă să refuze, încredinţîndu-l pe procurator că o bură ca asta nu putea să-i pricinuiască nici un rău.

— Nici nu vreau s-aud, răspunse Pilat, bătînd din palme. Astfel îşi chema slujitorii care se aţineau prin apropiere, poruncindu-le să se îngrijească de vizitator, iar după aceea să servească neîntîrziat mîncăruri calde.

Vizitatorul îşi uscă părul, îşi schimbă hainele şi încălţările şi-şi puse ţinuta în ordine în foarte scurt timp, aşa că apăru curînd în balcon cu sandale uscate în picioare, cu o pelerină purpurie de militar şi cu părul pieptănat cu grijă.

În timpul acesta soarele se întorsese în Yerushalayim şi, înainte de a apune, scufundîndu-se în Marea Mediterană, îşi trimitea razele de bun rămas oraşului atît de odios procuratorului, poleind cu aur treptele balconului cu colonade. Havuzul se înviorase de-a binelea şi-şi cînta cu vocea plină

cîntecul lui de totdeauna, iar porumbeii, porniţi în plimbare pe nisip, gungureau sărind peste crengile frînte de furtună şi ciugulind ici şi colo în nisipul ud. Băltoaca roşie fusese ştearsă, cioburile strînse, şi pe masă fumega carnea servită pe un platou.

— Ascult poruncile procuratorului, zise vizitatorul apropiindu-se de masă.

— Dar n-o să auzi nimic, pînă ce nu te vei aşeza şi nu vei bea puţin vin, îi răspunse amabil Pilat, arătîndu-i celălalt pat.

Cînd oaspetele se întinse, un slujitor îi turnă în cupă vinul negru şi gros. Celălalt slujitor, aplecîndu-se cu grijă peste umărul lui Pilat, îi umplu cupa, după care acesta îi concedie cu un gest al mîinii pe amîndoi.

În timp ce noul venit bea şi mînca, sorbindu-şi vinul, Pilat îl privea printre gene. Bărbatul acesta de vîrstă mijlocie avea o faţă foarte plăcută, rotundă şi îngrijită, cu un nas cărnos. Părul lui era de o nuanţă nedefinită şi, acum, uscîndu-se, se deschidea la culoare. Era greu să ghiceşti naţionalitatea acestui vizitator. Ceea ce îl caracteriza, era poate expresia blajină a chipului, care contrasta însă cu ochii, sau, mai bine zis, nu atît cu ochii, cît cu felul lui de a-şi privi interlocutorul. Ochii mici omul şi-i acoperea mai totdeauna cu pleoapele oarecum ciudate, parcă umflate. Şi prin tăietura ochilor scăpăra atunci o ironie plină de şiretenie. Oaspetele lui Pilat era parcă înclinat spre umor. Dar, din cînd în cînd, alungînd cu totul din tăietura ochilor sclipirile şirete, îşi ridica pleoapele, aţintindu-şi asupra interlocutorului său cu totul pe neaşteptate, parcă urmărind să descopere vreo

pată mică şi neobservată pe nasul acestuia. Toate nu ţineau decît o clipă, după care pleoapele se lăsau din nou, tăietura ochilor se îngusta, şi întrînsa sclipea iar expresia şireată şi blajină de mainainte.

Omul nu se dădu în lături nici de la a doua cupă de vin, înghiţi cu desfătare vădită cîteva stridii, gustă din legumele fierte, ba mîncă şi o bucată de carne. După ce se sătură, aduse laude vinului :

— E o viţă grozavă, procuratorule, dar nu-i „Falerno“, nu-i aşa ?

— E „Secuba“ şi-i vechi de treizeci de ani, îi răspunse amabil procuratorul.

Ducîndu-şi mîna la inimă, oaspetele nu voi să mai guste nimic, declarîndu-se sătul. Atunci, Pilat îşi umplu cupa, ceea ce făcu şi oaspetele. Apoi cei doi turnară un strop de vin din cupele lor în platoul cu carnea, şi procuratorul, ridicîndu-şi cupa, rosti cu glas tare :

— Pentru noi, pentru tine, cezarule, părinte al romanilor !...

După ce cupele fură golite, negrii africani strînseră de pe masă toate bunătăţile, lăsînd numai fructele şi urcioarele cu vin. Procuratorul îi îndepărtă din nou cu un gest pe slujitori şi rămase între patru ochi cu oaspetele său sub colonade.

— Aşadar, zise încet Pilat, ce ai putea să-mi spui despre starea de spirit din oraşul acesta ?

Fără să vrea, îşi îndreptă privirea spre terasele grădinii, şi acolo jos unde se estompau colonadele şi acoperişurile plate, poleite de ultimele sclipiri ale soarelui.

— Socot că în orice caz cohorta Fulminanta poate pleca, îi răspunse oaspetele.
— E o idee foarte bună, aprobă procuratorul; poimîine îi dau drumul și plec și eu, și-ți jur pe ospățul celor doisprezece zei, pe lari și penați, că mult aș fi dat s-o pot face chiar astăzi !
— Procuratorului nu-i place Yerushalayimul ? îl întrebă blajin oaspetele.
— Crede-mă, strigă cu un zîmbet Pilat, nu se află un alt loc mai trist pe pămînt. Nu mai vorbesc de natură — sînt bolnav ori de cîte ori sînt nevoit să vin aici, și asta n-ar fi încă nimic !... Dar sărbătorile astea !... Magii, vrăjitorii, făcătorii de minuni, cîrdurile de pelerini !... Sînt fanatici, fanatici !... Chiar și mesia ăsta, pe care ei s-au pus să-l aștepte anul acesta ! Riști în fiece clipă să fii, fără să vrei, martorul unei vărsări de sînge cît se poate de neplăcute... Mereu trebuie să muți oștile, să citești denunțurile și să asculți pîrele, dintre care jumătate sînt chiar împotriva ta ! Recunoaște și tu că e tare plictisitor. O, dacă n-aș fi în serviciul împăratului !...
— Da, sărbătorile sînt tare apăsătoare aici, încuviință oaspetele.
— Doresc din tot sufletul să se termine cît mai repede, adăugă energic Pilat. Voi avea, în sfîrșit, putința să mă întorc în Cezareea. Mă crezi, construcția asta absurdă a lui Irod — procuratorul făcu un gest spre colonadă, arătînd limpede că vorbește despre palat — mă scoate pur și simplu din minți ! Aici noaptea nu pot dormi. Universul nu a cunoscut o altă arhitectură mai ciudată !... Dar să ne întoarcem la treburile noastre. În primul

rînd, blestematul ăsta de Baraba nu te neliniștește ?
La aceste cuvinte, oaspetele își trimise spre obrazul procuratorului una din privirile lui. Dar Pilat se uită plictisit, departe, în zare, strîmbîndu-se dezgustat și scrutînd porțiunea orașului ce se așternea la picioarele sale, stingîndu-se în lumina amurgului. Atunci se stinse și privirea oaspetelui, pleoapele pogorînd din nou peste ochi.
— Presupun că acum Baraba s-a făcut blînd ca un miel, zise oaspetele, și pe fața lui rotundă se iviră cîteva cute mici.
— Oricum, observă îngrijorat procuratorul, ridicînd în sus un deget lung și subțire, cu un inel gros, împodobit cu o piatră neagră sclipitoare, va trebui...
— O, procuratorul poate fi sigur că atîta vreme cît voi fi eu în Iudeea, Baraba nu va face nici un pas fără știrea mea.
— Acum sînt liniștit, cum sînt, de altfel, totdeauna, cînd te afli aici.
— Procuratorul este prea bun !
— Te rog acum să-mi vorbești despre supliciu, zise Pilat.
— Ce anume îl interesează pe hegemon ?
— Nu a încercat cumva mulțimea să-și arate nemulțumirea ? Asta e un lucru esențial, desigur.
— De loc, răspunse oaspetele.
— Foarte bine. Ai constatat personal moartea ?
— Procuratorul poate fi sigur de asta.
— Dar, spune... Li s-a dat băutura aceea înainte de a fi răstigniți pe stîlpi ?
— Da. Dar el, aici oaspetele închise ochii, n-a vrut s-o bea.

— Cine anume ?
— Iartă-mă, hegemon ! exclamă oaspetele. Nu l-am numit ? Ha-Nozri !
— Nebunul ! zise Pilat, schimonosindu-se, şi sub ochiul stîng începu să-i tremure o vinişoară. Să moară ars de razele soarelui ! De ce să refuzi ceea ce ţi se dă după lege ! De ce n-a vrut, ce-a spus ?
— A zis, răspunse oaspetele, închizînd din nou ochii, că mulţumeşte şi nu învinuieşte de loc că i-a fost luată viaţa.
— Nu învinuieşte pe cine ? întrebă cu glas surd Pilat.
— Asta n-a spus-o, hegemon...
— Şi altceva nimic ? întrebă Pilat cu glasul răguşit.
— Altceva nimic.
Turnîndu-şi vin, procuratorul lovi cupa de urcior. O goli pînă la fund şi urmă :
— Iată ce am să-ţi spun : deşi nu-i putem descoperi, cel puţin deocamdată, pe admiratorii sau adepţii acestui filozof, nu putem garanta că ei nu există.
Oaspetele îl asculta cu capul plecat.
— Şi, spre a înlătura orice fel de surprize, urmă el, te rog să faci să dispară de pe faţa pămîntului, neîntîrziat şi fără zarvă, trupurile celor trei răstigniţi şi să-i îngropi în cea mai mare taină, aşa încît nici să nu se mai audă de ei.
— Am înţeles, hegemon, zise oaspetele şi, ridicîndu-se, adăugă : Îngăduie-mi să plec numaidecît, dat fiind că misiunea asta e greu de îndeplinit şi plină de răspundere.

— Nu, te rog să mai iei loc un pic, zise Pilat oprindu-l cu un gest. Mai am două chestiuni. Cea dintîi : meritele tale uriaşe în munca şi în funcţia atît de grea de şef al serviciului secret pe lîngă procuratorul Iudeii îmi dau plăcuta ocazie de a raporta despre asta la Roma.
La aceste cuvinte, chipul oaspetelui se îmbujoră şi, ridicîndu-se, se înclină, spunînd :
— Nu-mi fac decît datoria faţă de împărat.
— Dă-mi voie să te rog, urmă Pilat, că, dacă ţi se va propune să te muţi de aici, şi să fii înaintat în slujbă, să refuzi mutarea şi să rămîi. N-aş vrea pentru nimic în lume să mă despart de tine. N-au decît să te răsplătească într-alt fel.
— Sînt fericit să slujesc sub ordinele tale, hegemon.
— Mă bucură mult vorba asta. Acum, a doua chestiune, privitoare la ăsta... cum îi zice... Iuda din Kiriat.
Oaspetele îi aruncă iar procuratorului una din privirile sale, apoi o stinse pe dată, după cum îi era obiceiul.
— Se zice, urmă cu glas scăzut Pilat, că i s-ar fi dat bani pentru primirea atît de caldă făcută filozofului nebun.
— I se vor da bani, îl corectă încet şeful serviciului secret.
— O sumă mare ?
— Asta nimeni n-o poate şti, hegemon.
— Nici măcar tu ? zise hegemonul, exprimînd prin mirarea sa o laudă la adresa oaspetelui.

— Din păcate, nici eu, răspunse calm acesta. Dar ştiu că va primi banii chiar astă-seară. L-au chemat la palatul lui Caiafa.

— Ah, bătrînul lacom din Kiriat! observă procuratorul cu un zîmbet. Că doar e bătrîn, nu-i aşa?

— Procuratorul nu se înşală niciodată, dar de data aceasta s-a înşelat, răspunse amabil oaspetele; omul din Kiriat e un bărbat tînăr.

— Ca să vezi! Poţi să mi-l descrii? E un fanatic?

— O, nu, procuratorule.

— Aşa?! Ce poţi să-mi mai spui despre el?

— E foarte frumos.

— Şi mai ce? Are cumva vreo patimă?

— E greu, procuratorule, să-i cunoşti prea bine pe toţi oamenii din oraşul acesta necuprins...

— Nu, nu, Afranius! Nu-ţi subaprecia meritele.

— O patimă are, procuratorule. Oaspetele făcu o pauză foarte mică. Patima banilor.

— Dar cu ce se ocupă?

Afranius ridică ochii spre tavan, rămase un pic pe gînduri şi urmă:

— Lucrează la o rudă de-a lui care se îndeletniceşte cu cămătăria şi schimbul banilor.

— Aha, aşa, aşa! Pilat tăcu, şi, uitîndu-se în jur, ca să se asigure că sînt singuri, urmă încet: Iată ce-i: am aflat astăzi că Iuda va fi înjunghiat la noapte.

Acum oaspetele nu se mulţumi să-i arunce procuratorului doar privirea lui fugară, ci întîrzie cîteva clipe cu ochii la hegemon, apoi răspunse:

— Ai avut o părere prea bună despre mine, procuratorule. Cred că nu am meritat raportul pe care vrei să-l faci. Eu nu ştiu nimic.

— Eşti demn de cea mai înaltă răsplată, răspunse acesta, dar eu am aflat.

— Pot să îndrăznesc să-ntreb — cum?

— Dă-mi voie să nu-ţi spun deocamdată, cu atît mai mult, cu cît ceea ce am aflat e confuz şi neconfirmat. Dar sînt dator să prevăd totul. Mi-o cere funcţia şi, mai ales, cred în presimţirile mele, care nu m-au înşelat niciodată. Iar ştirile, iată în ce constau: cineva din prietenii tainici ai lui Ha-Nozri, revoltat de trădarea îngrozitoare săvîrşită de acest zaraf, e pe cale să se înţeleagă cu prietenii săi ca să-l omoare la noapte pe Iuda, iar banii primiţi de acesta pentru trădarea lui să-i zvîrle marelui preot la picioare, însoţiţi de un bilet: „Înapoiez arginţii blestemaţi".

Şeful serviciului secret nu-i mai aruncă hegemonului nici una din privirile lui neaşteptate; îl asculta doar, cu ochii întredeschişi.

— Îţi închipui că marelui preot n-o să-i prea facă plăcere să primească în noaptea de sărbătoare un dar ca acesta? stărui procuratorul.

— Nu numai că n-o să-i facă plăcere, zise zîmbind oaspetele, dar cred, procuratorule, că faptul acesta va stîrni un mare scandal.

— Sînt de aceeaşi părere. De aceea te rog să te ocupi de chestiunea asta, să iei, cu alte cuvinte, toate măsurile ca Iuda din Kiriat să fie păzit.

— Porunca hegemonului va fi ascultată, zise Afranius, dar trebuie să-l liniştesc pe hegemon: răufăcătorilor le va fi foarte greu să-şi îndeplinească

fapta. Socoate doar — să urmărești un om, să-l înjunghii, să mai afli și cîți bani a luat, să înapoiezi arginții lui Caiafa — și toate astea într-o singură noapte ? ! Chiar în noaptea asta ? !

— Totuși, va fi înjunghiat la noapte, repetă cu încăpățînare Pilat. Am presimțirea asta, ți-o spun eu ! Presimțirile nu m-au înșelat niciodată. La aceste cuvinte, obrazul procuratorului tresări, în timp ce-și freca nervos mîinile, cu mișcări bruște.

— Am înțeles, răspunse supus oaspetele, ridicîndu-se și îndreptîndu-și statura. Apoi întrebă deodată, cu glas necruțător : Așadar, va fi înjunghiat, hegemon ?

— Da, răspunse Pilat, și mă bizui cu totul și cu totul pe uimitoarea ta istețime.

Oaspetele își îndreptă cingătoarea grea de sub pelerină, spunînd :

— Am onoarea. Îți urez ani mulți și bucurie !

— Ah, da, exclamă Pilat cu glas scăzut, era să uit ! Ți-am rămas dator !...

— Mie ! Oh, nu, procuratorul nu-mi e cu nimic dator, rosti mirat oaspetele.

— Cum să nu ! Nu-ți amintești de mulțimea aceea de cerșetori ?... Cînd am intrat în Yerushalayim ?... Voiam să le arunc niște bani, dar nu aveam la mine, și mi-ai dat tu.

— O, procuratorule, cred că a fost o nimica toată, o sumă infimă !

— Nici nimicurile nu trebuiesc uitate, zise Pilat și, întorcîndu-se, ridică o pelerină de pe jilțul din spatele lui, scoase de sub ea o pungă de piele și i-o întinse oaspetelui. Acesta o luă din mîinile hegemonului, înclinîndu-se, și o ascunse sub pelerină.

— Aștept, vorbi din nou Pilat, raportul despre punerea în mormînt, precum și despre Iuda din Kiriat ; îl aștept chiar în noaptea asta, mă auzi, Afranius ? Chiar în noaptea asta. Garda mea va avea ordinul să mă trezească îndată ce vei fi aici. Te aștept.

— Salutul meu procuratorului ! zise șeful serviciului secret și, întorcîndu-se, plecă de sub colonade. Întîi se auzi scrîșnetul nisipului umed sub pașii lui, apoi sunetul cizmelor pe pardoseala de marmoră dintre statuile cu lei, după aceea Pilat nu-i mai văzu picioarele, nici trupul și, în cele din urmă, pieri și gluga. Numai atunci își dădu seama că soarele dispăruse și că peste palat pogorîse vălul înserării.

Capitolul 26

PUNEREA ÎN MORMÎNT

Poate că această înserare a şi fost cauza schimbării petrecute deodată în înfăţişarea procuratorului. Îmbătrînise parcă văzînd cu ochii, se încovoiase şi, pe deasupra, îşi pierduse liniştea. O dată, aruncînd ochii în jur, tresări zărind jilţul gol, pe speteaza căruia zăcea o mantie. Se apropia noaptea de sărbătoare, umbrele serii îşi ţeseau urzeala, şi, pesemne, procuratorului, obosit cum era, i s-a părut că cineva şade în jilţul acela. Cedînd în faţa laşităţii — mişcînd din loc mantia — procuratorul o lăsă apoi tot acolo şi începu să măsoare cu paşi iuţi balconul, ba frecîndu-şi mîinile, ba repezindu-se la masă şi luînd în mînă cupa cu vin, ba oprindu-se şi privind cu ochii pierduţi mozaicul podelei, ca şi cînd ar fi încercat să desluşească acolo nişte scrieri...

Deodată se opri şi fluieră. Drept răspuns, în penumbra amurgului răsună un lătrat jos, şi din grădină ţîşni în balcon un dulău uriaş, cu urechile ascuţite, cu blană cenuşie şi zgardă cu ţinte aurii strălucitoare.

— Banga, Banga, îl strigă cu vocea slabă procuratorul.

Cîinele se ridică pe labele dinapoi, cele dinainte le lăsă pe umerii stăpînului — gata-gata să-l doboare la pămînt — şi-l linse pe obraz. Procuratorul se aşeză în jilţ, iar Banga, cu limba de un cot, respirînd des, se culcă la picioarele stăpînului. Bucuria ce strălucea în ochii dulăului însemna că s-a depărtat furtuna, singurul lucru din lume de care se temea neînfricatul animal, şi mai însemna că era din nou aici, alături de omul pe care-l iubea, îl stima şi-l socotea cel mai puternic din lume, stăpînul tuturor oamenilor, iar datorită lui, şi pe sine însuşi Banga se considera o făptură privilegiată, superioară şi deosebită. Dar, culcat la picioarele stăpînului său, fără să se uite la el, cu ochii ţintă la grădina peste care pogora amurgul, dulăul înţelese din capul locului că pe stăpîn îl lovise o nenorocire. De aceea el îşi schimbă poziţia, se ridică, veni dintr-o parte, aşezîndu-şi labele dinainte şi capul pe genunchii procuratorului, murdărind poalele pelerinei cu nisip ud. Probabil, purtarea lui Banga trebuia să însemne că îşi consolează stăpînul şi că este gata să împartă cu el nenorocirea. Cătau să exprime aceste simţăminte şi ochii, care se uitau pieziş la stăpîn, şi urechile ciulite, atente la ceea ce se petrecea împrejur. Astfel, ei doi, dulăul şi omul, legaţi prin dragoste unul de celălalt, au întîmpinat noaptea de sărbătoare pe balcon.

În vremea aceasta, oaspetele procuratorului avea multă bătaie de cap. Părăsind platforma de sus a grădinii din faţa balconului, coborîse treptele ce duceau la următoarea terasă şi cotise spre dreapta, ieşind la cazărmile aşezate pe teritoriul palatului. În cazărmi se aflau cantonate cele două cen-

turii sosite împreună cu procuratorul de sărbători la Yerushalayim, precum și garda secretă a procuratorului pe care o comanda chiar acest oaspete. Nu întîrzie în cazărmi — cel mult zece minute — dar după aceste zece minute din curtea cazărmilor ieșiră trei care încărcate cu unelte de săpat pămîntul și cu un butoi de apă. Carele erau însoțite de cincisprezece călăreți în pelerine cenușii. Părăsind printr-o poartă dosnică teritoriul palatului, convoiul o luă spre apus, trecu de zidul orașului și o luă pe o cărare : întîi spre drumul Betleemului, iar apoi, ținînd pe aceeași cărare tot spre miazănoapte, ajunseră pînă la răscrucea de la poarta Hebronului, de unde porniră pe drumul Jaffei, cel pe care în timpul zilei trecuse procesiunea cu cei osîndiți la moarte. Pogorîse întunericul, și la orizont se ivise luna.

Curînd după ce se porniră carele și grupul însoțitor, de pe teritoriul palatului plecă călare și oaspetele procuratorului, care se schimbase între timp, punîndu-și un hiton vechi și închis la culoare. Oaspetele nu o luă în afara orașului, ci spre oraș. Peste cîtva timp, a putut fi văzut apropiindu-se de cetatea Antonius, așezată la nord, în imediata apropiere a marelui templu. Nici în cetate oaspetele nu a rămas decît foarte puțin. Mai tîrziu, urma sa a fost regăsită în Orașul de Jos pe străzile lui strîmte și întortocheate. Acolo oaspetele sosi călare pe un asin.

Cunoscînd bine orașul, găsi lesne strada de care avea nevoie. Purta denumirea de Stradă Grecească — avea un rînd de prăvălii ținute de greci ; într-una din ele se făcea negoț cu covoare. Lîngă această

prăvălie oaspetele își opri asinul, descălecă și-l legă de belciugul din poartă. Prăvălia era închisă. Oaspetele intră pe o portiță aflată alături de ușa prăvăliei și nimeri într-o curte pătrată, micuță. Pe trei din cele patru laturi ale curții erau magazii. Ajuns la colț oaspetele coti și se pomeni lîngă terasa de piatră a unei case locuite, năpădită de iederă, și aruncă cîteva priviri jur împrejur. Atît în căsuță, cît și în magazii era întuneric, luminile nu fuseseră încă aprinse. Oaspetele strigă cu o voce scăzută :

— Niza !

La această chemare, o ușă scîrțîi și în penumbra serii apăru o femeie tînără fără văl, se aplecă deasupra balustradei și scrută, alarmată, întunericul, vrînd să afle cine a venit. Recunoscîndu-l pe cel sosit, îi zîmbi prietenos, dînd din cap și făcîndu-i semn cu mîna.

— Ești singură ? o întrebă în elină, nu prea tare, Afranius.

— Singură, șopti de pe terasă femeia, bărbatu-meu a plecat azi-dimineață în Cezareea ; spunînd aceasta, aruncă o privire spre ușă și adăugă în șoaptă : dar slujnica e acasă. Și făcu un gest care însemna : „Intră".

Afranius aruncă o privire peste umăr, apoi urcă treptele de piatră, după care dispăru împreună cu gazda în căsuță. Acolo Afranius nu zăbovi mult, vreo cinci minute. După aceea părăsi căsuța și lăsîndu-și mai jos gluga, peste ochi, ieși în stradă. La ceasul acela în case se aprindeau lumînările, forfota din ajun de sărbătoare mai era încă în toi.

Şi Afranius, călare pe asin, se pierdu în şuvoiul de trecători şi călăreţi. Ce drum o fi urmat după aceea — nu se ştie.

Rămînînd singură, femeia căreia Afranius i-a spus „Niza“, începu să se schimbe, tare grăbită. Dar oricît de greu îi venea să caute pe întuneric lucrurile de care avea nevoie, nu aprinse lumina şi nu-şi chemă slujnica. Numai după ce fu gata şi-şi aruncă pe cap un văl întunecat, în căsuţă îi răsună vocea :

— Dacă mă caută cineva, spune-i că m-am dus în vizită la Enanta.

Drept răspuns, se auzi în întuneric bombănitul bătrînei slujnice :

— La Enanta ! Fi-ţi-ar să-ţi fie Enanta asta ! Ţi-a hotărît doar bărbată-tu să nu te mai duci pe la ea ! E o codoaşă Enanta asta a ta ! Uite că te spui lui bărbată-tu...

— Hai, hai, hai, taci din gură, o potoli Niza şi, ca o umbră, se prelinse din căsuţă. Sandalele ţăcăniră pe lespezile de piatră ale curţii. Bombănind, slujnica încuie uşa dinspre terasă, iar Niza părăsi casa.

În acelaşi timp, dintr-o altă ulicioară a Oraşului de Jos, o ulicioară frîntă, care cobora în trepte repezi spre unul din eleşteele oraşului, pe portiţa unei case nearătoase, cu ferestrele dînd numai spre curte, ieşi un tînăr cu barbă măruntă, tunsă îngrijit. Purta un *kefi* alb, care-i cădea peste umeri, un taleth albastru, nou de sărbătoare, cu ciucuri şi sandale noi, care scîrţîiau în picioare. Bărbatul acesta frumos, cu nasul coroiat, gătit ca pentru marea sărbătoare, mergea vioi — ajungîndu-i din urmă şi întrecînd pe trecătorii grăbiţi să ajungă acasă la

cina solemnă — şi se uita cum se luminau una după alte ferestrele. Tînărul o luă pe drumul care ducea prin dreptul unui bazar, spre palatul marelui preot Caiafa, aşezat la poalele colinei pe care se înălţa templul.

După un timp, putea fi văzut intrînd pe poarta palatului lui Caiafa. Iar ceva mai tîrziu — părăsind curtea palatului.

După vizita la palat, unde se şi aprinseră torţele şi făcliile, şi unde era forfotă ca-n zi de sărbătoare, tînărul porni mai radios şi mai vesel, grăbit să ajungă înapoi în Oraşul de Jos. Acolo unde strada se vărsa în piaţa bazarului, prin îmbulzeala şi forfota mulţimii îl ajunse din urmă o femeie sprinţară cu un văl negru tras peste ochi şi mers săltăreţ. Trecînd înaintea frumosului tînăr, femeia dădu la o parte, pentru o clipă numai, vălul şi-i aruncă o ocheadă, dar nu-şi mai încetini pasul, ci chiar îl iuţi, încercînd parcă să dispară din faţa celui pe care-l depăşise.

Tînărul nu numai că o văzu pe femeie, dar o şi recunoscu şi recunoscînd-o, tresări ; se opri locului o clipă, neştiind parcă ce să facă şi o privi cum se îndepărta, apoi porni s-o ajungă din urmă. Gata-gata să dărîme un trecător ce ducea un urcior în mînă, tînărul ajunse din urmă femeia şi, gîfîind de emoţie, o strigă :

— Niza !

Femeia se întoarse, îşi îngustă ochii, lăsînd să i se citească pe chip un simţămînt de ciudă, şi-i răspunse rece în elină :

— Ah, tu eşti, Iuda ? Nu te-am mai recunoscut dintr-o dată. De altfel, să ştii că e semn bun. La noi se spune că dacă nu recunoşti pe cineva, omul acela se va îmbogăţi negreşit...

Adînc tulburat, simţind cum îi saltă inima aidoma unei păsări prinse sub un văl negru, Iuda o întrebă în şoaptă întretăiată, de teamă să nu fie auzit de trecători :

— Unde te duci, Niza ?

— Ce-ai nevoie să ştii ? răspunse Niza, încetinind pasul şi privindu-l trufaşă pe Iuda.

În glasul lui Iuda răsunară intonaţii de copil, atunci cînd îi şopti pierdut :

— Dar, cum, cum aşa... Doar ne-am înţeles... Am vrut să vin la tine. Tu mi-ai spus că toată seara vei fi acasă...

— Nu, nu, răspunse Niza şi împinse capricioasă înainte buza de jos, din care pricină lui Iuda i se păru că chipul ei — cel mai frumos chip pe care-l văzuse vreodată — deveni şi mai frumos. Am început să mă plictisesc. La voi e sărbătoare, şi tu ce-ai fi dorit să fac ? Să stau şi să te ascult cum oftezi pe terasă ? Şi pe lîngă asta să-mi fie teamă că slujnica îi va povesti totul bărbatului meu ? Nu, nu, m-am hotărît să ies afară din oraş, să ascult privighetorile.

— Cum, afară din oraş ?... întrebă derutat Iuda. Singură ?

— De bună seamă, singură, răspunse Niza.

— Dă-mi voie să te conduc, o rugă abia răsuflînd Iuda. Gîndurile lui se înceţoşară, uitase totul pe lume şi privea rugător în ochii albaştri ai Nizei, care acum păreau negri.

Niza nu-i răspunse şi mări pasul.

— De ce taci, Niza ? o întrebă tînguitor Iuda, potrivindu-şi pasul după al ei.

— N-o să mă plictisesc cu tine ? întrebă deodată Niza, oprindu-se. La aceste cuvinte gîndurile lui Iuda se învălmăşiră de-a binelea.

— Atunci, fie, se muie în sfîrşit Niza, să mergem.

— Încotro, unde să mergem ?

— Aşteaptă puţin, să intrăm în această curticică şi să ne înţelegem, altfel mi-e frică să nu mă întîlnesc cu cineva dintre cunoscuţi care să spună apoi bărbatului că m-a văzut cu ibovnicul pe stradă.

Niza şi Iuda părăsiră piaţa şi discutau acum în şoaptă, sub bolta unei curţi.

— Du-te la grădina de măslini, şoptea Niza, trăgînd vălul peste ochi şi întorcîndu-se să n-o vadă un om care tocmai intra pe poartă cu o găleată în mînă. La Ghetsemani, dincolo de Cedron. Ai înţeles ?

— Da, da, da...

— Voi pleca înainte, continuă Niza, dar tu să nu vii îndată după mine. Mai adastă. Eu o iau înainte... Cînd ai să treci peste rîuleţ... ştii unde-i grota ?

— Ştiu, ştiu...

— O iei pe lîngă teascul de ulei în sus şi o coteşti spre grotă. Voi fi acolo. Dar să nu îndrăzneşti să vii îndată după mine, ai răbdare, aşteaptă aici, şi, cu aceste cuvinte, Niza ieşi de sub boltă, ca şi cînd nici n-ar fi stat de vorbă cu Iuda.

Iuda zăbovi un timp de unul singur, străduindu-se să-şi adune gîndurile răsfirate. Printre altele, îi trecu prin minte că va trebui să-şi explice lipsa la cina de sărbătoare, acasă la rudele lui. Rămase pe loc şi încercă să născocească o minciună, dar din pricina tulburării nu reuşi să se adune, să ticluiască ceva ca lumea şi ieşi încet de sub bolta porţii.

Acum părăsi drumul iniţial, nu se mai grăbea spre Oraşul de Jos, ci o coti înapoi spre palatul lui Caiafa. Sărbătoarea intrase în oraş. Din ferestrele caselor se revărsau lumini scînteietoare şi răsunau cîntări solemne. Pe caldarîm, trecătorii întîrziaţi mînau măgăruşi, îndemnîndu-i cu vergeaua şi strigînd la ei. Picioarele îl duceau fără voia lui, şi tînărul nici nu băgă de seamă cum au trecut în goană pe lîngă el turnurile înspăimîntătoare, năpădite de muşchi, ale cetăţii lui Antonius, nu auzi cîntînd trîmbiţele în cetate, nu văzu trecînd pe lîngă el patrula ecvestră romană cu o făclie aprinsă care-şi revărsa în drumul lui lumina tremurătoare.

După ce trecu de turnuri, Iuda se întoarse şi văzu cum la o înălţime înspăimîntătoare, deasupra templului, s-au aprins două menorahuri gigantice. Dar şi pe acestea nu le văzu decît vag. I se păru că deasupra Yerushalayimului s-au aprins zece candele nemaivăzut de uriaşe care disputau cu lumina singurei candele ce se înălţa din ce în ce mai sus deasupra Yerushalayimului — luna.

Acum lui Iuda nu-i mai păsa de nimic, se grăbea spre poarta Ghetsemani, voia să iasă cît mai repede din oraş. La răstimpuri i se părea că în faţa lui, printre spinările şi figurile trecătorilor, zăreşte

mica siluetă dănţuitoare care-l poartă pe urmele ei. Dar era o iluzie. Iuda înţelegea că Niza l-a depăşit cu mult. Trecu în fugă pe lîngă dughenile zarafilor şi ajunse în sfîrşit la poarta Ghetsemani. Aci, arzînd de nerăbdare, fusese totuşi nevoit să zăbovească. În oraş intrau cămile, în urma lor pătrunse o patrulă militară siriană, pe care Iuda o blestemă în gînd...

Dar toate au un sfîrşit. Nerăbdătorul Iuda se găsea acum dincolo de zidul oraşului. Pe partea stîngă, văzu un mic cimitir, iar alături cîteva corturi din pînză dungată ale pelerinilor. După ce străbătu drumul plin de praf şi scăldat de lună, Iuda se repezi spre rîuşorul Cedron, să-l treacă. Apa bolborosea încetişor sub picioarele lui. Sărind din piatră în piatră, ieşi în sfîrşit pe malul celălalt, unde se afla grădina Ghetsemani, şi văzu, plin de bucurie, că drumul prin dreptul grădinilor era pustiu. Nu departe, se zărea poarta pe jumătate dărîmată a unei grădini întinse de măslini.

După oraşul sufocant, pe Iuda îl învălui mirosul îmbătător al nopţii de primăvară. Din poienile grădinii Ghetsemani se revărsau peste gard, în valuri, arome de mirt şi de salcîm.

Poarta nu era păzită, nu era ţipenie acolo şi după cîteva minute, Iuda alerga sub umbra misterioasă a uriaşilor măslini cu coroane bogate. Drumul mergea la deal. Iuda urca, răsuflînd din greu, păşind în răstimpuri, din întuneric, pe covoarele meşteşugit ţesute de lună, care îi reamintiră covoarele din prăvălia gelosului soţ al Nizei.

Peste o vreme, se desluşi în stînga, pe o poiană, moara de ulei cu piatra ei grea şi cu un morman

de butoaie. Grădina era pustie — lucrul se terminase la apusul soarelui, şi acum, în văzduh răsunau pe întrecute triluri de privighetori.

Locul spre care mergea Iuda era aproape. Ştia că în dreapta, în întuneric, se va auzi acum şopotul apei ce se scurgea în grotă. Ceea ce se şi întîmplă — îl auzi. Aerul se răcorea tot mai mult. Atunci, încetinindu-şi pasul, strigă încet :

— Niza !

Dar în locul ei, dezlipindu-se de tulpina groasă a unui măslin, sări în drum un bărbat îndesat, ţinînd în mînă ceva ce strălucea şi pieri într-o clipă. Iuda scoase un strigăt slab, se dădu înapoi, dar un al doilea om îi ţinu calea.

Primul, din faţa lui, îl întrebă :

— Cîţi bani ai primit ? Spune, dacă vrei să scapi cu viaţă !

Speranţa licări în inima lui Iuda şi strigă deznădăjduit :

— Treizeci de arginţi ! Treizeci de arginţi ! Tot ce am primit e la mine ! Iată banii ! Luaţi-i, dar lăsaţi-mi viaţa !

Omul din faţă îi smulse punga din mînă. În aceeaşi clipă, în spatele lui, celălalt ridică un cuţit şi-l izbi pe frumosul îndrăgostit sub omoplat. Trupul lui Iuda se prăvăli înainte, şi mîinile lui, cu degetele închircite, zvîcniră în aer. Omul din faţă îl prinse în cuţitul său şi-l înfipse pînă-n plăsele în inima lui Iuda.

— Ni... za... silabisi Iuda cu o voce joasă, plină de mustrare şi nu cu vocea lui înaltă, pură şi tînără. Apoi nu mai scoase o vorbă. Corpul i se prăbuşi cu atîta putere, încît pămîntul bubui sub el.

Atunci, apăru în drum o a treia siluetă. Avea pe umeri o mantie şi pe cap o glugă.

— Nu zăboviţi ! porunci el.

Ucigaşii împachetară repede într-o bucată de piele punga împreună cu biletul pe care-l întinsese al treilea om şi o legară cruciş cu sfoară. Al doilea om băgă pachetul în sîn, apoi cei doi ucigaşi săriră din drum mistuindu-se în penumbra dintre măslini. Al treilea însă se aplecă deasupra celui ucis şi-l privi în faţă. În umbră, chipul mortului i se păru alb ca varul şi de o frumuseţe înălţătoare.

După cîteva secunde, pe drum nu se mai găsea nici un om viu. Trupul neînsufleţit zăcea cu mîinile larg desfăcute. Luna lumina laba piciorului stîng, făcînd să se vadă clar curelele sandalei. Întreaga grădină răsuna de cîntecul privighetorilor.

Unde s-au dus cei doi care-l înjunghiaseră pe Iuda, nu ştie nimeni, dar drumul celui de-al treilea, om, cu glugă, se cunoaşte. Părăsind cărarea, porni grăbit printre măslini, strecurîndu-se spre sud. Trecu peste gardul grădinii, departe de poarta principală, în colţul ei de la sud, acolo unde se năruiseră pietrele din creştetul zidului. În curînd, ajunse pe ţărmul Cedronului. Aici intră în apă şi merse o vreme pe firul ei, pînă ce răsăriră în depărtare siluetele a doi cai şi a unui om. Animalele stăteau şi ele în rîuşor. Apa şiroia, spălîndu-le copitele. Păzitorul cailor încălecă pe unul dintre ei, omul cu gluga sări pe celălalt, apoi porniră amîndoi, fără grabă pe firul apei în trosnetul pietrelor de sub copitele

29 — Maestrul şi Margareta — c. 2820

cailor. După cîtva timp, călăreţii ieşiră din rîu, se urcară pe ţărmul dinspre Yerushalayim şi-şi continuară drumul la pas, de-a lungul zidului oraşului. Deodată, cel ce adusese caii se despărţi de celălalt şi luînd-o la trap, dispăru ; omul cu glugă se opri locului, descălecă pe un drum pustiu, îşi scoase mantia, o întoarse pe dos, scoase de sub mantie un coif turtit, fără penaj, şi-l puse pe cap. Acum se sui în şa un bărbat în hlamidă militară, cu o spadă scurtă la şold. Strînse din dîrlogi, şi calul iute, de cavalerie, o luă la trap, scuturîndu-l pe călăreţ. Drumul nu era lung — călăreţul se apropia de poarta de sus a Yerushalayimului.

Sub arca porţii dansa şi sălta flacăra neliniştită a torţelor. Santinelele din centuria a doua a Legiunii Fulminanta şedeau pe bănci de piatră, jucînd zaruri. Zărindu-l pe militarul călare, soldaţii săriră de pe locurile lor, militarul le făcu semn cu mîna şi intră în oraş.

Luminile de sărbătoare înecau oraşul. La toate ferestrele juca lumina opaiţelor şi de pretutindeni, contopindu-se într-un cor lipsit de armonie, răsunau vocile oamenilor. Din cînd în cînd, zvîrlind cîte o privire pe ferestrele ce dădeau în stradă, călăreţul putea să-i vadă pe oameni stînd la masă şi ospătîndu-se cu carne de ied. Printre tăvi cu ierburi amare licăreau cupe cu vin. Fluierînd domol o melodie, călăreţul se strecura în trap lin pe străzile pustii ale Oraşului de Jos spre turnul lui Antonius, uitîndu-se din cînd în cînd la sfeşnicele cu cinci braţe din vîrful templului, nemaivăzute nicăieri în lume, în care ardeau lumînări în văpăi, sau la luna care plutea deasupra sfeşnicelor.

Palatul lui Irod cel Mare nu lua de loc parte la festivităţile din noaptea de Paşti. Numai în încăperile auxiliare din partea de sud a palatului, unde erau încartiruiţi ofiţerii cohortei romane şi legatul legiunii, se zăreau lumini şi se simţea o oarecare animaţie. Partea din faţă însă, cea principală, unde — împotriva voinţei lui — se găsea singurul locatar al palatului, procuratorul, era toată, împreună cu colonadele şi statuile ei de aur, inundată de lumina orbitor de strălucitoare a lunei. Aci, în interiorul palatului, domnea întunericul şi liniştea.

Procuratorul, aşa cum îi spusese şi lui Afranius, nu voise să intre în palat. Poruncise să i se facă patul pe terasă, acolo unde prînzise şi unde condusese interogatoriul în dimineaţa aceea. Se culcase pe patul pregătit, dar nu se lipea somnul de el. Luna, liberă, plutea în înaltul unui cer senin şi timp de cîteva ceasuri nu-şi desprinse ochii de la ea.

În sfîrşit, pe la mijlocul nopţii, somnul se îndură de hegemon. Căscînd spasmodic, procuratorul îşi descheie şi-şi aruncă de pe el pelerina, îşi descătărămă cureaua cu care se încingea peste cămaşă şi de care atîrna un cuţit lat, de oţel, în teacă, le puse în jeţul de lîngă pat, apoi îşi scoase sandalele şi se întinse. În aceeaşi clipă, Banga se urcă în pat şi se culcă lîngă el, cap la cap, iar procuratorul, punînd mîna pe gîtul cîinelui, închise, în sfîrşit, ochii. Numai atunci adormi şi dulăul.

Patul se afla în semiobscuritate ; o coloană îl apăra de lumina lunii, totuşi, de la treptele intrării spre pat se întindea o fîşie de raze luminoase. Şi numai cînd pierdu legătura cu tot ce-l înconjura aievea, procuratorul porni fără zăbavă pe fîşia lu-

minoasă, îndreptîndu-se în sus, spre lună. Izbucni chiar în rîs, de bucurie, în somn, atît de minunat şi de neuitat se înjgheba totul pe drumul acesta străveziu şi albastru. Mergea însoţit de Banga, alături cu filozoful-vagabond. Discutau despre ceva foarte complicat şi important şi nici unul dintre ei nu putea să-l biruie pe celălalt. În nici o privinţă nu coincideau părerile lor, din care cauză controversa era deosebit de interesantă şi interminabilă. Se înţelege de la sine că execuţia din ziua aceea se dovedise a fi o pură neînţelegere : doar iată, filozoful care născocise un lucru atît de uluitor de prostesc, cum că toţi oamenii au inimă bună, mergea lîngă procurator, prin urmare, era în viaţă.

Aveau timp destul ; ploaia torenţială, cu trăsnete şi fulgere, nu va veni decît spre seară, şi laşitatea e, fără doar şi poate, unul dintre cele mai îngrozitoare vicii. Aşa spunea Yeshua Ha-Nozri.

— Nu, filozofule, te contrazic : laşitatea este cel mai îngrozitor dintre vicii !

Uite, de pildă, actualul procurator al Iudeii, pe cînd era tribun al legiunii, nu se înspăimîntase în Valea Fecioarelor, cînd germanii furioşi fuseseră gata-gata să-l sfîşie pe uriaşul Moartea-Şobolanilor. Dar dă-mi voie, filozofule ! Oare se poate ca tu, cu inteligenţa ta, să crezi că procuratorul Iudeii ar putea să-şi sfarme cariera din pricina unui om care a săvîrşit o crimă împotriva cezarului ?

— Da, da... gemea şi plîngea cu sughiţuri în somn Pilat.

— De-acum înainte vom fi totdeauna împreună, îi spunea în somn filozoful-vagabond în zdrenţe care, nu se ştie cum, apăruse în calea Călăreţului cu lancea de aur ; cînd se va vorbi de unul, pe loc se va spune şi de celălalt ! De voi fi pomenit eu, în aceeaşi clipă te vor pomeni şi pe tine ! Pe mine, un copil găsit, fiul unor părinţi necunoscuţi, şi pe tine, fiul unui rege-cititor în stele şi al unei fete de morar, frumoasa Pila.

— Te rog, nu mă uita, pomeneşte-mă şi pe mine, fiul cititorului în stele, îl ruga în somn Pilat pe filozof. Şi, primind asigurări printr-un clătinat afirmativ din cap de la cerşetorul din En-Sarid, care păşea alături cu el, crudul procurator al Iudeii plîngea în somn şi rîdea de bucurie.

Toate acestea erau bune, dar cu atît mai îngrozitoare fu trezirea din somn a hegemonului. Banga începu să mîrîie la lună, şi drumul albastru, alunecos, uns parcă cu untdelemn se prăbuşi. Deschise ochii şi cu un gest obişnuit îşi încleştă mîna în zgarda lui Banga ; apoi începu să caute luna cu ochi de bolnav şi văzu că mai scăpătase puţin pe boltă şi se mai argintase. Lumina ei era sfîşiată de o lumină neplăcută, care-l supăra şi juca pe balcon chiar în faţa ochilor săi. În mîinile centurionului Moartea-Şobolanilor fîlfîia şi fumega o torţă. Cel care o ţinea se uita într-o parte cu frică şi ură la primejdioasa fiară care se pregătea să sară asupra lui.

— Stai cuminte, Banga, porunci procuratorul cu o voce bolnăvicioasă şi tuşi. Apărîndu-şi cu mîna ochii de lumină, el continuă : Nici noaptea şi nici în bătaia lunei nu am linişte !... O, zei... De altfel, şi tu, Marcus, ai o funcţie ingrată. Îi schilodeşti pe soldaţi...

Marcus îl privea tare uimit, și procuratorul își dădu seama de realitate. Pentru a îmblînzi cuvintele fără rost pe care le spuse pe jumătate adormit, el continuă :

— Nu te supăra, centurion. Situația mea, îți repet, este și mai rea. Ce dorești ?

— A venit comandantul pazei secrete, îl vesti, liniștit, Marcus.

— Cheamă-l, cheamă-l, porunci procuratorul, și, dregîndu-și vocea, tuși, apoi începu să-și caute cu picioarele desculțe sandalele. Flacăra se porni să joace pe coloane, încălțările centurionului bătură mozaicul, și acesta ieși în grădină.

— Nici la lumina lunei nu am liniște, își spuse, scrîșnind din dinți, procuratorul.

Pe balcon, în locul centurionului apăru omul cu glugă.

— Banga, stai cuminte, spuse încet procuratorul, strîngînd dulăul de ceafă.

Înainte de a rosti o vorbă, Afranius aruncă în jur, după obiceiul său, priviri cercetătoare, se cufundă în umbră și, convingîndu-se că în afară de Banga nu mai e nici un străin pe balcon, spuse încet :

— Te rog să mă înaintezi Tribunalului, procuratorule ! Ai avut dreptate. N-am fost în stare să-l păzesc pe Iuda din Kiriat. A fost înjunghiat. Te rog să fiu judecat și să-mi primești demisia.

Lui Afranius i se păru că-l cercetează două perechi de ochi — ai cîinelui și ai lupului.

Afranius scoase de sub hlamidă o pungă scorojită din pricina sîngelui, pecetluită cu două sigilii.

— Iată punga cu banii pe care ucigașii au aruncat-o în taină în casa marelui preot. Sîngele de pe ea este al lui Iuda din Kiriat.

— Demn de luat aminte. Cît e în pungă, întrebă Pilat, aplecîndu-se peste ea.

— Treizeci de arginți.

Procuratorul zîmbi ironic, spunînd :

— Puțin.

Afranius tăcea.

— Unde e cel ucis ?

— Asta nu știu, răspunse cu demnitate calmă omul care nu se despărțea niciodată de gluga sa. În dimineața aceasta vom începe cercetările.

Procuratorul tresări, lăsînd din mînă cureaua sandalei care nu voia de loc să se încheie.

— Știi sigur că a fost ucis ?

Primi un răspuns sec :

— Eu, procuratorule, fac serviciul de cincisprezece ani în Iudeea. Mi-am început slujba pe timpul lui Valerius Gratus. Nu am nevoie să văd neapărat cadavrul, ca să pot spune că omul a fost ucis, și iată, raportez că cel care purta numele de Iuda din Kiriat a fost înjunghiat acum cîteva ore.

— Iartă-mă, Afranius, răspunse Pilat. Nu m-am trezit încă bine, de asta am și vorbit așa. Dorm prost — procuratorul zîmbi ironic — și tot timpul văd în vis razele lunei. Închipuie-ți ce caraghios e ! Mi se pare mereu că mă plimb pe raza asta... Așadar, aș vrea să aflu ce părere ai în legătură cu chestiunea asta. Unde ai de gînd să-l cauți : Ia loc, șef al serviciului secret.

Afranius se înclină, împinse jețul mai aproape de pat și se așeză în zăngănit de spadă.

— Am de gînd să-l caut în preajma morii de ulei, din grădina Ghetsemani.

— Da, da... Dar de ce tocmai acolo ?

— Hegemonule, cred că Iuda nu a fost ucis în Yerushalayim, dar nici prea departe de el, ci pe-aproape.

— Socot că ești unul dintre cei mai străluciți cunoscători ai meseriei tale. Nu știu, de altfel, care-i situația la Roma, dar în colonii nu există un altul care să-ți fie deopotrivă... Da ! Am uitat să te întreb — procuratorul își frecă fruntea — cum de au izbutit să arunce nevăzuți punga cu bani în curtea lui Caiafa ?

— Să vezi — să vezi procuratorule... Nu e o treabă prea grea. Răzbunătorii au trecut prin spatele palatului lui Caiafa pe unde stradela domină curtea interioară și au aruncat pachetul peste gard.

— Împreună cu biletul ?

— Da, exact, așa cum ai presupus tu, hegemon.

— Îmi închipui ce s-a petrecut la Caiafa.

— Da, hegemon. S-a iscat mare zarvă. Am fost chemat de îndată.

Pînă și în semiîntuneric se vedeau strălucind ochii lui Pilat.

— Demn de luat aminte, demn de luat aminte...

— Dă-mi voie să nu fiu de părerea ta, procuratorule, dar nu e un lucru demn de luat aminte. E o treabă din cale-afară de plicticoasă și obositoare. La întrebarea mea dacă în palatul lui Caiafa se plătise cuiva vreo sumă de bani, am primit un răspuns hotărît : nu.

— Aha, așa ? Dacă-i așa, e bine. Nu s-a plătit, prin urmare, nu s-a plătit. Cu atît mai greu va fi să pui mîna pe ucigași.

— Acesta este adevărul, procuratorule.

— Ajunge, Afranius. Totul este lămurit. Să trecem la înmormîntare.

— Cei executați au fost îngropați, hegemon.

— Vai, Afranius, ar fi o crimă să fii dat în judecată. Ești demn de cea mai mare răsplată. Cum s-au petrecut lucrurile ?

Acesta începu să povestească : În timp ce el era ocupat cu cazul Iuda, cîțiva oameni din paza secretă, conduși de ajutorul lui, au ajuns la colină pe cînd se lăsa noaptea. În vîrful colinei s-a descoperit că lipsea un cadavru. Pilat tresări, spunînd răgușit :

— Vai de mine, cum de n-am prevăzut asta !...

— Nu e cazul să te alarmezi, procuratorule, spuse Afranius, urmîndu-și povestirea. Trupurile lui Dismas și Hestas, cu ochii scoși de păsări răpitoare, au fost ridicate, și straja s-a repezit de îndată în căutarea celui de-al treilea cadavru. A fost găsit curînd. Un om oarecare...

— Levi Matei, zise Pilat — mai curînd afirmativ decît interogativ.

— Da, hegemon... Levi Matei se ascunsese în peșteră, pe coasta dinspre nord a Golgotei, așteptînd căderea întunericului. Trupul gol al lui Yeshua Ha-Nozri era lîngă el. Cînd straja a intrat în peșteră cu torța, Levi a fost cuprins de furie și deznădejde. Striga că nu săvîrșise nici o crimă și că orice om are dreptul, după lege, să înmormînteze pe un criminal executat, dacă vrea s-o facă. Levi

Matei spunea că n-are de gînd să se despartă de cadavru. Era aţîţat, striga numai el ştie ce, ba rugîndu-se, ba ameninţînd şi blestemînd...

— A fost nevoie să se pună mîna pe el ? întrebă, mohorît, Pilat.

— Nu, hegemon, nu, răspunse, liniştindu-l, Afranius. Nebunul ăsta obraznic s-a potolit după ce a fost lămurit că trupul va fi îngropat. Înţelegînd ce voiam să facem, s-a îmblînzit, dar a declarat că nu va pleca nicăieri şi că vrea să ia parte la înmormîntare. A declarat că nu va pleca nici chiar dacă va fi ameninţat cu moartea şi a întins soldaţilor un cuţit de tăiat pîine, pe care-l avea la el, cu care să-l ucidă.

— A fost gonit ? întrebă, înăbuşit, Pilat.

— Nu, procuratorule, nu. Ajutorul meu i-a îngăduit să ia parte la înmormîntare.

— Care dintre ajutoarele tale a condus toată treaba asta ? întrebă Pilat.

— Tolmai, răspunse Afranius, adăugînd neliniştit : poate că s-a săvîrşit vreo greşeală ?

— Continuă, răspunse Pilat. Nu s-a săvîrşit nici o greşeală. În general, sînt cam descumpănit, Afranius, pesemne că am de-a face cu un om care nu dă niciodată greş. Omul ăsta eşti tu.

— Levi Matei a fost luat în căruţă împreună cu trupurile celor executaţi, şi după vreo două ore, au ajuns în trecătoarea pustie de la nord de Yerushalayim. Acolo, straja, muncind în schimburi, a săpat într-un ceas o groapă adîncă, în care au fost îngropaţi cei trei executaţi.

— Goi ?

— Nu, procuratorule. Soldaţii au luat cu ei, ca să-i acopere, nişte hitoane. Pe degetele celor îngropaţi au fost trase inele. Yeshua, cu o zgîrietură — Dismas, cu două — iar Hestas, cu trei. Groapa a fost astupată şi acoperită cu pietre. Semnul de recunoaştere îl ştie Tolmai.

— Vai, dacă aş fi putut prevedea ! începu să vorbească, încruntîndu-se, Pilat, aş fi avut grijă să-l pot vedea pe acest Levi Matei...

— El este aici, procuratorule.

Pilat îl privi o vreme cu ochii larg deschişi, apoi spuse :

— Îţi mulţumesc pentru tot ce s-a făcut în treaba aceasta. Te rog să mi-l trimiţi mîine pe Tolmai, vestindu-l din timp că sînt mulţumit de el, iar pe tine, Afranius — procuratorul scoase din buzunarul brîului de piele care se afla pe masă un inel şi-l întinse şefului serviciului secret — te rog să primeşti asta ca amintire.

Afranius se înclină, zicînd :

— Este o mare onoare pentru mine, hegemon.

— Pe soldaţii care au făcut înmormîntarea, te rog să-i răsplăteşti. Pe copoii care l-au scăpat de sub supraveghere pe Iuda, mustră-i. Pe Levi Matei trimite-l chiar acum la mine. Vreau să aflu neîntîrziat amănunte în legătură cu Yeshua.

— Am înţeles, hegemon, răspunse Afranius şi începu să se retragă salutînd din cap, iar procuratorul bătu din palme, strigînd slugilor :

— O făclie sub colonadă !

Pe cînd Afranius ieşea în grădină, în spatele lui Pilat, luminile începură să licărească în mîinile slugilor. S-au pus trei sfeşnice pe masă, în

fața procuratorului, și noaptea scăldată în lumina lunei s-a retras de îndată în grădină, de parcă Afranius ar fi luat-o cu el. În locul celui plecat, pe balcon intră un om necunoscut, slab și pirpiriu, însoțit de un centurion, cu statură uriașă. Centurionul, surprinzînd privirea procuratorului, se retrase numaidecît în grădină și dispăru. Omul, să tot fi avut patruzeci de ani, negru la față, zdrențăros, acoperit cu noroi uscat, arunca priviri de lup pe sub sprîncene. Pe scurt, era foarte puțin arătos, și mai curînd semăna cu un cerșetor de pe străzile orașului, dintre cei ce forfotesc în număr mare pe terasele templului sau în piețele murdarului și gălăgiosului Oraș de Jos.

Tăcerea îndelungată fu tulburată de purtarea ciudată a celui adus. Se schimbă la față, se clătină, și dacă nu s-ar fi apucat cu mîna murdară de marginea mesei, s-ar fi prăbușit.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă Pilat.

— Nimic, răspunse Levi Matei, făcînd un gest, de parcă ar fi înghițit ceva. Gîtul lui slab, gol și cenușiu se umfla și se dezumfla în răstimpuri.

— Ce-i cu tine ? Răspunde ! repetă Pilat.

— Sînt obosit, răspunse omul, uitîndu-se posac în podea.

— Stai jos, zise Pilat, arătîndu-i jețul.

Levi îl privi neîncrezător pe procurator, se îndreptă spre jeț, se uită dintr-o parte și speriat la rezemătoarele de aur și nu se așeză în jeț, ci alături, jos pe podea.

— Ia spune, de ce nu te-ai așezat în jeț ? îl întrebă Pilat.

— Sînt murdar și-l voi întina, zise Levi, cu ochii în pămînt.

— Ți se va da numaidecît de mîncare.

— Nu mi-e foame.

— De ce minți ? întrebă încet Pilat. Tu doar n-ai mîncat toată ziua, sau poate chiar și mai de mult. Bine, nu mînca. Te-am chemat să-mi arăți cuțitul pe care l-ai avut la tine.

— Mi l-au luat soldații atunci cînd m-au adus aici, răspunse Levi, adăugînd ursuz : Te rog să mi-l înapoiezi, trebuie să-l dau îndărăt stăpînului său. L-am furat.

— De ce ?

— Ca să tai funiile.

— Marcus ! strigă procuratorul. Și centurionul păși sub colonadă. Dă-mi cuțitul acestui om.

Centurionul scoase dintr-o teacă — îi atîrnau două de cingătoare — un cuțit murdar de tăiat pîine, îl întinse procuratorului, se retrase și dispăru.

— De la cine ai luat cuțitul ?

— Din brutăria de lîngă poarta Hebronului, cum intri în oraș pe stînga.

Pilat privi lama lată a cuțitului, o încercă cu degetul, să vadă, pesemne, dacă este sau nu ascuțită, și spuse :

— În ceea ce privește cuțitul, nu avea nici o grijă. Va fi trimis la brutărie. Acum însă mai am nevoie de ceva — arată-mi papirusul pe care-l porți la tine și pe care sînt înscrise cuvintele lui Yeshua.

Levi se uită cu ură la Pilat și zîmbi, dar cu atîta răutate, încît chipul i se sluți.

— Vrei să mi-l iei ? întrebă el.

— Nu ţi-am spus — dă-mi-l, răspunse Pilat, ţi-am spus — arată-mi-l.

Levi se scotoci în sîn şi scoase un sul. Pilat i-l luă din mînă, îl despături, îl întinse pe masă, între făclii şi, cu ochii îngustaţi, începu să studieze slovele de neînţeles, scrise cu cerneală. Greu era să înţelegi aceste rînduri strîmbe, şi Pilat se sucea, se pleca asupra papirusului, urmărind rîndurile cu degetul. Izbuti totuşi să deslușească într-un fel că scrierea aceea însemna un lanţ fără şir de cugetări, de date, de însemnări gospodăreşti şi fragmente de poezie. Cîte ceva izbuti să citească : „...moarte nu există... aseară am mîncat *bacuroţi* dulci de primăvară..."

Cu faţa crispată de încordare, Pilat citea cu ochii micşoraţi : „...Vom vedea rîul curat al apei vieţii... Omenirea va privi soarele prin cristalul străveziu al..."

Pilat făcu sul pergamentul şi, cu un gest brusc, i-l întinse lui Levi.

— Ia-l, spuse el şi tăcu. Apoi adăugă : După cîte văd, eşti un cărturar, şi n-are nici un rost, singur cum eşti, să umbli fără căpătîi, în veşminte de cerşetor. În Cezareea am o bibliotecă mare, sînt foarte bogat şi vreau să te iau în serviciul meu. Vei cerceta şi vei păstra papirusurile, vei fi hrănit şi îmbrăcat.

Levi se sculă :

— Nu, nu vreau, răspunse el.

— De ce ? întrebă procuratorul, întunecîndu-se la chip... Îţi sînt nesuferit ? Ţi-e teamă de mine ?

Acelaşi zîmbet plin de răutate schimonosi faţa lui Levi.

— Nu, răspunse el. Tu te vei teme de mine. N-o să-ţi vină uşor să mă priveşti în faţă, după ce l-ai omorît.

— Taci, îl opri Pilat, — uite, ia banii ăştia.

Levi refuză, clătinînd din cap, şi procuratorul urmă :

— Ştiu că te socoţi ucenic al lui Yeshua, dar eu îţi spun că n-ai învăţat nimic din ce ţi-a propovăduit el. Că dacă ai fi făcut-o, ai fi primit negreşit să iei de la mine. Să ştii că înainte de moarte, el a spus că nu învinuieşte pe nimeni. Pilat ridică semnificativ degetul, obrazul îi tresărea nervos... El ar fi primit să ia de la mine. Tu eşti crud, iar celălalt n-a fost crud de loc. Ce-ai să faci ? Unde-ai să te duci ?

Deodată, Levi se apropie de masă, se propti cu mîinile în tăblie şi, aţintindu-şi ochii arzători asupra lui Pilat, îi şopti :

— Află, hegemon, la Yerushalayim e un om în care am să bag cuţitul. Vreau să ţi-o spun ca să ştii că va mai curge sînge.

— Şi eu ştiu că va mai curge, răspunse Pilat. Vorbele tale nu mă miră. De bună seamă, pe mine vrei să mă înjunghii ?

— Pe tine n-am să izbutesc, îi răspunse Levi, rînjind, nu sînt atît de prost să nădăjduiesc la una ca asta. Dar îl voi înjunghia pe Iuda din Kiriat şi tot restul vieţii pentru asta am să trăiesc.

Atunci, ochii procuratorului se luminară de o neînchipuită plăcere ; făcîndu-i semn lui Levi Matei să se apropie, îi spuse :

— N-ai cum. Nu-ţi mai face griji. Iuda a fost înjunghiat chiar în noaptea asta.

Levi făcu un salt înapoi şi, aruncînd priviri sălbatice în jur, strigă :

— Cine a făcut-o ?

— Eu, răspunse Pilat.

Levi căscă gura, îşi pironi privirea pe chipul procuratorului, iar acesta îi spuse încet :

— De bună seamă, nu e mult ceea ce s-a făcut, totuşi, eu am făcut-o. Şi adăugă : Acum, ai să primeşti de la mine ?

Levi cumpăni, se îmblînzi, şi în cele din urmă spuse :

— Porunceşte să mi se aducă o bucăţică de papirus curat.

Trecuse un ceas. Levi nu se mai afla în palat. Acum, liniştea zorilor era tulburată numai de zgomotul lin al paşilor — erau santinelele din grădină. Luna se spălăcea văzînd cu ochii şi în cealaltă margine a cerului se zărea o pată albicioasă — luceafărul.

Făcliile se stinseseră de mult. Pe pat, era culcat procuratorul. Dormea cu obrazul în palmă şi nu i se auzea respiraţia. Alături de el, dormea Banga.

Astfel întîmpină Pilat din Pont, al cincilea procurator al Iudeii, zorii zilei de cincisprezece a Nisanului.

Capitolul 27

SFÎRŞITUL APARTAMENTULUI 50

Cînd Margareta ajunse la ultimele cuvinte ale capitolului : „...Astfel întîmpină Pilat din Pont, al cincilea procurator al Iudeii, zorii zilei de cincisprezece a Nisanului" — se făcuse dimineaţă.

În curte, prin ramurile sălciilor şi teilor, vrăbiile îşi duceau conversaţia lor matinală, veselă şi agitată.

Margareta se ridică din fotoliu, îşi întinse mădularele şi abia atunci îşi dădu seama cît de istovit îi era trupul şi ce somn îi era. Curios lucru — în sufletul ei nu se petrecuse nici o schimbare. Gîndurile îi erau limpezi, nu se simţea de fel zguduită de faptul că petrecuse noaptea într-un chip atît de miraculos. Nu o tulburau amintirile legate de participarea sa la balul satanei, nici faptul că printr-o minune maestrul se afla din nou alături de ea, că romanul a renăscut din cenuşă şi că toate au revenit la locurile lor în subsolul din ulicioară, de unde fusese izgonit denunţătorul Aloizi Mogarîci. Într-un cuvînt, relaţiile ei cu Woland nu au atras după sine nici o neplăcere de ordin psihic. Totul era firesc, ca şi cînd altfel nici n-ar fi putut să fie.

Intră în odaia vecină şi, văzînd că maestrul doarme adînc şi liniştit, stinse lampa de birou, care ardea fără rost, şi se întinse pe un divan îngust, aşezat lîngă peretele opus şi acoperit cu un cearşaf

vechi, rupt. Peste un minut, adormi, şi, în dimineaţa aceea, nu avuse nici un fel de vise. Camerele din subsol erau cufundate în tăcere, tăcută era şi căsuţa întreagă şi aceeaşi adîncă tăcere domnea în ulicioara pustie.

În acest timp însă, adică în zorii zilei de sîmbătă, un etaj întreg al unei instituţii din Moscova era în picioare. Toţi cei care lucrau la acel etaj erau ocupaţi cu anchetarea afacerii Woland, şi lămpile arseseră toată noaptea în cele zece birouri.

De fapt însă, totul devenise limpede din ajun — de vineri, cînd a trebuit să fie închis Teatrul de varietăţi, drept urmare a dispariţiei administraţiei teatrului şi a scandaloaselor scene care s-au desfăşurat în ziua precedentă în timpul renumitei şedinţe de magie neagră. Necontenit, fără pic de răgaz, la etajul acela treaz soseau materiale noi. Acum anchetatorilor însărcinaţi cu cercetarea ciudatului caz care mirosea evident a forţă necurată, cu un adaos de trucuri pe bază de hipnoză şi care vădea un flagrant aspect penal, le revenea misiunea de a închega într-un singur tot variatele şi încîlcitele evenimente petrecute în diferitele colţuri ale Moscovei.

Cel dintîi care a fost nevoit să viziteze etajul lipsit de somn, scăldat în lumini electrice, fu Arkadi Apollonovici Sempleiarov, preşedintele comisiei acustice.

Discuţia se dovedi apăsătoare, o discuţie dintre cele mai neplăcute, întrucît a trebuit să povestească cu toată sinceritatea nu numai ce ştia despre spectacolul acela infect şi despre încăierarea din lojă, dar, concomitent, fapt care se dovedi cu adevărat necesar, şi despre Miliţa Andreevna Pokobatko din strada Elohovskaia, şi despre nepoata din Saratov, şi despre multe altele care îi pricinuiau chinuri nemaipomenite bietului Arkadi Apollonovici.

Se înţelege de la sine că depoziţiile lui Arkadi Apollonovici — un om instruit şi manierat, martor al revoltătorului spectacol, un martor cu scaun la cap, calificat, care i-a descris cît se poate de exact atît pe magicianul misterios cu mască pe faţă, cît şi pe cei doi ticăloşi, asistenţii lui, şi care a reţinut atît de bine că pe magician îl chema Woland — au făcut să înainteze considerabil ancheta. Confruntarea însă a depoziţiilor lui Arkadi Apollonovici cu depoziţiile altora, printre care unele doamne care au avut de suferit de pe urma reprezentaţiei (doamna în lenjerie de culoare violetă, care l-a uluit pe Rimski şi, vai, multe altele), cît şi a curierului Karpov care fusese trimis la apartamentul 50 din strada Sadovaia, au stabilit imediat locul unde trebuia căutat vinovatul tuturor acestor tărăşenii.

În apartamentul 50 se făcuseră repetate descinderi şi nu numai că fusese cercetat în mod extrem de minuţios, dar pînă şi pereţii lui au fost ciocăniţi, iar coşurile de la cămine verificate în căutare de ascunzători secrete. Toate aceste măsuri însă nu au dus la nici un rezultat şi nici una din descinderi nu a putut dezvălui prezenţa cuiva acolo, deşi era absolut evident că apartamentul este locuit, în ciuda faptului că toate persoanele care într-un fel sau altul aveau menirea să se ocupe de artiştii străini aflaţi în turneu la Moscova afirmau în mod hotărît şi categoric că nici un fel de profesor de ma-

gie neagră cu numele Woland nu există și nici nu poate fi în capitală.

Absolut nicăieri nu fusese înregistrat la sosire, nimănui nu-i prezentase pașaportul sau alte documente, contracte sau convenții și nimeni nu auzise de el ! Kitaițev, șeful secției de programe a comisiei de spectacole, se jura pe ce are mai scump că Stepan Lihodeev, dispărutul, nu-i trimisese spre aprobare nici un fel de program de reprezentație al vreunui Woland și că nu fusese anunțat prin nici un telefon de sosirea numitului. Așadar, el, Kitaițev, nu pricepe de fel și habar n-are cum de a putut Stepan să admită o astfel de reprezentație la „Varietăți". Cînd i s-a spus însă că Arkadi Apollonovici l-a văzut cu propriii lui ochi pe acest magician la spectacol, Kitaițev se mulțumi să-și desfacă neputincios brațele și să ridice ochii spre cer. Și după ochii lui Kitaițev se putea vedea și afirma cu tărie că omul acesta este pur ca un cristal.

Același Prohor Petrovici, președintele Comisiei centrale de spectacole...

Apropo, cum a intrat miliția în biroul lui, Prohor Petrovici s-a reîntors imediat în costumul său, spre nemaipomenita bucurie a Annei Riceardovna și spre marea nedumerire a miliției, deranjată fără motiv.

Trebuie să adăugăm că, reîntorcîndu-se și băgîndu-se în costumul său cenușiu cu dungi, Prohor Petrovici a aprobat absolut toate rezoluțiile pe care costumul le pusese în timpul scurtei sale absențe.

...Așadar, același Prohor Petrovici, în modul cel mai hotărît, habar n-avea despre nici un fel de Woland.

Trebuie să-i recunoaștem meritul celui ce conducea ancheta penală. Rimski, care dispăruse, fusese găsit cu o viteză uluitoare. A fost de ajuns să se confrunte comportarea lui As de Caro, lîngă stația de taxiuri din fața cinematografului, cu unele indicii legate de timp, cum ar fi, de exemplu, ora la care s-a terminat reprezentația și momentul în care ar fi putut să dispară Rimski, pentru ca imediat să se expedieze o telegramă la Leningrad. Peste o oră, sosi răspunsul (vineri spre seară) cum că Rimski a fost descoperit în camera 412 a hotelului „Astoria", la etajul patru, alături de camera în care se instalase responsabilul de repertorii al unui teatru din Moscova, aflat tocmai atunci în turneu la Leningrad, aceeași cameră care, după cum se știe, avea mobila de culoare cenușiu-albastră, ornată cu auriu, și o baie de toată frumusețea.

Rimski, găsit în dulapul de haine din camera 412 a hotelului „Astoria", a fost supus unui interogatoriu chiar acolo, la Leningrad. După care, la Moscova a sosit o telegramă anunțînd că directorul financiar Rimski se găsește într-o stare de totală iresponsabilitate, că la toate întrebările refuză și nici nu-i capabil să dea un răspuns cît de cît limpede și că nu cere decît un singur lucru : să fie ascuns într-o cameră blindată prevăzută cu pază înarmată.

Vineri spre seară, au dat și de urma lui Lihodeev. În toate orașele fuseseră trimise telegrame, cerîndu-se informații despre el. Din Ialta a sosit răspunsul cum că Lihodeev trecuse pe acolo, dar că a plecat cu un avion spre Moscova. Singura urmă care n-a putut fi depistată era urma lui Varionuha.

Celebrul administrator de teatru, cunoscut literalmente de întreaga populație a Moscovei, dispăruse, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

În același timp, anchetatorii fuseseră nevoiți să se ocupe și de întîmplările petrecute în alte părți ale Moscovei, în afara Teatrului de varietăți. A trebuit să fie soluționat neobișnuitul caz al funcționarilor care cîntau „Slăvită mare“ (apropo de asta, profesorul Stravinski a reușit să-i readucă la starea normală după vreo două ore de corvoadă, făcîndu-le niște injecții subcutanate), cazurile cetățenilor care au prezentat unor persoane sau diverselor instituții dracu știe ce bazaconii în loc de bancnote, precum și cazurile persoanelor care au suferit daune de pe urma schimbării unor asemenea bani.

Dar, e de la sine înțeles, că cel mai neplăcut, cel mai scandalos și mai de nerezolvat dintre toate cazurile a fost răpirea capului defunctului literat Berlioz, direct din sicriul expus în sala „Griboedov“, fapt petrecut ziua namiaza mare.

Cei doisprezece oameni care efectuau ancheta culegeau ca pe o andrea ochiurile blestemate ale acestei afaceri complicate, răspîndite în întreaga Moscovă.

Unul dintre anchetatori sosi la clinica profesorului Stravinski și ceru să i se prezinte în primul rînd lista persoanelor care fuseseră internate în ultimele trei zile. În felul acesta au fost găsiți Nikanor Ivanovici Bosoi și nefericitul prezentator căruia răufăcătorii încercaseră să-i smulgă capul. De altfel, personajele acestea n-au reținut prea mult atenția anchetei. Acum era lesne de stabilit că aceștia doi au căzut victimă uneia și aceleiași bande con-

duse de același mag misterios. În schimb, Ivan Nikolaevici Bezdomnîi i-a trezit anchetatorului un interes deosebit.

Ușa camerei 117, în care locuia Ivanușka, s-a deschis în seara de vineri. Anchetatorul s-a prezentat cu blîndețe, zicînd că a trecut pe la Ivan Nikolaevici ca să stea de vorbă cu el despre întîmplările petrecute alaltăseară la Patriarșie prudî.

Vai, cît ar fi triumfat Ivan dacă anchetatorul ar fi venit la el mai devreme, măcar în noaptea dinspre joi, cînd Ivan încercase cu atîta furie și aprindere să se facă ascultat în legătură cu cele petrecute la Patriarșie prudî ! Acum visul lui de a ajuta la prinderea consultantului se împlinise, nu mai avea nevoie să alerge după nimeni, veniseră ei la dînsul, anume ca să-i asculte relatarea celor întîmplate miercuri seara.

Dar, vai, Ivanușka se schimbase cu totul în timpul scurs din clipa morții lui Berlioz : era gata să răspundă prompt și politicos la toate întrebările anchetatorului, dar în privirea și în glasul lui se simțea indiferența. Soarta lui Berlioz nu-l mai tulbura pe poet.

Înainte de a sosi anchetatorul, Ivanușka dormita întins în pat, și prin fața lui se perindau tot soiul de vedenii. Astfel i se năzări un oraș ciudat, de neînțeles, inexistent, cu blocuri de marmură, colonade sculptate, cu acoperișuri strălucind în soare, cu turnul lui Antonius negru, sumbru și nemilos, cu un palat pe colina vestică, scufundat pînă aproape de acoperiș în verdeața luxuriantă a unei grădini tropicale, cu statui de bronz arzînd în lumina apusului ce se înălțau deasupra acestei grădini,

văzu defilînd pe sub zidurile orașului străvechi centuriile romane ferecate în zale.

Prin negura somnului, în fața lui Ivan se ivi un om stînd nemișcat într-un jeț, cu obrazul ras, palid și obosit, un om într-o mantie albă cu căptușeală sîngerie, care privea cu ură spre grădina bogată, în care se simțea străin. Mai vedea un munte galben, pleșuv, în vîrful căruia se aflau niște stîlpi cu drugi de lemn țintuiți transversal, pe care nu mai era nimeni.

Cele petrecute însă la Patriarșie prudî încetaseră să-l mai preocupe pe poetul Ivan Bezdomnîi.

— V-aș ruga să-mi spuneți, Ivan Nikolaevici, la ce distanță vă aflați dumneavoastră de portița turnantă, atunci cînd Berlioz a căzut sub tramvai.

Un zîmbet nepăsător, abia perceptibil și cam nelalocul lui apăru pe buzele lui Ivan, și acesta răspunse :

— Eram departe.

— Dar omul acela în haine cadrilate se afla chiar lîngă portița turnantă ?

— Nu, ședea în apropiere, pe o bancă.

— Sînteți sigur că nu s-a apropiat de portiță în clipa cînd a căzut Berlioz ?

— Sînt sigur. Nu s-a apropiat. Ședea tolănit.

Aceste întrebări au fost ultimele pe care le-a mai pus anchetatorul. Apoi s-a ridicat, i-a întins mîna lui Ivanușka, urîndu-i grabnică însănătoșire și exprimîndu-și speranța că în curînd va avea din nou prilejul să-i citească versurile.

— Nu, îi răspunse încet Ivan, n-am să mai scriu versuri.

Anchetatorul schiță un zîmbet politicos și-și permise să exprime certitudinea că poetul se află în prezent într-o stare oarecum depresivă, dar că toate acestea vor trece curînd...

— Nu, îi răspunse din nou Ivan, ocolind privirea anchetatorului și uitîndu-se departe spre orizontul care se stingea, n-o să-mi treacă niciodată. Versurile pe care le-am scris erau niște versuri proaste, abia acum mi-am dat seama.

Anchetatorul îl părăsi pe Ivanușka de la care obținuse un material extrem de prețios. Urmărind firul evenimentelor, de la capăt spre început, s-a reușit în cele din urmă să se ajungă la izvorul de la care au purces toate. Anchetatorul nu se îndoia de faptul că aceste evenimente au început o dată cu crima de la Patriarșie. Indiscutabil că nici Ivanușka și nici acel individ cadrilat nu l-au împins sub tramvai pe nefericitul președinte al „MASSOLIT"-ului ; fizicește, cum s-ar spune, căderea lui sub roțile tramvaiului n-a fost provocată de nimeni. Dar anchetatorul era convins că Berlioz s-a aruncat sub tramvai (sau a căzut sub el) sub acțiunea hipnozei.

Într-adevăr, se strînseseră suficiente date și se cunoștea de pe acuma cine și unde trebuie căutat.

Din nefericire însă, era absolut cu neputință să prinzi pe careva. Repetăm, nu încape îndoială că în apartamentul 50, fie el de trei ori blestemat, locuia cineva. Din cînd în cînd, din acest apartament răspundea cînd o voce hodorogită, cînd una fornăită la apelurile telefonice, uneori se deschidea cîte o fereastră, ba, mai mult, se auzeau din el sunete de patefon. Dar, cu toate acestea, ori de cîte

ori se făceau descinderi în apartament, nu era găsit acolo absolut nimeni. Orice s-ar spune, apartamentul 50 le dădea de furcă și nimic nu se putea întreprinde în acest sens.

Lucrurile au continuat astfel pînă la miezul nopții spre sîmbătă, cînd baronul Meigel, îmbrăcat în haine de seară și pantofi de lac, s-a îndreptat marțial spre apartamentul 50 în calitate de musafir. S-a auzit cum cineva i-a deschis baronului spre a-i permite să intre. Exact la zece minute după aceea, fără să se mai sune, se efectuă o descindere, însă nu numai că stăpînii apartamentului lipseau, dar, lucru cu totul ieșit din comun, nu s-a descoperit nici urmă de baron Meigel.

Așadar, după cum am mai spus, lucrurile au durat în felul acesta pînă în zorii zilei de sîmbătă, cînd s-au adăugat date noi și foarte interesante. Pe aeroportul din Moscova a aterizat un avion de călători, cu șase locuri, sosit din Crimeea. Printre alți pasageri a coborît din el un pasager ciudat. Era un cetățean tînăr, cu o barbă țepoasă crescută sălbatic, nespălat de trei zile, cu ochi înroșiți și speriați, fără bagaj și cu o îmbrăcăminte întrucîtva stranie. Purta o căciulă mare de blană, un cojoc îmbrăcat peste cămașa de noapte și papuci de casă, din piele albastră, nou-nouți, de-abia cumpărați. În clipa cînd s-a dezlipit de scara pe care coborîse din avion, cineva s-a și apropiat de el. Cetățeanul fusese așteptat și, după un timp oarecare, în fața comisiei de anchetă apăru Stepan Bogdanovici Lihodeev, neuitatul director al Teatrului de varietăți, furnizînd noi date. Acum devenise clar că Woland pătrunsese la „Varietăți“ sub înfățișarea unui artist, că l-a hipnotizat pe Stepan Lihodeev, iar apoi a reușit să-l azvîrle afară din Moscova, la cine știe cîți kilometri distanță. În felul acesta, materialul anchetei se mai îmbogăți, dar situația nu se ușură de fel, ci, dimpotrivă, deveni mai anevoioasă, întrucît era limpede că a pune mîna pe o persoană care face glume de felul aceleia căreia îi căzuse victimă Stepan Bogdanovici nu era o treabă de loc simplă. Între altele, Lihodeev, la propria sa cerere, fusese închis într-o celulă în care se bucura de securitate deplină, iar în fața comisiei de anchetă apăru Varionuha, arestat cu puțin înainte, în locuința sa, unde se întorsese după o absență de aproape două zile și două nopți, timp în care nu se știuse nimic de el.

Cu toată promisiunea dată lui Azazello de a nu mai minți, administratorul a început prin a cîrpi tot o minciună. Deși, la drept vorbind, nu-l putem condamna prea aspru pentru asta. De fapt, Azazello i-a interzis să mintă și să răspundă obraznic la telefon, or, în cazul de față, administratorul nu discuta prin intermediul acestui aparat. Ferindu-și privirea, Ivan Savelievici declară că în ziua de joi se îmbătase de unul singur în biroul său de la „Varietăți“, după care a plecat undeva, dar încotro, nu ține minte, apoi a mai băut un pahar, dar unde, nu ține minte, s-a tăvălit pe undeva pe sub gard, dar unde anume — nici asta n-o ține minte. Numai după ce administratorului i s-a pus în vedere că prin comportarea sa prostească, absurdă, pune piedici într-o anchetă importantă și că pentru asta, bineînțeles, va fi tras la răspundere, Varionuha izbucni în lacrimi și mărturisi în șoaptă,

cu glas tremurat, aruncînd priviri speriate în toate părţile, că numai şi numai de frică a minţit, că se teme de răzbunarea bandei lui Woland în mîinile căreia fusese şi că roagă, imploră, că nu are altă dorinţă decît să fie încuiat într-o cameră blindată.

— Ptiu, fir-ar al naibii ! Toţi se agaţă de camera asta blindată ! mormăi pe sub nas unul din anchetatori.

— Ticăloşii ăia au băgat o spaimă grozavă în ei, spuse cel care-l vizitase pe Ivanuşka.

Îl liniştiră pe Varionuha cît se pricepură mai bine, dîndu-i-se asigurări că se va afla în siguranţă şi fără cameră blindată ; totodată, constatară că omul nu băuse nici un fel de „pahar" pe sub gard, ci că fusese bătut de doi indivizi dintre care unul cu colţi şi roşcovan, iar celălalt un grăsan.

— Aha-a, aha, semăna cu un motan ?

— Da, da, da, şopti administratorul, înmărmurit de spaimă, şi, furişînd priviri în jur, dădu noi amănunte asupra felului în care fusese ţinut aproape două zile în apartamentul 50, nevoit să servească drept vampir şi momeală, şi cum era cît pe ce să devină pricina pieirii directorului financiar Rimski...

Între timp fu introdus Rimski, pe care-l aduseseră cu trenul din Leningrad. Dar bătrînul acesta tremurînd de frică şi cu mintea rătăcită, în care era foarte greu să-l recunoşti pe fostul director financiar, nu voia pentru nimic în lume să spună adevărul şi se dovedi extrem de încăpăţînat în această privinţă. Rimski pretindea că nu văzuse în noaptea aceea la fereastra biroului său pe nici o Hella şi nici pe Varionuha, ci pur şi simplu i s-a

făcut rău şi, în neştire, a plecat la Leningrad. Inutil să mai adăugăm că directorul financiar, bolnav de-a binelea, şi-a încheiat depoziţia cu rugămintea de a fi şi el închis într-o cameră blindată.

Annuşka fu arestată pe cînd încerca să strecoare casieriţei de la magazinul universal de pe Arbat o bancnotă de zece dolari. Spusele Annuşkăi despre oamenii care ieşeau în zbor prin fereastra casei de pe Sadovaia şi despre potcovioara pe care ea, Annuşka, a ridicat-o de jos pentru a o duce la miliţie, fură ascultate cu atenţie.

— Potcovioara era într-adevăr de aur, cu briliante ? fu întrebată Annuşka.

— Tocmai eu să nu recunosc un briliant ! răspunse Annuşka.

— Dar ţi-a dat el bancnota de zece ruble, după cum susţii dumneata ?

— Eu să nu ştiu ce-i aia o bancnotă de zece ruble ! răspunse Annuşka.

— Atunci, cînd s-au transformat în dolari ?

— Nu ştiu nimic de dolari, n-am văzut nici un fel de dolari, răspunse piţigăiat Annuşka. Era dreptul meu. Am căpătat un bacşiş din care vroiam să-mi cumpăr nişte stambă. Şi pe loc începu să înşire vrute şi nevrute, cum că ea nu răspunde pentru conducerea blocului care a prăsit la etajul patru pe necuratul, din pricina căruia nu e chip să trăiască omul liniştit.

La aceste cuvinte, anchetatorul începu să agite enervat tocul pe sub nasul Annuşkăi şi, întrucît femeia îi plictisise de-a binelea pe toţi, îi completă un bilet de ieşire, verde, după care, spre satisfacţia tuturor, Annuşka dispăru din clădire.

Urmară apoi, unul după altul, un şir întreg de oameni, printre care şi Nikolai Ivanovici, chiar atunci arestat, numai din prostia nevestei sale geloase, care anunţase miliţia în zorii zilei că bărbatul ei a dispărut. Comisia de anchetă nu fu prea uimită atunci cînd Nikolai Ivanovici a întins pe masă adeverinţa dată în batjocură, din care rezulta că-şi petrecuse timpul la balul dat de satana. În relatările sale despre felul cum o cărase prin văzduh în spinare pe fata din casă a Margaretei Nikolaevna, în pielea goală, undeva la dracu-n praznic, ca să facă baie în rîu, şi despre apariţia, anterioară acestei plimbări, în fereastra apartamentului a Margaretei Nikolaevna, goală şi ea, Nikolai Ivanovici s-a îndepărtat niţeluş de la adevăr. Astfel, de pildă, nu găsi necesar să pomenească faptul că intrase în dormitor, în mînă cu cămăşuţa aruncată pe geam. Din spusele lui, reieşea că Nataşa a ieşit în zbor pe fereastră, l-a încălecat şi l-a mînat afară din Moscova.

— În faţa forţei, am fost nevoit să mă supun, mărturisi Nikolai Ivanovici şi încheie cu rugămintea de a nu se sufla nici un cuvînt despre toate acestea consoartei lui, ceea ce i s-a şi făgăduit.

Din depoziţiile lui Nikolai Ivanovici s-a putut stabili că Margareta Nikolaevna, ca şi Nataşa, femeia ei de serviciu, au dispărut fără urmă. S-au luat măsuri pentru găsirea lor.

Astfel ancheta, care nu încetase nici o clipă, a intrat în dimineaţa zilei de sîmbătă. Între timp, în oraş se iscau şi se răspîndeau fel şi fel de zvonuri nemaipomenite, în care o infimă parte de adevăr era înzorzonată cu cele mai gogonate min-

ciuni. Se spunea cum că la „Varietăţi“ avusese loc o reprezentaţie, după care cei două mii de spectatori au zbughit-o în stradă, aşa cum îi făcuse mama, că fusese descoperită pe strada Sadovaia o imprimerie clandestină de bancnote false de tip vrăjitoresc, că o bandă oarecare a capturat cinci administratori din sectorul distracţiilor, dar că miliţia i-ar fi descoperit imediat pe toţi, şi multe altele pe care ţi-e şi silă să le repeţi.

Între timp, se apropie ora prînzului, şi în încăperea unde se desfăşura ancheta, sună telefonul. Din strada Sadovaia se comunica cum că în blestematul apartament au apărut din nou semne de viaţă. Cineva dinăuntru a deschis ferestrele, în locuinţă se aud acorduri de pian şi voci cîntînd, iar pe pervazul ferestrei a fost văzut un motan negru, încălzindu-se la soare.

Pe la orele patru ale acelei zile agitate, un grup mare de bărbaţi în civil au coborît din trei automobile, oprite la o oarecare distanţă de clădirea cu Nr. 302 bis din strada Sadovaia. Numerosul grup s-a despărţit în două grupuri, dintre care unul a trecut prin gang în curte direct spre uşa a şasea, iar al doilea a deschis o uşiţă de obicei zăvorîtă, ce ducea spre intrarea de serviciu, şi ambele grupuri au început să urce pe scări diferite spre apartamentul cu pricina.

În acest timp, Azazello şi Koroviev, acesta din urmă în ţinută obişnuită şi nu în fracul lui de gală, şedeau în sufrageria apartamentului, fiind pe terminate cu masa de prînz. Woland, după obiceiul său, se afla în dormitor, cît despre motan, nu-i ştia nimeni cărările. Judecînd însă după zăngăni-

tul cratițelor, care se auzea din bucătărie, se putea admite că Behemoth se afla tocmai acolo, făcînd pe nebunul, ca de obicei.

— Ce o fi cu pașii ăștia de pe scară ? întrebă Koroviev, agitînd lingurița în ceașca de cafea neagră.

— Vin să ne aresteze, răspunse Azazello și dădu pe gît un păhărel de coniac.

— Aha, da... Bine... făcu Koroviev.

Cei care urcau scara principală ajunseseră între timp pe palierul etajului patru : acolo, doi instalatori trebăluiau pe lîngă radiatorul caloriferului. Cei care urcau schimbară cîteva priviri semnificative cu instalatorii.

— Toată lumea e acasă, șopti unul dintre instalatori, lovind cu ciocanul într-o țeavă.

Atunci, cel care pășea în față scoase, fără să se mai ascundă, un mauser negru de sub palton, iar un altul, care mergea alături de el, șperaclele. În general, cei care se îndreptau spre apartamentul 50 erau echipați cu tot dichisul. Doi dintre ei aveau în buzunare niște plase subțiri, de mătase, care se desfășurau cu ușurință, al treilea un arcan, iar al patrulea, niște măști de tifon și fiole de cloroform.

Într-o secundă, ușa de intrare în apartamentul cu bucluc fu deschisă, și primul grup se trezi în vestiar, iar ușa din bucătărie, care pocnise în aceeași clipă, dovedi că și al doilea grup, urcat pe scara de serviciu, sosise la timp.

De data aceasta, chiar dacă nu total, într-o anumită măsură succesul era vădit. Oamenii s-au răspîndit neîntîrziat prin toate odăile, dar n-au găsit nicăieri nici țipenie, în schimb, în sufragerie, pe

masă, se vedeau resturile unui prînz, fără îndoială de curînd părăsit, iar în salon, pe prichiciul șemineului, lîngă o carafă de cristal, ședea un uriaș motan negru care ținea în labe un primus.

Un răstimp destul de îndelungat cei intrați îl priviră pe motan fără a scoate un sunet.

— Hm, hm... într-adevăr e grozav... șopti unul dintre ei.

— Nu fac pozne, nu mă leg de nimeni, repar primusul și atîta tot — rosti motanul încruntat, pe un ton ostil — în plus, socot de datoria mea să vă previn că pisica este un animal străvechi și tabu.

— Impecabilă punere în scenă, șopti unul din cei sosiți, în timp ce altul rosti tare și răspicat :

— Hai, motan tabu și ventrilog, ia poftește încoace !

O plasă se desfășură în văzduh, dar cel care o aruncase, spre cumplita uimire a tuturor, dădu greș și prinse doar carafa de cristal care se prăbuși zăngănind și se făcu țăndări.

— Unu la zero ! urlă motanul. Ura ! Și imediat, punînd la o parte primusul, scoase de la spate un browning. Îl îndreptă într-o clipă asupra celui care se afla mai aproape de el, dar, înainte să fi apucat să apese pe trăgaci, în mîna omului fulgeră o flacără și o dată cu împușcătura mauserului, motanul se prăbuși cu capul în jos de pe șemineu, scăpînd din mînă browningul și trîntind pe podea primusul.

— S-a isprăvit, rosti animalul cu voce stinsă și se întinse sfîrșit în balta de sînge, dați-vă la o parte o secundă, lăsați-mă să-mi iau rămas bun de

la acest pămînt. O, Azazello, prietenul meu, gemu motanul, șiroind de sînge, unde ești? Și-și îndreptă ochii care se stingeau înspre ușa ce dădea în sufragerie — n-ai sărit în ajutorul meu într-o luptă inegală, l-ai părăsit pe sărmanul Behemoth pentru un pahar de coniac — ce-i drept, un coniac epocal! Dacă-i așa, fie ca moartea mea să-ți apese cugetul, iar eu îți las moștenire browningul meu...

— Plasa, plasa, plasa... șoptiră alarmați cei din jurul motanului. Dar plasa, dracu știe de ce, se agățase în buzunarul cuiva și nu voia să iasă afară.

— Singurul lucru care poate salva un motan rănit de moarte, bîigui din greu motanul, e o înghițitură de benzină, și, profitînd de zăpăceala tuturor, își lipi botul de orificiul rotund al primusului și sorbi din benzină. În aceeași clipă, sîngele care i se prelingea de sub laba stîngă din față se opri. Motanul sări în picioare viu și nevătămat, și mai sprinten ca oricînd, apucă primusul subțioară și o zbughi cu el înapoi pe șemineu, iar de acolo, sfîșiind tapetul, se cățără pe perete și peste două secunde se afla sus, deasupra tuturor, cocoțat pe o galerie de metal.

Într-o clipită, mai multe mîini se încleștară de perdea smulgînd-o cu galerie cu tot, din care pricină soarele năvăli în odaia întunecată. Dar nici motanul care se înzdrăvenise prin șarlatanie, nici primusul nu căzură jos. Fără să se despartă de acest instrument, motanul izbuti să facă un salt prin aer, pînă la lustra care atîrna la mijlocul odăii.

— Scara de funie! strigară cei de jos.

— Vă provoc la duel! urlă motanul zburînd pe deasupra capetelor cu lustra care se legăna; acum, ținea din nou în labe browningul, iar primusul îl așezase între brațele lustrei. Pișicherul duse pistolul la ochi și, balansîndu-se ca un pendul deasupra celor adunați jos, deschise focul asupra lor. Bubuiturile cutremurară apartamentul. Cioburile lustrei de cristal se împrăștiară pe podea, oglinda de pe șemineu crăpă în mii de raze, aerul se umplu de praf de tencuială. Tuburile de cartușe goale porniră să salte pe dușumea, geamurile plesniră și, din primusul găurit cu un glonte, țîșni benzina.

Dar aceste împușcături nu durară prea mult, potolindu-se cumva de la sine. Fapt e că atît motanul, cît și cei veniți nu avuseseră absolut nimic de suferit din pricina lor. Nu fusese nimeni nu numai ucis, dar nici măcar rănit. Toți, printre care și motanul, rămăseseră absolut teferi și nevătămați. Pentru a verifica definitiv acest lucru, unul dintre vizitatori trase cinci gloanțe la rînd în capul afurisitului animal, la care motanul răspunse prompt, descărcînd o magazie întreagă de cartușe; rezultatul — același: nici un efect asupra nimănui. Motanul se legăna pe lustră, ale cărei balansări se încetineau tot mai mult, suflînd cine știe ce în țeava revolverului și scuipîndu-și în labă.

Pe fețele celor de jos, încremeniți și muți, se zugrăvi expresia unei totale nedumeriri. Era unicul sau unul dintre puținele cazuri cînd împușcăturile nu produceau nici un efect. S-ar fi putut admite, bineînțeles, că pistolul motanului nu era

decît o jucărie, dar despre mauserele celor veniţi nu se putea nicidecum afirma acelaşi lucru. Prima rană a motanului, cum reieşea acum clar şi fără putinţă de tăgadă, nu fusese decît o scamatorie, o prefăcătorie neruşinată, la fel ca şi băutul benzinei.

S-a mai făcut o încercare de a se pune mîna pe motan. Aruncară un arcan, dar acesta se agăţă de o lumînare şi lustra se prăbuşi. Izbitura ei păru să cutremure întreaga clădire, dar degeaba. Cei prezenţi fură împroşcaţi cu ţăndări, iar motanul zbură prin aer şi se aşeză sus de tot, sub tavan, pe partea superioară a ramei aurite care încadra oglinda de pe şemineu. N-avea de gînd s-o şteargă nicăieri, ba dimpotrivă, şezînd într-o relativă siguranţă, începu din nou să pălăvrăgească.

— Nu înţeleg de fel, strigă el de sus, cauzele acestei comportări atît de violente faţă de mine...

De la primele cuvinte însă, o voce groasă, tunătoare, răsunînd de undeva, întrerupse cuvîntarea motanului :

— Ce se întîmplă în casă ? Sînt deranjat în preocupările mele.

O altă voce, neplăcută şi fonfăită, răspunse :

— Bineînţeles, cine poate fi altul decît Behemoth, lua-l-ar dracu !

Un al treilea glas, scîrţîit, rosti :

— *Messire !* E sîmbătă ! Soarele apune. Venit-a ceasul !

— Vă rog să mă scuzaţi, dar nu mai pot continua discuţia, spuse motanul de pe oglindă. Venit-a ceasul să plecăm. Îşi azvîrli pistolul şi sparse ambele geamuri de la fereastră. Apoi aruncă benzină pe jos şi benzina se aprinse de la sine, stîrnind o vîlvătaie pînă-n tavan.

Incendiul se dezlănţui cu o neobişnuită putere şi repeziciune ; ardea mai abitir ca benzina. Pe loc tapetul începu să fumege, perdeaua, ruptă şi căzută pe duşumea, se aprinse, luară foc ramele ferestrelor sparte. Motanul se arcui, mieună, sări de pe oglindă pe pervazul ferestrei şi dispăru împreună cu primusul său. De afară s-auziră împuşcături. Omul care şedea pe o treaptă a scării de incendiu, la nivelul ferestrelor văduvei, trăsese în motan pe cînd zbura de pe un pervaz pe altul, îndreptîndu-se spre burlanul de la colţul casei, ce era construită, după cum s-a mai spus cu faţada în formă de U. De pe burlan motanul se căţără pe acoperiş. Acolo, din păcate, tot fără rezultat, fu întîmpinat de gloanţele celor care păzeau coşurile, dar motanul se pierdu în lumina crepusculară ce învăluia oraşul.

Între timp, în apartament luase foc parchetul sub picioarele celor veniţi şi, în mijlocul flăcărilor, chiar în locul unde se tăvălise mai adineauri motanul, prefăcîndu-se rănit, apăru, din ce în ce mai deslușit, cadavrul fostului baron Meigel, cu bărbia repezită în sus şi ochii sticloşi. N-a mai fost cu putinţă să-l tragă afară.

Ţopăind pe scîndurile parchetului cuprinse de flăcări, lovindu-se cu palmele peste pieptul şi umerii care fumegau, cei din salon se retraseră în odaia de lucru şi apoi în vestiar. Ceilalţi rămaşi în dormitor şi în sufragerie ieşiră fuga pe coridor. Tot în vestiar năvăliră şi cei ce păzeau bucătăria. Salonul era numai flăcări şi fum. Cineva reuşi

să formeze din goană numărul pompierilor, strigînd în receptor :

— Strada Sadovaia 302 bis !...

Nu se mai putea zăbovi. Flăcările pătrunseseră și în vestiar. Aerul era înăbușitor.

În clipa în care din ferestrele sparte ale apartamentului vrăjit țîșniră primele trîmbe de fum, în curte răsunară strigăte disperate :

— Foc ! Foc ! Incendiu ! Arde !

În numeroase apartamente ale imobilului oamenii strigau la telefon :

— Sadovaia ! Sadovaia 302 bis !

În timp ce strada Sadovaia răsuna de clopotele mașinilor roșii și lungi, ce-ți înghețau inima năvălind din toate părțile orașului, oamenii care alergau înnebuniți prin curte văzură cum o dată cu fumul, pe fereastra etajului patru ies în zbor trei siluete întunecate, după toate aparențele, de bărbați, și silueta unei femei goale

Capitolul 28

ULTIMELE AVENTURI ALE LUI KOROVIEV ȘI BEHEMOTH

Desigur, nu se poate spune cu certitudine dacă aceste siluete au existat cu adevărat sau li s-au năzărit numai locatarilor zguduiți de groază, din imobilul cu ghinion de pe Sadovaia. Iar în cazul în care au existat totuși, nimeni nu știe încotro au pornit-o. Nu putem arăta clar nici unde s-au despărțit, știm numai că la un sfert de oră după aceea, Behemoth și Koroviev se aflau pe bulevard, chiar în dreptul casei care aparținuse mătușii lui Griboedov. Acolo, Koroviev, oprindu-se lîngă grilaj, zise :

— Ia te uită ! Păi asta-i Casa Scriitorilor ! Știi, Behemoth, am auzit multe lucruri frumoase despre casa asta. Îți atrag atenția, dragul meu, asupra ei. E o plăcere să te gîndești că sub acest acoperiș se adăpostesc și se coc o groază de talente !

— Precum ananașii în seră, zise Behemoth și, ca să admire mai lesne casa în crem cu coloane, se cățără pe postamentul de beton al grilajului.

— Ai perfectă dreptate — se declară Koroviev de acord cu nedespărțitul său amic — și un dulce fior de teamă ți se strecoară în inimă, cînd te gîndești că în casa asta, chiar acum, se coace viitorul autor al lui *Don Quijote* sau *Faust* sau, dracu știe, poate chiar acela al *Sufletelor moarte*. Ce zici ?

— Ţi-e şi groază să te gîndeşti, încuviinţă Behemoth.

— Da, urmă Koroviev, te poţi aştepta la lucruri uluitoare de la pepiniera aceasta care întruneşte sub acoperişul ei cîteva mii de martiri, hotărîţi să-şi închine viaţa slujind Melpomenei, Polimniei şi Taliei. Îţi închipui ce zarvă se va stîrni atunci cînd cineva din ei va oferi publicului cititor, pentru început, un *Revizorul* sau, în cel mai rău caz, un *Evgheni Oneghin !*

— Apropo, se interesă Behemoth, strecurîndu-şi capul rotund ca o bilă printre gratii, oare ce fac ăia pe verandă ?

— Iau masa, îl lămuri Koroviev, şi trebuie să-ţi mai spun, dragă amice, că restaurantul de aici e bun şi destul de ieftin. Unde mai pui că eu, ca orice turist gata să pornească mai departe în călătorie, simt nevoia să iau o gustărică şi să beau o halbă de bere rece.

— Dorinţele noastre coincid, sări Behemoth, şi cei doi netrebnici porniră pe cărarea asfaltată, umbrită de tei, drept spre veranda restaurantului, unde oamenii habar n-aveau ce nenorocire-i paşte.

O cetăţeană palidă şi plictisită, cu basc alb pe cap şi şosete tot albe în picioare, şedea pe un scaun vienez lîngă intrarea din colţ a verandei ce se pierdea în frunzişul verde. În faţa ei, pe o masă simplă de bucătărie, se afla un registru mare de birou, în care femeia, nu se ştie pentru ce, îi trecea pe toţi cei care intrau în restaurant. Cînd Koroviev cu însoţitorul său îşi făcură apariţia, cetăţeana cu registrul îi opri.

— Legitimaţiile dumneavoastră, ceru ea, uitîndu-se mirată la pince-nez-ul lui Koroviev, la primusul pe care-l ducea în braţe Behemoth precum şi la mîneca ruptă în cot a acestuia.

— Mii de scuze, ce fel de legitimaţii ? se miră Koroviev.

— Sînteţi scriitori ? întrebă la rîndul ei cetăţeana.

— Indiscutabil, îi răspunse demn Koroviev.

— Legitimaţiile dumneavoastră ? repetă femeia.

— Comoara mea... începu duios Koroviev.

— Nu sînt comoara dumitale, îl puse la punct cetăţeana.

— O, ce păcat ! făcu deziluzionat Koroviev şi urmă : Ei, dacă nu vrei să fii o comoară, ceea ce ar fi fost foarte plăcut, n-ai decît să nu fii ! Uite ce vreau să-ţi spun : — Ca să te convingi că Dostoievski este scriitor, trebuie neapărat să-i ceri legitimaţia ? Păi, ia dumneata la întîmplare cinci pagini din oricare roman al lui şi te vei convinge, fără nici o legitimaţie, că ai de-a face cu un scriitor ! Şi-apoi, cred că nici nu avea legitimaţie ! Ce părere ai ? se întoarse el spre Behemoth.

— Fac prinsoare că nu avea, spuse acesta, punînd primusul pe masă, lîngă registru şi ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte cu laba plină de funingine.

— Dumneavoastră nu sînteţi Dostoievski, zise cetăţeana pe care Koroviev căuta s-o zăpăcească.

— Cine ştie, cine ştie, obiectă pezevenghiul.

— Dostoievski a murit, zise femeia, dar nu prea convinsă.

— Protestez ! exclamă cu înflăcărare Koroviev. Dostoievski e nemuritor !

— Prezentaţi legitimaţiile, cetăţeni ! mai ceru o dată femeia.

— Iartă-mă, te rog, dar, la urma urmei, e caraghios ! nu se lăsă Koroviev. Pe un scriitor nu-l apreciezi după legitimaţie, ci după scrierile lui ! Ce ştii dumneata despre planurile care roiesc în capul meu ? Sau în acest cap ? arătă el spre capul lui Behemoth, care îşi scoase imediat şapca, vrînd parcă să-i dea posibilitate femeii să-i examineze mai bine căpăţîna.

— Faceţi loc, cetăţeni, zise femeia, enervîndu-se.

Koroviev şi Behemoth se traseră la o parte, făcînd loc unui scriitor în haine cenuşii, cu o cămaşă albă de vară, fără cravată, cu guler răsfrînt şi cu un ziar sub braţ. Acesta o salută prietenos din cap pe cetăţeană, puse din mers, în chip de iscălitură, un fel de cîrlig în registrul ce i se întinse şi-şi urmă drumul pe verandă.

— Of, din păcate, nu noi, vorbi trist Koroviev, nu noi, ci el va avea parte de această halbă de bere, rece ca gheaţa, la care tu şi cu mine, sărmani pribegi, am visat atîta ! Situaţia noastră e tristă şi grea şi nici nu ştiu ce-o să ne facem.

Behemoth îşi desfăcu mîinile într-un gest amar de neputinţă şi-şi puse şapca pe cap — un cap rotund, năpădit de un păr des, semănînd grozav a blană de pisică.

Şi, deodată, un glas înfundat, dar autoritar, răsună deasupra capului femeii :

— Dă-le drumul înăuntru, Sofia Pavlovna !

Cetăţeana cu registrul rămase uluită. Din frunzişul verandei răsări pieptul alb al unui frac şi barba ascuţită a piratului. Se uita prietenos la cei doi borfaşi dubioşi şi, mai mult decît atît, îi invita cu gesturi amabile. Archibald Archibaldovici se bucura de un prestigiu cu totul deosebit în restaurantul pe care-l administra, aşa că Sofiei Pavlovna nu-i rămase decît să-l întrebe supusă pe Koroviev :

— Numele dumneavoastră ?

— Panaev, răspunse acesta, politicos.

Femeia notă acest nume, ridicînd o privire întrebătoare spre Behemoth.

— Skabicevski, miorlăi acesta, arătîndu-i, nu se ştie de ce, cu un gest, primusul.

Sofia Pavlovna notă şi acest nume şi trase registrul mai la îndemîna celor doi, ca să-şi pună semnăturile. În dreptul numelui „Panaev“, Koroviev scrise „Skabicevski“, iar Behemoth iscăli „Panaev“ acolo unde scria „Skabicevski“.

Uluind-o definitiv pe Sofia Pavlovna, Archibald Archibaldovici, cu un zîmbet fermecător pe buze, îi conduse pe oaspeţi la cea mai bună masă, de la celălalt capăt al verandei, unde se aşternea umbra mai deasă, şi unde, în preajma mesei, sclipea soarele jucăuş şi vesel într-unul din spaţiile acelea înguste, fără frunziş. Clipind mirată, Sofia Pavlovna examină inscripţiile ciudate făcute în registru de cei doi vizitatori neaşteptaţi.

Pe ospătari, Archibald Archibaldovici îi uimi tot atît cît o uimise pe Sofia Pavlovna. El însuşi trase mai la o parte unul din scaunele mesei, invitîndu-l pe Koroviev să ia loc, făcu unuia cu ochiul, şopti ceva la urechea altuia, şi doi ospă-

tari prinseră a se agita în jurul clienţilor nou-veniţi, dintre care unul îşi puse pe podea primusul, alături de ghetele care căpătaseră, de purtate ce erau, o nuanţă roşcată.

Faţa de masă veche, cu pete galbene, dispăru numaidecît şi, în văzduh, trosnind de scrobită ce era, îşi avîntă faldurile o faţă de masă albă, imaculată, ca un burnuz de beduin, în timp ce Archibald Archibaldovici şoptea încet, dar foarte expresiv, chiar la urechea lui Koroviev :

— Cu ce vă putem servi ? Avem batog special... l-am smuls de la congresul arhitecţilor...

— Daţi-ne... hm... o gustărică să fie... hm... mugi binevoitor Koroviev, tolănindu-se pe scaun.

— Înţeleg, zise cu tîlc Archibald Archibaldovici, închizînd ochii.

Văzînd cum se poartă şeful restaurantului cu aceşti clienţi mai mult decît dubioşi, ospătarii îşi lăsară bănuielile şi se puseră serios pe treabă. Unul dintre ei îi servi un chibrit lui Behemoth care-şi scosese chiştocul din buzunar şi-l băgase în gură, un altul veni în fugă, zăngănind nişte pahare de sticlă verde, aşeză în faţa celor două tacîmuri, păhărele, pahare de vin negru, cupe subţiri de cristal, din care atît de bine se soarbe *narzanul*, sub umbrarul... nu, anticipînd, vom spune : din care atît de bine *se sorbea narzanul* sub umbrarul verandei de neuitat „al casei Griboedov".

— Vă recomand un fileu de ierunci, torcea melodios Archibald Archibaldovici. Oaspetele cu pince-nez-ul plesnit aproba toate sugestiile comandantului de bric, privindu-l binevoitor prin geamul său inutil.

Scriitorul Petrakov-Suhovei, care-şi consuma friptura de porc la o masă vecină, împreună cu consoarta, observă cu spiritul său ager, propriu tuturor scriitorilor, curtea pe care o făcea Archibald Archibaldovici celor doi oaspeţi noi şi se mira din cale-afară. Iar consoarta lui, o doamnă foarte respectabilă, fu chiar geloasă pe Koroviev şi bătu cu linguriţa în masă, dînd a înţelege : De ce nu sîntem serviţi prompt ? Ar fi timpul să vină îngheţata ! Ce se-ntîmplă aici ?

Adresîndu-i Petrakovei un zîmbet fermecător, Archibal Archibaldovici trimise la ea un ospătar, fiindcă el nu se îndura să-şi părăsească oaspeţii dragi. Ah, ce om inteligent mai era şi Archibald Archibaldovici ! Şi avea un spirit de observaţie, cu nimic mai prejos chiar decît scriitorii ! Ştia el şi despre reprezentaţia de la „Varietăţi", şi despre multe alte întîmplări din acele zile şi, la rîndul lui, auzise, dar contrar altora înregistrase bine cuvintele „cadrilatul" şi „motanul". Archibald Archibaldovici ghicise din capul locului cine sînt oaspeţii săi, şi ghicind, nu se apucă fireşte, să se certe cu ei. Iar Sofia Pavlovna asta, halal ! Ce idee — să le interzică ăstora doi accesul ! Deşi, de fapt, ce pretenţii poţi avea de la dînsa !

Înfigîndu-şi cu arogantă linguriţa în îngheţata de vanilie ce se topea văzînd cu ochii, Petrakova privea nemulţumită cum pe masa la care şedeau cei doi, îmbrăcaţi ca nişte bufoni, apăreau ca prin farmec tot soiul de bunătăţi. Castronul cu icre negre era împodobit cu foi de salată verde, spălate şi lucitoare... încă o clipă şi, pe o măsuţă spe-

cială, de alături, se ivi o frapieră de argint, rece, aburită.

Numai după ce se convinse că totul fusese făcut cum trebuie, cînd, purtată de un ospătar, sosi în zbor o tigaie cu capac în care sfîrîia ceva, abia atunci Archibald Archibaldovici își îngădui să-i părăsească pe cei doi vizitatori enigmatici, șoptindu-le în prealabil :

— Pe mine să mă scuzați ! Numai o clipă ! Vreau să supraveghez personal cum se frig fileurile !

Se îndepărtă în goană și dispăru în restaurant. Dacă un observator ar fi putut să-l urmărească mai departe pe Archibald Archibaldovici, purtările lui i s-ar fi părut, fără îndoială, oarecum misterioase.

Șeful nu se îndreptă de loc spre bucătărie să supravegheze fileurile, ci spre cămara restaurantului. Descuie ușa cu cheia lui, intră, se închise înăuntru, scoase din lada cu gheață două trunchiuri mari de batog, cu grijă să nu-și murdărească manșetele, împachetă batogul în ziar, îl legă bine cu sfoară și-l puse deoparte. Apoi, trecînd în odaia de-alături, controlă dacă sînt la locul lor pardesiul lui de vară cu căptușeală de mătase și pălăria, și abia atunci intră în bucătărie unde bucătarul tăia cu grijă fileurile promise oaspeților de către pirat.

Se cuvine să arătăm că purtarea lui Archibald Archibaldovici nu era întru nimic ciudată sau de neînțeles, și numai un observator superficial ar fi putut să o socoată bizară. Faptele lui Archibald Archibaldovici decurgeau în modul cel mai logic,

din toate cele petrecute anterior. Cunoașterea ultimelor evenimente și, îndeosebi, flerul fenomenal cu care era dotat, îi spuneau șefului de restaurant că masa celor doi, deși copioasă și bogată, va fi scurtă. Și flerul, care niciodată nu-l înșelase pe fostul pirat, nu-i jucă festa nici de astă dată.

În timp ce Koroviev cu Behemoth ciocneau al doilea păhărel de Moskovskaia, o votcă excelentă — dublu rafinată și rece — din restaurant ieșiră cu pas impetuos pe terasă trei bărbați cu centiroane de piele, purtînd jambiere și fiecare din ei cu un revolver în mînă. Primul strigă cu voce sonoră, înspăimîntătoare :

— Toată lumea rămîne pe loc ! Și îndată, toți trei deschiseră focul pe terasă, țintind capetele lui Koroviev și Behemoth. Cei doi se topiră pe dată în văzduh, iar din primus o trîmbă de foc țîșni drept în umbrar. Pe locul acela, în umbrar, se căscă un fel de gură uriașă cu margini negre, care începu să se lărgească în toate părțile. Trecînd prin ea, focul urcă pînă la acoperișul „Casei Griboedov". Dosarele cu acte și manuscrise puse pe prichiciul ferestrei în camera redacției de la etajul unu se aprinseră deodată, apoi focul învălui storul și, vuind de parcă cineva l-ar fi ațîțat, se năpusti în interiorul casei mătușii.

Peste cîteva clipe, pe cărările asfaltate ce duceau la grilajul de fier forjat și la poarta pe care miercuri seara intrase întîiul vestitor al nenorocirii, Ivanușka, cel neînțeles de nimeni, alergau acum cu îmbucătura în gură, scriitorii Sofia Pavlovna, Petrakova și Petrakov.

Părăsind din timp clădirea pe o ușă laterală, Archibald Archibaldovici nu fugea nicăieri și nici nu se grăbea cine știe unde, ci, ca un căpitan dator să părăsească el cel din urmă bricul mistuit de flăcări, stătea calm, îmbrăcat în pardesiul său de vară, căptușit cu mătase, și ținînd la subsuoară două trunchiuri de batog.

Capitolul 29

DESTINUL MAESTRULUI ȘI AL MARGARETEI ESTE HOTĂRÎT

La asfințitul soarelui, sus, deasupra orașului, pe terasa de piatră a uneia dintre cele mai frumoase clădiri din Moscova, construită cu aproape o sută cincizeci de ani în urmă, stăteau Woland și Azazello. Nu puteau fi văzuți de jos din stradă, pentru că de privirile nedorite îi ascundea balustrada împodobită cu vase și flori din ghips. Ei însă vedeau orașul pînă la periferiile lui cele mai îndepărtate.

Îmbrăcat în sutana lui neagră, cu spada lungă și lată înfiptă vertical, între două lespezi crăpate ale terasei, alcătuind astfel un cadran solar, Woland ședea pe un taburet pliant. Umbra spadei se lungea încet și neabătut, tîrîndu-se spre pantofii negri ai satanei. Chircit pe taburet, cu un picior strîns sub el și cu bărbia ascuțită în pumni, Woland nu-și desprindea ochii de la îngrămădirea necuprinsă de palate, case gigantice și cocioabe sortite demolării.

Azazello, care-și luase rămas bun de la costumul lui modern — haina, melonul și pantofii de lac — îmbrăcat, ca și Woland, în negru, stătea în picioare, nemișcat, în preajma stăpînului său, cu ochii ațintiți, ca și el, asupra orașului.

Deodată, ceva îl făcu pe Woland să-și îndrepte atenția spre turnul rotund înălțat pe acoperiș, în spatele său. Din zidul turnului se desprinse un

om cu barbă neagră, posomorît, veşmîntat cu un hiton, rupt, mînjit cu argilă şi cu sandale grosolane în picioare.

— Ha ! exclamă Woland, întîmpinîndu-l cu o privire ironică. Nu m-aşteptam să te văd aici ! Pentru ce ai binevoit să vii, musafir nepoftit ?

— Vin la tine, duh al răului şi stăpîn al umbrelor, răspunse noul venit, uitîndu-se duşmănos pe sub sprîncene la Woland.

— Dacă vii la mine, de ce nu mi-ai dat bună ziua, fost dăbilar ? zise Woland cu asprime.

— Pentru că nu vreau să te bucuri de zile bune, răspunse obraznic noul venit.

— Dar va trebui să te împaci cu ideea asta, replică Woland, şi gura i se strîmbă într-un zîmbet ironic. De cum ai apărut pe acoperiş, ai şi trîntit o inepţie, şi uite, îţi spun îndată în ce constă : inflexiunile vocii tale. După tonul tău s-ar zice că nu recunoşti nici existenţa umbrelor, nici a răului. Ia fii bun şi te gîndeşte puţin la următoarea întrebare : ce s-ar fi făcut binele tău, dacă n-ar fi existat răul, şi cum ar fi arătat pămîntul, dacă l-ar fi părăsit umbrele ? Că doar obiectele şi oamenii dau naştere umbrelor. Uite, colo e umbra aruncată de spada mea. Copacii şi făpturile vii aruncă şi ele umbră. Nu ai vrea cumva să jumuleşti globul pămîntesc, măturînd de pe faţa lui toţi copacii şi tot ce este viu, numai dintr-un capriciu al tău, din dorinţa de a te desfăta cu lumina nudă ? Eşti un nătîng !

— N-o să discut în contradictoriu cu tine, bătrîne sofist, îi răspunse Levi Matei.

— Tu nici nu poţi să discuţi cu mine în contradictoriu, replică Woland, din pricina pomenită mai înainte : eşti un nătîng. Şi acum, spune pe scurt, să nu mă oboseşti, de ce ai venit, îl întrebă el apoi.

— M-a trimis el.

— Şi ce ţi-a poruncit să-mi vesteşti, robule ?

— Nu sînt rob, îi răspunse Levi Matei tot mai înrăit, sînt ucenicul lui.

— Ca totdeauna, vorbim limbi diferite, ripostă Woland, şi cu toate astea, lucrurile despre care vorbim rămîn aceleaşi, neschimbate. Aşadar ?...

— El a citit opera maestrului, vorbi Levi Matei, şi te roagă să-l iei tu pe maestru şi să-l răsplăteşti cu odihna. E greu să faci asta, duh al răului ?

— Pentru mine nimic nu-i greu, răspunse Woland, şi tu o ştii prea bine. După o vreme de tăcere, adăugă : Dar de ce nu-l luaţi voi, în lumină ?

— El n-a meritat lumina, ci odihna, rosti, trist, Levi.

— Spune-i că aşa va fi, îl încredinţă Woland, adăugînd, în timp ce ochiul îi scînteia : Şi lasă-mă singur, chiar acum.

— Te mai roagă s-o luaţi cu voi şi pe cea care l-a iubit şi a suferit pentru el, zise din nou Levi, pentru prima oară cu un ton rugător.

— Ce să spun, fără tine nu ne-ar fi dat prin cap s-o facem ! Hai ! Du-te !

Levi Matei pieri, iar Woland îi făcu semn lui Azazello să se apropie şi-i porunci :

— Zboară la ei şi rînduieşte totul.

Azazello părăsi terasa, şi Woland rămase singur. Dar singurătatea lui nu dură mult. Pe lespezile terasei răsunară paşi, se auziră glasuri însufleţite,

şi în faţa lui Woland apărură Koroviev şi Behemoth. Grăsanul nu mai purta nici un primus în braţe, în schimb era încărcat cu alte obiecte. Astfel, avea la subţioară un mic peisaj în ramă aurie, peste braţ îşi aruncase un şorţ de bucătar pe jumătate ars, iar în cealaltă mînă ţinea un somon întreg cu coadă. Koroviev şi Behemoth miroseau a zgură, mutra lui Behemoth era plină de funingine, iar şapca, arsă zdravăn.

— Salut, *messire !* strigă perechea cea făr' de astîmpăr, şi Behemoth îşi avîntă somonul în aer.

— Halal vouă, zise Woland.

— În orice caz, *messire,* ne-am prezentat, raportă Koroviev, şi aşteptăm porunci.

Woland se ridică de pe taburet, se apropie de balustradă şi rămase multă vreme tăcut şi singur, cu spatele la suita sa, scrutînd depărtările. Apoi, părăsind balustrada, se lasă din nou pe taburet şi spuse :

— Nu mai am de dat nici o poruncă. Aţi făcut tot ce s-a putut ; deocamdată nu mai am nevoie de voi. Vă puteţi odihni. Începe curînd furtuna şi vom porni la drum.

— Prea bine, *messire,* răspunseră cei doi poznaşi retrăgîndu-se numaidecît, după turnul rotund din mijlocul terasei.

Furtuna despre care vorbise Woland se grămădea ameninţătoare la orizont. Un nor negru se înălţase la apus, tăind pînă la brîu soarele. Apoi l-acoperi în întregime. Pe terasă se lăsase răcoarea. După un timp se înstăpîni întunericul.

Capitolul 30

VENIT-A CEASUL ! VENIT-A CEASUL !

— Ştii, zise Margareta, aseară, cînd ai adormit, tocmai citeam despre întunericul venit de pe Mediterana... şi idolii, ah, idolii de aur ! Nu ştiu de ce, dar îmi amintesc mereu de ei... Mi se pare că îndată va ploua. Simţi cum se răcoreşte afară ?

— Totul e bine şi frumos, răspunse maestrul, fumînd şi despicînd cu palma fumul de ţigară — cît despre idolii ăştia, lasă-i în pace... Dar mă întreb, ce-o să se mai întîmple ? N-am nici cea mai mică idee.

Dialogul avea loc la asfinţitul soarelui, tocmai cînd Woland primea pe terasă vizita lui Levi Matei. Fereastra subsolului era deschisă, şi dacă cineva şi-ar fi aruncat ochii înăuntru, s-ar fi mirat de aspectul straniu al celor doi. Margareta se înfăşurase, goală, în mantia neagră, iar maestrul era îmbrăcat cu hainele lui de spital. Ea nu avea ce să îmbrace, fiindcă toate lucrurile îi rămăseseră în fosta ei casă şi, cu toate că vila aceea era destul de aproape, nici nu putea fi vorba să se mai ducă acolo să şi le ia. Maestrul însă, care-şi găsise toate costumele în dulap, de parcă n-ar fi fost plecat nicăieri, nu avea nici un chef să se îmbrace, şi acum se străduia să-i demonstreze Margaretei că se puteau aştepta din clipă în clipă la avalanşa unor

evenimente cu totul și cu totul aiuristice. E drept, maestrul era bărbierit, pentru prima oară după noaptea aceea din iarna trecută (în clinica lui Stravinski i se mai tundea bărbuța cu mașina).

Odaia avea și ea un aspect straniu. Și era greu să te descurci în haosul de acolo. Pe covor zăceau niște manuscrise, pe divan erau împrăștiate altele. Într-un fotoliu era aruncată o carte cu cotorul în sus. Iar pe masa rotundă se aflau două tacîmuri, tot felul de gustări și cîteva sticle. De unde apăruseră toate aceste bunătăți și băuturi, nu știau nici Margareta, nici maestrul. Cînd se treziseră ele erau pe masă.

Dormind pînă-n asfințitul zilei de sîmbătă, maestrul și prietena lui se simțeau întremați ; de pe urma evenimentelor din ajun se aleseseră doar cu o ușoară durere la tîmpla stîngă. Din punct de vedere psihic, la amîndoi se petrecuseră schimbări foarte mari, după cum ar fi constatat oricine ar fi tras cu urechea la discuția lor. Dar n-avea cine. Curticica din jurul casei era bună tocmai pentru că era totdeauna pustie. Teii și salcia de după fereastră, cu fiecare zi mai verzi, împrăștiau un iz primăvăratic, adus în subsol de o adiere ușoară de vînt.

— Ptiu, drace ! strigă pe neașteptate maestrul. Numai cînd stai să te gîndești... Stinse mucul de țigară în scrumieră, strîngîndu-și capul în palme și continuă : Te rog, ascultă, ești o femeie deșteaptă și nu ți-ai ieșit niciodată din minți... Ești într-adevăr convinsă că aseară am fost în casa satanei ?

— Pe deplin convinsă, răspunse Margareta.

— Sigur, sigur, urmă ironic maestrul. În concluzie, acum, în loc de un nebun — sînt doi. Soț și soție ! Își avîntă brațele spre cer, strigînd : Dracu să mai dezlege ! Dracu, dracu...

Apropiindu-și buzele de urechea maestrului, Margareta îi șopti :

— Îți jur pe viața ta, îți jur pe viața fiului care s-a născut din cititorul în stele — totul va fi bine !

Chiar în clipa aceea, la fereastră răsună un glas fonfăit :

— Pace vouă !

Maestrul tresări, iar Margareta, obișnuită cu tot felul de minuni, strigă :

— Păi e Azazello ! Ah, ce drăguț e, ce bine-mi pare ! și, șoptindu-i maestrului : Vezi, nu ne lasă, se interesează de noi ?! se repezi să deschidă.

— Încheie-ți măcar mantia în față, îi strigă din urmă maestrul.

— Puțin îmi pasă, răspunse ea din coridor.

Și iată-l pe Azazello intrînd, înclinîndu-se și dînd bună ziua maestrului. Ochiul chior îi scînteia.

— Ah, ce bine-mi pare ! exclamă Margareta. Niciodată n-am fost atît de bucuroasă ca acum !

Ea îi turnă lui Azazello un coniac și acesta goli încîntat paharul. Privindu-l necontenit, maestrul își ciupea din cînd în cînd, și pe sub masă mîna sa stîngă, dar ciupiturile nu ajutau la nimic. Azazello nu se topea în văzduh și, la drept vorbind, nici nu era nevoie. Omul acesta mic de stat, cam roșcat, în afară, poate, doar de albeața la ochi, nu avea nimic înspăimîntător în el, dar asta poate să aibă oricine — și fără nici o vrăjitorie ; hainele, poate, nu

prea erau din cele obişnuite — un fel de anteriu sau pelerină — dar şi asemenea haine, dacă stăm să ne gîndim, se mai pot întîlni. Îşi bea coniacul cu multă dexteritate, ca toţi oamenii de treabă; golea pahar după pahar, fără să ia vreo gustare. Asupra maestrului coniacul îşi făcu efectul — îi vîjîia capul şi se gîndea :

„Da, Margareta are dreptate... Desigur, am în faţa mea un trimis al diavolului. Că doar, acum două nopţi, chiar eu îi demonstram lui Ivan că la Patriarşie prudî, el se întîlnise cu însuşi satana, şi acum, nu ştiu de ce m-a speriat gîndul ăsta şi am început să trăncănesc despre hipnotizatori şi halucinaţii... Ce hipnotizatori, pe dracu !..."

Se uita cu luare-aminte la Azazello, ajungînd la concluzia că ochii acestuia ascund ceva, un gînd, pe care nu şi-l expusese încă. „N-a venit pur şi simplu în vizită, ci cu o misiune", îşi zise maestrul.

— De ce îmi dai emoţii, Azazello ? îl întrebă Margareta.

— Se poate, se poate ?! strigă Azazello. Nici prin gînd nu-mi trece una ca asta. Da ! Era să uit... *Messire* m-a rugat să vă salut şi mi-a poruncit să vă spun că vă invită la o mică plimbare, dacă, desigur, n-aveţi nimic împotrivă. Ce răspuns îmi daţi ?

Pe sub masă, Margareta îi făcu maestrului un semn cu piciorul.

— Cu multă plăcere, răspunse maestrul, privindu-l atent pe Azazello, în timp ce acesta urmă :

— Nădăjduim că nici Margareta Nikolaevna n-o să refuze plimbarea ?

— Fără îndoială că n-o să refuz, exclamă Margareta, făcîndu-i maestrului din nou semn cu piciorul pe sub masă.

— Minunat ! exclamă Azazello. Asta-mi place ! Un, doi, şi gata ! Nu ca atunci în grădina Alexandrovski !

— Ah, nu-mi mai aduce aminte, Azazello, de asta, pe atunci eram fără minte. Şi-apoi, nu sînt chiar atît de vinovată — că doar nu te întîlneşti în fiecare zi cu necuratul !

— Te cred, încuviinţă Azazello. Ar fi o plăcere prea mare să-l întîlneşti chiar în fiecare zi !

— Mie-mi place viteza, zise Margareta, tulburată — viteza şi goliciunea... Ca dintr-un mauser : pac ! Vai, ce grozav trage ! urmă Margareta adresîndu-se maestrului. Pui şeptarul sub pernă şi-ţi nimereşte orice punct !... Margareta se ameţise, şi ochii îi ardeau tot mai tare.

— Am mai uitat ceva, strigă Azazello, lovindu-se peste frunte, m-am zăpăcit de tot ! *Messire* v-a trimis un dar, — aici, el se întoarse spre maestru — o sticlă de vin. Luaţi notă, vă rog, este din vinul pe care-l bea procuratorul Iudeii. Vin de Falerno.

Fireşte că o raritate ca asta atrase toată atenţia Margaretei şi a maestrului. Dintr-o bucată de brocart de culoare închisă, folosit la tapisatul sicrielor, Azazello scoase un urcior mucegăit. Mirosiră vinul, îl turnară în pahare, apoi priviră prin licoarea străvezie lumina tot mai palidă din fereastră, dispărînd pe măsură ce se apropia furtuna.

— În sănătatea lui Woland ! strigă Margareta, ridicîndu-şi paharul.

Toți trei își muiară buzele, luînd cîte o înghițitură. Deodată lumina posomorîtă de afară începu să se stingă în ochii maestrului, i se tăie răsuflarea și își dădu seama că i-a venit sfîrșitul. Apucă să mai vadă cum Margareta, palidă ca moartea, își întinde brațele spre el, cum îi cade capul pe masă, și-apoi alunecă pe podea.

— Otrăvitorule... mai izbuti să strige maestrul, voind să apuce un cuțit de pe masă ca să-l înjunghie pe Azazello ; dar mîna îi lunecă, fără vlagă, în jos, totul în jur se întunecă și pieri. Căzu pe spate și, în cădere, își spintecă de colțul mesei pielea de pe tîmplă.

Îndată ce victimele lui încremeniră, Azazello trecu la acțiune. În primul rînd, se aruncă afară pe fereastră, și în cîteva clipe ajunse la vila în care locuise Margareta. Totdeauna precis și meticulos, el voia să verifice dacă se-ndepliniseră toate după învoială. Și le găsi pe toate în deplină ordine. Văzu o femeie întunecată la față, care aștepta întoarcerea soțului ei. Aceasta ieși din dormitor, păli deodată, își duse mîna la inimă și, murmurînd neputincioasă :

— Natașa... să vină cineva... ajutor... se prăbuși pe parchetul salonului, înainte de a ajunge la ușă.

— Totul e în ordine, zise Azazello.

În clipa următoare, se afla din nou lîngă cei doi amanți otrăviți de el. Margareta zăcea cu fața în jos. Cu mîinile lui puternice, Azazello o întoarse ca pe o păpușă, cu fața spre el, pe care-și aținti privirea și, treptat, chipul femeii otrăvite își schimbă expresia. Pînă și în penumbra amurgului dinainte de furtună se vedea cum dispare treptat aerul ei de

vrăjitoare, cruzimea trăsăturilor. Chipul i se lumină, se îmblînzi, pierzîndu-și expresia de lăcomie, gura ei redevenind feminină, îndurerată. Atunci, el îi descleștă dinții albi, turnîndu-i cîteva picături din vinul cu care o otrăvise. Oftînd, ea dădu să se ridice fără ajutorul lui, se așeză în capul oaselor și întrebă cu glas stins :

— Pentru ce ?! Pentru ce ai făcut asta, Azazello ?! Ce-ai făcut cu mine ?

Apoi, văzîndu-l pe maestru zăcînd nemișcat, se cutremură și șopti :

— Ucigașule... nu mă așteptam la una ca asta !

— Oh, stai să vezi, ripostă Azazello, o să se scoale numaidecît. Ah, de ce ești atît de nervoasă !

Margareta îl crezu pe loc, atît de convingător era glasul demonului roșcat. Sări în picioare, vie și plină de putere, și-l ajută pe Azazello să-i dea de băut din același vin maestrului întins pe dușumea. Deschizînd ochii, acesta aruncă o privire sumbră, plină de ură, repetînd ultimul cuvînt pe care-l rostise înainte :

— Otrăvitorule...

— Ah, pentru o treabă bine făcută jignirea este o răsplată obișnuită ! Da se poate una ca asta ? Ce, sînteți orbi ? Deschideți ochii mai repede !

Atunci, maestrul sări în picioare și, aruncînd în jur o privire vioaie și luminoasă, întrebă :

— Și ce înseamnă acest nou început ?

— Înseamnă că a sosit ceasul să plecăm. Ascultați, furtuna s-a și dezlănțuit, aud tunetele. Se face întuneric. Caii scormonesc pămîntul cu copitele, micuța grădină se cutremură. Luați-vă rămas bun, luați-vă mai repede rămas bun.

— A, înţeleg... zise maestrul, uitîndu-se în jur. Ne-ai ucis, sîntem morţi. Acum înţeleg totul.

— Vai de mine ! Ce tot vorbeşti ! protestă Azazello. Prietena dumitale îţi spune maestru, dumneata gîndeşti, atunci cum poţi să fii mort ? E caraghios !...

— Îţi înţeleg vorbele, strigă maestrul, nu mai continua ! Ai de o mie de ori dreptate !

— Marele Woland ! începu să-l secondeze Margareta. Marele Woland ! El a ticluit lucrurile mult mai bine decît mine ! Dar romanul, romanul, îi striga ea maestrului, ia cu tine romanul, oriunde te-ai duce !

— Nu-i nevoie, se împotrivi maestrul, îl ţin minte pe dinafară.

— Dar n-ai să uiţi... nici un cuvînt din el ? întrebă Margareta, lipindu-se de amantul ei şi ştergîndu-i tîmpla însîngerată.

— Nu te nelinişti. De acum încolo n-am să mai uit niciodată nimic.

— Atunci, să vină focul ! strigă Azazello. Focul de la care totul a început şi cu care se încheie totul.

— Focul ! strigă, cumplit, Margareta.

Fereastra se trînti, şi vîntul împinse draperia la o parte. Cerul bubui vesel şi scurt. Azazello îşi băgă ghearele în sobă, scoase un tăciune aprins şi fumegînd şi dădu foc feţei de masă. După aceea, urmă la rînd un teanc de ziare vechi de pe divan, apoi manuscrisul şi draperia de la fereastră.

Îmbătat de goana care-l aştepta, maestrul aruncă din raft pe masă o carte care începu să ardă şi ea cu flăcări jucăuşe. Toată odaia era numai trîmbe de foc, şi o dată cu fumul, pe uşă ieşiră în goană trei siluete. Urcară treptele de piatră şi se pomeniră în

curtea mică. Mai întîi o văzură pe bucătăreasa vecinului, care şedea pe pămînt, lîngă ea nişte cartofi risipiţi şi cîteva legături de ceapă. Bucătăreasa era într-o stare ciudată. Trei cai negri ca pana corbului fornăiau lîngă magazie, tresărind şi scormonind pămîntul cu copitele. Margareta sări în şa ; urmă Azazello ; maestrul încălecă ultimul. Bucătăreasa gemu, îşi întinse mîna să-şi facă cruce, însă Azazello îi strigă ameninţător din şa :

— Îţi tai mîna ! Apoi fluieră şi, frîngînd ramurile teilor, caii se avîntară în văzduh, străpungînd norul negru ce se lăsase jos, deasupra pămîntului. În aceeaşi clipă, pe fereastra subsolului începu să iasă fum. Mai răsună strigătul slab, jalnic, al bucătăresei :

— Foc...

Caii zburau deasupra acoperişurilor Moscovei.

— Vreau să-mi iau rămas bun de la oraş, îi strigă maestrul lui Azazello, care gonea înaintea lor. Dar tunetul înghiţi sfîrşitul frazei. Azazello încuviinţă din cap şi o porni la galop. În întîmpinarea celor trei zburători înainta vijelios un nor, care nu-şi lepăda încă picăturile de ploaie.

Zburînd deasupra unui bulevard, văzură nişte siluete mici de oameni fugind care-ncotro, spre a se adăposti de ploaie. Cădeau primele picături. Apoi zburară deasupra unor învolburări de fum — era tot ce mai rămăsese din „Casa Griboedov". Trecură deasupra oraşului, învăluit acum în întuneric. Deasupra lor, scăpărau fulgere. Apoi în locul acoperişurilor, apărură grădinile înverzite. Numai atunci

se năpusti ploaia din răsputeri asupra pămîntului, transformîndu-i pe cei trei zburători în trei bășici uriașe plutind prin apă.

Margareta cunoștea senzația zborului, maestrul însă nu, de aceea fu mirat de faptul că atinseseră atît de repede ținta, ajungînd la singurul om de la care voia să-și ia rămas bun. Desluși prin perdeaua de ploaie clinica lui Stravinski, rîul și pădurea de pe celălalt mal, pe care o cunoștea atît de bine. Aterizară în crîng, într-o poiană, aproape de clădirea clinicii.

— Vă aștept aici, strigă Azazello, împreunîndu-și mîinile, luminat în răstimpuri de fulgere ori dispărînd în perdeaua cenușie a ploii. Luați-vă rămas bun, dar mai repede !

Maestrul și Margareta săriră din șa și porniră în zbor prin grădina clinicii, cînd ivindu-se, cînd destrămîndu-se ca umbrele în noianul de apă ce cădea din cer. În clipa următoare, maestrul dădea la o parte cu mînă sigură grilajul de pe balcon, de la ușa camerei 117, urmat de Margareta. Intrară la Ivanușka, nevăzuți și neobservați, în vuietul și urletul furtunii. Maestrul se opri lîngă pat.

Ivanușka stătea întins, nemișcat, ca atunci cînd văzuse pentru prima oară furtuna în casa asta în care își recăpăta liniștea. Dar nu plîngea, ca atunci. Cînd prinse cu privirea silueta întunecată, care intrase la el din balcon, se săltă pe pat și-și întinse mîinile, spunînd fericit :

— Ah, dumneavoastră sînteți ! Și eu vă aștept, vă aștept mereu ! Iată-vă, în sfîrșit, vecinul meu !

Iar maestrul îi răspunse :

— Sînt aici, dar, din păcate, nu pot să mai fiu vecinul dumitale. Plec pentru totdeauna și am venit numai să-mi iau rămas bun.

— Știam, am ghicit asta, răspunse încet Ivan și întrebă : V-ați întîlnit cu el ?

— Da, zise maestrul, am venit să-mi iau rămas bun de la dumneata, pentru că ai fost singurul om cu care am stat de vorbă în ultima vreme.

Înseninîndu-se la față, Ivanușka spuse :

— Bine ați făcut că ați zburat pînă aici. Să știți că am să mă țin de cuvînt, n-o să mai scriu poezioare. Acum mă interesează altceva, urmă Ivanușka, zîmbitor, și-și aținti ochii demenți, undeva în gol. Vreau să scriu altceva.

Vorbele lui îl tulburară pe maestru și, așezîndu-se pe marginea patului, vorbi :

— Asta e bine, e foarte bine. Scrie mai departe despre el.

Ochii lui Ivanușka se aprinseră.

— Dar dumneavoastră n-o să scrieți ? Apoi își lăsă bărbia în piept, adăugînd îngîndurat : Ah, da... Cum pot să-ntreb așa ceva ! și-și întoarse ochii, uitîndu-se speriat în podea.

— Da, zise maestrul, și glasul său i se păru necunoscut lui Ivanușka — necunoscut și surd. Eu n-o să mai scriu despre el. Voi fi ocupat cu altceva.

Prin vuietul furtunii se auzi deodată un șuier îndepărtat.

— Auzi ? îl întrebă maestrul.

— Urlă furtuna...

— Nu, mă cheamă, e timpul, îl lămuri maestrul, ridicîndu-se.

— Mai stați un pic ! Încă un cuvînt, se rugă Ivan. Dar pe ea ați găsit-o ? V-a rămas credincioasă ?

— Iat-o, răspunse maestrul, arătînd spre perete. Din zidul alb se desprinse silueta întunecată a Margaretei, care se apropie. Se uita la tînărul întins pe pat, și în ochii ei se citea îndurarea.

— Sărmanul, sărmanul de el... șopti fără glas Margareta, plecîndu-se spre bolnav.

Tînărul o prinse de gît, și Margareta îl sărută.

— Rămîi cu bine, ucenicul meu ! rosti abia auzit maestrul, topindu-se treptat în văzduh.

Pieri, și o dată cu el pieri și Margareta, grilajul balconului închizîndu-se încet în urma lor...

Pe Ivanușka îl cuprinse neliniștea. Se ridică în capul oaselor, uitîndu-se speriat în jur, gemu chiar, începu să vorbească singur, apoi se ridică din pat. Se vede că furtuna ce se dezlănțuia tot mai turbată îi răscolise sufletul. Îl nelinișteau și pașii fără astîmpăr, și glasurile înăbușite pe care le prindea urechea lui obișnuită cu liniștea. Se enervă și începu să tremure, strigînd :

— Praskovia Feodorovna !

Sora intră imediat, privindu-l întrebătoare și alarmată.

— Ce-i ? Ce s-a-ntîmplat ? Te-a tulburat furtuna ? Nu-i nimic, nu-i nimic... Te ajutăm îndată... Chem numaidecît doctorul...

— Nu, Praskovia Feodorovna, nu e nevoie să-l chemi, protestă Ivanușka, uitîndu-se speriat, dar nu la Praskovia Feodorovna, ci la peretele acela alb. Nu se petrece nimic deosebit cu mine. Am ajuns

să-mi cunosc stările astea, nu te speria. Spune-mi mai bine, o rugă Ivan cu căldură în glas, ce s-a întîmplat acum alături, în camera 118 ?

— Optsprezece ? repetă întrebarea Praskovia Feodorovna, ferindu-și de el ochii neliniștiți. Nu s-a întîmplat nimic acolo. Vocea ei suna însă fals, și Ivanușka își dădu seama și zise :

— Eh, Praskovia Feodorovna ! Ești un om atît de sincer... Crezi c-o să fac scandal ? Nu, Praskovia Feodorovna, asta nu se va întîmpla. Mai bine, spune-mi drept, că doar eu simt totul prin perete.

— Adineauri a murit vecinul dumitale, șopti Praskovia Feodorovna, nefiind în stare să mintă și să-l necăjească pe bolnav. Spunînd acestea, se uită îngrijorată la el, în timp ce o învăluiau scăpărările fulgerelor. Dar Ivanușka rămase liniștit. Își ridică doar cu înțeles un deget în sus și spuse :

— Eram sigur ! Crede-mă, Praskovia Feodorovna, că adineauri a mai murit un om în orașul nostru. Știu chiar cine — și Ivanușka zîmbi enigmatic — o femeie !

Capitolul 31

PE COLINELE VOROBIOVÎ

Furtuna trecuse fără urmă şi, azvîrlit peste oraş, în tării, arcul multicolor al curcubeului se adăpa din rîul Moscova. Sus, pe o coamă de deal, între două crînguri, se profilau trei siluete întunecate. Woland, Koroviev şi Behemoth, călare pe armăsari înşeuaţi, negri ca pana corbului, priveau oraşul de peste rîu, cu cioburi de soare scînteind în mii de ferestre îndreptate spre apus, şi turnurile, ca din turtă dulce, ale mănăstirii Devicii.

Văzduhul vîjîi, şi lîngă pîlcul de călăreţi în aşteptare, se lăsă Azazello, urmat de maestrul şi Margareta, care zburaseră în coada neagră a pelerinei lui.

— A trebuit să vă tulburăm, Margareta Nikolaevna şi maestre, vorbi Woland, după o tăcere, dar să nu fiţi supăraţi pe mine. Nu cred să regretaţi. Ei, se adresă el apoi numai maestrului : ia-ţi rămas bun de la oraş. E timpul s-o pornim, şi Woland întinse o mînă în mănuşă neagră cu manşetă largă, într-acolo, peste rîu, unde sori fără număr topeau geamurile ferestrelor, unde deasupra acestor sori se ridicau ceaţa, fumul, aburul oraşului încins peste zi.

Maestrul sări din şa şi, depărtîndu-se de ceilalţi, fugi spre marginea unei prăpăstii. Pelerina neagră se tîra în urma sa, măturînd pămîntul. Maestrul scrută cu privirea oraşul. În clipele dintîi simţi o întristare dureroasă furişîndu-i-se în inimă, curînd de tot însă îi luă locul o dulce nelinişte, un neastîmpăr de pribeag.

— Pentru totdeauna !... Trebuie să pătrund sensul acestor cuvinte, şopti maestrul, trecîndu-şi limba peste buzele crăpate şi fierbinţi. Prinse a asculta şi a lua seama bine la cea mai mică mişcare din sufletul lui. I se păru că tulburării ce pusese stăpînire pe el, îi luă locul un simţămînt adînc de obidă. Dar trecător, pieri şi el, fără urmă şi, pe negîndite, se înstăpîni o trufaşă nepăsare, apoi — presimţirea liniştii eterne.

Pîlcul de călăreţi îl aşteptau pe maestrul. Tăceau, uitîndu-se la silueta lungă şi întunecată care, la marginea prăpastiei, gesticula, ba ridicînd capul, dornic parcă să cuprindă cu privirea tot oraşul, să vadă dincolo de marginile lui, ba, cu capul în piept, cercetînd parcă sub tălpi iarba ofilită, plăpîndă, bătătorită.

Apoi maestrul se prinse cu mîinile de cap şi fugi înapoi, spre cei care-l aşteptau.

— Ţi-ai luat bun rămas, nu-i aşa ? îl întrebă Woland, călare.

— Da, mi-am luat, îi răspunse maestrul şi, liniştit, îl privi drept în ochi, deschis şi neînfricat.

Şi atunci, peste dealuri se rostogoli, ca un glas de trîmbiţă, glasul cumplit al lui Woland :

— Venit-a ceasul ! şi fluieratul strident şi hohotele de rîs ale lui Behemoth.

Caii negri se smuciră, şi, înălţîndu-se, călăreţii îşi reluară goana. Margareta simţea cum, nervos, calul ei muşcă şi trage zăbala. Umflată de vînt, pelerina lui Woland zbura deasupra cavalcadei, aşternîndu-se peste bolta tot mai întunecată a înserării. Cînd vîntul dădu o clipă la o parte vălul îndoliat, Margareta se întoarse, şi, din zbor, văzu că în spatele ei pieriseră nu numai turnurile multicolore, dar şi oraşul se mistuise cu desăvîrşire...

Capitolul 32

IERTAREA ŞI ETERNUL REFUGIU

O, zei ! Ce trist e pămîntul în faptul serii ! Ce tainice par negurile deasupra mlaştinilor ! O ştie cel care a rătăcit prin aceste neguri, cel care a suferit mult înainte de moarte, cel care a trecut în zbor deasupra pămîntului, purtînd în spate o povară peste puterile lui. O ştie cel obosit, care, fără regret, părăseşte negurile pămîntului, mlaştinile şi rîurile lui, şi, cu inima uşoară, se lasă în mîinile morţii, ştiind că numai ea îi va dărui tihna.

Caii fermecaţi, negri ca pana corbului, obosiseră şi ei, purtîndu-i acum pe călăreţi agale, iar noaptea de neînlăturat gonea mereu, ajungîndu-i din urmă. Simţindu-i suflarea, se potolise pînă şi zburdalnicul Behemoth şi, cu ghearele înfipte în şa, zbura, taciturn şi grav, cu coada stufoasă în vînt. Noaptea îşi aşternea năframa neagră peste păduri şi lunci, aprindea mici luminiţe triste, undeva jos, departe, luminiţe străine, acum lipsite de interes, atît pentru Margareta, cît şi pentru maestrul — nu mai aveau nevoie de ele. Noaptea o lua înaintea cavalcadei, cernîndu-se de sus asupra ei, presărînd ici-colo cerul trist cu albul stelelor.

Noaptea, tot mai neagră, zbura alături, smulgînd pelerinele de pe umerii călăreţilor, dînd la iveală înşelătoriile. Şi cînd, mîngîiată de adierile unui

vînt răcoros, Margareta deschise ochii, văzu cum se schimbă înfăţişarea celor care zburau spre ţelul lor. Iar atunci cînd, de după marginea unei păduri, ieşi în întîmpinarea lor luna, plină şi purpurie, toate înşelătoriile pieriră, se prăvăliră în mlaştină, iar negurile înghiţiră netrebnicele veşminte vrăjitoreşti.

Ar fi fost greu de recunoscut Koroviev-Fagot, pseudo-interpretul misteriosului consultant — care nu avea nevoie de nici un interpret şi de nici un fel de tălmăcire — în persoana călăreţului care zbura acum alături de Woland, în dreapta prietenei maestrului. În locul aceluia care, în haine zdrenţuroase de pehlivan părăsise Colinele Vorobiovî sub numele de Koroviev-Fagot, galopa acum, făcînd să zornăie încetişor lanţul de aur al frîului, un cavaler violet, sumbru, cu chipul mohorît, care nu zîmbea niciodată. Îşi ţinea bărbia în piept, nu se uita la lună, nu-l interesa nici pămîntul ; se gîndea la ale lui, zburînd umăr la umăr cu Woland. Noaptea îi smulsese şi lui Behemoth coada stufoasă, îl lăsase fără blană, împrăştiind-o smocuri-smocuri prin mlaştini. Cel ce fusese motanul, meşter să-l înveselească pe prinţul întunericului, se dovedi a fi un adolescent subţirel, un demon-paj, cel mai grozav bufon din cîţi au existat vreodată pe lume. Se potolise şi el acum, şi zbura, tăcut, lăsîndu-şi pradă chipul tînăr mîngîierilor argintii ale lunii.

Ultimul din stînga, în armura-i de oţel scînteietoare, călărea Azazello. Luna îi schimbase înfăţişarea. Clonţul stupid şi hidos dispăruse fără urmă, iar privirea saşie se corectase şi ea. Ochii erau acum simetrici, goi şi negri, iar chipul, alb şi rece. Zbura sub înfăţişarea lui adevărată — un demon al pustiului arid, un demon-ucigaş.

Margareta nu ştia cum arată ea însăşi, dar vedea prea bine cît de mult se schimbase maestrul. Părul sclipitor de alb în lumina lunei se strînsese la spate într-o coadă şi-i flutura în zbor. De cîte ori vîntul dădea la o parte pelerina maestrului, dezvelindu-i picioarele, Margareta vedea pe botforii lui, cînd aprinzîndu-se, cînd stingîndu-se, steluţele pintenilor. Ca şi adolescentul-demon, maestrul zbura cu ochii la lună, dar îi zîmbea, ca unei fiinţe apropiate şi dragi, şi mormăia într-una ceva pe sub nas, după obişnuinţa căpătată în rezerva 118.

În sfîrşit, şi Woland galopa sub adevărata sa înfăţişare. Margareta n-ar fi putut spune din ce era frîul calului său, poate din nişte lănţişoare ţesute de lună, calul lui — un bloc rupt din beznă, coama calului — un nor, iar pintenii călăreţului — petele albe ale stelelor.

Zburară astfel multă vreme în tăcere, pînă ce jos, departe, prinse a-şi schimba înfăţişarea şi peisajul. Pădurile triste se lăsară înghiţite de întunericul terrei, tîrînd după ele şi lamele brumate ale rîurilor. Jos, în adîncuri, se arătară ici-colo, licărind, bolovani uriaşi, iar printre ei abisuri negre, în care nu pătrundea lumina lunei.

Woland îşi opri calul pe un vîrfar turtit, pietros şi trist, şi atunci călăreţii trecură la pas, ascultînd cum caii strivesc cu potcoavele pietrele din drum. Peste platoul golaş luna revărsa o lumină vie, verde, şi curînd Margareta desluşi în locul acela deşert un jeţ, iar în el, silueta albă a unui bărbat. Poate că omul era surd, sau prea cufundat în gîn-

duri : nu auzi cum se cutremura pămîntul pietros sub greutatea cailor, aşa încît călăreţii se apropiară de el, fără să-l tulbure.

Luna îi venea de minune în ajutor Margaretei, luminînd mai bine decît cea mai grozavă lanternă electrică, şi Margareta vedea cum omul din jeţ, care părea orb, îşi freacă mîinile şi îşi aţinteşte ochii fără vedere spre discul lunei. Apoi, la picioarele jeţului greu de piatră, pe care luna aprindea mici scîntei, Margareta văzu, tolănit, un cîine uriaş, cu urechile ascuţite. Ca şi stăpînul său, cîinele se uita, neliniştit, la lună. La picioarele omului din jeţ zăceau cioburile unui urcior spart şi tot acolo se întindea o băltoacă de un roşu aproape negru, ce nu se mai usca.

Călăreţii opriră caii.

— Romanul dumitale a fost citit, vorbi Woland, întorcîndu-se spre maestru, şi singura observaţie ar fi că, din păcate, e neterminat. De aceea, am vrut să ţi-l arăt pe eroul dumitale. De vreo două mii de ani şade pe platoul acesta şi doarme, dar cînd e lună plină, după cum vezi, e chinuit de insomnie. Împreună cu el, se chinuieşte şi paznicul lui credincios, cîinele. Dacă-i adevărat că frica este cel mai grav dintre vicii, cred că dulăul nu păcătuia prin asta. Singurul lucru pe lume de care se temea curajosul cîine era furtuna. Ce să-i faci, cel care iubeşte trebuie să împartă soarta celui pe care îl iubeşte.

— Ce spune ? întrebă Margareta, şi peste chipul ei liniştit, se lăsă vălul compătimirii.

— Spune, îi răspunse Woland, mereu acelaşi lucru. Că nici atunci cînd e lună nu-şi află liniştea şi că are o funcţie tare ingrată. Spune întotdeauna aşa, cînd nu doarme, iar cînd doarme, visează mereu acelaşi vis : un drum argintat de lună ; vrea s-o ia pe acest drum şi să stea de vorbă cu arestatul Ha-Nozri, pentru că, după cum afirmă el, n-a spus totul, pînă la capăt, atunci, demult, în ziua a paisprezecea a lui Nisan, lună de primăvară. Din păcate însă, nu reuşeşte să păşească pe acest drum, şi nimeni nu vine la el. Şi atunci, ce să-i faci, nu-i rămîne decît să vorbească singur ! De altfel, are omul nevoie, măcar cît de cît, de variaţie, şi, ţinîndu-şi discursul despre lună, adaugă, deseori, că cel mai mult pe lume îşi urăşte nemurirea şi faima nemaiauzită. Susţine că şi-ar schimba bucuros soarta cu vagabondul zdrenţuit Levi Matei.

— Nu e oare prea mult, douăsprezece mii de luni pentru o lună cîndva ? întrebă Margareta.

— Se repetă istoria cu Frida ? o întrebă insinuant Woland. Dar, Margareta, nu trebuie să te nelinişteşti. Totul va fi drept, aşa este construită lumea...

— Lăsaţi-l liber ! strigă deodată cu glas pătrunzător Margareta, aşa cum ţipase cîndva, cînd era vrăjitoare, şi strigătul ei făcu să se desprindă, undeva sus, în munţi, o piatră, care prinse a se rostogoli cu un vuiet infernal peste stînci. Margareta însă nu era sigură dacă vuietul din munţi a fost vuietul căderii sau vuietul unui rîs satanic ? Oricum, Woland rîdea, uitîndu-se la Margareta şi spunea :

— Degeaba strigi aici, în munți, el e obișnuit cu prăbușiri de stînci și aceasta nu-l poate tulbura. Nu-i nevoie să intervii pentru el, Margareta ; pentru el a și intervenit persoana cu care ar vrea atît de mult să stea de vorbă. Aici Woland se întoarse din nou spre maestru și-i spuse : Ei bine, acum poți să-ți închei romanul cu o singură frază !

Maestrul, care pînă atunci rămase nemișcat, privindu-l pe procurator, aștepta parcă aceste cuvinte. Așezîndu-și mîinile pîlnie, strigă atît de tare, încît ecoul se rostogoli peste munții golași și pustii :

— Ești liber ! Liber ! El te așteaptă !

Munții preschimbară glasul maestrului în tunet, și tot tunetul acesta îi făcu să se năruie. Blestematele ziduri stîncoase se prăbușiră și rămase doar platoul deșert, cu jețul de piatră în mijloc. Deasupra abisului negru în care se prăvăliseră zidurile, se aprinseră luminile unui oraș necuprins, dominat de idoli scînteietori, ce se înălțau peste grădina care crescuse luxuriantă în multe mii de *luni*. Drept spre grădina aceea, se așternuse drumul argintat de lună, mult așteptat de procurator, și cel dintîi se repezi pe acest drum cîinele cu urechile ascuțite. Omul în mantie albă cu căptușeala sîngerie se ridică din jeț și strigă ceva cu glas hîrîit, frînt. Nu se putea desluși dacă plînge sau rîde, și ce anume strigă. Se văzu numai cum, urmîndu-și paznicul credincios, aleargă și el impetuos pe drumul argintat de lună.

— Trebuie să-l urmez ? întrebă maestrul plin de neliniște, atingînd cu mîna frîul.

— Nu, răspunse Woland, la ce bun să alergi pe urmele a ceva ce s-a sfîrșit ?

— Deci, într-acolo ? întrebă iar maestrul, întorcîndu-se și arătînd înapoi, spre locul unde, în depărtare, se țesuse orașul de curînd părăsit, cu turnurile ca de turtă dulce ale mănăstirilor și cioburi de soare scînteind în geamuri.

— Nici într-acolo, îi răspunse Woland, și glasul lui, îngroșat, se revărsă peste stînci. O, romanticul maestru ! Acela pe care abia așteaptă să-l vadă eroul plămădit de dumneata, eroul căruia, adineauri, i-ai dat drumul să plece, ți-a citit romanul. Spunînd aceasta, Woland se întoarse spre prietena maestrului : Margareta Nikolaevna ! Este imposibil să nu credem că te-ai străduit să închipui pentru maestru cel mai frumos viitor, dar, te asigur, cel pe care vi-l propun eu și pe care mi l-a cerut pentru voi Yeshua — e și mai bun ! Lăsați-i în doi, urmă Woland și, plecîndu-se din șa spre șaua maestrului, schiță un gest în urma procuratorului, care se depărta : să nu-i tulburăm. Și poate, pînă la urmă, or să ajungă ei să se înțeleagă cumva. Rostind aceste cuvinte, Woland își avîntă mîna spre Yerushalayim, și orașul se stinse în zare.

— Iar acolo, la fel, arătă Woland înapoi, ce să faci dumneata în hruba aceea ? Și soarele frînt în geamuri se stinse pe dată. Pentru ce să te întorci ? urmă Woland blînd și convingător. O, maestre, de trei ori romantic, e oare cu putință să nu vrei dumneata să te plimbi ziua cu prietena dumitale sub vișinii înfloriți, iar seara să asculți muzica lui Schubert ? Se poate să nu-ți facă plăcere să scrii cu pană de gîscă, la lumina făcliilor ? Nu vrei

dumneata, asemenea lui Faust, să stai plecat asupra unei retorte, în speranța că vei reuși să plămădești un nou homunculus? Acolo! Acolo! Acolo te și așteaptă o casă și un servitor bătrîn. Lumînările sînt aprinse, dar în curînd se vor stinge, pentru că numaidecît veți întîmpina zorile. Pe drumul acesta, maestre, numai pe acesta! Adio, venit-a ceasul să plec!

— Adio! îi răspunseră într-un strigăt maestrul și Margareta. Atunci, fără să țină seama de nici un drum, Woland cel negru se aruncă într-o surpătură și, în urmă-i, se prăvăli cu zgomot întreaga lui suită.

Pieriră toate — stîncile și platoul, drumul argintat de lună și Yerushalayimul. Nici caii negri nu mai erau. Maestrul și Margareta văzură zorile făgăduite. Se aprinseră îndată după luna din miez de noapte. În strălucirea celor dintîi raze ale dimineții, maestrul și prietena lui străbăteau o punte mică din piatră, năpădită de mușchi. Trecură puntea, pîrîul rămase în urma celor doi amanți credincioși, care pășeau acum pe un drum nisipos.

— Ascultă glasul tăcerii, îl rugă Margareta pe maestru, și nisipul foșnea sub picioarele ei desculțe. Ascultă și desfată-te cu liniștea din jur. Uite, vezi înaintea noastră casa ta, casa ta eternă, care ți-a fost dată drept răsplată. Am și văzut fereastra cu trei canaturi și vița sălbatecă ce se cațără pînă-n acoperiș. Iată casa ta, eterna ta casă. Seara, vei adormi, arborîndu-ți tichia aceea unsuroasă de totdeauna. Vei adormi cu zîmbetul pe buze. Somnul te va reconforta, gîndurile tale vor fi pline de înțelepciune. Și n-ai să mă mai poți alunga. Somnului tău voi sta eu de veghe.

Astfel vorbea Margareta, mergînd cu maestrul spre casa lor, spre casa lor eternă, și maestrului i se părea că vorbele Margaretei curg susurînd, cum curgea și susura pîrîul lăsat în urmă...

EPILOG

Ce s-a mai întîmplat, totuşi, la Moscova după ce Woland a părăsit capitala în sîmbăta aceea, la asfinţitul soarelui, dispărînd de pe colinele Vorobiovî împreună cu suita sa ?

Inutil să mai spunem că întreaga Moscovă a vuit multă vreme de tot feluri de zvonuri, care de care mai ciudate, ce s-au întins cu repeziciune în cele mai îndepărtate şi mai pierdute colţuri de provincie. Ţi-e şi silă să le mai repeţi.

Autorul acestor rînduri pline de adevăr, călătorind cu trenul spre Feodosia, a auzit povestindu-se că la Moscova, două mii de oameni ieşiseră din teatru pur şi simplu în pielea goală şi aşa s-au împrăştiat pe la casele lor cu maşinile de piaţă.

Pretutindeni, la cozile din faţa lăptăriilor, prin tramvaie, magazine şi locuinţele oamenilor, prin bucătării, trenuri de cursă lungă şi locale, în gări şi halte, în staţiunile de odihnă şi pe plajă — se auzea şoptindu-se unul şi acelaşi cuvînt „necuratul".

Persoanele mai culte şi mai cu scaun la cap erau, bineînţeles, străine de aceste şuşoteli despre necuratul care cică vizitase capitala, ba le luau chiar şi în derîdere, încercînd să-i lămurească pe cei alarmaţi. Dar, vorba ceea, faptele rămîn fapte, şi nu poţi să le treci cu vederea, fără să dai explicaţii :

ceva ciudat se petrecuse totuşi la Moscova. „Griboedov" transformat în scrum şi încă multe altele o confirmau în modul cel mai grăitor.

Oamenii culţi adoptară punctul de vedere al organelor de anchetă : era vorba de acţiunile unei bande de hipnotizatori şi ventrilogi, adevăraţi maeştri în arta lor.

Desigur, atît la Moscova cît şi în afara ei s-au luat imediat măsuri energice pentru prinderea bandei, dar, din păcate, acestea nu au dus la nici un rezultat. Cel ce-şi spunea Woland dispăruse cu toţi acoliţii săi ; la Moscova nu s-a mai întors şi, în general, nu a mai apărut şi nu a mai acţionat nicăieri. Ca urmare, s-a presupus în chip firesc că a fugit în străinătate, dar prezenţa lui nu s-a mai semnalat nici peste graniţă.

Dar chiar şi după ce Woland a părăsit Moscova s-au înregistrat victime — oricît de trist ar fi — printre motanii negri. În diferite colţuri ale ţării au fost împuşcate sau exterminate prin felurite metode vreo sută din aceste animale paşnice, folositoare şi credincioase omului. În diferite oraşe, peste o duzină de motani, unii dintre ei destul de mutilaţi, au fost aduşi la secţiile de miliţie. La Armavir, de pildă, un astfel de dobitoc nevinovat a fost predat miliţiei de un cetăţean, care-i legase labele dinainte.

Cetăţeanul îl pîndise pe motan şi pusese mîna pe el tocmai în clipa cînd animalul se pregătea cu un aer hoţesc (aer pentru care pisicile nu sînt vinovate, deoarece nu-l au pentru că ar fi vicioase, ci pentru că se tem ca nu cumva unul mai puternic decît ele — om sau cîine — să le facă vreun rău sau să le supere în vreun fel. Ca să le prinzi nu-i cine ştie

ce, dar vă asigur că nu e nici o cinste pentru cel ce pune la cale o asemenea faptă. Ba dimpotrivă...) după cum spuneam, se pregătea, pesemne, să sară, cu un aer hoţesc, într-un anumit scop în brusturi.

Năpustindu-se asupra motanului şi smulgîndu-şi cravata de la gît ca să lege animalul, cetăţeanul mormăise veninos şi ameninţător :

„Aha ! Care va să zică, acum ai poftit la noi, la Armavir, domnule hipnotizator ? Să ştii că pe noi nu ne sperii ! Nu mai face pe mutul cu mine, că nu-ţi merge ! Ştim noi ce poamă eşti !"

Cetăţeanul dusese bietul animal la miliţie, ţinîndu-l de labele dinainte, pe care i le legase cu cravata verde, şi îmbrîncindu-l, ca acesta să meargă neapărat pe labele dinapoi.

„Ascultă ! striga cetăţeanul, petrecut de fluierăturile puştimii, lasă-te de-astea, nu mai face pe prostul, că nu-ţi mai merge ! Fă bine şi umblă ca toată lumea !"

Drept răspuns, motanul negru îşi dădea ochii peste cap ca un martir ce era. Lipsindu-l natura de darul vorbirii, el nu se putea justifica. Bietul animal şi-a datorat salvarea, în primul rînd miliţiei, iar apoi, stăpînei lui, o văduvă bătrînă şi respectabilă. Cînd motanul a fost dus la secţie, cei de acolo s-au convins că cetăţeanul duhneşte a alcool de la şapte poşte, drept care mărturia lui a fost pusă la îndoială. Între timp, aflînd de la vecini că motanul ei fusese luat pe sus, bătrînica alergase într-un suflet la secţie şi sosise la timp. Dăduse referinţele cele mai favorabile, declarînd că-l cunoaşte de cinci ani, de cînd era pisoi mic, că garantează pentru el ca pentru propria-i persoană, mai dovedind că animalul nu comisese niciodată vreo faptă rea şi nici la Moscova nu se deplasase... Se născuse şi crescuse la Armavir, şi tot acolo învăţase să prindă şi şoareci.

Motanul a fost dezlegat şi înapoiat stăpînei sale, după ce, e drept, băuse din cupa amărăciunilor, aflînd pe pielea lui ce înseamnă clevetirea şi eroarea judiciară.

În afară de motani, şi unii oameni au avut cîte-o mică neplăcere. Au fost arestaţi pentru cîtva timp : la Leningrad — cetăţenii Wolman şi Wolper, la Saratov, Kiev şi Harkov — trei Volodini, la Kazan — un oarecare Voloh, iar la Penza, nu se ştie de ce, chimistul Vetcinkevici, candidat în ştiinţe. E drept, era un brunet cu piele smeadă şi cu o statură de uriaş.

Au păţit-o în diferite colţuri ale ţării şi nouă Korovini, patru Korovkini şi doi Karavaevi.

Un oarecare cetăţean a fost dat jos în gara Belgorod din trenul de Sevastopol şi legat fedeleş. Îi trăsnise prin cap să-şi distreze tovarăşii de călătorie făcînd nişte scamatorii cu cărţi de joc.

Într-un restaurant din Iaroslavl a apărut tocmai la ora prînzului un individ cu un primus, pe care abia-l luase de la reparat. Cînd l-au văzut, doi portari şi-au părăsit posturile de la garderobă, luînd-o la sănătoasa, urmăriţi de toţi clienţii din restaurant şi de întregul personal. Iar din casierie au dispărut, cu totul inexplicabil, toate încasările din ziua aceea.

S-au mai întîmplat multe, atît de multe, că nici nu le mai poţi ţine minte.

Trebuie să atragem atenţia în mod special asupra preciziei cercetărilor. S-a făcut totul nu numai pentru prinderea criminalilor, ci şi pentru clarificarea faptelor lor. Totul a fost explicat — explicaţii, care, trebuie să recunoaştem, au fost înţelepte şi de nezdruncinat.

Cercetările efectuate de organele de anchetă şi de psihiatri cu experienţă au stabilit că membrii bandei criminale sau, poate, numai unul din ei (bănuiala cădea îndeosebi pe Koroviev), erau hipnotizatori dotaţi cu o forţă nemaivăzută şi care puteau să se arate acolo unde nu se aflau în realitate. Afară de asta, ei le insuflau celor care aveau de-a face cu dînşii, că unele obiecte sau oameni se află acolo unde nu erau în realitate, şi invers, îndepărtau din cîmpul vizual acele obiecte sau oameni, care se găseau de fapt acolo.

În lumina unor astfel de lămuriri, totul era absolut limpede, pînă şi invulnerabilitatea inexplicabilă (fapt care i-a frămîntat mai mult decît orice pe cetăţeni) a motanului, în care se trăsese în apartamentul 50, cînd se încercase arestarea lui.

Natural, sus, pe lustră, nu existase nici un motan, nu avea nimeni în cine să tragă, se trăsese în gol, în timp ce Koroviev, care-i făcuse să creadă că motanul face scandal, urcat sus, pe lustră, putea să stea nestingherit în spatele celor ce trăgeau, strîmbîndu-se şi desfătîndu-se cu darul lui uriaş, dar folosit, în mod criminal, de hipnotizator. Şi fără îndoială că tot el dăduse foc apartamentului, turnînd benzină pretutindeni.

Stepan Lihodeev nu plecase, bineînţeles, la Ialta cu avionul (o figură ca asta, nici chiar Koroviev nu ar fi fost în stare să înfăptuiască) şi nu trimisese de acolo nici o telegramă. După ce leşinase în apartamentul văduvei bijutierului, speriat de scamatoria lui Koroviev, care i-l arătase pe motan cu o ciupercă marinată înfiptă în furculiţă, zăcuse acolo pînă cînd Koroviev, bătîndu-şi joc de el, îl trimisese la un aeroport din Moscova, cu o pălărie de pîslă pe cap, făcîndu-i să creadă în prealabil pe reprezentanţii miliţiei judiciare care-i ieşiseră în întîmpinare, că Stepan va coborî dintr-un avion de Sevastopol. Ce-i drept, cei de la miliţia judiciară din Ialta susţineau că-l primiseră pe Stepan — care era desculţ — şi că trimiseseră la Moscova telegrame privitoare la cazul lui, dar cum nu se descoperise în dosare nici o copie a lor, s-a tras concluzia tristă, dar de nezdruncinat, că banda de hipnotizatori posedă darul de a hipnotiza la distanţe enorme şi, unde mai pui, nu numai persoane izolate, ci chiar şi în grup.

Astfel, criminalii puteau să scoată din minţi pînă şi oameni dotaţi cu cea mai sănătoasă şi rezistentă structură psihică. Aşa că, ce să mai vorbim de fleacuri ca, de pildă, de pachetul de cărţi care apare în buzunarul unui spectator din stal sau de nişte rochii dispărute, sau de o beretă care miaună, şi de alte minuni de felul ăsta ! Asemenea figuri poate să facă orice hipnotizator profesionist de talie medie, pe orice scenă, printre care şi figura nu prea complicată cu smulgerea capului comperului. Pe de altă parte, şi motanul care vorbeşte e o adevărată aiureală. Ca să le impui oamenilor un motan ca ăsta,

este suficient să posezi principiile de bază ale ventrilogiei, şi e puţin probabil ca cineva să se îndoiască de faptul că măiestria lui Koroviev nu mergea cu mult mai departe de aceste principii.

Da, nu de cărţi de joc e vorba, nici de scrisorile false din servieta lui Nikanor Ivanovici. Astea-s fleacuri ! El, Koroviev, îl îmbrîncise pe Berlioz sub roţile tramvaiului. El îl scosese din minţi pe sărmanul poet Ivan Bezdomnîi şi tot el îl făcuse să aibă visul chinuitor cu anticul Yerushalayim şi Muntele Golgota cel ars de soare şi arid şi cu trei oameni răstigniţi. El şi cu banda lui o făcuseră pe Margareta Nikolaevna şi pe Nataşa, femeia ei de serviciu, să dispară din Moscova. Fiindcă veni vorba : anchetatorii au dat o atenţie deosebită acestei chestiuni. Trebuia lămurit faptul dacă cele două femei fuseseră răpite de banda de ucigaşi incediatori, sau fugiseră de bunăvoie cu gaşca aceea criminală ? Întemeindu-se pe mărturiile prosteşti ale lui Nikolai Ivanovici şi luînd în consideraţie biletul straniu, dement, lăsat de Margareta Nikolaevna soţului ei, bilet în care îi scria că pleacă să se facă vrăjitoare, luînd în consideraţie şi faptul că Nataşa dispăruse, fără să ia nici un fel de îmbrăcăminte, organele de anchetă au ajuns la concluzia că atît stăpîna, cît şi femeia de serviciu fuseseră hipnotizate, ca mulţi alţii, şi răpite de bandă, în această stare. S-a născut ideea, fără-ndoială cu totul justificată, că pe bandiţi îi atrăsese frumuseţea celor două femei.

Un punct însă a rămas cu totul confuz pentru anchetatori : ce anume îndemnase banda să-l răpească din clinica de psihiatrie pe bolnavul mintal care-şi spunea maestru ? Asta nu s-a putut stabili, după cum nu s-a putut stabili nici numele bolnavului răpit. Aşa că acesta a dispărut pentru totdeauna, cu porecla impersonală de : Numărul o sută optsprezece din corpul I.

Aşadar, aproape totul fusese lămurit, şi ancheta luase sfîrşit cum iau sfîrşit toate anchetele.

Au trecut cîţiva ani, şi oamenii au început să uite de Woland, Koroviev şi de ceilalţi. În viaţa celor ce au avut de suferit de pe urma lui Woland şi a acoliţilor săi, s-au petrecut multe schimbări, dar oricît de mici şi de neînsemnate au fost ele, trebuie totuşi semnalate.

De pildă, Georges Bengalski, după ce a petrecut trei luni de zile în clinică, s-a făcut bine şi a plecat acasă, dar a fost nevoit să-şi părăsească slujba de la Teatrul de varietăţi, şi asta în plin sezon, cînd publicul spectator năvălea la bilete, deoarece amintirea magiei negre şi a dezvăluirilor ei s-a dovedit greu de uitat. Bengalski a părăsit „Varietăţile“, pentru că îşi dădea seama că ar fi prea chinuitor pentru el să apară — în fiece seară — în faţa a două mii de oameni, să fie inevitabil recunoscut şi să rişte, desigur, să i se pună multe întrebări batjocoritoare ca : „Ei, cum e mai bine, cu cap sau fără ?“

Pe deasupra, comperul îşi pierduse mult din veselia lui înnăscută, atît de necesară profesiunii sale. După cele suferite, rămăsese cu o obişnuinţă neplăcută, apăsătoare : în fiecare primăvară, cînd era lună plină, îl cuprindea o stare de nelinişte, îşi ducea deodată mîinile la gît, se uita speriat în jur şi izbucnea în plîns. Crizele treceau : totuşi, fiindcă se repetau, nu-şi putea relua vechea ocupaţie, şi s-a retras din teatru, trăind din modestele sale eco-

nomii, care, după un calcul strîns, trebuiau să ajungă pentru vreo cincisprezece ani.

A plecat şi nu s-a mai întîlnit niciodată cu Varionuha, care devenise popular, cîştigînd dragostea tuturor, datorită extraordinarei sale amabilităţi, rară chiar şi printre administratorii de teatre. Vînătorii de bilete de favoare nu-i ziceau altfel decît „Binefăcătorul". Oricine ar fi telefonat la „Varietăţi" la orice oră, totdeauna se auzea în receptor un glas blînd, deşi trist : „Vă ascult", iar la rugămintea de a fi chemat la telefon Varionuha, acelaşi glas se grăbea să răspundă : „Sînt la dispoziţia dumneavoastră !" În schimb, cîte nu pătimea Ivan Savelievici de pe urma politeţei sale !

Stepan Lihodeev nu mai are privilegiul să vorbească la telefon de la teatru. De îndată ce a părăsit clinica, unde stătuse internat opt zile, a fost mutat la Rostov şi numit responsabil la un mare magazin alimentar. Umblă zvonul că nu mai bea de loc porto, ci numai votcă dreasă cu muguri de coacăză, din care cauză s-a înzdrăvenit în mare măsură. Se zice că a devenit tăcut şi se fereşte de femei.

Îndepărtarea lui Stepan Bogdanovici de la teatru nu-i adusese lui Rimski bucuria pe care o visase cu nesaţ cîţiva ani la rînd. După internarea sa în clinică şi tratamentul urmat la Kislovodsk — un moşneag acum, cu capul tremurînd — directorul financiar şi-a înaintat demisia de la „Varietăţi". Interesant de semnalat mai e şi faptul că cererea o adusese la teatru consoarta lui Rimski. Grigori Danilovici nu a avut puterea să intre nici măcar ziua în clădirea în care văzuse geamul crăpat, scăldat de

razele lunii, şi o mînă lungă întinzîndu-se spre încuietoarea din partea de jos a ferestrei.

Dîndu-şi demisia de la „Varietăţi", Rimski s-a angajat la Teatrul de păpuşi, în Zamoskvorecie. În acest teatru nu i-a mai fost dat să aibă de-a face în probleme de acustică cu prearespectabilul Arkadi Apollonovici Sempleiarov, care fusese mutat în doi timpi şi trei mişcări la Breansk şi numit responsabilul centrului de colectat ciuperci. Acum, moscoviţii mănîncă bureţi săraţi şi mînătărci marinate, le ridică în slava cerului şi se bucură grozav de această mutare. Astăzi, cînd lucrurile sînt de domeniul trecutului, putem spune că, ce-i drept, cam şchiopătau treburile cu acustica lui Arkadi Apollonovici, şi că oricît se străduise el s-o mai îmbunătăţească, nu făcuse nici o scofală.

Aloizi Mogarîci mai e şi azi la „Varietăţi", în postul la care a renunţat Rimski, adică în postul de director financiar.

Dezmeticindu-se cam la douăzeci şi patru de ore după vizita făcută lui Woland, în tren, undeva, lîngă Veatka, Aloizi s-a convins că, plecînd, nu se ştie de ce, cu mintea zdruncinată, din Moscova, uitase să-şi pună pantalonii, dar furase, în schimb, tot nu se ştie de ce, de la maistrul-constructor cartea de imobil de care nu avea nevoie. În schimbul unei sume colosale dată însoţitorului de vagon, Aloizi cumpără de la el o pereche de pantaloni vechi şi soioşi, şi de la Veatka a luat drumul întoarcerii. Dar, din păcate, nu a mai găsit căsuţa pe care o căuta. Calabalîcul îi arsese împreună cu casa. Aloizi însă era un om grozav de întreprinzător. Peste două săptămîni, locuia într-o cameră splen-

didă din strada Briusov, iar cîteva luni mai tîrziu, era instalat în cabinetul lui Rimski. Şi aşa cum altădată Rimski suferise din pricina lui Stepan, acum se chinuia Varionuha din pricina lui Aloizi. Ivan Savelievici nu mai visează decît un singur lucru : ca acest Aloizi să dispară de la „Varietăţi", să nu-l mai vadă-n ochi, pentru că, după cum şopteşte uneori administratorul, cînd se află într-o societate mai intimă : „O lepră ca Aloizi n-am mai văzut în viaţa mea — din partea lui Aloizi te poţi aştepta la orice".

De altfel, n-ar fi exclus ca administratorul să fie subiectiv. Nu s-a auzit ca Aloizi să fi făcut vreo faptă murdară. După cum nu s-au semnalat nici un fel de alte fapte, dacă nu punem la socoteală, desigur, numirea altcuiva în postul bufetierului Sokov. Andrei Fokici a murit de cancer la ficat în clinica I a Universităţii de stat din Moscova, la vreo zece luni după apariţia lui Woland în capitală...

Da, au trecut cîţiva ani, peste evenimentele descrise în această carte s-a aşternut un văl, s-au şters din amintire. Dar nu pentru toţi, da, da, nu pentru toţi.

În fiecare an, primăvara, pe lună plină, cînd se lasă seara, sub teii de lîngă Patriarşie prudî, apare un bărbat de treizeci — treizeci şi ceva de ani. Un om îmbrăcat modest, cam roşcat, cu ochi verzi. Este profesorul Ivan Nikolaevici Ponîrev, colaborator ştiinţific la Institutul de istorie şi filozofie.

Ajungînd în dreptul teilor, se aşază totdeauna pe aceeaşi bancă, aceea pe care a stat în seara cînd Berlioz, de mult uitat de toţi, a văzut pentru ultima oară în viaţa sa discul lunei destrămîndu-se bucăţi-bucăţi. Acum este întreagă, albă la începutul serii, apoi aurie, cu un căluţ-dracon întunecat pe ea şi pluteşte deasupra capului fostului poet Ivan Nikolaevici Bezdomnîi, stînd totodată pe loc în înaltul cerului.

Ivan Nikolaevici ştie totul şi înţelege totul. Ştie că în tinereţe a fost victima unor hipnotizatori criminali, că s-a tratat şi s-a vindecat. Dar mai ştie că există ceva mai tare decît el. Mai tare decît el e această lună plină, de primăvară. De îndată ce se apropie timpul ca astrul nopţii să înceapă să crească şi să se poleiască cu aur, astrul care a plutit cîndva deasupra celor două sfeşnice cu cinci braţe, Ivan Nikolaevici se nelinişteşte, devine nervos, pierde pofta de mîncare, somnul, şi aşteaptă ca luna să se împlinească. Şi cînd e lună plină, nimic nu-l mai poate reţine pe Ivan Nikolaevici în odaie. Pe seară, iese din casă şi se îndreaptă spre Patriarşie prudî.

Acolo, stă pe o bancă şi vorbeşte singur, fără sfială, fumează, îşi mijeşte ochii, privind ba luna, ba portiţa turnantă pe care n-a uitat-o.

Ivan Nikolaevici stă acolo un ceas-două, apoi o ia din loc şi, totdeauna pe acelaşi drum, prin Spiridonovka, se îndreaptă spre stradelele de pe Arbat cu ochii goi, fără să vadă pe nimeni.

Trece pe lîngă găzărie, coteşte spre locul unde se află un felinar vechi şi strîmb şi se fuişează spre grilajul în dosul căruia se vede o grădină bogată, care nu şi-a îmbrăcat încă straiele verzi ; iar în grădină se înalţă o clădire în stil gotic, luminată de

lună în partea unde se reliefează fereastra cu trei canaturi, şi cufundată în întuneric de cealaltă parte.

Profesorul nu ştie ce-l atrage spre grilaj şi cine locuieşte în casa aceea, dar e convins că nu merită să lupte cu el însuşi pe lună plină. În fară de asta, ştie că în grădină, după grilaj, va vedea negreşit acelaşi lucru.

Va vedea stînd pe bancă un om serios, în vîrstă, cu bărbuţă şi pince-nez, cu trăsături cam de purcel. De fiecare dată, îl găseşte pe locatarul vilei în aceeaşi poză visătoare, cu ochii la lună. Ivan Nikolaevici ştie că, după ce va fi admirat pe săturate luna, cel de pe bancă îşi va întoarce ochii negreşit şi-i va aţinti pe fereastra aceea, parcă aşteptînd să se deschidă larg, şi pe prichici să apară ceva neobişnuit.

Ivan Nikolaevici ştie tot ce urmează. Trebuie să se ascundă cît mai bine după grilaj, pentru că omul va începe numaidecît să-şi întoarne capul, căutînd ceva în văzduh cu ochii rătăciţi şi zîmbind extatic, după care îşi va lovi palmele una de alta, melancolic şi duios, mormăind destul de tare :

— Venera ! O, Venera ! Ah, ce prost sînt !...

— O ! Zei ! şopteşte Ivan Nikolaevici, pitindu-se după grilaj, fără să-şi ia ochii înväpăiaţi de la necunoscutul enigmatic. Iată încă o victimă a lunei... Da, încă o victimă, ca şi mine...

Celălalt va urma să vorbească de unul singur :

— O, prostul de mine ! De ce, de ce n-am plecat cu ea ? De ce m-am speriat, tont bătrîn ce sînt ! Of ! Acum rabdă, cretin hodorog !

Asta va continua pînă cînd în partea întunecoasă a casei se va deschide o fereastră, va apărea

o pată albicioasă şi va răsuna un glas neplăcut de femeie :

— Nikolai Ivanovici, unde eşti ? Ce idee pe dumneata ? ! Vrei să te îmbolnăveşti de malarie ? Vino să-ţi bei ceaiul !

Omul de pe bancă se va dezmetici, ca totdeauna, şi va răspunde cu glas prefăcut :

— Am vrut să iau aer, aer, draga mea ! Aerul e minunat !

Şi, ridicîndu-se de pe bancă, pe furiş, va ameninţa cu pumnul spre fereastra de la parter, pornind agale spre casă.

— Minte, minte ! O, zei, cum minte ăsta ! bombăne Ivan Nikolaevici, îndepărtîndu-se de grilaj. Ceea ce-l atrage în grădină nu e de loc aerul ; el vede ceva în noaptea cu lună plină, în grădină şi în înaltul cerului ! Ah, ce n-aş da, să-i pătrund taina, să aflu cine e Venera asta pe care a pierdut-o şi o caută acum în zadar, încercînd s-o prindă-n văzduh...

Profesorul se întoarce acasă bolnav de-a binelea. Nevastă-sa se preface că nu observă starea lui şi-l roagă să se ducă la culcare cît mai repede. Ea însă nu se culcă, ci şade cu o carte la lumina lămpii, privindu-l cu amărăciune cum doarme. Ea ştie că Ivan Nikolaevici se va trezi în zori, ţipînd chinuit, va plînge şi se va frămînta. De aceea, pe masă, lîngă lampă, are pregătită din timp o seringă în alcool şi o fiolă cu un lichid de culoarea ceaiului tare.

Biata femeie, care îngrijeşte neobosită de acest om grav bolnav, abia acum e liberă şi poate şi ca să se culce liniştită. După injecţie, Ivan Nikolaevici

va dormi pînă dimineaţa cu o expresie de fericire pe chip, purtat de visuri înălţătoare şi duioase, necunoscute de ea. În nopţile cu lună plină însă, pe savant îl trezeşte totdeauna acelaşi lucru. Vede un călău himeric, fără nas, care, săltîndu-se cu un ţipăt surd, îşi înfige lancea drept în inima lui Hestas cel legat de stîlp şi cu minţile pierdute. Călăul nu este atît de înspăimîntător, pe cît e de nefirească lumina din vis, venind dintr-un nor care, clocotind, se năpusteşte asupra pămîntului, cum se întîmplă numai în timpul unui cataclism.

După injecţie, toate se schimbă pentru cel adormit. De la patul său, luna aşterne spre fereastră o cărare luminoasă, largă, şi pe această cărare urcă un om în mantie albă cu căptuşeală sîngerie. Urcă spre lună. Lîngă el păşeşte un tînăr îmbrăcat cu un hiton rupt şi cu obrazul mutilat. Vorbesc între ei cu înflăcărare, discută, vor să ajungă la o înţelegere.

— O, zei, o, zei ! spune cel cu mantia, întorcîndu-şi chipul semeţ spre însoţitorul său. Ce supliciu banal ! Dar, spune-mi, te rog — şi aici, chipul său semeţ capătă o expresie rugătoare — aşa e că nu s-a petrecut în realitate ? Spune, te implor, aşa e ?

— Nu s-a petrecut în realitate, răspunde vocea răguşită a celuilalt, ţi s-a năzărit numai.

— Poţi să juri ? îl roagă, linguşitor, omul cu mantia.

— Jur ! răspunde tînărul, zîmbind.

— Nu mai vreau nimic ! strigă cu glasul frînt omul cu mantie şi urcă tot mai sus spre lună, trăgîndu-l după el pe celălalt. În urma lor păşeşte calm şi maiestuos un cîine gigantic cu urechi ascuţite.

Atunci, raza lunii se învăpăiază, şi din ea curge un rîu de argint, care se revarsă peste tot. Luna e stăpînă, luna joacă, dansează, se zbenguie. Atunci, din şuvoiul de lumină se desprinde o femeie de o frumuseţe răpitoare, care se apropie de Ivan însoţită de un bărbat cu barbă lungă şi priviri speriate. Frumoasa îl ţine de mînă. Ivan Nikolaevici îl recunoaşte numaidecît. E oaspetele nocturn. Numărul o sută optsprezece. Prin somn, Ivan Nikolaevici îşi întinde braţele spre el şi-l întreabă pătimaş :

— Va să zică, acesta a fost sfîrşitul ?

— Acesta, discipolul meu, îi răspunde Numărul o sută optsprezece, iar femeia vine lîngă Ivan şi-i spune :

— Acesta, desigur. Totul s-a sfîrşit şi toate au un sfîrşit... O să te sărut pe frunte, şi totul o să fie bine pentru dumneata...

Vorbind, se apleacă şi-l sărută pe frunte, iar Ivan se întinde spre ea, privind-o în ochi, dar femeia se trage înapoi şi se îndepărtează împreună cu tovarăşul ei de drum, spre lună...

Atunci luna se dezlănţuie cu înverşunare, aruncînd şuvoaie de lumină asupra lui Ivan, stropii ei se preling pretutindeni, odaia e inundată de lumină, razele lunei se leagănă, se ridică mai sus, potopesc patul. Şi Ivan Nikolaevici doarme mai departe, cu o expresie fericită pe chip.

Dimineaţa se trezeşte tăcut, dar deplin liniştit şi sănătos. Memoria lui chinuită se potoleşte şi, pînă la următoarea lună plină, pe profesor nu-l mai tulbură nici călăul fără nas al lui Hestas, nici al cincilea procurator al Iudeii, cumplitul călăreţ Pilat din Pont.

ROMANELE LUI MIHAIL BULGAKOV

„Platz! Junker Voland kommt. Platz! süsser Pöbel, Platz!"

Cunoscut în timpul vieţii mai cu seamă ca autor al unei piese de succes, Bulgakov ni se dezvăluie, un sfert de veac după moarte, mare romancier. Materia şi elemente ale construcţiei romanelor sale se încheagă de pe urma cîştigurilor izbutite în foarte variate domenii: dramă, comedie, nuvelă, schiţă, reportaj, foileton, biografie romanţată şi chiar libret de operă.

Mai mult decît oricare alta, opera lui coboară din faldurile largi ale creaţiei gogoliene. Pînă şi în farsă, de care Bulgakov este adeseori atras, infrastructurile rămîn tot dramatice, cu finalităţi ce se vor, ca la ilustrul ascendent, etice. Maestrul, personaj cu o vădită tentă autobiografică, ilustrează cuvintele lui Gogol: *Nu m-am născut ca să fac epocă în literatură... Menirea mea e sufletul omenesc.*

Epigraful pe care Maxudov — altă ipostază a autorului în ordinea ficţiunii — doreşte să îl dea însemnărilor sale ce constituie neterminatul *Roman teatral*, poate să fie folosit drept cheie pentru a dezvălui sensul construcţiei personajului bulgakovian: *Fiecăruia după faptele sale.* Nu mult diferită *(Fiecăruia îi va fi dat după credinţa sa)*, ideea revine în paginile capodoperei sale, *Maestrul şi Margareta*, într-un dialog fantezist şi grotesc dus de Satana cu o hîrcă. Pentru reuşita acestei morale simple ce se vrea eficientă, morală pe care însuşi Bulgakov o numeşte ironic *pretenţioasă şi neplăcută*, este înscenat un conflict între două principii fun-

damentale, în aparență deosebite. De o parte haosul, *hăul negru și înghețat*, de cealaltă parte aparența de ordine, în fapt o pietrificare.

Cele două arhetipuri sînt, însă, în mare măsură analoge. Primul e amorful ininteligibil în care privirea nu poate să se orienteze. Al doilea, un așezămînt rigid cu elemente solidare numai datorită convențiilor primite fără luciditate. În sine, nici haosul, nici ordinea înghețată nu sînt valori. Absența armoniei poate să le identifice și în cîmp estetic. Pe amîndouă le însumează labirintul, haosul ordonat. Ele diferă doar ca dinamică. Haosul e mobil, reprezintă violența, tendințele distructive. Anomalie care, în anumite conjuncturi, normalizează, pentru că oferă libertatea privirii, invadează ordinea mistificatoare și, prin agresiune, deschide drum înțelegerilor.

Aceste puncte de reper polarizează cîteva motive, a căror opoziție se substituie tramei: viforul, negura, îngrămădirile maselor, războiul, spațiul nemărginit, mucegaiul proliferant, boala, moartea, *îngerul adîncului care pe evreiește se cheamă Abadon*, apocalipsul, infernul în expansiune; spațiul închis, birocrația, temnița, izolarea, masca, confortul meschin, *viața despre care stătea scris în cărțile cu miros de ciocolată*, paradisul steril. Prin dramatizarea lor sînt făurite două mituri care, suprapuse, tind să se anihileze reciproc. Procedeul utilizat în mod curent este paralelismul, formă obișnuită a principiului identității.

Bulgakov refuză, așadar, ispita manicheismului, ce mutilează prin schematizare. Drept loc dorit al existenței alege starea izvorîtă din ciocnirea extremelor, un purgatoriu de-a lungul căruia fiecare capătă ce i se cuvine. Destinul individual îi pare de multe ori fatalitate. *Orice om își are steaua lui, și nu în zadar astrologii de la curtea regilor alcătuiau în Evul Mediu horoscoape și se apucau să prezică viitorul.*

O, cît erau ei de înțelepți! exclamă pe neașteptate naratorul *Gărzii albe*, de obicei bine disimulat. Încrîncenarea forțelor opuse smulge măștile imposturii și dezvăluie esențele. Numai în acest chip *tot ce se întîmplă în viață așa trebuie să fie și e totdeauna spre bine*. Astfel se încearcă o disperată restabilire a armoniei, a valorilor umane. Distanțarea de cele două forțe în conflict e realizată prin ironie și paradox, care devin, în felurite ipostaze, legile de organizare ale romanului bulgakovian, atît în planul relatării, cît și în cel al relatatului.

Materia *Gărzii albe*, primul său roman, îl preocupă pe Bulgakov încă dintr-o foarte timpurie încercare de teatru, *Frații Turbin*, piesă pe care o scrie curînd după ce renunță la profesarea medicinei. Schelăria de teatru se păstrează în multe din episoadele ce urmăresc istoria Turbinilor. Dar acest poem al derutei, al negurii sufletești, al vremurilor de restriște, care stă de la primele pagini sub semnul apocalipsei, devine ceea ce este numai prin cotropirea atmosferei domestice, confortabile și împietrite în afara timpului, a caselor, cum e cea a familiei Turbin, de către bezna adîncă, prin care se zbat vifornița și troienele de zăpadă. Ca și la alți scriitori din Rusia anilor douăzeci, ca în *Anul gol*, de pildă, cartea de seamă a lui Boris Pilniak, vifornița devine element motor al întregului. Or, această construcție cu caracter apropiat de epopee, se pretează greu meșteșugului dramatic pe care îl cunoaște la acea vreme Bulgakov. De aceea revenirea ulterioară la teatru, în *Zilele Turbinilor*, cu tot succesul deosebit de care s-a bucurat, nu poate să aibă amploarea și semnificația artistică a romanului.

Ceea ce izbutește Bulgakov este, am spune, un antispectacol. În sens tradițional, spectacolul e o ceremonie; presupune o structură ierarhizată de solidarități între funcții și posibilitatea lor de a controla spațiul desfășurării. Fiecare element este necesar pentru existența celorlalte, semnificativ

în sine şi prin celelalte, imposibil de comutat fără modificarea esenţială a spectacolului. Antispectacolul e determinat de cîteva distrucţii fundamentale. Spaţiul şi timpul se dizolvă, nu mai pot să fie controlate. Solidaritatea dintre personaje se rupe o dată cu dispariţia caracterului individual. Acţiunea este înlocuită de incoerenţă, iar ceremonialul se păstrează numai în scopuri parodice. Prin toate, Bulgakov întrezăreşte timid antiteatrul în roman.

Prezenţă vie, activă, ca Moscova ori Yerushalayimul în *Maestrul şi Margareta*, Oraşul anonim dominat de sumbra colină a lui Vladimir, Kievul convertit în ficţiune, stă sub conjunctura funestă a Luceafărului de seară şi a lui Marte. Familia Turbinilor e replica în miniatură a Oraşului. În odăile lor prăfuite totul e înlănţuit de trecut; confortul demodat îi ilustrează permanenţa. Storuri groase, gălbui, care acoperă cu totul ferestrele, încearcă să izoleze acest colţ şi să păstreze neschimbate mobilele tapiţate cu catifea ştearsă, vişinie, covoarele pestriţe ori de culoarea zmeurei, unul cu chipul ţarului Alexei Mihailovici purtîndu-şi pe braţ şoimul de vînătoare, altul cu Ludovic al XIV-lea trîntit pe malul unui lac de mătase dintr-o grădină a raiului, dulapurile pline de cărţi mirosind tainic a ciocolată veche, soba olandeză smălţuită, dar mai cu seamă ornicul de bronz care, la răstimpuri, cîntă o gavotă, şi pendula neagră din peretele sufrageriei, ce bate orele ca şi în urmă cu treizeci de ani, fără să mai semnifice scurgerea timpului. De aici, sora Turbinilor, Elena, priveşte lumea cum o privise Liza din *Dama de pică*. Însă, treptat, haosul se strecoară în acest loc ferit şi desuet, mai întîi prin mîzgăleli şi versuri făcute pe smalţul sobei olandeze, ce aduc ecouri ale evenimentelor.

Aşa cum la Turbini se adăpostesc, atinşi de răsuflarea gerului, ofiţeri în derută, în oraş se refugiază, dînd bir cu fugiţii din zările vineţii şi misterioase, bancheri, măsluitori, oameni de afaceri, industriaşi, oameni politici, negustori, ziarişti venali şi laşi, cocote, *prinţi şi vagabonzi*, pederaşti, o imensă faună măturată de viscol.

Războiul civil se năspusteşte cu înfăţişare de apocalips, iar istoria se transferă în zone de mit. *Al treilea înger şi-a vărsat potirul în rîuri şi în izvoarele apelor. Şi apele s-au făcut sînge.* Din celula cu numărul 666 a închisorii Oraşului este eliberat un deţinut care încă mai poartă un nume din cele mai simple şi mai neînsemnate: Semion Vasilievici Petliura. Numărul celulei nu e întîmplător. Se împlineşte, astfel, scrisa Apocalipsei: *Cine are pricepere să socotească numărul fiarei. Căci este un număr de om. Şi numărul ei este şase sute şase zeci şi şase.* (Apocalipsa 13, 18). Ca mai tîrziu belzebutul Woland la Moscova, în *Maestrul şi Margareta*, aventurierul Petliura pare o nălucă iscată prin ceaţa acelor ani spăimoşi.

Pietrificarea pare hotărîtă să se împotrivească, dar Marele hatman al Ucrainei nu opune armatei petliuriste decît un spectacol de operetă. Sub privirile oarbe ale ţarilor rămaşi pete verzui şi fantomatice pe pereţi, se încearcă transformarea mulţimii pestriţe a cadeţilor într-o formaţie de paradă. Pentru ofiţeri rînduială înseamnă ţarul şi fastul de suprafaţă al Rusiei autocrate, dar măritul ţar nu mai e decît legendă, pretext pentru fantezii debitate, la beţie lăcrămoasă, în vreme ce din unduirea negurei, armata lui Petliura prinde fiinţă ca un coşmar.

Deruta izbeşte însăşi armata germană; simbolul ordinii înveşmîntate în oţel rugineşte treptat. O dată cu nemţii care se retrag pleacă înspăimîntaţi ofiţerii superiori, statele majore se destramă. Rămas de unul singur, colonelul Nai-Turs, personaj învăluit într-o lumină simbolică, încearcă zadarnic să înfrunte bandele care cotropesc Oraşul. Sacrificiul în favoarea individualismului semnifică eşuarea individualismului. Frumu-

setea colonelului de husari constă într-o eroică negare de sine. Rămasă fără apărare, casa Turbinilor, locul spectacolului, e roasă de timp ca de un mucegai. *Aveau să se prăbușească pereții, să zboare stîrnit șoimul de pe mănușa cea albă, să se stingă lumina lămpii de bronz, iar Fata căpitanului să fie pusă pe foc.*

Din momentul ciocnirii, construcția cărții devine un vîrtej greu de urmărit. Episoadele se înlănțuie parcă la întîmplare, firul epic devine tot mai firav, dar, concomitent, spațiul se lărgește o dată cu semnificațiile. Ceea ce se pierde în continuitate e cîștigat în adîncime. Teatrul își deschide, neputincios, pereții ca să facă loc tumultului. Conflictul nu mai aparține acțiunii, ci planurilor mari care se opun cu violență. Dacă Bulgakov este adesea tentat să-și asculte personajele vorbind în grupuri mai mici sau mai mari și, astfel, să regizeze veritabile scenarii radiofonice, măiestria lui atinge desăvîrșirea în scene de masă, parcă filmate pe ecran panoramic. Subliniind senzația de cascadă pe care o dă parada haidamacilor petliuriști, unghiul se schimbă abia o clipă în parcul pustiu, unde zace un ostaș ucis : insert de mare efect plastic și auditiv. În catedrala Sfînta Sofia, mulțimea e o bulboană în clocot. Slujba de slavă pierde caracterul divin. Întreaga biserică e o bolgie infernală. Liturghia, căreia însuși diavolul îi schelălăie clopotele, devine un sabat de strigăte, un puhoi de mișcări învălmășite, în vreme ce, pe trepte, abia se aude disperatul cîntec al cobzarilor despre Judecata de apoi.

Ultima redută, conștiința, este și ea asaltată. Mîzga cenușie și vîscoasă a negurii începe să colcăie prin mințile oamenilor. Chiar personajele bine individualizate își pierd în mulțime trăsăturile distinctive și devin voci anonime, inautentice, nemarcate, interschimbabile. Abia într-un tîrziu, unii

încep să priceapă că din ciocnirea petliuriștilor cu trupele ofițerești poate să se ivească o a treia forță, a bolșevicilor, care să aducă după sine adevăr și dreptate.

Haosul triumfă pe deplin numai în moarte și, ajuns la expresia supremă, se identifică cu ordinea împietrită. Plin de sute de cadavre, subsolul facultății de medicină, unde Nikolka, cel mai mic dintre Turbini, caută trupul colonelului de husari, e replica macabră a viermuielii din catedrală. Creionat cu zgîrcenie și pudoare, momentul nu e lipsit de un tragism dantesc. Suprapunerea celor două tablouri prefigurează destinul aventurii petliuriste.

Petliura nu apare în mod efectiv nici un moment ; e doar o spaimă cu nume de om, un viscol smintit care piere cum se întrupase, fabulos, ca un miraj, o dată cu numele ce i se destramă în negură : *Petliura, Peturra, urra...*

Romanul rămîne deschis prin visele ultimilor pagini. (Alternanța cu planul oniric e una din constantele structurilor bulgakoviene.) Apocalipsul devine un purgatoriu, iar visul micuțului Petka Șceglov conferă transcendență întregului.

Dacă *Garda Albă*, epopee a viforniței, poematizează dezechilibrul social, *Romanul teatral* este burlesca și totodată amara confesiune a eșecului într-o farsă a măștilor. Maxudov, naratorul, face parte din marea familie de nesatisfăcuți a căror viață este o potecă sinuoasă către adevărata vocație. Pentru acești nomazi, fiecare pas cere smulgerea măștii purtate, o necontenită rupere de obișnuințe, un veșnic inconfort. Încă în *Garda albă* întîlnisem, sub diferite ipostaze, ideea personajului. Nikolka, un Maxudov adolescent, prevestește acest drum fără odihnă. Învățătorul Kozîr-Leșko, variantă primitivă a tipului, descoperă abia la patruzeci și cinci de ani că adevărata lui vocație e războiul. Naratorul *Gărzii albe* comentează : *De fapt, așa se întîmplă de cele mai multe ori în viața noastră, a tuturor. Timp de vreo douăzeci de*

ani, omul duce o anumită activitate, predă, spre exemplu, dreptul roman, iar în anul al douăzeci și unulea își dă seama deodată că n-are pentru dreptul roman nici o înclinație, că nu-i place și nici măcar nu-l înțelege ca lumea, că, de fapt, este un iscusit grădinar, nutrind pentru flori o autentică pasiune.

Generalul maior Klavdi Alexandrovici Komarovski-Echappard de Biancourt, comandant al regimentului de gardă al țarului Alexandru al III-lea, sedus de vraja teatrului, își dă demisia din slujbă ca să interpreteze în teatru roluri de împărați, comandanți de oști și lachei în familiile bogătașilor, dar mai cu seamă (aceasta era veritabila lui vocație) să imite din culise cîntecul păsărilor.

Dacă generalul-actor, ca și ceilalți, își realizează vocația abia către sfîrșitul vieții, lui Maxudov, căruia i-a fost dat să treacă prin mai multe lumi, nu i se acordă împlinirile. Prima lume în care pătrunde este a medicinii, laboratorul universității, din care nu mai păstrează decît ștearsa amintire a retortelor ce fierb pe suporți de metal. Nimerește apoi în lumea gazetăriei de unde îi rămîne în minte doar imaginea derizorie a unor galoși murdari în fața cuierului de care atîrnă o căciulă udă și cam atît. Atras de lumea scriitorilor, nu întîlnește decît literați de conjunctură care scriu, la nimereală, ce se consumă. Cei cărora le citește cartea îl înspăimîntă : *Romanul tău n-are atari calități artistice... încît să merite să urci pentru ele Golgota.* Peregrinează zadarnic, din redacție în redacție, dar peste tot întîmpină numai ostilitate. Pe deasupra, Maxudov, care înțelege literatura în sens autobiografic, ca împărtășire a unei experiențe trăite, își reface într-un roman propria viață, apoi nu mai știe ce să scrie. După ce orbecăie o vreme prin beznă, îi apare în față *bidiviul de aur* al iluziei teatrului.

Numai că teatrul înseamnă magia scenei și, totodată, lumea actorilor. Avem aici de a face cu două feluri de măști. Una, adevărata vocație a lui Maxudov, salvatoare, compensatorie, este un refugiu pentru cine nu își găsește loc în viața ce pare un haos de bîlci. Aici viermuiesc laolaltă, descoperindu-și reciproc, în batjocură, insignifianța, *ingineri, chirurgi, actori, organizatori ai mișcărilor feministe, delapidatori, gospodine, mecanici, institutori, mezzo-soprane, zidari, chitariști, hoți de buzunare, dentiști, pompieri, fetișcane fără ocupație precisă, fotografi, planificatori, piloți, exegeți ai lui Pușkin, președinți de colhozuri, cocote clandestine, jochei, instalatori, vînzătoare la magazinele universale, studenți, frizeri, constructori, poeți lirici, criminali de drept comun, profesori, foști proprietari de imobile, pensionare, învățători de țară, specialiști în prepararea vinurilor, violoniști, scamatori, soții divorțate, responsabili de cafenele, pocheriști, homeopați, acompaniatori, grafomani, controloare de bilete la conservator, chimiști, dirijori, atleți, jucători de șah, laboranți, vagabonzi, contabili, schizofrenici, degustători, manichiuriste, socotitori, foști preoți, speculanți, fototehnicieni.*

Masca ficțiunii, a *cutiuței vrăjite,* datorită căreia poți să regăsești confortul și inocența copilăriei, aparține actorului-artist. A doua mască este a actorului-individ. Pentru Maxudov, actorul, obligat să trăiască o viață străină, este un om al cărui psihic devine un fel de bază articulatorie a trăsăturilor personajului, o conștiință minată de inautenticitate. Din această cauză, cei din lumea culiselor îi par una și aceeași mască, a imposturii și disimulării, pentru care numele nu mai diferențiază caractere. Personajele ce roiesc în jurul „Teatrului Independent" sînt mai toate, fantome machiate la fel, inutil nominalizate. Chiar despre singurul om mai apropiat, Maxudov gîndește cu parapon : *...Ești șiret și nu-ți*

dezvălui gîndurile, iar firea aceasta ţi-o datoreşti teatrului... Ca într-unul din capriciile goyeşti, pentru Maxudov lumea e o mascaradă în care totul este contrafăcut, toţi vor să pară ceea ce nu sînt, se înşeală reciproc, dar nimeni nu se cunoaşte pe sine.

Un motiv important al cărţii, constant la Bulgakov, nevoia şi imposibilitatea raporturilor cu lumea, capătă o formulare pregnantă prin alăturarea a două vise. În primul, Maxudov se vede pierdut în mijlocul unei scene oblice, construită din stinghii şubrede printre pomii înfloriţi, într-o livadă invadată de un public entuziast. În celălalt, obligat să meargă la repetiţia generală după care piesa poate să i se scoată de pe afiş de către cenzură, îşi dă seama deodată că, în grabă, a uitat să îşi pună pantalonii. Astfel, dorinţa de a se strecura neobservat prin mulţime găseşte în subconştient explicaţii hilare.

Dacă *Garda albă* evoluează de la dramatismul scenic înspre oniric, *Romanul teatral* sare din coşmar în parodie. Populat cu măşti groteşti, teatrul unde nimereşte întîmplător Maxudov devine loc de desfăşurare al imensei farse pe care o regizează Ivan Vasilievici, născocitorul unei teorii a interpretării actoriceşti după care la repetiţii textul piesei nu are importanţă, caracterele trebuie create pe baza propriului text al actorului etc. *Nu mă îndoiesc nici o clipă că teoria era într-adevăr genială. Mă aduse la disperare, însă, aplicarea acelei teorii în practică* — conchide Maxudov, căruia îi este fatal conflictul măştilor. Dar privirea lui inocentă demistifică.

În grima regizorului-teoretician se recunoaşte lesne caricatura lui Stanislavski pe care Bulgakov îl cunoscuse bine pe vremea cînd fusese angajat ca asistent de regizor la Teatrul Academic de Artă. Romanul ajunge să se construiască în genul piesei pe care Ivan Vasilievici i-o sugerează lui Maxudov, o încifrare ironică a unor personaje şi acţiuni

reale. Introduse în carte, stenogramele pe care le face Gorceakov, regizorul piesei lui Bulgakov, *Cabala bigoţilor (Molière)*, la repetiţiile cu Stanislavski, nu ar diferi nici măcar stilistic de materia ultimelor pagini. După ce Maxudov îi citeşte lui Ivan Vasilievici *Zăpada neagră* — titlu ironic pentru *Garda albă* — acesta îi răspunde ca Stanislavski lui Bulgakov după ce citise *Molière : Admirabil... Acum va trebui să prelucrezi tot acest material.*

Cartea devine o transparentă istorie secretă cu caracter parodic ce sparge structura iniţială. Personaje mai mult sau mai puţin travestite populează şi *Garda albă* ori *Maestrul şi Margareta,* dar sînt risipite în unitatea ansamblului fictiv şi, astfel, cîştigă un plus de verosimilitate artistică. În fapt parodia îşi pierde mare parte din valoare dacă cititorul nu cunoaşte obiectul parodiat.

Furat, ca Maxudov, de biograficul anecdotic, Bulgakov îi uită povestea şi începe să şi-o spună pe a lui. Elementele construcţiei se subordonează tot mai greu planului general, iar ficţiunea se destramă. Acesta ar fi, poate, motivul pentru care *Romanul teatral* rămîne neisprăvit. Eşecul lui Maxudov devine şi eşec al autorului. El nu mai poate să lungească pamfletul şi renunţă la sinuciderea lui Maxudov, pe care îl părăseşte ţintuit de fascinaţia pentru *bidiviul de aur, ca un gîndac prins de un dop de plută într-un insectar.*

Două excelente episoade ale *Romanului teatral* prevestesc capodopera lui Bulgakov, *Maestrul şi Margareta.* Cel care îl scoate pe Maxudov din anonimat şi îl salvează de încercarea de sinucidere nu poate să fie altul decît dracul. Ivit pe neaşteptate, are o ţinută comună, de funcţionar : palton cenuşiu, o pereche de galoşi lucitori, iar la subţioară ţine o servietă. Cu toate că bereta nu mai are pana lui Mefisto, nasul coroiat şi sprîncenele trase spre tîmple nu pot să în-

șele : este diavolul, care a împrumutat înfățișarea editorului și redactorului Ilia Rudolfi.

Eroul celui de-al doilea episod este un motan mare și vărgat ca un tigru. Înzestrat cu mult bun-simț și priceput la jocul de scenă — e doar cotoiul unui mare regizor ! — intuiește impostura dezgustătoare a actriței care joacă teatru în viață la fel de prost ca pe scenă. El devine în *Maestrul și Margareta* unul din însoțitorii diavolului, simpaticul motan uriaș Behemoth, care pedepsește impostorii și escrocii.

O dată cu *Maestrul și Margareta,* Bulgakov revine la procedee folosite în proza scurtă. Dramatismul scenic, coșmarul și parodia din celelalte romane sînt subordonate acum fantasticului.

În linii mari, cartea se alcătuiește după principii astrologice. Universul ar fi o ființă imensă și organizată, ale cărei părți sînt conexe. Cine cunoaște o parte din Macrocosm, prin analogie le cunoaște pe celelalte. Cel care află ceva din Logos, posedă adevărul în întregime. Tot ce se petrece în ceea ce numim viitor este aidoma trecutului. Această construcție magică este patronată de diavol, care coboară, puțin transformat, o dată cu numele pe care îl poartă, din paginile „Faust"-ului goetheean. La Valpurgia unde îl conduce pe Faust, Mefistofel se denumește, în treacăt, Voland, modificînd cuvîntul *valant,* prin care e desemnat diavolul într-unul din dialectele germane.

Woland, cel care apare din senin la Moscova atras de o discuție despre Isus Hristos, se pretinde, și se dovedește curînd, a fi într-adevăr, mare specialist în magie neagră. O înfățișare destul de obișnuită ; cîteva amănunte îl trădează, însă, de la bun început. În afară de bereta cenușie pe care o poartă și diavolul-editor Rudolfi, el are un baston cu măciulie neagră ce înfățișează un cap de pudel, fără umbră de îndoială cel în care se întruchipase dracul la prima întîlnire

cu Faust, în vreme ce bastonul e, desigur, adaptarea modernă a spadei lui Mefisto. Îl mai demască și triunghiul de briliante de pe portțigaretul de aur fin, în care se recunoaște triunghiul magic[1] al pactelor.

Ocupația predilectă a lui Woland este săvîrșirea răului. Spiritul diavolului nu poate să fie decît negator. Dar puterile îi sînt limitate : influența și-o exercită numai în teren prielnic. El țese mreje în care se prind doar cei potriviți, cei care nu pot să se opună ispitelor. Trimis al haosului distructiv, întîlnește în drum și zdruncină rămășițele unei ordini birocratic-înghețate, reprezentată de funcționari incompetenți și necinstiți, demagogi, samsari, critici inculți și nedrepți, șperțari, delapidatori, impostori etc. etc. Negația i se îndreaptă împotriva negației. Supranaturalul nu mai distruge un univers coerent, pentru că o lume pietrificată nu e coerentă. Și astfel, dracul ajunge, fără voia lui, înger păzitor al binelui.

Suita infernală a consultantului de magie este alcătuită din figuri memorabile. Numele lor sînt alese cu grijă, aplecare filologică și discreție, spre a nu șoca. Koroviev pare un nume comun, dar nu este obișnuitul Korovin, ci un derivat amuzant de la Koroviia-smertii, o boală a animalelor pe care poporul și-o închipuie vîrcolac. Nu întîmplător prima apariție a lui Koroviev este un vîrcolac străveziu. Astfel i se arată suficientului Mișa Berlioz, cel care își pierde capul la modul propriu din cauza nesocotinței ce îl împinge să abordeze doctoral probleme în care numai un om cu adevărat cult și-ar putea permite să se afunde fără riscul frîngerii gîtului. Koroviev are o față de mare mucalit și se îm-

[1] Se poate găsi descris cu minuție într-o cărțulie apocrifă intitulată teribil *Dragon Rouge ou l'art de commander les esprits célestes, aériens, terrestres, infernaux.*

bracă straniu, în haine cadrilate și jerpelite, cam scurte pentru statura lui deșirată. Uneori, din amuzament, își compune mustăți mari, ca niște pene de găină, dar de obicei poartă un pince-nez crăpat, face pe dirijorul de cor ieșit la pensie și își dă numele profesional de Fagot.

Mai întotdeauna nostimul Koroviev e însoțit de un motan uriaș, gras cît un porc și negru ca tăciunele, care își poartă parșiv mustățile de cavalerist, bufonul Behemoth[1]. Corcit cu hipopotamul biblic, cotoiul infernal, sluga vrăjitoarelor și participant activ la petrecerile sabatului, naște unul din cele mai izbutite personaje bulgakoviene. Mîncău, pus pe glume, farsor, cochet, fanfaron și limbut, la urma urmelor tare cumsecade, mătăhălosul motan străbate paginile romanului lăsînd în urmă văicărelile pedepsiților și trezind simpatia cititorului cum arareori vreun drac a mai făcut-o. Dacă diavolul, după spusele demonologilor, nu poate să ia înfățișarea unui porumbel ori a unui inel, nimic nu-i interzice lui Behemoth, dotat cu o fantezie deosebită a metamorfozei, să se transforme într-o beretă de catifea cu o pană ciufulită de cocoș și să lase pe țeasta șarlatanului bufe-

[1] Strămoșul acestui nume este egipteanul P-ehe-maût care înseamnă bou-de-apă, adică hipopotam. Prin ebraizare cuvîntul a devenit behemoth, formă a pluralului lui bêhemâh, bestie. Plecînd de aici a fost socotit plural intensiv, un fel de *fiara fiarelor*. Descrierea animalului se găsește mai întîi în cartea lui Iov (40, 15—24). În Evul Mediu, Behemoth, intrat în ordiile satanice, îi preocupă în egală măsură pe inchizitori și pe demonologi. E pomenit în cartea inchizitorilor Iacob Sprenger și Henric Krämer (Institoris), „Malleus Maleficarum". În „Dicționarul infernal" al lui Collin de Plancy, demonul Behemoth e reprezentat sub chipul unui elefant șugubăț, cam prostănac și obez.

tier, Andrei Fokici, semnul ghearei diavolului[1], iar apoi să devină brusc un motănel cu o mutră nenorocită, care miaună nevinovat lîngă o farfurioară cu lapte.

Laolaltă, Koroviev și Behemoth, completîndu-se de minune, alcătuiesc unul din cele mai năstrușnice cupluri produse cîndva de fantezia comică.

Nici Azazello, fonfăitul măruntel cu păr roșu, albeață la un ochi și un singur dinte hidos în gură, nu e lipsit de individualitate bine marcată. Înfățișare bizară, cu melon și pantofi de lac, ușor iritabil, el își permite rar să glumească, dar atunci devine o vrăbiuță care dansează foxtrot și se maimuțărește cu nerușinare, pentru ca îndată după aceea să ia înfățișarea unei infirmiere cu un rînjet bărbătos și știrb. De obicei, însă, Azazello se vrea sobru, cu toată înfățișarea lui carnavalescă, pentru că descinde din biblicul demon al deșertului. Azazel înseamnă separație, de aceea, spre deosebire de jovialii Koroviev și Behemoth, el e mai totdeauna singur. Azazel[2] ar fi executorul suprem al sentințelor monarhului infernal. Azazello este cel însărcinat de Woland să suprime un delator fost baron Meigl și tot el oferă otrava izbăvitoare celor care doresc să își găsească liniștea.

Demonul cel mai întunecat este Abadonna, îngerul exterminator din Apocalips, cel care își tîrăște umbra peste zăpezile Orașului în *Garda albă*. Biblicul Abaddon, devenit Abbadona în *Mesiada* lui Klopstock, e sfetnic de taină al consultantului de magie. Apare doar în momente cruciale și poartă ochelari negri căci privirea lui ucide.

[1] Ca în gravura lui Guaccius din „Compendium Maleficarum" (Milan, 1626).

[2] Alastar, după unii demonologi.

Grupul se completează cu un succub sau, poate, un crasnic, juna Hella, roşcata cu ochi fosforescenţi de culoarea ierburilor de baltă şi cu o fioroasă cicatrice la gît. Ca o vrăjitoare la sabat, se simte bine numai goală şi îndeplineşte funcţii domestice de jupîneasă a diavolului şi vivandieră a bandei infernale. Prezenţa ei este mai degrabă decorativă, dar, la nevoie, poate să fie trimisă şi în misiuni de seducţie satanică.

Isprăvile pitorescului grup de demoni sînt hiperbolizări, salturile unor fenomene banale în absurd prin amplificare. Însuşi dracul, modest, se explică. Un apartament, cu nimic deosebit de celelalte zeci de apartamente dintr-un imobil moscovit, e transformat prin farmec într-o imensă sală de bal, dar drăcovenia nu pare diferită — trăncăneşte limbutul Koroviev — de schimbul unei locuinţe de trei camere într-una de cinci, prin meschine tertipuri de samsar.

Miraculosul pătruns în cotidian dă naştere unei cavalcade a gagurilor prin realizarea, în genul lui Breughel, a unor proverbe şi zicale, în majoritate despre diavol. Preşedintele unei foarte importante grupări scriitoriceşti îşi *pierde capul* şi i-l *găseşte dracul;* un director afemeiat şi beţiv e trimis valvîrtej *departe-al dracului;* alt preşedinte face imprudenţa să dorească *să-l ia dracul* (şi dracul îl ia în serios!) ; mai mulţi pleacă la *dracu-n praznic;* un administrator ciubucar se gîndeşte că n-ai *de la cine să iei, dacă nu de la dracul* etc. etc. Prin dilatarea realului, prin citirea literală a locurilor comune şi a metaforelor împietrite, absurdul, impulsionat de fabulos, se strecoară aproape firesc în mijlocul obişnuitului şi mimează aparenţa de normalitate. Masca fantastică a realităţii devine demascarea ei.

Dar cartea nu se menţine în acest plan pe care Bulgakov îl exersase în *Aventurile lui Cicikov, Diavoliada, Inimă de cîine* ori *Ouăle fatale.* De la început acţiunea prezentă se împleteşte cu una mitică : Moscova anilor 1930 e suprapusă Yerushalayimului anilor 30. În roman se strecoară, mai întîi ca un vis sugerat de diavol, cartea unui Maestru misterios despre patimile filozofului rătăcitor Yeshua Ha-Nozri, cel ce trebuie să îndure chinul răstignirii pe cruce pentru că predică o învăţătură ciudată şi periculoasă, cum că toţi oamenii ar fi buni. Străin legii, cuvîntul său este o diversiune care poate să distrugă inerţia şi modul vechi de a gîndi. Cartea, însă, nu e istoria acestui Yeshua, după cum Maestrul reprezintă abia ceva mai mult decît un simbol şi un element de legătură a planurilor. Construită în cea mai mare parte în formă dramatică, aproape de oratoriu, povestirea implicată are drept personaj central pe cel care, din laşitate, îl va trimite la moarte pe predicatorul noii credinţe. Acesta este cel de al cincilea procurator al Iudeii, cavalerul Pilat din Pont.

Ros de o boală necruţătoare, hegemonul Pilat e în pragul sinuciderii. Nu poate să îl scape de chinuri decît necunoscutul care îi este adus pentru a-l trimite la moarte şi pe care îl crede taumaturg. Dar între el şi propria lui salvare stă frica de cuvîntul aspru al legii. Mai mult decît atît, între ei se interpune un oraş întreg, Yerushalayimul. O lungă, admirabilă frază, în care e sintetizat acest personaj-oraş, desparte întrevederea procuratorului cu Yeshua de convorbirea pe care o are cu marele preot Caiafa : *...În grădină stăruia o tăcere adîncă. Ieşind însă de sub colonadă pe terasa de sus, scăldată în soare, a grădinii, terasa unde se înălţau palmieri pe picioare gigantice de elefant şi de unde ochilor procuratorului li se deschise întreaga panoramă a odiosului Yerushalayim, cu punţile lui suspendate, cu cetăţile şi, mai ales, cu acea stîncă indescriptibilă, durată din marmoră, cu solzi de dragon din aur curat în loc de acoperiş — templul Yerushalayimului — pro-*

curatorul, cu auzul său fin, surprinse departe, undeva jos, acolo unde un zid de piatră despărțea terasele inferioare ale grădinii palatului de piața orașului, un fel de mîrîit înfundat, acoperit în răstimpuri de niște vaiete sau strigăte slabe, subțiri.

Este o cortină între două tablouri, intervenția corului în oratoriu, bariera de netrecut dintre Pilat și Yeshua, dintre Pilat și sine însuși, sfîșiat de lașitate.

Episoadele petrecute în Yerushalayim nu sînt pur și simplu intercalate. Raportul dintre planuri este de implicație necesară, de condiționare reciprocă. Bulgakov găsește o rezolvare deosebit de interesantă : izomorfia complementară. Personajele și acțiunile nu sînt doar paralele. Ceea ce lipsește dintr-o parte este sugerat de dincolo, ca două hieroglife care încearcă să se traducă reciproc. Sensul fiecărui plan se găsește nu atît în sine cît în corelarea cu celălalt Semnificația generală este un produs al raportării lor. Istoria lui Pilat, închegată dramatic cu mare meșteșug al scenei, este iluminată de planul prezent, se actualizează și capătă profunzime. Apoi, înapoind lumina îmbogățită, îi deslușește sensurile voalate de o aparentă destrămare. Mitul nu mai e un refugiu, ci o cheie pentru înțelegerea prezentului, căci, așa cum observă criticul A. Vulis [1], „aceleași stele dirijează aceste lumi". Printr-o savantă suprapunere sînt realizate multiplicări infinite de joc de oglinzi în care se cuibărește abisul. Procedeul în sine nu e cu totul nou. Îl întîlnim în *Hamlet* și, mai cu seamă, la Poe, în *Prăbușirea casei Usher*, dar aici devine extrem de complex și capătă desăvîrșire.

[1] Revista Moskva Nr. 11/1966.

Ceva asemănător se petrece și cu timpul. Dacă primul plan temporar cuprinde o seară de miercuri și zilele următoare pînă la sfîrșitul săptămînii, cînd diavolii, goniți de duminică, părăsesc Moscova, al doilea e restrîns în oglinda concavă a zilei de vineri, a patimilor. Reflectîndu-se pe sine, timpul dispare ca măsură a lucrurilor și intră în ordinea eternă.

Dar dacă cele două planuri se află într-un raport de solidaritate, simultan își face loc și distanțarea ironică. Cotidianul este creat cu mijloacele satirei și fantasticului care strîmbă liniile pînă la grimasă și nasc o lume a farselor tragice. Acestuia i se suprapune trecutul, privit direct, fără suspiciune. Cu toate că se ivește, paradoxal, din închipuirile unui înfricoșat care își spune Maestru, din visele unui schizofrenic, din povestirea diavolului ori din lecturile unei moarte, el pare mai adevărat, mai apropiat de înțelegerea omenească, de felul obișnuit de a privi, decît realitatea bîntuită de coșmaruri grotești ce pendulează între circ și balamuc.

Elementele din care e alcătuit romanul au mai toate o aură de conotație ; fiecare spune sau pare a spune mai mult, creînd în jur o incertitudine ori un necunoscut, ca slovele misterioase de pe scarabeul sculptat într-o piatră întunecată pe care Woland îl poartă la gît. Dacă Aloizi Mogarîci, calomniatorul Maestrului, nu moare, e un semn că nici Iuda nu a fost pe deplin ucis, atunci, în Grădina Măslinilor. Rolul lui Abadonna, rămîne obscur dacă acesta nu e corelat cu sfetnicul de taină al procuratorului Iudeii. Sărbătoarea paștelui iudaic, care se pregătește în seara zilei crucificării, nu e prezentată, după cum nu sînt relatate patimile Maestrului, ci doar crucificarea lui Yeshua, corespondentul său mitic. În schimb, la Moscova, într-un apartament oarecare, ajuns prin magie la proporțiile bise-

riciii demoniace Blokula, are loc marele bal al satanei, sabatul.

Semnificantul devine o clipă propriul său semnificat. Nimic nu rămîne însă gratuit, datorită conexiunilor cu întregul. Preliminariile și desfășurarea sărbătorii demoniace respectă riguros tot tipicul infernal. Mai întîi participantul trebuie să se ungă cu o alifie special preparată din sînge de pupăză și de liliac, pilitură de clopot de biserică și funingine. Este compoziția secretă a unsorii lui Azazello. Încălecînd pe o mătură, vrăjitoarea zboară la micul sabat, pentru ca, abia apoi, să-și facă apariția în fața belzebutului care așteaptă sărutarea rituală.[1] Sînt pagini magistrale, în care Bulgakov se întrece pe sine. Balul țîșnește dintr-o zăpușitoare pădure tropicală prin care zburdă papagali multicolori, apoi se descompune într-un cavou. În sălile uriașe cu colonade din marmură ori cu ziduri de trandafiri și de camelii japoneze printre care susură fîntîni arteziene, în vreme ce în bazine cu fund de cristal iluminat clocotește șampania, oaspeții sosesc, întrupîndu-se din oseminte și putreziciuni, prin hornul unui șemineu de proporții nemaivăzute, așa cum cere tradiția. Sînt oști nesfîrșite de trădători, tîlhari celebri, otrăvitori, prostituate, falsificatori, codoașe, siluitori, delatori, dar nici una din figurile nemernicilor, nici a lui Caligula, nici a Mesalinei, nu are proeminența bărbii roșii a lui Maliuta Skuratov, celebrul Grigori Belski, preacredincios slujitor al lui Ivan cel Groaznic, organizator al Opricininei, detașamentul de ordine al țarului.

[1] În intențiile sale satirice, sabatul lui Bulgakov seamănă mai degrabă cu gravura lui Gillot, unde prezidează o vrăjitoare, decît cu înfățișarea tradițională, din 1610, a lui Ziarnko.

În centrul sabatului stă, totuși, soția de taină a nefericitului Maestru. Ajunsă la disperare, Margareta încheie un soi de pact cu Woland ca să-și poată reîntîlni iubitul. Găsim aici o rescriere întoarsă a istoriei doctorului Faust, prilej pentru crearea unui chip aparte, cu totul remarcabil, în galeria personajelor feminine. Margareta face parte din familia unui Maxudov, ca și Maestrul, dar realizarea și-o caută în iubire. Prin dragoste încearcă să stabilească o punte între putere și valoare, iar pentru asta nu ezită să devină, măcar o vreme, vrăjitoare și să facă onorurile casei diavolului. Ea întruchipează sensibilitatea și puritatea triumfătoare în fața oricăror forțe întunecate.

Maestrul, cu nume pierdut ca umilul funcționar din *Diavoliada,* socoate scrisul o damnare, nu meserie de pricopseală. Opus literaților de conjunctură, respinge titlul de scriitor după cum Yeshua îl refuzase pe cel de taumaturg. Unicul refugiu îl găsește ca fizicienii lui Dürrenmatt, la balamuc. Această lume pe dos pare argumentul cel mai elocvent al existenței diavolului.

Maestrul este eroul învins care tocmai prin asta învinge. Semnificație își capătă, însă, prin Woland, păstrătorul manuscrisului ars. Acesta transformă în fapt lauda unui Georgius Sabellicus, care, prin 1506, pretindea că, datorită magiei, poate să reconstituie operele lui Platon și Aristot dacă ar arde. Cuvintele lui Woland, „manuscrisele nu ard", loc crucial al romanului, vorbesc de permanența spiritului și, totodată, de valoarea sacrificiului.

Nici Yeshua nu e valoare în sine, pe cît devine prin Pilat. Ca să primească eficiență, învățătura trebuie să i se adune cu a lui Woland; puterea se pune în slujba valorii. Haosul infernului fertilizează, paradoxal, paradisul extatic, inert și steril. Verigile nu există decît datorită celor cu care se îmbină în contradicție.

O dată cu refuzul extremelor, eroii pier pentru ca oamenii obişnuiţi să poată trăi. Cele două planuri dispar sub acelaşi nor de furtună ce se nălţa înspre apus. Woland şi suita sa părăsesc înfăţişările carnavaleşti şi se cufundă în negura unui poem romantic ce restabileşte echilibrul. Maestrul capătă odihna meritată şi eternul refugiu alături de soţia lui tainică, nu însă înainte de a-şi lua rămas bun de la emulul său, Ivan Bezdomnîi, cel care, fără voie, cunoscuse, mai întîi prin intermediul lui Woland, apoi în vis, istoria celui de-al cincilea procurator al Iudeii. Compoziţia polifonică îşi sudează părţile abia prin acest în aparenţă oarecare personaj, în fapt cel care justifică totul. O dată cu ultima pagină el se umple de o semnificaţie ce e transferată întregului. Sub tumultul stilistic al planurilor întretăiate se descoperă, printr-un efect retrospectiv, coerenţa.

Întîlnirea poetului Ivan Bezdomnîi cu diavolul îi este fatală poetului şi-l salvează pe Ivan. Căzută pe teren fertil, povestirea despărţitului de sine Pilat îl contaminează. Sfîşiat de schizofrenie, Ivan îl înlătură pe Bezdomnîi, renunţă la ceea ce crezuse o vreme că se numeşte poezie şi devine unic păstrător pămîntean al istoriei Maestrului.

Regăsim aici, întrupat de motivul bolii tămăduitoare, rezolvarea conflictului dintre cele două principii fundamentale, haosul şi ordinea pietrificată, polii arhetipali ai lumii bulgakoviene. Ivan este omul simplu care trăieşte o odisee purificatoare, ca Levi-Matei, corespondentul său mitic. Ulise dublat de Ahashverus, Ivan nu ajunge niciodată în Ithaca visată, dar în nopţile cu lună plină o are vie înaintea ochilor. El devine punctul spre care converg toate iţele, dar nu numai ale acestei cărţi. Prin el sîntem siliţi să revedem şi să înţelegem încă o dată restul personajelor romanelor, pieselor şi nuvelelor lui Bulgakov. Cele două propoziţii cheie *(Fiecăruia după faptele sale* şi *Fiecăruia îi va fi dat după credinţa sa)* îşi îmbină acum sensurile: acţiunea, impulsionată de putere, se gîndeşte în sfera valorilor. Ceea ce părea să fie un impas al umanismului, rămîne doar o piatră de încercare ce se poate depăşi. Întreaga creaţie a lui Bulgakov fusese o chinuitoare luptă a desprinderii de inerţia biograficului anecdotic, evaziune spre cuprinderi cît mai largi, o căutare a esenţei artei laolaltă cu tentaţia descoperirii esenţelor etice ale lumii. O dată cu centrarea în jurul acestui personaj, scopul este atins în mod desăvîrşit.

ALEXANDRU SINCU

TABEL CRONOLOGIC

MIHAIL BULGAKOV

1891, 3/15 mai	— Se naşte la Kiev M. A. Bulgakov. Tatăl său este profesor de dogmatică la Academia teologică din oraş.
1909	— Termină gimnaziul la Kiev.
1916	— Licenţiat al Facultăţii de medicină a Universităţii din Kiev.
1916—1917	— Medic de ţară în satul Nikolski din gubernia Smolensk. Îşi practică profesiunea cu deosebită competenţă şi primeşte calificări excelente. Experienţa de viaţă din această perioadă va fi cuprinsă în povestirile din seria *Însemnările unui medic tînăr*, care vor fi tipărite în *Krasnaia Panorama* şi *Mediţinskii Rabotnik* între 1925—1927.
1918	— Se întoarce la Kiev pentru specializare. Aici trăieşte în timpul războiului civil din Ucraina.
1919	— Renunţă la medicină în favoarea literaturii. Într-o timpurie şi foarte sumară autobiografie, Bulgakov va scrie : „O dată, noaptea, în anul 1919,

într-o toamnă tîrzie, călătorind cu o hurducătură de tren, am scris la lumina unei feştile înfiptă într-o sticlă de gaz, prima povestire scurtă". Povestirea de care este vorba precum şi cîteva foiletoane vor apărea într-un ziar din Vladikavkaz.

1920 — Desfăşoară o asiduă activitate artistică şi publicistică în Vladikavkaz. Scrie patru piese: *Autoapărarea*, *Fraţii Turbin*, *Fiii muezinului* şi *Comunarzii*. Primele trei sînt puse în scenă de teatrul local. Dintre toate s-a păstrat numai *Fiii muezinului* (manuscris recent descoperit). Această perioadă va fi oglindită în povestirea *Însemnări pe manşetă*. Piesele nu îl mulţumesc. În scrisoarea din 1 februarie 1921 adresată unui văr al său, K. P. Bulgakov, va mărturisi: „Îmi amintesc că aproape cu un an în urmă îţi scriam că am început să public. Foiletoanele mele au apărut în multe ziare din Caucaz. Apoi piesele mele au văzut lumina rampei. La început vodevilul *Autoapărarea*, apoi drama în patru acte, scrisă în grabă, naiba ştie cum, *Fraţii Turbin*... Spectatorii aclamau «Autorul!» aplauzele nu mai conteneau... Cînd m-au chemat după actul al doilea, am păşit pe scenă cu un

sentiment confuz... Priveam încurcat feţele machiate ale actorilor, sala vuia. Şi gîndeam: Vezi, visul mi s-a împlinit totuşi, dar cît de caraghios: în locul scenei moscovite, scena provincială, în locul dramei despre Alioşa Turbin, pe care o dădăcisem, un lucru făcut în grabă, necopt..."

1921 — În trecere prin Tbilisi şi Batumi.

— Se stabileşte la Moscova. Lucrează la Lito Glavpolitprosvet (Direcţia generală politico-culturală).

— Cronicar şi foiletonist la ziarul *Gudok* împreună cu Kataev, Ilf, Petrov, Babel, Oleşa.

— Colaborează la *Rupor*, *Krasnîi jurnal dlia vseh*, *Krasnaia panorama*, *Krasnaia gazeta*, *Golos rabotnika prosveşcenia*.

1923 — Îşi distruge primele încercări literare, nesatisfăcut de realizarea lor artistică.

— Colaborator, alături de Konstantin Fedin, Vsevolod Ivanov, Serghei Esenin etc., la suplimentul literar al ziarului *Nakanune*, ce apare la Berlin, redactat de Alexei Tolstoi. Aici publică foiletoane satirice şi umoristice.

— Almanahul *Vozrojdenia* şi revista *Rossia* numărul 5 publică *Însemnări pe manşetă*.

1924 — Termină romanul *Garda albă*. În octombrie notează : „Țin la acest roman mai mult decît la oricare din lucrările mele".

1925 — În almanahul *Nedra* apare nuvela satirico-fantastică *Ouăle fatale*.

— În revista *Rossia* sînt tipărite prima și a doua parte din *Garda albă*, după care revista își întrerupe apariția. În întregime romanul va apărea în U.R.S.S. după mai bine de patru decenii.

aprilie — Începe dramatizarea *Gărzii albe* sub titlul *Zilele Turbinilor*. Sugestia transpunerii scenice a romanului îi fusese făcută de conducerea *Teatrului Academic de Artă din Moscova* (M.H.A.T.). Prima versiune, foarte apropiată de textul romanului, avea 16 tablouri. (Exemplarul muzeului M.H.A.T., numărul 361). La insistențele conducerii teatrului va concentra acțiunea, operînd modificări însemnate sub îndrumarea regizorului Sudakov și a secretarului literar Markov. Lucrul la text se continuă în perioada repetițiilor la care participă și Stanislavski. Bulgakov ia parte activă la repetiții. Despre acest lucru Stanislavski scria : „...din el poate să iasă un regizor. Nu este numai om de litere, ci și actor. Apreciez aceasta după felul în care dădea indicații actorilor la repetițiile *Turbinilor*.

— În editura *Nedra* apare *Diavoliada*, culegere a cinci povestiri în care realitatea e purtată pe planul hiperbolei satirice.

1926 — Scrie pentru teatrul *Vahtangov* comedia *Locuința Zoikăi*. Violent criticată, piesa este retrasă din repetiții.

— Începe elaborarea piesei *Fuga*.

— Povestirea autobiografică *Tratatul despre locuință* publicată la Z.I.F.

5 octombrie — Premiera *Zilele Turbinilor* la M.H.A.T. în regia lui I. Sudakov și sub conducerea artistică a lui Stanislavski. Urmează o polemică furtunoasă în care majoritatea criticilor pretinde interzicerea spectacolului, considerînd pe nedrept că ar fi o apologie a alb-gardiștilor. Totuși Lunacearski, ca și Maxim Gorki de altfel, a apărat piesa. În *Izvestia* din 14 decembrie 1926 el afirmă că *Zilele Turbinilor* reprezintă „un imens pas înainte pentru *Teatrul de Artă*". Din 1926 pînă în 1941 s-au dat cu această piesă 987 de reprezentații. V. Sahnovski socotea că *Zilele Turbinilor* a devenit pentru noua generație a *Teatrului de Artă* un sim-

bol al renaşterii aşa cum a fost, la timpul său, *Pescăruşul* lui Cehov. În primele zile ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei dus de Uniunea Sovietică, decorurile spectacolului sînt distruse la Minsk. Piesa va fi montată din nou în 1954, la *Teatrul dramatic de Stat K. S. Stanislavski* de regizorul M. Ianşin care va păstra în esenţă rezolvarea regizorală a spectacolului M.H.A.T-ului. În anul 1955, la *Teatrul rus de Stat Griboedov* din Tbilisi, L. Varpahovski va da piesei o nouă interpretare regizorală.

— În 1938 este pusă în scenă la *Teatrul Phoenix* din Londra.

1927 — La Riga, în Letonia burgheză, apare *Garda albă* cu masive intervenţii străine în text.

1928 — Piesa *Fuga* este terminată şi se repetă la M.H.A.T. în regia lui N. Sudakov şi I. Litovţeva, sub conducerea artistică a lui V. I. Nemirovici-Dancenko. Cu tot sprijinul lui Gorki şi al lui Lunacearski, reprezentarea este interzisă. Premiera va avea loc în 1957 la teatrul *Gorki* din Volgograd în regia lui N. Pokrovski.

— În 1959 este pusă în scenă în Cehoslovacia, iar în 1960, în Polonia.

— Comedia *Insula Purpurie*, pregătită la *Teatrul de Cameră* din Moscova, nu vede luminile rampei.

1929 — Bulgakov o cunoaşte pe Elena Sergheevna, soţia generalului Scilovski, care îi va deveni, nu după multă vreme, tovarăşă de viaţă. În această perioadă începe să lucreze la romanul *Maestrul şi Margareta*, care îl preocupă pînă la sfîrşitul vieţii. Cartea va fi publicată de revista *Moskva*, în anii 1966—1967.

— Scrie la povestirea cu caracter autobiografic *Prietenului tainic* (neterminată).

— În Franţa apare *Anthologie de la prose russe contemporaine* alcătuită de Vladimir Pozner pentru editura Kra. Bulgakov este reprezentat cu un fragment nesemnificativ din *Garda albă*.

— *Zilele Turbinilor* este scoasă din repertoriu.

1930 — Bulgakov este angajat ca asistent de regie la *Teatrul Academic de Artă* din Moscova.

1931 — Prezintă Teatrului Academic de Artă piesa *Cabala bigoţilor (Molière)*.

18 februarie — Reîncepe seria spectacolelor cu piesa *Zilele Turbinilor.*

1932 — În urma documentației bogate și a preocupărilor de durată legate de piesa *Cabala bigoților* scrie comedia pe teme moliereşti *Smintitul Jourdain.*

— Ia parte la montarea piesei *Clubul Pickwick,* după romanul lui Dickens, unde interpretează și un rol episodic.

9 decembrie — Premiera piesei sale *Suflete moarte* după romanul lui Gogol. Lucrează la montarea spectacolului ca asistent de regie alături de regizorii Sahnovski și Teleșova, sub îndrumarea lui Stanislavski.

Piesa va rămîne în repertoriul permanent al *Teatrului Academic de Artă,* fiind pînă azi apreciată drept cea mai izbutită versiune scenică a celebrului roman.

1933 — Scrie biografia romanțată *Viața domnului de Molière,* care va vedea lumina tiparului în anul 1962.

1933—1934 — Din această perioadă datează comedia fantastică *Suprema fericire.*

1934 mai — Începe o carte de însemnări de călătorie care rămîne neterminată.

26 iunie — Într-o scrisoare către P. Popov îl anunță pe acesta că pregătește un scenariu de film după romanul lui Gogol *Suflete moarte.*

toamna — La *Teatrul Academic de Artă* se repetă piesa *Cabala bigoților (Molière.)* Stanislavski pretinde modificări în text, mai cu seamă în ce privește ultimul act. Relațiile lui Bulgakov cu teatrul sînt în această perioadă destul de încordate. La muzeul M.H.A.T.-ului se păstrează o scrisoare a sa către N. Gorceakov, regizorul spectacolului : „...Vă înștiințez că, dată fiind totala denaturare a concepției artistice și a încercărilor de a compune o altă piesă în locul piesei mele acceptate de teatru, refuz categoric orice fel de modificări ale piesei *Molière,* ceea ce îi comunic și lui Konstantin Sergheevici Stanislavski".

Regia va transforma, totuși, piesa într-o melodramă în care Molière nu mai joacă decît un rol secundar. Iată și opinia lui Stanislavski, conducătorul artistic al spectacolului, așa cum ne-o transmite Gorceakov în cartea sa *Lecțiile de regie ale lui K. S. Stanislavski* „Să dedici un act și jumătate morții eroului, care nu se împotrivește sorții, nu este just...

Nu are nici o noimă să urmărești timp de un act și jumătate prăbușirea unui om oarecare și cu atît mai puțin prăbușirea unui genial scriitor, gînditor și înnoitor al epocii sale... De asemenea, comentează Gorceakov, Bulgakov nu era de acord cu aplicarea metodei regizorale a lui Stanislavski, care la repetiții fragmenta unitatea piesei.

1934—1935 — Scrie drama *Ultimele zile (Pușkin).* Premiera are loc la 10 aprilie 1943, la *Teatrul Academic de Artă* în regia lui V. Stanițîn și V. Toporkov. Se va păstra în repertoriu pînă în anul 1959.

1935 — Scrie comedia grotescă *Ivan Vasilievici.*

— Traduce *Avarul* de Molière.

1936 15 februarie — Are loc premiera piesei *Cabala bigoților.* Piesa este scoasă de pe afiș după șapte spectacole.

— *Teatrul de satiră* din Moscova pregătește comedia *Ivan Vasilievici,* dar o retrage înainte de repetiția generală.

— Bulgakov își încetează activitatea de asistent de regie la M.H.A.T.

— Scrie drama *Adam și Eva.*

— Este angajat de *Teatrul Mare Academic de Stat* ca libretist și consultant literar. În această funcție, Bulgakov va scrie în următorii ani libretele de operă *Minin și Pojarski. Rachel* după Maupassant, *Marea Neagră, Petru cel Mare.*

1937 — Scrie *Romanul teatral,* rămas neterminat. Textul va fi publicat de revista *Novîi Mir* în anul 1965.

1938 — Dramatizează *Don Quijote* după romanul lui Cervantes. Piesa va fi reprezentată după moartea autorului, în anul 1941, la teatrul *Pușkin* din Leningrad, în regia lui V. Kojici.

1939 — Scrie piesa *Batum.*

septembrie — Pe cînd vizita Leningradul împreună cu soția sa, se îmbolnăvește grav. Cu toate că își pierde vederea, continuă să lucreze, dictînd, la capodopera sa romanul *Maestrul și Margareta.*

1940, 10 martie — Moare la Moscova. Este înmormîntat în *colțul scriitorilor* din cimitirul Novodevicie din Moscova.

Adevărata sa glorie este postumă. În anul 1962, editura *Iskusstvo* îi publică în volum piesele *Zilele Turbinilor, Fuga, Cabala bigoților (Molière), Ultimele zile (Pușkin), Don Quijote.*

În același an, apare la editura *Mo-*

lodaia gvardia, colecţia „Oameni de seamă", biografia romanţată *Viaţa domnului de Molière*.

În anul 1963 sînt tipărite de revista *Moskva* nr. 5 povestirile *Ştergarul cu cocoşi*, *Vifornița*, *Beznă egipteană*, *Patruzeci*. Tot în 1963, în colecţia *Ogoniok*, apare un volum de povestiri sub titlul *Însemnările unui medic tînăr*. În anul 1966 apare un masiv volum de proză selecţionată, în editura *Hudojestvennaia literatura*. Din sumar : *Însemnările unui medic tînăr*, *Garda albă*, *Roman teatral*, *Viaţa domnului de Molière*. În *Literaturnaia gazeta* numărul 33/1968 este publicată schiţa *Congestie cerebrală*.

Povestirile sînt traduse în limba italiană (*Uova fatali e altri racconti*, *Cuore di cane*, ambele volume în 1967). Numărul 26 al revistei Sonntag publică traducerea în germană a povestirii *Ştergarul cu cocoşi*.

După apariţia în numărul 8/1965 a revistei *Novîi Mir*, *Romanul teatral* este tradus şi tipărit în multe limbi : în franceză (*R. Laffont*, 1966), în italiană (*Einaudi, 1966*), în engleză (*Hodder and Stoughton*, 1967, sub titlul *Blake Snow*), în bulgară (*Narodna Kultura*, 1967), în maghiară (revista *Nagyvilag*, nr. 3/1967), în cehă, polonă, spaniolă etc.

Romanul *Garda albă* este şi el tradus în italiană şi publicat în 1967 de *Einaudi*.

O adevărată senzaţie va stîrni, însă, apariţia capodoperei lui Bulgakov, romanul *Maestrul şi Margareta*. Prezentat cu căldură de Konstantin Simonov, romanul apare mai întîi în paginile revistei *Moskva* (Nr. 11/1966 şi nr. 1/1967) fiind urmat de o adevărată vîlvă editorială în Anglia (*W. Collins* şi *Harvill Press*, 1967), Italia (*Einaudi*, 1967), S.U.A. (*Harper and Row*, 1967 şi *Grove*), Franţa (*Laffont*, 1968), Spania (*Alianza Editorial*, 1968) R.F.G. (*Luchterhand*, 1968).

În română au apărut piesa *Zilele Turbinilor*, sub titlul *Pentru unii prolog, pentru alţii epilog*, în *A.T.M.* Nr. 52/1967, tradusă de Monica Bilan şi Adrian Dobrescu şi cîteva fragmente din *Maestrul şi Margareta* în revista *Secolul* 20, numărul 9/1967 traduse de Natalia Radovici sub titlul *Magul negru*, apoi *Viaţa românească* publică în numărul 10/1967 un scurt fragment tradus de Stroe Melic şi intitulat *O vizită cu urmări*.

ALEXANDRU SINCU

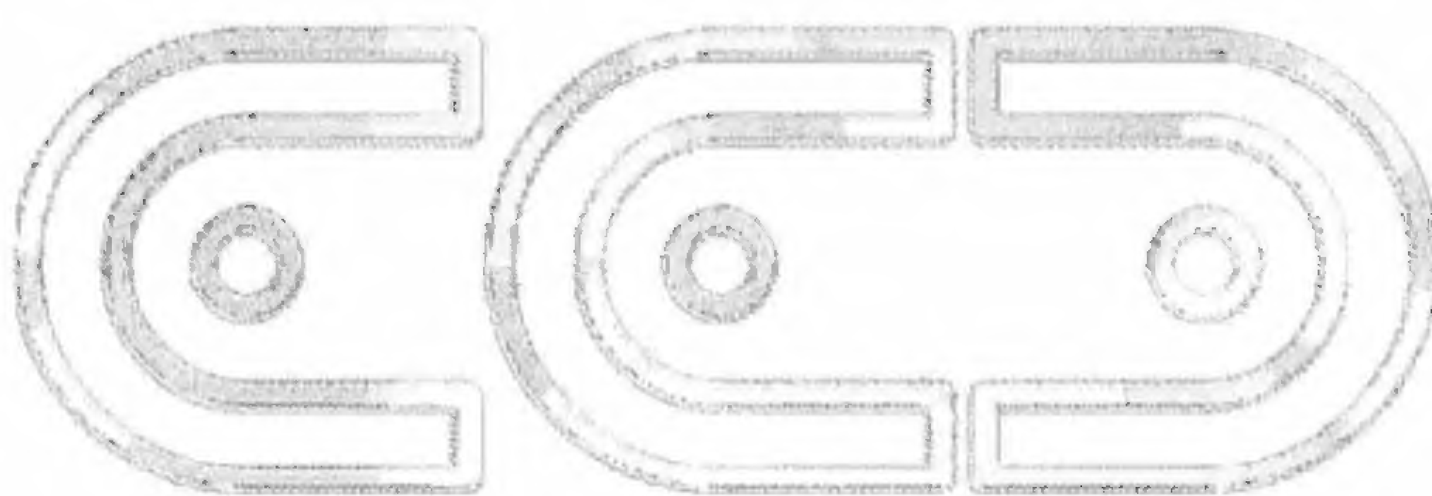

TIPARUL EXECUTAT LA:

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918"

Coli tipar: 8,5; comanda nr. 2820

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

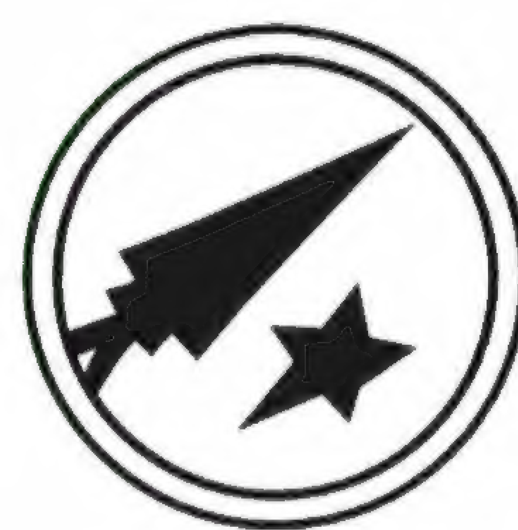
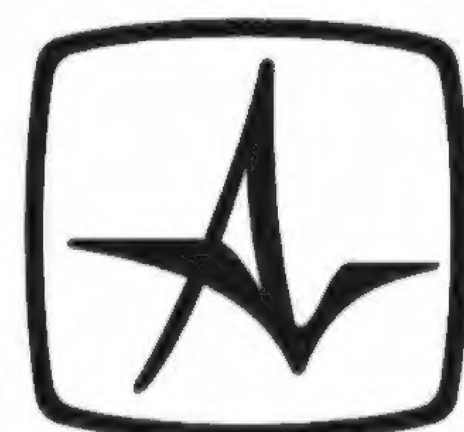

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

